Ad Bibliothecam Windbergst.

ANTONII THYSII JC.

HISTORIA NAVALIS,

sive

CELEBERRIMORUM PRÆLIORUM,

QUÆ

Mari ab antiquiſſimis temporibus uſque ad Pacem Hiſpanicam Batavi, Fœderatiq; Belgæ, utplurimum victores geſſerunt, luculenta deſcriptio.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina JOANNIS MAIRE, CIↃ IↃ CLVII.

CELSISSIMIS FOEDERATI

BELGII PATRIBUS,

NEC NON

Præpotentibus & Illuſtriſsimis

HOLLANDIÆ PROCERIBUS,

DOMINIS SUIS,

Submiſſe dicat, conſecratque

ANTONIUS THYSIUS.

CIRCUMFLUUM Oceanum, libertatis Veſtræ primum vindicem, indomiti Martis cruentorumque præliorum vaſtum cubile, divitiarum largitorem, commerciorum tutorem, Reip. Veſtræ ſtatorem vobis exhibeo, PATRES AUGUSTI, imo ipſe ſe totum Veſtræ Potentiæ offert, atq; triumphos innumeros, continuosque & undique tincta hoſtili ſanguine ſua æquora heic oſtentat. Nimirum quam late patent maria, virtus

Veſtra patuit, imò quà immoto & pigro frigore non aquarum vortices, ſed glaciales & horridæ rupes eriguntur, Fortitudo Veſtra naturam deficientem fatigavit. Uti illa, quæ illuſtria antiquis contigere temporibus, ſilentio prætermittam, attonitus adhuc hæret orbis, in hoc angulo terrę concuſſam potiſſimum mari Hiſpanicæ dominationis potentiam, Orientis atque Occidentis opes flagellatas, totam ferme Europam in belli partes tractam, quaſi de imperio univerſi ageretur, neque minus Fœderatos domeſticis victoriis nobiles, ſui ſecuros, in ipſam Hiſpaniam, in Aſiam, Africam, & Americam belli tempeſtatem claſſibus ſuis effudiſſe. Exiguis limitibus Batavi ſociique arctantur, majeſtas, virtus, gloria nullum terminum habet. Batavia hodie etiam extra Bataviam colitur, atque Orienti formidabilis eſt. Quinimo per totum terrarum orbem, quem non ſemel tanquam inſulam

circum

circumnavigarunt, Batavorum nomen latiſſime ſe diffudit, atque venerationem cunctis admodum populis intendit. Qua ſol oritur, caditque, arces, caſtella, oppida, imo ipſa regna conſtituta ſunt. Legationes remotiſſimarum gentium, Indorum, Perſarum, Turcarum, liberaliter ſuſceptæ, auditæ, fœdera percuſſa, quaſi in noſtra fortuna omnium fortuna ſita eſſet. Iactent Phœnices, Carthaginienſes, Græci, & rerum domini Romani maritimam potentiam, longe inferiora ſunt Noſtratium expeditionibus. Magnitudo rerum mari geſtarum omnium admirationem excedit. Erunt aliquando illa tempora, cum poſteri fidem non adhibebunt, neque nos crederemus, niſi noſtris ea contigiſſent temporibus. Victor ubique nobis Oceanus non ſimpliciter indulſit, victorias victoriis cumulavit, denique incremento amplius non reliquit locum. Illa nunc demum magna eſt felicitas, felici-

tate ſua poſſe continuò uti. Ingentium ſæpe imperiorum nutarunt faſtigia, quod Proceres iiſdem artibus non conſervarent imperia,atque peperiſſent. Mari vindicata primum libertas,mari in immenſum crevit, mari conſervanda,tutanda. Vos autem, PATRES AUGUSTI, in id ſemper incubuiſtis, & adhuc incumbitis, uti vaſta æquora commerciis pateant; neque violentia hoſtium, vel inſidiis prædonum intercipiantur. Noſtis nimirum in Oceano noſtras opes ſitas, & mercaturam animam eſſe noſtræ Reip. Fuit hactenus (abſit invidia dicto) hæc ſpithama terræ, quæ mari paſſim cingitur exediturque, horreum publicum totius Europæ. Effundit etiam extremus Ganges in Rhenum ſuas divitias, imo quicquid uſpiam locorum eſt, hic emitur venditurque, dum ad ultimas oras vela noſtra dimittimus, colonias erigimus. Tantum eſt mare ſibi obnoxium habuiſſe, ut qui illi leges ponere

potuit,

potuit, etiam univerſo poſſit. Accedit quod maritimæ Reſpublicæ æternitatem quandam ſibi polliceri queant, terreſtres ut plurimum velut ſenio paulatim & languore conſumantur. Dum itaque bello animoſi, pace quieti, maria movetis, ſecure navigia deducitis, media pace nos bellum inchoamus literarium non cruentum, ſed innoxium, à quo ne ipſæ quidem pacatæ Muſæ oculos avortant. Etſi autem verba factis exæquari nequeant, diu tamen mecum luctando honeſtá tandem me cepit ambitio, neque me quietum eſſe ſivit, donec in inquieto Oceano fluctuantem calamum ponerem. Dirigimus heic aciem in mediis fluctibus, in ipſis aquis excitatos igneis, incenſisque navibus ardentis veluti cæli trucem & horrendam faciem ſecuri aſpicimus, hoſtem vincimus, triumphamus; denique ſi iniquior ſors obtigerit, mortem atque vitam juxta æſtimamus. Hæc mea prælia,

imo

imo veſtra, & quidem celeberrima, uſque ad Pacem Hiſpanicam, Nomini Veſtro ſubmiſſe inſcribimus, PATRES AUGUSTI, qui bello, pace nobiles, ita Reip. veſtræ potentiam auxiſtis, ut, ſicuti pleraque mortalium habentur, invidia ex opulentia orta ſit. Inſita eſt ea mortalibus, inprimis iis, qui ætatem in excelſo agunt, natura, recentem aliorum potentiam ægris oculis aſpicere, & quos vel pares vel inferiores viderunt, nolle ferre ſuperiores. Sed juſto imperio, æqua & tranquilla moderatione Vobis hæc contigit felicitas, ut felicitatem Veſtram tueri velitis, poſſitisque. Quæ uti perpetua ſit, Deum immortalem, rogo, & obteſtor. Datæ Lugduni Batavorum, menſe Ianuario, Anno cIↄIↄ c LVII.

HISTORIA NAVALIS BATAVORUM,

Sive

CELEBERRIMORUM PRÆLIORUM

QVÆ

Mari ab antiquiſſimis temporibus uſque ad Pacem Hiſpanicam, Batavi utplurimum victores geſſerunt, luculenta deſcriptio.

PROOEMIUM.

DUM totiens inter Batavos aliasque Nationes horrendum in ipſis aquis belli maritimi exarſit incendium, & ſanguine humano tinctus Oceanus cadavera volvit, nobis etiam inhorruit calamus, & ad prælia ſecura ſe accinxit. Batavorum olim, & nunc ſociarum gentium prælia celeberrima navalia uſque ad Pacem Hiſpanicam deſcribere in animum induximus noſtrum. Lente properavimus, & mente bene compoſita diu cum nobis ipſis morati, quia & eruenda erant ex antiquis autoribus, quæ ad inſtitutum noſtrum conducunt, & publica quoque ex autoritate Procerum inſpicienda fuere monumenta, quorum multitudo facile animum diſtrahere poteſt. Ubi veritas latet, diligenter nobis inquirenda fuit, quæ

cunctando demum elicitur. Illa omni odio vel favore debet esse antiquior. Nonnulli ita Historiam scribunt, ut ne sibi quidem ipsis credant, nos nullis affectibus, sed sola veritate vincemur, atque interius abdita & secreta rerum perscrutabimur. Adeste vos Batavi, quorum virtus semper inconcussa fuit: qui, ut olim socii & fratres Romanorum fuistis, ita nuper admodum mari terraque victores incredibili virtute Potentissimo Regi Hispaniarum, qui utrumque veluti solis limitem suo terminabat imperio, non tantum libertatis nostræ confessionem, sed & ipsam pacem extorsistis. Ecce, ecce, etiam adhuc vobis maria aperta sunt, nisi socordia vestra ea claudat. Vos virtutem iterum antiquam exerite, qui mare hactenus pro domicilio vestro habuistis. Turpe est domus propriæ desertorem esse.

CAPUT I.

DE EXPEDITIONIBUS ANTIQUIS TEMPORE ROMANORUM.

BATAVORUM inclytam virtutem & terra & aqua celebrant veterum monumenta. Magis autem incurrerent in omnium oculos, si decora Nostris Scriptorum ingenia suppetiissent, quorum tum omnis vita procul ab otio literato in negotio militari versabatur: non quod illis ingenia deessent, sed quod Marti suo devoti rebus agendis, & bonæ tantum famæ incumberent, cætera verò negligerent. Vicêre aliquo-

aliquotiens Romani, quia Batavi vincere potuerunt. Ipse Iulius Cæsar, qui cœlo & sideribus famam terminavit, in plerisque expeditionibus fortissimum militem Germanum, præcipuumque virtute Batavum habuit, in quo magnum semper momentum victoriæ fuit. In Bello utique Alexandrino cum transgressum fluminis Nili Rex Ptolemæus impediret, Equites nostrates vada fluminis quærentes, demissioribus ripis primi transnatarunt, & conjunctâ cum legionario milite operâ magnam hominum multitudinem cecidêre, qui repentino impetu perterriti frustra in fuga spem salutis collocaverant. Sub Augusto Prætoria cohors fortissimos, & fide primos Batavos habuit, quos Drusianæ expeditionis comites fuisse, cum secundo Rheno in Oceanum veheretur, populosque vicinos subigeret, vix dubitandum arbitror. Sub Tiberio Imperatore Germanicus, fabricata classe mille navium, in Insula Batavorum moratus, Oceano ad Amisiam flumen exercitum movit. Quîs & Batavi aquis assueti, & natandi periti se immiscuêre. Cum ad Amisiæ lævam partem ventum esset, plures dies transeundo in dexteram consumpti. Et equites quidem cum legionibus intrepidi prima æstuaria, nondum accrescente unda transiêre: postremùm auxiliarium agmen, & inter eos virtute primi Batavi, æstuaria non morantes, temerario ausu aquis ipsis insultarunt, & dum artem natandi ostentant, præcipiti aqua turbati, nonnulli hausti abreptique sunt. Generosis nimirum spiritibus omnis mora adversatur. Et quandoquidem eos aqua ab hostibus dirimebat, primò cum aquis certarunt, ut validiore postea impetu in hostes irruerent. Sed flumen iterum Visurgis Romanos Cheruscosque

interfluebat. Ibi, qua celerrimus amnis, Cariovalda Dux Batavorum erupit in Cheruſcos: atque per inſidias hoſtibus cinctus, prævalido robore in medium agmen ſe proripuit, atque, uti virtus laceſſita extrema tentat, tamdiu fortiter pugnavit, donec congeſtis telis & ſuffoſſo equo laberetur, atque ita corpore ſaucius, animo integer ſuccumberet. Secuta terreſtri prælio ingens de Arminio victoria. In qua expeditione Germani Batavique in fronte aciei conſtitêre. Sed terreſtria prælia prætermittere viſum fuit, fluctuantem Oceanum, & flumina præliis ſanguinolenta noſter calamus ſequitur. Sub Claudio Ganaſcum, qui natione Caninefas erat (Caninefates autẽ inter Batavos cenſentur) navigiis ſuis Gallorũ oram maxime vaſtaſſe memoriæ traditum eſt. Eodẽ imperante, Britannicis expeditionibus incredibilis virtutis experimenta Batavi dedêre. Bellum deinde ſub Vitellio grave inter Romanos Batavosque exarſit. Namq; Civilis contumeliarum impatiens, maxima cura ultum ire injurias feſtinabat, quas concoquere generoſus ejus ſpiritus nequibat. Vindictæ laceſſiti aculei quocunq; modo conceptum dolorem penſare cupiunt. Julium Paullum Regia Batavorum ſtirpe ſatum Fronteius Capito falſo rebellionis reum obtruncari juſſerat. Injecta Civili vincula, grandi libertatis opprobrio, animum ſublimem, injuriarum impatientem, ſupra modum exaſperaverant. Accuſatus ſub Nerone, & à Galba abſolutus, ſub Vitellio ad ſupplicium iterũ ab exercitu poſtulatus fuerat. Erat Civili ad ſimulanda negotia altitudo ingenii inacceſſa, prompta audacia, atque inter ſuos magna autoritas. Dum itaque ſuis conſiliis velificatur, Veſpaſiani amicitiam ſtudiumque partium nota

Prin-

Principum arte prætendit. Cæterum Batavi, quorum libertas aspero delectu non tantum minuebatur, verum, quod minime ingenuis ferendum erat, etiam adolescentes ad nefaria stupra trahebantur, facile ad res novas incitabantur, & Duce Brinione junctis Caninefatibus, Frisiisque, proximo occupato Oceano, castra Romanorum ex improviso invadunt, obvios palanteisque promiscue cædunt, castellis exitium quoque minantur, nisi Præfecti Romanorum, incensis iisdem, quod defendi nequirent, calamitatem hostilem antevortissent. Interea Civilis, omnia alia simulare, aliud vultu ostentare, aliud pectore clausum premere, ultro Præfectos reprehendere, quod castella deseruissent, cum sua cohorte Caninefatium tumultum comprimere proclive fuisset. Detectis consiliis, quod multitudo militaris, quæ studio aut ira præceps agitur, sua occultare facinora impotens est, Civilis Caninefates, Frisios, Batavosque in aciem protrahit. Haud procul à flumine Rheno directa acies Romanorum stetit. Simul naveis adversæ victoriam animo volvebant. Post modici temporis certamen, Tungrorum cohors ad Batavos profugit, consternati milites à sociis hostibusque passim cæsi. Neque minor classis calamitas, cum Batavi nonnulli, qui classiariis Romanorum immixti, remigia torquebant, tanquam ex imperitia eorundem munia impedirent, mox contra nitendo Fortunam corrumpere, naveis hostili ripæ objicere, Præfectos centurionesque alia imperantes confodere, cæteros armis territare, donec universa quatuor & viginti navium classis, aut ultrò in advorsas partes iret; vel summo opprobrio caperetur. Ita Batavi navium armorumque, quîs indigebant, potiti non tan-

tum necessitatibus suis, verum etiã gloriosæ famæ consuluêre, cum per Germanias Galliasq; libertatis pristinæ vindices auctoresque celebrarentur. Sub Vespasiano eodem bello Belgico, Caninefates classem hostilem Britannicam, quæ Batavis imminebat, qua Oceano ambiuntur, ultro aggressi, majorem partẽ navium depresserunt, aut superarunt. Addiderat quoq; postmodum Civilis obliquam in Rhenum molem, cujus objectu retortis violenter aquis, campis etiam suopte ante ingenio humentibus flumen superfundebatur. Batavi aquis assueti & natandi periti Romanos armis graveis, & aquarũ insolentes in proprio veluti fatigabant elemento. A Romanorum ferocissimo quoque cæptum certamen, sed impari conatu. Cæterum subito ingens illos abripuit consternatio, cum profundis paludibus arma equique haurirentur. Ipsi fluctuantes, vel paludibus immersi certa pernicie, à Batavis, qui notis vadis insultabant, tanquam navali pugna inter aquas impetebantur. Alio iterum prælio Romanorum classis, quæ circa Novesium Bonnamque steterat, injectis vinclis una cum prætoria navi à Batavis turbata, ingentique abrepta infamia. Et nisi Cerealis Romanorum Dux alibi noctem egisset, vivus in potestatem venisset Batavorum: qui prono amne vecti nocte caliginosa, nullo prohibente, castra superarunt. Plures somno se reficientes, alto Nostrorum silentio, tabernaculorum funibus incisis, suis cubilibus pressi facilè trucidabantur. Alii insolito tumultu exciti subito arma quærere, strictis mucronibus, veste nondum composita, per vias ruere, ægre tamen se suosque defendere. Ipse Imperator adhuc semisomnis & propemodum nudus evasit. Civilis Fortunâ

ferox, vasto animo, uti in rebus secundis fieri solet, majora tentat. Biremes, relliquasque quæ simplici ordine agebantur, & ingentem lintrium multitudinē colligit, captivas naveis versicoloribus sagis pro velis instructas in opprobriū & contumeliam hostium, simulque totam navalem aciem ostentat, qua Mosa Rheno auctus vastum alveum in mare Oceanum præcipitat. Cæterum Cerealis cum Civilem promptum audacia tumultum ex tumultu, bellum ex bello serere videret, adeoq; summa ope eniti, uti mari leges poneret, adventantesque commeatus ex Galliâ interciperet, classem contra direxit, magnitudine navium & classiariorum peritia potiorem, verum numero longe inferiorem. Neque animus utrique incepta patrandi deesse videbatur. Civilis victoriâ immodicus animi, ulteriora tentandi cupidine flagrabat: Cerealis metuebat, ne in conspectu novam contumeliam acciperet. Batavi prospero vento, Romani secundo flumine promovebantur. Ubi utrinque in propinquo classis stetit, mutuo telorū jactu velitationes gliscebant: præliū justum confectū non est, forsan quod terror & formidolosa Batavorū manus mentē consiliumq; hostibus eripuisset. Mirabile porrò est, quod in Agricolæ vita memoriæ prodidit Tacitus, (Batavorum) auxiliarium ope Iuliū Agricolam, tentatam antea, sed infeliciter, Monam Britanniæ insulam in deditionem accepisse, quando non classe aut navibus insulam ingressi, sed depositis in litore sarcinis patrio nandi usu, quo se pariter, & equos atque arma regunt difficultatem omnem superavere, quum obstupefacti hostes, qui mentem oculosque in classem navesque intenderant, nihil invictū ita præliantibus crederent. Sub Adriano

Equi-

Equites Batavos armatos Istrum tranatasse, magno ob id terrore consternatis barbaris Dacis, qui se arbitrio victorum permiserunt, Dion Cassius autor est. Ab his temporibus usque ad Comitum tempora, fatalibus silentii tenebris cuncta ferme involuta latitant, nisi quod inter Francos, qui ad Rhenum juxta Oceanum sedem posuerant, vicinosque Batavos à Valeriani imperio, usque ad Juliani Principatum acerrima exarsere bellorum incendia, donec mutuo attritis viribus Franci in corpus nomenque Batavorum coälescerent. Quorum incredibilis maritima virtus, atque audacia Europæque, Asiæque, atque ipsi Africæ ingentem horrorem incussit. Quippe sub Probo Imperatore, anno CCLXXX sedecim millium armatorum hominum multitudo in Pontum Euxinum se effudit, cunctas naves, quîs mare constratum, repentino impetu invasit, diripuit. Neque interea viri fortissimi tempus trahere, verum instar fulminis cuncta prosternere, mare internum sub jugum mittere, Asiæ Græciæque oram populari, Lybiam infestare, Siciliam nobileisque illas Syracusas deprædari, denique aucti immensis opibus per fretum Gaditanum circumnavigata Hispania in Bataviā reverti. Trajecisse aliquotiens Batavos in Britanniam, sub Valentiniano etiam Londinum cepisse, Britanniæq; rectorem Civilem datum Ammianus commemorat. Posterioribus temporibus, antequam Comitum virtus Barbarorum violentiam fregit, Wilti, Slavi, & inprimis ferocissimi Normanni, qui infestam sui pelagi rabiem imitabantur, modo maria pyratica fatigabant, modo Bataviam, quæ tum Frisia dicebatur, fœdis populationibus vexabant: & quanquam summopere contra enitebantur

Batavi,

Batavi, nihil tamen profuit virtus, dum fatalis calamitas cuncta turbaret, atque horrida illa tempestas prædonum, instar rapidissimi fulminis obvia quæque concuteret. Sub imperio Caroli Magni anno DCCCX Danorum Rex Godefridus classe ducentarum navium Frisiam populatus, furiosos impetus non tantum mari strinxit, verum & advorso ignium furore, truculentisque cædibus cuncta implevit. Queis occurrendum ratus Imperator, Flandros ad expediendam classem incitaverat. Cæterum dum res nostræ in summo versabantur discrimine, Godefridum opportuno tempore violenta fati necessitas abripuit, quem alii à satellite, alii à proprio filio, cujus matrem superinductâ aliâ thalamo ejecerat, obtruncatum referunt. Hinc pro tempore secuta quies deposito armorum furore. verũ sub Ludovico & Lothario non minor clades, ita ut hæc regio continua calamitate nobilis esset. Incensa aliquotiens oppida, pagi, arcesque; promiscue in omneis cædibus sævitum, ipsi sacerdotes pro victimis ante aras jugulati, vastities ubique incolarum, maria impedita, facies rerum ubique miserabilis, donec primus Comitum Didericus Normannorum truculentam ferociam contunderet, frangeretq;.

CAPUT II.

DE

PUGNA CIRCA DAMIATAM ÆGYPTI URBEM. ANNO MCCXVIII.

AD bellum sacrum jam ante Principes Christianos religiosa pietas concitaverat: cui Fredericus Barbarossa Im-

perator, Philippus Flandriæ, Florentius Hollandiæ, & Otho Geldriæ Comites nomina dederant. Verum ubi Cæſar aquis hauſtus mortalitatem implevit, Florentiusq; item fato ceſſit, in pejus labi res Chriſtianorum cœpêre. Anno demum milleſimo ducenteſimo decimo & ſeptimo iterum præter alios plures Gulielmus Florentii filius ſacræ ſe militiæ dedit. Vlardinga, antiquum & nobile Hollandorum olim oppidum, Moſæ flumini incumbit, aquarum violentia detrita, dum ad ſe cuncta trahit Neptunius amnis. Trecentarum naviũ claſſis ibi in anchoris ſtetit, quæ ubi ventis ſecundis vela intendit, Galliæ Hiſpaniæq; oras prætervecta, Olyſſiponem Principē Luſitaniæ urbem appulſa eſt, ubi cum Comes Alchaciam caſtellũ Saracenorum, qui totã Hiſpaniam infeſtabant, vi domuiſſet, ſequenti vere in Syriã devectus, Damiatæ urbis, quæ Nili oſtio Tanaitico incumbit, obſidionē, collatis cum aliis Chriſtianis Principibus conſiliis, decrevit. Oppidum illud Ægypti tum clauſtrum cenſebatur, & maritima potentia nobile. Tamiatin etiam prædicat Stephanus de Urbibus. Non eſſe Peluſium antiquorum juxta cum eruditis cenſeo, cum ad Tanaiticum oſtium ſe expandat. Turris immenſi operis, & multi militis capax, aditum urbis præcludebat, atque interius catenæ veluti fluctibus injectæ ingreſſum navium prohibebant. Neque obſidione urbem premere facile, niſi munitiſſimo illo propugnaculo ſuperato. Diu ibi laboratum, vincendi tandem pertinacia novam artem invenit: ſicuti ingenium mortalium tum valet, cum neceſſitas & gloria urget. Quinet dum dubius animus huc atque illuc fluctuat, in præcipiti malo incerta conſilia non imperite adhibentur. Auctores erant Kenemarii, ut ſerratis in prora navibus vento ſecundo catenas

per-

perrumperent. Difficile hoc factu videbatur, cum crassitiem quinque pedum æquasse strictas catenas traditum sit. Verum multa experiundo eveniunt, quæ nemo mortalium contingere posse, sibi persuadere potuit. Quippe serratæ naves, tumido & secundo vento delatæ, perruperunt crassos illos obices, tela & lapides desuper jactantibus Saracenis. Cruentum ibi nostris certamen fuit, quia tuti & securi hostes ex alto certos & lethales ictus in inferiores intentabant. Tollenonibus & sambucis demum in sublime attractis, quæ jam fastigio turris æquales erant, æquali certamine dimicatum est. Verum ubi emissum machina incredibili impetu saxum tabulata frangeret collideretque, infractus tamen & intrepidus nostris animus stetit. Quippe dilapsis propugnatoribus in inferiora, spiritus tamen in sublime se erexit. Ille solet esse Batavorum genius, ut assiduâ industriâ & celeritate omnes labores superent. Uti enim in otio luxui & desidiæ propiores sunt, ita in negotio assidui, temporis parci, continuis laboribus robustum, strictumque corpus sibi parant, quîs veluti nutriuntur. Nulla iis quies vel tranquillitas, nisi prava Fortunæ correxerint. Præcipue nautica pubes in contrario & frigido elemento ignibus suis plus satis incalescit. Tollenone itaque dilapso, novum opus incredibili celeritate fabricarunt, ut veluti munere divino transposita illic machina videretur. Junctis duobus navigiis quatuor mali, totidemq; antennæ erectæ, fastigioq; eorum instrata tigna, cum lorica coriis obducta, quorum ea natura, ut impetum lapidum telorumq; sistant, comprimantque, non incerto in nostra quoque militia experimento. Ab imo scalæ suspensæ validissimis funibus, triginta pedes ultra proram subli-

 mes

mes prominebant. Inusitatum hoc Barbaris machinamentum (Sambucam tamen non dissimili modo describit Polybius) horrorem incussit, Saraceni tamen acriter resistere, audacia certare, rigido lapidum ictu impetere, horrido igne pice & vivaci sulfure incenso affligere, ita ut haustus ignis visceribus, nonnullis spiritum intercluderet. Verum Nostri animi igne superiores hac ferali flamma, tam densis telorum imbribus Barbaros obruunt, ut compulsis ad interiora turris hostibus tabulatum superius tenerent. Plures, dum per fenestras se in aquas præcipitant, vitando mortem, incertam incidêre. Verum Saraceni interius pressi superiores nostros acri & mordaci fumo abegerunt. Hæc autem calamitas occasio fuit majoris virtutis, quæ lacessita omnem patientiam superavit. Ambitus turris modica terra cingebatur. In hanc insultans magno impetu noster miles, dolabris portas perrupit. Ita cessêre certis conditionibus validissima claustra, sicut nihil fortitudini & labori invium est, Nostrorum sociorumq; violentiæ. Turri superata, novus & immensus labor urbem ad deditionem cogere, quæ tribus munitissimis muris cincta inexpugnabilis erat. Itaque lenta potius fame premere cives, quam irrito nixu armorum visum fuit. Interea Corradinus, qui Saladino mortuo apud Saracenos summum imperium obtinebat, enixe cuncta procurare, quæ ad tantæ urbis liberationem excogitari poterant. Quippe necessitas cum utilitate juncta eum urgebat, quæ magna sunt virtutis incitamenta. Aliquotiens castra nostra non sine clade adortus, aliter fortunam tentandam ratus, eliciendo Nostros, qui campestri huic prælio parum assueti erant, pene ad extremã eos calamitatem redegisset,

giſſet, niſi rex Hieroſolymorum Ioannes Barbaros ſingulari fortitudine ſtitiſſet, atque ita Noſtri ſe in caſtra recepiſſent. Neque verò miles noſter frangi animo, ſed ſpiritum ex adverſo caſu ſumere, & quod ſublimis mentis indicium, non cedere obſidionis oneri, ſed obniti. Omnia perrumpit conſtantia & aſſiduus labor. Et ſapientis eſt cunctando vincere, ubi pugnando non licet. Potior eſt illa victoria, quæ certa etſi tardior, quam quæ per incerta caſuum temerario acquiritur. Poſt annum itaque obſidionis (addunt alii ſeptem menſes) Nonis Novembribus Anno cIↄcc XIX. civitas adacta eſt poteſtati Chriſtianorum ſe dedere, multis millibus fœda peſte conſumptis. Guilhelmus Comes re bene geſta ſequenti anno domum reverſus eſt.

CAPUT III.

PRÆLIUM INTER HOLLANDOS ET FLANDROS, ANNO cIↄcc XCV.

PLURES Flandrorum propter Zelandicas inſulas bellorum motus contra Hollandiæ Comites exarſêre. Vicibus ſuis modo quies, modo turbulentus belli furor aquis atque terris incubuit. Neque fœderum ulla ſanctimonia, adeò præceps dominandi libido transverſos abripuerat. Guido Flandriæ Comes hac tempeſtate in ſpem occupandę Zelandiæ adductus, quod Nobilitas ejuſdem minus æqua Comiti Florentio eſſet, claſſem in adverſa litora ſtringere meditabatur, jamq; adeo mortẽ, rapinas, poſtremo omnia, quæ hoſtilis animus lubet, minitari. Interea Florentius,

animi acer, gloriæ militaris avidus nihil intermittere, quod ad tanti belli molem necessarium duceret, antequam ipse adventaret, per Legatos populum ad fidem adhortari, denique coacta militari juventute ipse Vlissingam contendit. Heic non morandum ratus, arma hosti opponere, quàm eundem operiri potius duxit. Renessius itaq; jussu Principis Flandriam armata manu invadere, Slusam ignibus fœdare, agros quaquavorsum populari, tribus denique millibus Flandrorum cæsis vel captis in Zelandiã revorti. Frisii quoque duce Brederodio animo feroces, ex vicinâ Flandriæ insulâ Catzandiâ prædam agere, trahere, rapere, militem contra nitentem cædere, postremò, tanquam insulâ capta, lubidini ac licentiæ victorum cuncta exponere. Flandri, quos non mediocris dolor incessebat, sibi speratam victoriam non tantum adimi, verum contra hostes insolentes dominationem in propria regione agitare, ne viderentur socordia, vel ignavia bonam occasionem corrumpere, Beerlandiam ignobilem Zelandię insulam invadunt, & populantur. Florentius, qui jam ante Zirizeam profectus fuerat, mature admodum Dodinum Everingũ, & Borsalium expedita classe & milite, eò contendere imperavit. Quibus hoc optimum factu visum fuit, uti alter subito concito tumultu hostem à tergo adoriretur, alter fugientem ad naves militem sisteret, & classe naveis illorum disturbaret. Et quidem consilium hoc probe cessit. Inopino enim tumultu excitis Flandris, facile oppressi, pauci virtutem armis ostentabant, relliqui, in morem pecudum fugati, sparsis armis ad naves se recipere nitebantur. Cæterum dum Nostri sua classe hostiles naves attentant, metu hostes consternati, undique circum-

cum-

cumventi, animo & corpore facile ſuccubuêre. Fœda illa & miſerabilis ſtrages fuit, namque aut ferro cędebantur, aut qui natando aſſueverant in profundum inſilientes, diu cum fluctibus luctati, magis aut minus mature, poſtremo tamen aquis obruebantur. Plures quam mille tam ignobili letho periere. Ex tribus millibus hominum, quos in Zelandiam trajeciſſe conſtat, trecenti modo navibus incolumes ſua tetigere litora. Una quoque navium, quæ fugientes vectabat, majori Noſtrorum violentiæ ceſſit. Captivis imperator effuſus clementia parci voluit, eò quod inconſulta multitudo huc atque illuc fluctuans Duces Factionum utplurimum ſequitur, ipſa culpæ expers ex aliena libidine vitam agit, & prout illorum, qui dominantur, ſimultas vel arrogantia fert, ita bonum malumque publicum exiſtimat. Nudos tamen in patriam remitti placuit, retentis iis, quos dignitas vel opes in excelſo collocaverant. Contigit hæc victoria Anno CIↃCC XCV viceſimo & ſeptimo Octobris die.

CAPUT IV.

PRÆLIVM INTER HOLLANDOS ET FRISIOS ORIENTALES:

ANNO CIↃ CC XCVIII.

ANNUS agebatur milleſimus ducenteſimus & nonageſimus octavus, cum fœdis admodum conditionibus, Friſii Occidentales victoris Comitis arbitrio ſe ſuaque omnia permitterent. Wilhelmus Trajectinorum Antiſtes irâ concitus & æſtuans, Orientales Friſios ad arma concitat, cui, cum Pontificis Romani juſſus obtenderetur, morem non gerere

gerere magna illos relligio incessebat. Cum non modica hominum confluxisset multitudo, Præsul, quem pacis artes magis decebant, desiderio belli quam maxime flagrabat, & confestim milite navibus imposito, vento secundo juxta Monachodamum militem terræ exponere satagebat, cæterum incolarum & rusticorum ferocia incepto patrando obstitit. Sicuti autem maxima quæque facinora impetu valent, mora evanescunt, ita in celeritate præsidium rati vicini Kenemarii & Waterlandi, quorum animos horridos cælum & salum induraverat, expedita classe Australem sinum ingrediuntur, & primo insultu navem milite refertam à cæteris abstractam facile expugnant. Leve quidem hoc initium, sed futurę victorię non incertum fuit præludium. Prout enim prima quęque cedunt, talem exitum Fortuna ut plurimum indulget; quę ubi nutare cepit, pręcipiti gradu à summo declinans ad infima prolabitur. Felicitate gliscit audacia, adversa rerum etiam fortissimum quemque dejiciunt. Diu acriter admodum certatum. Multitudini navium hostis, Nostri agilitati fidebant. Tandem, quanquam contra vim majorem pervicax hostis obniteretur, captis aut depressis pluribus navibus fœda fuga sibi consuluerunt; quîs fugientibus majus periculum, major clades, quã certantibus. Multa hominum millia cecidere, plurimi capti. Antistes clade tanta perculsus, cum vix cymba evasisset, ad moderata postmodum pacis consilia flexit, quam tamen iterum perfide rupit.

CAPUT

CAPUT V.

PRÆLIUM INTER HOLLANDOS ET FLANDROS, ANNO CIↃ CCCIV.

CUM Philippus Pulcher in Galliâ rerum potiretur, Regiique exactores Flandros violentius premerent, atterérentque, primò seditiones motæ, dein ad bellum ventum est. Tota Flandria excepto Gandavo, Gallorum nomen ejuravit. Tumultuum scintillas accenderat Petrus Coningus, artificio fullo, quem inconsulta plebes, quæ rerum novarum studio suis sæpe periculis lætatur, patronum elegerat. Accessit autoritas, dum se socium laborum periculorumq; exhibent, Guido Namurcæus, filius Comitis Guidonis, & Guilhelmus Juliacensis ejusdem ex filiâ nepos. Huic bello se quoq; involverat Hannonii gener Atrebatensium Comes. Cui cum accessissent sub imperio Osterbandii Hannoniorum auxilia, prope Cortracum fortiter dimicatum est, à Flandris victoria stetit. Cumque iidem Hannoniam infestârent, sicut post victoriam Fortuna impetu valet, Ioannes Hannonius Hollandiæ Comes, opem Batavorum implorans facile impetravit. Verum ea militandi ratio melior Proceribus sedit, ut Hollandi Zelandiq; ipsam in Flandriam irrumperent, quò relicta Hannonia propria defendere Flandri cogerentur. Guido in Catsandiâ militem suum coëgit, unde facilis & opportunus in Zelandiam appulsus. Verum Gulielmus trajecto freto acri certamine Flandros Catsandiâ ejecit, atque Arnemudam reversus, victor per ora cunctorum volitabat. Victus fuisset hostis, nisi proditio vi-

ciſſet, quæ lubricum adoleſcentię in tranſverſa abripuit. Prima illa ętas facile proditorū artibus patet, dum ſub ſpecie amicitiæ tutò inimici imponunt. Labante Fortuna tota fere Flandro Walachria ceſſit, Guilielmus Medioburgo occupato Zirizeam ſe receperat, quæ arcta mox obſidione preſſa. Adventu Comitis ex Hannonia induciæ compoſitæ, ſed mox ejuſdem ſenectus, curſu vitæ pene jam confecto, annis & morbo ingraveſcens, in præſentem contemptum incidit. Devicta tota fere Zelandia, in ſola Zirizea momentum Fortunæ ſtabat. Tota quoque nutabat ſeptentrionalis Hollandia, Harlemo excepto, ſed illa virtute & odio in hoſtem concitata brevi jugum excuſſit. Hollandia ejectus Flander Zirizeam magno molimine obſedit, ſed inaudita civium virtus omnes conatus contudit. Nullo modo ſe dedere, pertinax illorum fuit fortitudo. Magna autem pars eſt victoriæ vincere velle, & morti potius quam alienæ poteſtati ſuccumbere. Qui potuit mortem contemnere, omnia contempſit. Tranquillitas animi, & abſoluta libertas ſupra omne hoſtium imperium eſt. Armis, annonâ fatigati hoſte tamen ſuperiores fuere. Ultima jam fortiſſimis civibus incumbebat neceſſitas, niſi trahendo obſidionem validâ manu ſuppetias ferret Oſterbandius. Ita inter metum atque ſpem dubii adverſa & ſecunda ſibi pollicebantur. Regneri Grimaldi Præfecti maris, nomine Regis Galliarum ſuppetiæ expectabantur. Sicut autem non ignavia & ſocordia, ſed induſtria & vigilantia imperia continentur; ita Guilhelmus nihil minus quam ſegnis, aliquotiens Regnerum officii & extremæ Zirizeanorum calamitatis monuerat. Ille longas moras circa Caletum nectendo, tandem anchoris

ſolutis

ſolutis in laxum Moſæ oſtium feliciter appulit, atque undecim triremibus, aliisq; triginta & octo navibus, juncta Oſterbandii claſſe rectà Zirizeam petiit. Cuncta quidem mortalium incerta, nihil incertius mari, quod elementum ventorum flabris agitatū ancipiti fluctu movetur. Ventis iniquis fluctibusque adverſis jactati decimo & tertio die Greveningam (quam maritimam ſedem hodie Gravelingam indigetant) locum non longe à Zirizea diſſitum appulêre. Incenſis ignibus patuit civibus pulcherrimus proſpectus veluti adventantis victoriæ, quam & animo ignei conceperant. Ipſi quoque excitatis ignibus beneficium agnovere, antequam peractum eſſet. Namque in conſpectu claſſis noſtræ certam ſibi liberationem ſpondebant. Nulla res magis animos dubios obſeſſorum, & ad deſperationem inclinantes erigit, quam propinquum in conſpectu auxilium. Sperant ad extremum uſque, & ſibi ſecundam Fortunam pollicentur, etſi exigua evitandi pericula ſpes ſuppetat. Belli dux nihil magis timebat, quam ut illum fortiſſimi cives vel hoſtem timere, vel deſperare crederent. Itaque poſtero die prope Zunnemariam prætervectus Scaldiæ inſulæ oram, in hoſtium, & oppidanorum conſpectu anchoras fixit. Nullum aliud avertendorum periculorum remedium erat, quā extrema pericula adire. Neq; conſilia in incerto erant, quia nulla alia ratio ſubſiſtere poterat, quam navali prælio cum hoſte confligendi. Hoſtem ſua veluti potentia (ducenta enim millia hominum habuiſſe in hac obſidione Stokius refert) & rerum ſucceſſus defendebat, noſtros vincendi ultima cupido urgebat. Ioannes Reneſſius, qui cum Flandro arma junxerat, crebris Trajecto literis Guidoni autor fuerat, ne fortu-

nam incerto maris committeret; Regnerum archithalassum militiæ illius veterem esse, terrestri prælio magis assuetum suum militem, si uspiam in mari Fortunam dominari, nonnunquam turgidum, aliquando tacitum & quietum mare noxium esse. Verum gloriæ cupido abripuit Guidonem, qui terrestri gloriæ maritimam jungere satagebat. Parte exercitus ad Zirizeam relicta, cum cæteris classi se commisit, & navigiis & numero militum superior. Guilhelmus annonæ causa nonnullas naves emiserat, quîs præsidiariæ longæ adjectæ erant. Hæ frumento onustę in Zelandorum classem inciderunt, atque in manu victoris fuissent, nisi longæ impediissent. Acri pręlio fusi hostes, prędę tamen inhiabant, atq; extremas navium tentabant. Pugnare & defendere res suas, longe difficillimum, præcipue vago & fluxo elemento. Una nostrarum, accedentibus mox aliis, ita quatuor hostium naves adorta, ut fluctuantes per adversa & extrema, ne maris & navium obsidione premerentur, relictis suis navigiis terrestri fuga sibi consuluerint. Initia belli præliorumque fama constant, victosque infortunium dejicit, raroque victis redit in præcordia virtus. Serio itaque decretoriis armis hostem aggredi Osterbandio visum. Dies illuxerat Augusti decimus, cum ingens navale inchoatum prælium. Quatuor in fronte navibus imperabat Ioannes Padrogus, militiæ maritimæ gnarus, sed vadorum in his locis imperitus in sicco arenarum hæsit. Expectare itaque tempus Gulielmus debuit, donec fixa navigia æstu maris attollerentur. Occasionem hanc nactus Guido Namurcæus, incendendi illas spem concepit. Incendiariæ navi flamma suggerebatur, quæ sulfure atque bitumine fovebatur. Hanc secundo vento

pubes

pubes nautica in noſtra immittebat navigia, & ubi propter ignem in ſcaphas deſilierat, etiam contis ſed fruſtra promovere nitebatur. Padrogus in aquis incendium metuens, velis madidis, quantum in ſe erat, naves tegere, quo ſubita ignis vis obtunderetur. Verum dum ſubitò ventus vortitur, ſuis pene ipſi flammis hoſtes perierunt, ſociique, qui ſcaphæ ſe commiſerant, ægre ad terram delati evaſerunt. Sequenti nocte ſomno & quieti ſe Noſtri dederant, nihil auſurum Guidonem rati: ſed ille ſomno victos preſſosque credens, ſubitò in noſtram claſſem invehitur, primoque aſſultu quatuor captis, cæteras magna vi adoritur. Vigiles militem excitare, tumultu omnia implere, miles contra excuſſo ſomno fortiter obniti, adverſa ſuę ſocordię imputare, turpe cenſere victũ victori incumbere: Oſterbandius verò conſternatos confirmare, incitare, ad virtutem ſuo exemplo cogere. Neq; minus Guido ſuos urgere, ultimũ hoc prælium laborũ finem prædicare, immortalem gloriã, opima ſpolia, quîs militaris juventus potiſſimum incitatur, ob oculos ponere. Audendum tantum, cætera in proclivi eſſe. Occupatis quatuor navigiis perculſos hoſtium animos. Victoriam jam inchoatam, turpe fore ſi non perſequantur. Ita utrinque expedita claſſe prælium adoriri, clamore nautico cælum implere, arma armis nectere, telis tabulata navium tegere. Cruenta hæc maxime pugna, quia in anguſtiis certa tela figebantur. Utrinque vitæ prodigi mortem incurſabant, neq; inulti in armis moriebantur, dum furor ultimus mentẽ præcipitem agebat. Guido Namurcæus numero navium & denſo milite potior, pluribus ſuis ſingulas Hollandorum cingere, atque opprimere tentavit. Quod unus ex præfectis

nauticis conſpicatus, ſingulari ſpiritu hoſtium vitæque contemptor, in mediam hoſtilem claſſem prorumpit, hortatus cæteros, ut auxilia & ſuppetias ferrent. Hoc exemplum cæteros traxit, ne amicum in præſenti periculo deſerere viderentur, quibuſdam etiam pudor ad virtutem incitamentum fuit. Tum primum atrox & cruentum conſertũ prælium, adverſo corpore paſſim tela figebantur, in cadaveribus vindictæ adhuc cupido hærebat. Guido ſpe potiundæ victoriæ incenſus edixerat, ut nulli parcerent, atque in exorabili lege omnes ad internecionem uſque delerent. Altius hęc in pectus Noſtrorum deſcendit crudelitas, itaque in animum induxerunt ſuum, ſi ſe ſubducere ex ruina nequirent, eâdem hoſtem involvere. Extremę neceſſitati addita eſt extrema virtus, quę ita in immenſum creverat, ut mortem juxta atque vitam contemnerent. Horrendo clamore in hoſtem irruere, cędibus paſſim graſſari; victoriam ſpirare. Neque minus hoſtis noſtros premebat ſimul junctis viribus. Una ex Flandricis navibus, corbe ſuperius ad mali culmẽ milite ſtipatâ, atrociter noſtris imminebat, quia ex alto in depreſſa certa tela immittebantur. Victa demum eſt calamitas infracto pectore, dum Fortuna vicit. Preſſa forte nimia gravitate corbis, ruptis vinculis militem ſubito, vel in mare pręcipitem ęgit, vel colliſis membris tabulatis impegit. Ibi Batavica pubes hoſtili calamitate accenſa audaciter in tranſtra hoſtium tranſilivit, atq; ſanguinem ſuum hoſtili ſanguini miſcuit. Neque Flandro animus ſubſidit, cui exęſtuante ex imis pręcordiis ſpiritu concitum in vindictam corpus, & aſſueta ſanguini truculenta manus. Verum quia hoſti difficilis ad ſalutem recurſus erat, plures

con-

confoſſi, plerǫque naves in fugam actǫ, aut aquis merſǫ obrutæque. Interea Padrogus, qui diu in vadis hæſerat, pugnandique poteſtatem non habuerat, tandem æſtu fluitantibus navigiis, majori confidentia feſſos ubique, qua vela direxerat, preſſit, devicitque. Ita ad meridiem pugnatum, ad ſeptentrionem ægre hoſtis pellebatur. Neque tutum erat ſe ſubducere, ne fugientibus ſimiles virtutem hoſtium accenderent. Artificio hoc uſus Oſterbandius, quia cominus certamen conſerebatur, ut ignita in hoſtium naves ligna immitteret, quîs extinguendis dum occupatur miles & nautica juventus, fumo denſo in oculos converſo, incertis ictibus dimicabant, dum amicos paſſim hoſtium loco trucidarent, à noſtris autem preſſi certo occumberent. Ita metu exterriti degeneri trepidatione fuga ſibi conſulunt. Dum hæc in dextera parte geruntur, dubius rumor ad aures Oſterbandii venit, Noſtros alterâ fugæ proximos eſſe. Properanti ad ſuppetias ferendas nunciatum, hoſtem quoque in ea parte debellatum. Nam conſternati clade ſociorum, juxta primã victoriam alterã veluti obtulerant. Tam bonis auſpiciis Fortunam prenſare, atq; hoſti fugienti inſiſtere viſum fuit, ne tempus ad colligendas vires caperet. Sed Flander & terrore & neceſſitate victus, relictis turpiter navigiis, telluri ſe commiſit. Naves occupare ſufficiebat cordato Imperatori, ne hoſtes, à tergo preſſi, dum extrema præ oculis, ad audaciã accingerentur, & ultima neceſſitas pugnandi legem imponeret, fatali ſæpe in bello rerum mutatione, ut exiguis momentis ſors belli invortatur. Interea fractus Fortunâ non animo Guido, etſi diſperſos paſſim & fugitivos ſuos videret, omnia experiri, & ſicut magnum Imperatorem magnus animus decet, extre-

extrema tentare, etiam aggredi Osterbandium, sed frustra ausus. Interea cives fortissimi Zirizeani inter spem metumque positi, Martis dubii eventum, negotiumque Fortunæ expectabant. Obscurum noctis prospicere non permittebat, & mendax rumor, autore Flandro, qui circa urbem vagabatur, animos perculerat, quo victum Osterbandium, classem fugatam, ferebatur. Dubia tamen fides, sive quod indices suspecti essent, sive quod firma & credula spes illud non admitteret. Verum ubi prima lux noctem abegit, hostibus victis vel pressis, gaudio tripudiare, Deo gratias agere, qui gravissime afflictos liberasset, confusæ antea menti gaudia reddere, eo lætiores, quo majori ante dolore fracti turbatique fuerant. Juvenes, senes, pueri stipati manus ad cœlum tollere, sibi invicem gratulari, & prout cuique publica lætitia verba dictabat, effundere. Guilhelmus victoriam prosequendam ratus pressos ulterius fatigare; ne hostis iterum vires colligeret, omnem occasionem præcidere, sicuti præliorum maritimorū incerta est & lubrica possessio. Guidonis Prętoriam navem quatuorq; alias cinxerat Regnerus Archithalassus, sed Guido incredibili animi magnitudine ita Gallis restitit, ut ad Nostros se recipere cogeretur. Osterbandium hoc ęgre ferentem pugnandi iterum pręceps cupiditas rapuit, ne ille elaberetur, in cujus captivitate potissimum momentum victorię erat. Post grave pręlium Guido victus captusque Nostris cessit, qui tanto furore & odio correpti in eum fuere, ut, nisi propere Gulielmus violentis manibus eum subduxisset, atque Regnero in Galliam deducendum obtulisset, extremam vim passus fuisset. Nihil acrius accendit mortalium pectora, quam vindictę cupido:

Alie-

Alienis calamitatibus humana sorte ut plurimum indolescimus, propriis ad ulciscendum urgemur. Guido multarum calamitatum autor fuerat; cujus sanguine tantum crimen vindictę cupido militi expiare visum fuit. Neque multum incusari militare vulgus poterat, nisi malum exemplum Principibus esse censuisset Comes, in Principum vitam sævire. Subtractus itaque illorum ferociæ Guido in Galliam ablegatus, ut honestâ ibi includeretur custodiâ. Hoc prælio decem millia hostium cæsi, captivorum numerus subductus non fuit. Mille & centum naves (inter quas procul dubio etiam minores) captæ cum omni militari apparatu. Quo prælio gravi Flandrico bello finis impositus, undecimo die Augusti, cum à matutino tempore usque ad meridiem sequentis diei magnâ utrinque fortitudine dimicatum esset. Tunc consummatum plenumque bonum habet Fortuna; cum calcato omni malo in tuto posita est. Itaque postquam Regnerus cum captivo Guidone in Gallias abiisset, Gulielmus Zirizeam contendit, partim fovendis curandisque vulneratis, partim ut hostilem militem, qui ante urbem à Guidone relictus, vi & armis subigeret. Plerique navibus conscensis vela intenderant, ut Flandriæ litora pertingerent. Reliquis, quia omnes navigia capere non poterant, inter arenaceos colles Scouwanę insulæ refugium fuit. Queîs, nisi extremâ mortis intentaret victor Gulielmus, jugum accipere consilium erat. Noverat Osterbandius de vita desperantibus non esse nimis acriter insistendum. Sicuti ictus scorpionum tum maxime letales, cum extrema imminent: ita etiam hostes tum sæpe maxime lædunt, cum in angustias redacti, unde pedem referre nequeunt, in fu-

rorem rapiuntur. Sex itaque millia dedititiorum in potestatem Osterbandii venêre, parati jussa facere. Carceres ubiq; captivis pleni premebantur; qui veluti pecudes in sua tenebricosa antra abigebantur, nisi quod mille in tanta captivorum frequentia facile elapsi fuerint. Ita Scouwanâ insulâ liberatâ, cæteræ civitates solo terrore victæ, Middelburgenses etiam victori gratulantes occurrerunt; more mortalium, ut ii, qui maxime adversi fuere, primi plerunque officiis certent. Eversa à Flandris mœnia restitui jussit Osterbandius, ordinataque Rep. tristis nuntius venit, parentem, qui diu morbo gravi decubuerat, præ nimio gaudio tantæ victoriæ vitam cum morte commutavisse.

CAPUT VI.

PRÆLIUM INTER MARGARITAM, FILIUMQUE EIUS GULIELMUM,

ANNO CIↃ CCC LI.

HAc tempestate, scissâ in partes Hollandiâ, in mutuam civium perniciem ambitiosus Procerum populique furor gladios strinxit. Cabeliavios Houxiosque se indigetabant, & cinericeo vel rubro pileo insignes distinguebantur. Illi & quidem validiores Gulielmo, hi Margaritæ favebant, revera factionum Principes bonum publicum simulantes pro sua quisque potentia, vel utilitate, implacabili odio certabant; populus semel concitatus studio partium suis admodum lætabatur periculis, & ferocienti mari similis, neque humani neque divini quicquam relliquum fecit.

Paren-

Parentum liberorumque diversa sacramenta, cædes promiscuæ, vastities urbibus & pagis, templa violata, agri cognato sanguine imbuti, & tanquam sanguinem extincturi ignes passim crepitabant. Scelera sceleribus tegebantur, & propinquos consanguineosque occidisse virtus vocabatur. Utrinque & victores & victi Patriæ sibique graves. Dum ita nullo pudore flagitii inconsultus populus agitabatur, Cabeliavii, qui Margaritam imperio ejecerant, & contra nitentes hostes Reipublicæ pronunciaverant, ubi perfecto scelere magnitudinem ejus percepêre, animo impuro & inquieto Deo hominibusque infesti, Gulielmo, ut contra matrem parricidialia arma stringeret, iteratâ legatione persuadere tentant, cujus licet primò obstinatum animum tandem expugnarunt. Consternati adventu Gulielmi Hoexiorum primi magnis itineribus in Hannoniam contendunt, efflictim rogant Comitē, ne laboranti & fatiscenti Reip. deesset, Cabeliavios perfido furore omniū cervicibus & fortunis imminêre, eosdem impotenti dominatione matri eripuisse imperium, ut filio traderent. Sese, quia pro illius auctoritate pugnarent, crudeli illorum potentiæ obnoxios, Deûm hominumq; fidem implorare, atq; suppetias contra vim publicā postulare. Abrepta iracundię oestro impotens sui fœmina, acerba quæq; filio minabatur, nisi imperio recederet. Verum nullis ille territabatur minis, quibus bellum non geritur, sed robore. Margarita itaque Anglorum Regis Eduardi subsidiis militem colligit, & in Walachriam vela dirigit. Cujus audito adventu Gulielmus ad omnes imperii curas intentus, constituit certaminis copiam facere, comparataque ingenti classe extrema omnia experiri. Neque è re judica-

dicavit adventum matris opperiri, cum præsentia Principis venerationem intendat, mobilisque plebes auctoritate & veluti præsenti numine terreatur, quæ nunc illi Proceribusque obnoxia, vel novarum rerum studio præceps agebatur, vel si inceptum facinus non probaret, contra niti ex impotentia nequibat. Proceres quoque tot facinoribus coöperti, si prospere res non cederent, omnia atrocia atque aspera sibi eventura non ignorabant. Itaque nisi victores, vitam atque mortem juxta æstimabant. Prælii utrinque copia facta inter Brilam & Gravesandam, qua vasto & præcipiti ostio in mare Oceanum Mosa aquas suas emittit. Gulielmus manu, voce, gestu, suos accendere, nullam salutis spem nisi in victoria proponere; heic aut virtutis immensa præmia, aut moriendi fœdam conditionem præstò esse. Satius esse pugnando occumbere, quam instar pecudum postmodum mactari. Facile fuisse novum aliquod facinus incipere, Principemq; eligere, nunc eundem armis tutandum. Contrà mater supra sexum animata ita suos allocuta: Virtute vestra & probitate fretæ obviam hosti an filio ire, certamen conserere, impotentem proditorum, qui immani avaritia, cruentis manibus, intolerabili superbia omnibus probis insultant, dominationem confringere, libertatem opesque vestras armis tegere, mihi consilium est. Sua nunc cuique dextra vindictam tot malorum pariet, atque iniquam omnium sortem excutiet. In manibus nunc vestris libertatem, opes, gloriam patriæ, salutem, portatis. Rogo & obtestor, ut quo animo fœdam vitæ conditionem tolerastis, eodem virtutem experiamini. Ego imperatrix, ego miles, periculorum consors, hic & animo & corpore præsentem

me sisto,

me ſiſto, & mox, ut ſpero, Comes, nunc perfidia Procerum extorris, vobiſcum agam. Ita accenſi diſſono clamore, infeſtis utrinque navibus concurrunt tanto ardore atque audacia, ut, niſi vincerent, mortem ipſam elegiſſe viderentur. Inprimis Cabeliavii, quos fortes ipſa rei neceſſitudo fecerat, tam furioſo impetu pugnabant, ut victoriam tandem extorquerent. Namque propria ſalus eos ſupra modum efferaverat, non ignaros extrema victis imminere. Acceſſit & novi Principis autoritas, quem ne temere elegiſſe viderentur, tutari ſumma ope nitebantur. Cæſus Præfectus claſſi Anglicæ, plures alii, inter quos ex primâ nobilitate Coſtinus Reneſſius, ac Florentius Hamſtedus mortem oppetierunt. Theodericus Brederodius, expeditionis præfectus manu & conſilio promptus, fortiter pugnando, magnis difficultatibus circumventus, captivorum numerum auxit. Margarita tanta calamitate oppreſſa, diffidens rebus ſuis in Angliam profugit, cæteri periculo præſenti perculſi, mortis metu nutantes, cum nequicquam ſemel territi animi confirmarentur, cum totâ claſſe Principem ſuam inſecuti, victoriam & imperium Gulielmo reliquêre. Quanta fuerit prælii atrocitas inde liquet, quod nonnulli autores ſupra fidem, integrum triduum Moſam ſanguine decolorem præcipites aquas egiſſe memoriæ tradiderint. Pax pro arbitrio victoris ita conſtituta, uti illa, quoad viveret, in Hannonia duntaxat rerum potiretur, cætera omnia Gulielmo cederent.

CAPUT VII.

DE PRÆLIIS TEMPORE IACOBÆ.

ANNO CIↃ CCCC XXVI.

NULLA admodum quies in Batavia fuit, cum inquieti ingenii Princeps Iacoba Bavara rerum potiretur. Accedebat lubrico,& impotenti animo ſumma in matrimoniis contrahendis diſſolvendisque levitas, ambitio, & crudelitas. Quæ vitia varia Fortuna penſabat. Aliquoties terra victrix, mari ſemper inferior. Repudiato marito Ioanne Brabanto ad Hunfridum Gloceſtriæ Ducem, fratrem Henrici V Angliæ regis, animum inclinaverat. Hinc rebus in Hannonia adverſis ipſa captivitati mancipata, Hannoniæ regimen priori marito, Hollandię tutela Philippo Burgundo ceſſit, qui rebus turbulentis fortunam prenſabat. Gandavo, ubi detinebatur Iacoba, aſſumpto virili habitu elapſa, præcipiti audacia in Hollandiam venit,atque ſupra promiſſa Fortunę generoſum animum erexit. Sicuti autem pręſentia & auctoritas Principis facile labantes animos fulcit, Scoonhovia primum, mox & Gouda, & Veteres Aquę Dominam agnovere. Rerum novarum cupidi Ultrajectini etiam fœdere ſe obſtrinxerant. Hinc cruentis admodum pręliis civilia arma inſonuerunt. Maritimo certamine bis pugnatum eſt. Dux Gloceſtrię ex Britanniâ Brouwershaviam verſus, quod Scaldię oppidulum eſt, dominum Filuaterrę cum ingentibus copiis miſerat, ut ſuppetias uxori ferret, quæ infelicem animum magnâ rerum potiundarum cupi-

cupiditate distenderat. Neque minori apparatu resistebat Philippus Burgundus, eo acrius, quod pro imperio & summâ potestate pugnari non ignoraret. Directæ utrinque acies in fluctibus, & milite armato tabulata navium fervebant, neque igneum fervorem Oceanus extinguere poterat. Summa cum prodigalitate sanguinis diu acriterque dimicatum, nutansque Fortuna tandem à Philippo stetit, cum Henricus Borsalius toparcha Veriensis, classis Præfectus, animo & corpore validus, incredibili virtute victoriam patrasset, & ob præclara facinora Equestrem obtinuisset dignitatem. Plures ex Britannis cæsi, nec pauci ex Nobilitate Zelandicâ, qui Iacobæ favebant. Illa tamen inconcusso animo stetit, & supra sexum, supra cladem invicta fuit. In Hollandia dubia sorte usa, classem circa Wiringam expedivit, cujus miles Enchusam ipso meridie ingressus, centum ex primoribus civium à geniali mensa detractos capite multavit. Invisa hæc populo crudelitas incitamentum vindictæ fuit. Crudelitas crudelitatem parit, atque exemplo suo docet: nihilque acrius fatigat & pungit mortalium pectora, quàm vindictæ cupido. Sequens annus, qui erat CIↃ CCCC XXVII, ultimam calamitatem justumque talionis exemplum Iacobæ attulit. Ingenti illa classe ausa tentare maria, sub ductu Guilielmi Brederodii, cujus miles cuncta in ditionem Principis redacturum vane jactabat: verum contra obniti Harlemum, Amstelodamum, Horna, aliæque maritimæ civitates, quæ potentia navali pollebant. Magnâ sui confidentiâ obviam hosti itum. Iacet in ultimis fere Hollandiæ finibus Wiringa insula, quæ quondam continenti hærens, simul cum Tessalia ab Oceano divisa, cum Anno CIↃ C LXX horrenda

renda tempestate, & violenta maris sævitia insulæ à terra avulsæ, atq; infuso stagnantes æquore campi vasti sinus speciem exhibuerunt. Prope hanc insulam stationem classis posuerat Brederodius animi acer, militiæ intrepidus. Naves Civitatum, quia multo Brederodii navigiis majores erant, propius accedere nequibant, quod aquæ minus profundæ & cæcis vadis cinctæ eas non admitterent. Neque vero confœderati desidia & socordia ibi tempus contrivêre, sed in conspectu adversariorum anchoris fixis, ita illorum naves presśêre, ut nullus nisi pugnando exitus esset. Gulielmus jam ante cum Texelia insula conditionibus factis, novas quoque amicitiæ leges Witingæ parabat, probe gnarus, quantum in his insulis, quæ claustra essent Oceani, momentum positum esset. Verum ubi temporis commoditas consilium destruxerat, armis sibi viam quærere in animum induxit suum. Jussit itaque militem cum nautica pube propere se classi committere, cibo corpus & spiritus reficere, dein minoribus navigiis hostem adoriri. Juncta virtuti sagacitas, tum demum manus conserendi, ubi incrementum maris resederat, sperans majora Civitatū navigia vadis hæsura, neq; proclive fore, ut fluctibus attollerentur. Ingenium duci prudentia validum, consiliumq; hoc firmis rationibus nitebatur. Quippe pluribus junctim navigiis cum paucioribus, quæ se jungere nequibant, proclive erat præliū. Consilium hoc posterior miles evertit, qui animo defectus, neque morem gerens jussis, Fortunam primum priorum navigiorum expectabat. Ita quibus junctis victoria in manu fuisset, separati facile victi. Etsi enim qui in principio stabant fortissime dimicarent, & pericula summâ virtute propellerent,

rent, à ſuis tamen turpiter relicti, tandem victi vel ferro, vel aquis occubuerunt, vel inter captivos numerum implevêre. Prima acie victa, omnibus admodum navigiis occupatis, ſubſidiarius miles in fugam actus, ab adverſa parte interceptus, ita ut nulli vel pauci admodum evaſerint. Fœderati enim, ubi victoriam adepti ſunt, nihil reliqui victis fecêre. Brederodius cum captivis Enchuſam delatus in præſenti mortis periculo verſabatur. Octuaginta captivorum ſanguine crudelitati in cives Enchuſanos ſuperiori autumno exercitæ litatum eſt. Pluribus ſuffragiis propter venerationem antiquæ nobilitatis exemptus eſt ferali ſupplicio Brederodius. Hoc prælio res Iacobæ ad incitas redactæ omnem ſpem dominationis exemêre, neque enim vires vel copiæ ullæ ſuppetebant, ſine quîs extrema omnia experiri dementia videbatur. Ab illa itaque tempeſtate otium iterum & tranquillitas Reip. incubuit, atq; ita lites compoſitæ, Anno cIↃcccc XXVIII, XIII Maji, ut Philippus harum regionum tutor, & poſt mortem Iacobæ legitimus hæres eſſet.

CAPUT VIII.

BELLUM MARITIMUM CUM OSTERLINGIS, An. cIↃcccc XXXIX.

BELLUM hinc maritimum inter Batavos Oſterlingosque, atque alios maris Balthici accolas grave exarſit. Belli cauſa inſolens navigiorum direptio. Cunctis admodum mortalibus injuriæ ſuæ graves videntur, nullæ graviores, quam quæ cum jactura bonorum conjunctę. Repetitio

poſtulata,ſurdis ad id Septentrionalium auribus. Oſterlingi, inter quos Lubeca,Hamburgum, Roſtochium, Wiſmarium, cum Erico Rege Danię, Duce Holſatię, Pomeranis, & Boruſſis, denique cum Hiſpanis, Venetisque, qui iis quoque in locis tum commerciorum commoda quęrebant, clanculum contra Hollandos fœdus percuſsêre. Ita rupto fœdere generis humani conglobatę gentes commercia Batavorum interpellabant, jam tum ſtimulante invidia, ne maritima illorum potentia nimium creſceret. Infeſti hi piratę turbare ubique maria, bona diripere, naves perforare, captivos fœdis carceribus addicere. Philippus Burgundus componendis litibus diem dixerat. Acceſsêre urbium Vandalicarum legati, viri nobiles, Equeſtris ordinis duo, Henricus Rapeſilverus, Dantiſcanus, & Henricus Voratius,Lubecenſis. Hollandi & ſuos miſerant rerum gnaros, inter quos pręcipuus ex Amſtelodamenſi Magiſtratu Everardus Iacobæus. Damnum tabulis annotatum cenſebatur quinquaginta millium aureorum. Reſtitutione à Vandalicis civitatibus denegata, apertum iis bellum indictum fuit. Interea fabriles operę fervebant, laboribus dies noctesq; continuatę, tantaque velocitate naves conſtructę, ut ipſę arbores in rates ſubito mutatæ viderentur. Maximum bonum Hollandis in velocitate erat, nam tarde claſſem expedire,idem erat atque ſuas opportunitates corrumpere, hoſtem ſtabilire, atque vires ſuppeditare, quę poſtea frangi nequirent. Pluribus itaque bellicis navigiis in altum profecti horrorem Oceano intulerunt, & prima ſtatim expeditione viginti hoſtium navigia cepêre, litora Hiſpanię infeſtarunt, ita ut quicquid ex portibus ſolveret, prędę cederet.

deret. Tres Biscajenses occupatę, una item Veneta pretiosis mercibus opulenta, bonis direptis igni tradita. Edixerat Burgundus, sicuti magna consilia sæpe impetu valent, ut cunctis admodum navigiis, quæ Septentrionem petebant, manus hostiles injicerentur. Neque mora, nostris ratibus ubique mare sulcâbatur, eò denique magnitudinis gloria virtutis Batavicæ processit, ut pótentia maritima non amplius Fortuna egeret, sed supra omnem fœlicitatem posita esset, atque hostibus horrorem incuteret. Nullis nisi Hollandicis velis aquæ perviç erant, & in signum purgati Oceani supremis in malo corbibus scopæ constitutę. Anno cIↃ CCCC XL ingens Osterlingorum classis cum viginti tribus Borussorum navigiis sine ullo fere prælio solo terrore superata est. Borussi relictis sociis intentis velis fugæ consuluerant, sed seorsim excepti primi in victorum manus venêre. Secuta hinc totius classis deditio. Qua victoria flamma virtutis pubi nauticæ in immensum crevit, neque prius sedari potuit, quàm fortitudinem cum gloria æquaret, imo famam superaret. Magni animi proprium est neque âdversâ fortunâ dejici, neque secundâ insolescere, & in victoria fœlicitati posse modum ponere. Raro victor se ipsum & affectus vincit. Utrinque victor Batavus etiam hosti pepercit, nulli sanguinolentas manus intulit, nullum vinculis & carcere clausit, sed omnes sine lytro libertati asseruit. His difficultatibus circumventus hostis per aliquod tamen tempus lacertos movit, sicuti morbo fere absumpti huc atque illuc vortere corpus solent, nullamque requiem inveniunt. Tandem Anno cIↃ CCCC XLI, die S. Iacobi circa Norvegiam tria immensæ molis bellica navigia veluti castella maris

procul ſe oſtentabant, queîs occurrebant ſex, vel ut alii referunt, tres depreſſæ noſtrorum naviculæ, quadringentis circiter & quinquaginta viris refertæ. Illi manu prompti, mari ſupra modum exercitati, gloriæ militaris appetentes, prædę cupidi, quæ etiam mediocres virtute viros tranſverſos agit, ſtatuerunt ſe objectare periculis, & fortunam tentare. Ludibrio ea res Oſterlingis habita, jactatumque per facetias militares naviculas Batavorum omnes ſimul uno ſuo navigio collocari poſſe. Dum tam altos & ſuperbos ſpiritus gerunt hoſtes, contemnendo noſtros facile ſuperati, quibus neque conſilium, neque virtus deërat, nullumque inceptum fruſtra erat. Incredibili enim fortitudine hoſtem adorti, & in tabulata navium proſilientes, paſſim eundem ferire, occidere, ita ut cadaveribus omnia conſtrata, ſanguine humano tingeretur Oceanus. Nonnulli ex hoſtibus fruſtra contra nitebantur, poſtremo vel telis concidebant, vel in mare præcipites ſe agebant, atque aquis abſorbebantur. Qui reliqui erant capti, atque inter eos Præfectus Petrus Brantius, cujus captivitas in cauſa fuit, ut tam cruento bello mirabili modo finis imponeretur. Nam dum opima inter ſe dividebantur ſpolia, forte Brantius civi Hornano admodum honeſto ceſſit. Qui non hoſtilem in modum eum excepit, ſed ita flexit animum, ut beneficiis novo modo hoſtem vincere ſumma ope niteretur. Novis veſtimentis indutum, viatico inſtructum, nullo redemptionis pretio ſolis promiſſis fidens incolumem dimiſit. Is ubi domum reverſus, humanitatem Hollandorum in cœlum extollere, captivos ibi non tanquam hoſtes, ſed tanquam amicos & neceſſarios excipi, contra illorum tyrannidem acriter increpare, tenebricoſis

& cæ-

& cæcis carcerum antris Batavos includi, queis vel pœdore vel fame, deformati ærumnis miseram vitam terminarent. Non mirum rebus advorsis usos. Deum tantorum scelerum vindicem esse & futurum. Et quandoquidem Batavi sola probitate tuti essent, illine sceleribus securitatem quærerent? E re publica fore, ut quocunque modo paci novæque amicitię, incumberent. Finem belli non expectandum, quo victores victis leges imponerent. His similibusque verbis, uti inter suos magnâ pollebat auctoritate, primo popularium animos ad mitiora paulatim flexit, itâ ut exiguo post tempore Hafnię de pace agi cœptum fuerit. Inter Danos Borussosque & Hollandos perpetua & solida pax percussa. Cum Vandalicis civitatibus duodecennales inducię constitutę, quæ finitæ iterum atque iterum prolongatę, donec nullo amplius molimine tacito suffragio sponte otium & quies mari terræque incubuit.

CAPUT IX.

DE MARITIMO BELLO INTER GALLOS ET HOLLANDOS, Anno cIↃ-CCCC LXXI. & seq. *SUB CAROLO BURGUNDO, ET MARIA.*

ANNO admodum cIↃ CCCC LXXI iterum turbatum mare, & cum inquieto elemento inquies publica. Causa motuum, quod Comes Warvicensis, Eduardo IV, Regi Angliæ, cujus sororem Carolus Burgundus in uxorem duxerat, suppetias ferente Ludovico undecimo Galliæ

Rege, hostilia intentaret. Atque adeo rerum humanarum domina Fortuna sæviit, ut ipse postmodum Rex regno pulsus in Hollandiam aufugerit, atque uti inconstanter se res humanę habent, & huc atque illuc feruntur, sequenti anno valida classe Angliam petens post atrox prælium pristinę restitutus fuerit dignitati. Interea antequam Rex regno pelleretur, Comes Warvicensis conniventia Regis Gallię naves Hollandicas passim diripiebat, triginta navigia sacro die Paschatis interceperat, & totum veluti mare jam animo invaserat. Sed ille cruento admodum prælio à Præfecto maris Anglico Comite Scallię exceptus, injuriam nostris illatam pensavit. Restituta cuncta navigia singulari Angli humanitate. Sed Warvicensis nihil minus tanquam tempestas publica mari & nostris litoribus imminebat, atque iterum circa festum Pentecostes viginti nostratium naves occupavit, non tam in dimicando, quam in prædando momentum victorię ponens. Verum Henrico Borsalio Verię domino, Pręfecto maris Batavico, non erat animus ab ignavia & socordia corruptus, sed expedita triginta sex bellicarum navium classe XVII Kalendas Julias litora Normannię petiit. Atq; adeò prędones (neq; enim hostium nomen iis competebat) cruentis manibus & immani avaritia nobiles, quîs totum veluti mare quęstui erat, ad Sequanę ostium ita excepti, ut decem nostrates naves jam ante captas ferrum restituerit, reliquas ignis consumpserit. Ex quo tempore tantus metus animos prædonis corripuit, ut sibi diffidens maria tentare ausus non fuerit. Ex his initiis anno sequenti grave bellum inter Gallię Regem Batavosque erupit. Immensę molis navigia mari Rex commiserat, inter

quæ

quæ cætera omnia supereminebat, cui Columnæ nomen inditum, revera columna & fulcrum Oceani, quæ piscationibus halecum valde infesta, pluribus piscatoriis cymbis captis, mare & piscationem turbabat. Naucleris lemborum captis singulis redemptionis pretium centum aurei constituti, quos pro navigiis mercibusque quæ dimittebantur, tamdiu vinclis mancipabant, donec constituta pecunia persoluta esset. Piscatores perculsi tanta clade animum despondere, ubique trepidare, periculo ancipiti fugę consulere, qui nondum mare ingressi domi mansitare, cum omnibus in locis infesta vis hostium esset, & ferro mare clausum teneret. Sed non diutina hæc fuit dominatio: rostratæ enim Batavorum naves vi atque armis claustra Oceani perruperunt, classemque Gallicam mari expulêre: secutæque induciæ usque ad exitum anni CIↃ CCCC LXXIV, quantis jam tum viribus mari polleret Batavus, indicarunt. Finito quietis tempore, atrocius bellum recruduit, & clade Batavorum nobile. Galli enim nihil pensi moderatique habebant, maria invadere, direptionibus polluere, vastare omnia, sibi quisque trahere, rapere, ut commercia nostra intercidérent, navigationes frustrarentur. Quapropter Amstelodamenses, qui tum appetente vere navigationem in Hispanias moliebantur, edicto Caroli quatuor præsidiarias naves contra insultus prædonum instruxerunt, onerarias etiam quinquaginta majoribus minoribusque bellicis machinis, milite denique conscripto muniverunt. Ita ex sententia rebus paratis compositisque, cum Enchusanis, Hornanisque, qui suas itidem naves acriter expediverant, classis circiter octuaginta navium vela ventis dedit, quæ con-

junctis

junctis copiis profundum secans hostium molimini non patuit, neque ulli insultui obnoxia fuit. Cæterum ubi sale onusta domum reverteretur, longe alia rerum facies fuit, imo fœda atque miserabilis. Contemptus hostium & sui securitas tantam calamitatem peperit. Incesserat & avaritię tabes animos mercatorum, qui forum præoccupare tentabant. Ita dispersis à se invicem nostris navigiis, dum nihil consilio atque imperio ageretur, hostis, qui prope Clasdunum occurrerat, prudenter magno impetu, in mediam classem erupit, ne vires suas Nostri conjungerent. Tum advorsis navibus concurrere, implicare, perturbare undecunque Nostros, qui repentino metu perculsi se expedire nequibant. Et mox rapidos globos tormentis majoribus excutere, igneis in naves nostras jaculari, denique tantus horror nostræ classi immissus est, ut deditione singulæ naves sibi consulerent. Ita sine ullo fere certamine victoria hostibus parta, tota classis octuaginta admodum navium occupata. Plerosque itidem captos nonnulli referunt, nisi quos cymbis fugientes vicinum littus exceperat: alii, omnes fere ex navigiis, quæ versus Clasdunum aufugerant, in tellurē se recepisse, & summa cum ignominia domum reversos, commemorant. Neque tantum opum, sed gloriæ potissimum deminutio tetigit gloriosa Batavorum pectora, quibus industria militaris, victoriarum multitudo, maritimæ militiæ magna peritia, animus denique belli ingens semper abunde fuerant. Hæc clades præ cæteris Amstelodamenses & Hornanos (x x x horum naves captæ) graviter afflixit. Plurimi mercatores ad incitas redacti, & subito ex divitibus pauperes infra omnem sortem Fortunæ deprimebantur.

Non-

Nonnulli tã insolita mutatione commoti vel in amentiam impellebantur, vel igneis furoris conceperunt. Porrò Carolo dein circa Nanceium occupato, mari erant Alcyonia: sed eodem mox ibidem extincto, asperrimum iterum bellum sub Maria, quæ sola tum patri hæres relicta, Oceano incubuit. Namque Gallus, cupidine prædę, atq; superbia agitatus, solus in aquis dominabatur, exclusisque Hollandis Zelandisque passim grassabatur. Interea Batavi, quibus supra fortunam sublimis animus, parabant omnia, quæ ad justam classem expediendam necessaria, prorsusque nihil intactum relinquebant. Triginta quinque munitissimas naves obviam hosti miserant, eæque tantum terroris incussêre Gallo, ut terga dare cogeretur. Anno cIↄ cccc LXXVII mense Augusto decem iterum Nostratium naves, quas oppidum jam tum potens Amstelodamum expediverat, ingentis molis corbitam (caraquam vocant) mercibus exoticis divitem compellant, imperantque, ut velum dimitteret. Illa parvitatem nostrarum navium ludibrio exponere, imperium detrectare, monere ne irritando majorem vim in exitiũ suum converterent. Serum diei erat, neque per noctis tenebras certamen conserere tutum videbatur, quia incerta maris & pericula caligine augentur. Per totam itaque noctem insecuti, ubi dies appeteret, summo impetu navem adorti, solo terrore, explosis aliquotiens tormentis, superarunt, atque in Zelandiam vexêre. Captis dein octodecim Gallorum navibus, hostis incertus variusque formidine exagitabatur. Nostra classis, quæ circa Diepam stationem fixerat, elicere hostem sed frustra nitebatur. Ubi hoc parũ Nostris processit; scaphis terrã nacti, vicinos pagos depopulati luculentam

præ-

prædam retulerunt. Ita inclinante autumno domum reversi Gallos prædonesque alios, qui profunda avaritiâ maria turbabant, expulere, incredibili Batavorum gloria, & ex socordia hostium infamia.

CAPUT X.

BELLUM INTER FLANDROS ET HOLLANDOS, Anno cIↃ CCCC-LXXXIII. & seq.

UBI Maria vivis excesserat relicto impubere filio Philippo, tutela Maximiliano relicta fuit. Invisus ille Flandris erat, vel quod gens inquieta novum imperium detrectaret, vel quod nimiis exactionibus attereretur. Quippe Princeps inconsultus, etsi non malę indolis, subditorum opes graviter flagellabat, pessimis quoque adulationum magistris animum & aures addixerat, quibus nihil præter avaritiam consulti erat, & quod reliquum erat, summa adipiscendi libidine ad se trahebant. Hinc discordia animos Flandrorum diviserat, qui semel rupto amicitiæ fœdere in injurias proni auctoritatem Principis impetebant. Consortes imperii in Flandria quatuor constituere, gravi admodum diffidentiæ an contemptus exemplo. Dein comitiis Gandavi indictis tutela tantum illi pro tempore decreta, juramentoque fulta fuit. Abdicata postmodum illi potestas, quod vocatus ad Comitia Flandriæ, præsentiam dedignatus videretur, & ad Ultrajectinam obsidionem animum accinxisset suum. Hoc superbiæ vorterant Patres, cum inviso semel imperio cuncta in pejorem partem trahe-

traherentur. Philippum itaque filium vix dum quinquennem Comitem renunciant, quatuor tutores, dum ejus ætas infirma, imperio præponunt. Hinc grave inter Flandros Hollandosque & Brabantos bellum exarsit: vastatę regiones, turbatum mare, navigationes impeditę, crebrę admodum velitationes, nullibi quies. Media quidem æstate anni cIↄ CCCC LXXXIV compositę turbæ, post aliquot annos captivitate Maximiliani, qui Brugas, contenderat, recruduerunt. Urbes inter se discordiis divisę, vastę regiones igne & rapina, inprimis Flandria & Brabantia, neque minus Hannonia. Nec immunis ab hoc igne in ipsis aquis Hollandia fuit. Slusani enim, quibus se junxerant exules ex Hoexiorum partibus, rerum novarum avidi, Duce Francisco Brederodio, expedita classe Mosæ flumen ingressi, Roterodamum oppidum Mosæ flumini incumbens interceperant. Hinc arce quoque Woerdana occupata, agri ignibus & rapinis fœdi, vel tributis obnoxii, municipia & prætoria in cinerem acta, mare quoque infestum prædonibus, commercia impedita, ubique metus & periculum incessebat. Quîs recuperandis dum summam operam impendunt Amstelodamenses, Maximilianus illorum insignia corona imperiali ornavit. Præcipue non vanus timor Westfrisios agitabat, ne Texelia capta suis imminerent finibus, & tributa pendere cogerent. Imperatum, ut cives, rustici in armis essent, signis ignium & campanarum sonitu uterentur, sin hostis in propinquo, vel litori se exponeret; ut mature prospicerent Patres, ne quid detrimenti Resp. caperet. In litore quoque vigiliæ, & sinus Australis bellicis navibus stratus gravis belli imaginem præ se ferebat. Populus bello,

commerciis impeditis, exactionibus misere atterebatur.: Nullum afflictis nisi in pace remedium, quorum Fortunas bellum non tantum concusserat, sed pene everterat. Anno demum cIↄ cccc LXXXIX ingruente autumno, intercedente Rege Galliæ, icta utrinque pacis fœdera. Quæ tanto gaudio excepta, ut etiam ipsi agri hactenus inculti, mare classibus turbatum lætari viderentur. Dum enim præter spem nihil reliqui erat, insperatus hujus belli exitus omnium animos mirum in modum affecit. Sed post tam sævam tempestatem non diuturna mari quies & otium. Vbi fœdis procellis intumuit mare, non statim quiescit, sed fluctibus suis adhuc attollitur: ita post tempestatem belli maritimi, infesta tamen pelago incubuit prædonum rabies. Quippe anno cIↄ cccc xci Slusani, pacem detrectantes, prædę assueti, justis bellicis navigiis fauces pręcipue se stringentis Oceani premebant, ita ut nullis navigiis nequidem frumentariis aditus pateret. Eo denique abiêre sceleratę insolentię, ut duce Joanne Naeldviceno maritimum pagum Wycum nomine deprædati ignibus feralibus subjecerint, indignante veluti vicinum incendium Oceano. Marsdipam inde ingressi, nihil contra molientibus Batavis, per totam æstatem hinc mari Oceano, inde sinui Australi deprædationibus imminebant. Ita ignavia & socordia nostra mare à prædonibus clausum nervos potentię nostrę succidebat. Ipsa quoque Texelia & Wiringa vicinę insulę victum & annonam suppeditabant, incolæque malarum artium insolentes facile hostibus credulas aures dederant, qui obtentui habebant, se non tanquam hostes, sed amicos venisse, ut servili tributorum onere eos liberarent.

rarent. Vetus ac pridem insita gentibus nostris est libertatis cupido. Et sequuntur facilius, qui servile putant cogi: duci volunt, non trahi. Ubi legitimus imperandi modus adest, faciles in omnia obsequio, ubi extrema imperantur, nihil non audent. Ad incitas redacti bello & nimiis exactionibus, sumptibus pares non erant. Texelia & Wiringa jam diu contumax nova omnia optabant. Itaque facile credidere hostibus, ita comparata mortalium natura, ut lubentes admittant, quæ tacite mente vovent. Ita prædones etiam opitulantibus Nostris ostia maris suis occlusêre navigiis, occupatis pluribus mercatoriis navibus, cymbisque, quæ ad halecum capturam se expediverant, cæteris metu inhibitis profundo se committere. Hinc caritas annonę, & ultimum rerum humanarum supplicium fames graviter Hollandiam concussit, ita ut non naturalia & fœda alimenta in usum necessitas verteret. Et cũ de tributis nihil remitteretur, primo obsequii impatientia, dein seditio in ancipiti Remp. posuit, cum pleriq; nihil spei nisi in simultatibus haberent. Idem circa Zelandiã prędonum furor, quos tamen oppressos, circa Slusam XL bellica navigia, minora XLIII à Ioanne Egmondano capta, Historici commemorant.

CAPUT XI.

DE GELDRO-FRISICO BELLO.

PRÆLIISQVE MARITIMIS, ANNO CIↃ IↃ IV & seq.

BELLUM hinc Geldricum Frisicumque contra Batavos, non tantum terra, verum & mari exarsit. Inter Carolum

lum Geldrum & Philippum Burgundum contentiones eò eruperant, uti sanguinem uterque, quàm omnia mallet. Causa belli insita mortalibus habendi & dominandi cupido, Geldro avitum imperium vindicante, Burgundo sua jure emptionis retinente. Primis decem undecimve annis placidè tantum arma tentata, sed anno cIↃ IↃ IV furor belli efferbuit, ita ut postquam semel itum esset in arma, ad internecina odia ventum sit. Ubique rapinę agrorum, fragores tormentorum, mare sanguine imbutum, vastationes & cadavera urbium cum horrore conspiciebantur. Maritimas velitationes & prælia recensere nostri propositi est. Igitur Geldri undique regionem nostram tentabant, atque homines terrę assueti, etiam in ipsis aquis proprio veluti nostro elemento, adoriri ausi sunt. Imperatum à Principe civitatibus maritimis, ut bellicis navibus sinum Australem insiderent, quo hostis prædę appetens, avaritia ardens passim vagabatur. Præfectus itaque Petrus Leovardus summa ope nitebatur, ut mare prædonibus vacuum redderet, commeatum armorumque vecturam impediret. Sed Geldrorum animus magis magisque indies ferox omnia magna volvebat. Quorum classis cum septingentis armatis militibus Hardervico solvens, ausa in Hollandiam transmittere, oppidum Monachodamum per insidias occupare tentavit. Sed Waterlandis rerum gnaris animus sederat, virtutem suam experiri, hosti aquis obviam ire, patriam & libertatem armis tegere & defendere. Acriter tum dimicatum, advorsa in pectore vulnera, acervi trucidatorum corporum, denique ipsa cadavera adhuc vindictam spirare videbantur. Sed nostris Fortunam acriter prensantibus vi-

ctoria

ctoria cessit, pluribus cæsis, nonnullis captivis. Anno ejus sæculi sexto Princeps noster prosperam contra Geldros susceperat expeditionem, Arenaco enim occupato cunctæ admodũ Urbes ab uno latere Rheni victori patebant: sed in medio successu ulterius progredi socrus intempestiva mors non permisit, namq; in Hispaniam profecturus pacem cum Geldro iniit, sed non diuturnam. Fortuna enim sævire, miscere, ac turbare omnia cœpit, sicut res humanæ se habent, ut prospera adversa sequantur, & nihil stabile firmumque inveniatur. Postquam enim Philippus regnum Castiliæ adeptus esset, paucis post diebus non incerta veneni suspicione, Burgi in Granatensi ditione vitam cum morte commutavit. Hinc omnia in pejus labi, & dum tenera Caroli, qui postea quintus appellatus, ætas contemptui esset, fluctuaretque sine Principe Resp. Geldri occasionem nacti, qui ex commodo suo pacem bellumque æstimabant, arma sumsere, & recuperatis cunctis admodum oppidis, quę superiori æstate amiserant, insuper Wesopo & Muda captis, maria & terras infamibus rapinis vexabant, nullibi victoriæ temperabant. Sicut autem rebus secundis insolescere animus mortalium solet, atq; magna Fortuna licentiam sibi & audaciam usurpat, anno sequenti ingenti molimine Amstelodamum superare tentarunt, ut ita ubique opes patriæ lacerarent. In Tya flumine propugnaculum, quod rubrum vocabatur, palis compositum erat. Jamque eo occupato urbi imminebant. Verum Amstelodamensium ea virtus fuit, ut extremi periculi unicum remedium crederent omnia pericula superare, & ardenti animo in fœdam fugam hostem pellerent, propugnaculoque dejicerent. Depressit

pressit eos hæc calamitas, atque per aliquod tempus quietem peperit. Verum anno ejus sæculi duodecimo animus inquietus & sui impotens sedari nequibat, sed ad maturandam novam expeditionem contra Amstelodamenses eos incendit. Sed & hic Fortuna civium prævaluit, quanquam hostes, qui ultra mille ac centeni cò confluxerant, ingens illis damnum inflixerint, cunctis navigiis, quæ extra palorum septa anchoris consistebant, incendio consumptis. Passim cum navigiis ferali igne commercia crepabant, atque ipsis veluti aquis flamma incubuit. Quod infortunium non solum Batavos, sed & Anglos, Gallosque & Vandalos, quorum ibi naves frequentes in anchoris fixæ erant, concussit. Non minor tempestas in sinu australi surrexit, qui rapinis fatigabatur, & pro lubidine victorum vicini agri fœdabantur, municipia in cinerem redigebantur. Gratum tale Geldris bellum erat, quod facile tolerabatur, dum domi rebus accisis, in externa regione ex prædâ divitias & opes cumularent. Biennio post pactæ induciæ, sed instabiles, in gravius bellum anno decimo sexto ejusdem sæculi eruperunt. Cum enim Princeps Carolus, cujus vernans ætas vix decimum & sextum annum attigerat in Hollandiam cum imperio accessisset, otii impatientes Geldri cum Alberto Saxone in Frisiâ bellum cepêre. Magnis promissis imperium pollicentes nonnulli ex Frisiis, qui Saxonis pertæsi novas res quærebant, Geldrum incitaverant. Ita Frisia discordiis civilibus fessa suis armis peregrinum dominum accersivit. Iamque adeo Geldrus plerisque urbibus occupatis ad incitas Saxonem adegerat, qui, cùm extrema omnia experiri animus non esset, omne suum jus certis conditio-

nibus

nibus Carolo Principi cessit. Hinc ortum Geldro-Frisicum bellum, quod sola calamitate nobile. Primum & quidem prosperum cum Frisiis prælium, qui suis navigiis, quæ tamquam propugnacula eminebant, mare clauserant, adeò ut nec Flevi fluenta nec Tessalia summo nostrorũ detrimento paterent. Florentius Iselsteinius, primus Burę Comes, bellicis navibus auctus, & armato milite circiter trium millium stipatus, magna virtute hostilem classem prope Worcum Frisiæ oppidum adoritur, vincit, plurimos occidit, cæteros captivos Enchusam mittit, qui diutino carceris pædore & illuvie pressi, dein ut prædones Prætori traditi passim infelici ligno suspensi sunt. Sequens annus, qui erat decimus septimus ejus sæculi, Hollandiæ clade memorabilis est. Cum enim Carolus Geldriæ Dux copias ingentes militum conscripsisset (ad septem vel octo millia fuisse vario traditum) & prope Cunderam ferocissimus prædonum dux Petrus Longus suũ junxisset militem, (cccc Chronicon Frisiæ nondum luci datum fuisse testatur) VIII calendas Quintileis classis CL navigiorum vento secundo prima luce cum toto exercitu aquis se dedit, & in litora Borealis Hollandiæ multo adhuc die vecta terrorem ingentem vicinis urbibus injecit: ubique cives trepidare, afflictare se, sibi suisque viribus diffidere, nihil pensi neque consulti habere, magnitudine classis sua pericula metiri. Atque adeò ea Enchusam prætervecta subito impetu in Medenblicum oppidum conversa, nequicquam urbana cohorte repugnante, totum incendio delevit, ut ne domus quidem reliqua esset. Ferro plerique cives perempti, cujus neque sexus neque ætas imbellis immunis fuit. Sola arx adversus hostium furorem

eud G ignium-

igniumque violentiam invicta stetit, sub præfecto Iusto Burio, qui eam magno animo tuebatur. Ita Petrus Longus divite præda onustus cum prædonibus in Frisiam revortitur. Reliqui ex Geldris cuncta ignibus & rapinis vastant. Alcmaria in prædam versa, & post septem dierum populationem igni tradita. Idem fatum Beverovicum & Sparodamum habuere, Aspera tota sanguine imbuta. Sed Henrici Nassovii virtus, qui copias nomine Regis Caroli ductabat, ita eos in arctum egit, ut dispersi passim trucidarentur, vel atrocibus & infamibus suppliciis more latronum punirētur. In agros quoque Geldriæ arcesque nobilium igne & rapinis sævitum. Denique Carolus Geldriæ dux Arenaco conclusus extrema Fortunæ expectabat, nisi rex Galliarum intercessisset. Interea Petrus Longus homo multis facinoribus coöpertus, ipse inquietus & turbidus maria turbabat, & in exitium nostrum captis mercatoriis navibus commercia impediebat. Erat huic homini inveteratum in Hollandos odium atque iracundiæ æstus, profunda atque insatiabilis avaritia, quę in immensum rerum copia augebatur, ferox & vastus animus, inconsulta audacia, quæ illi pro virtute erat; excussoque semel metu omnia dira minitabatur. Nimia quoque fœlicitas illum transversum tulerat, more mortalium, qui ea quæ forte contigere, suę attribuunt peritię. Accessit & nostris ingens terror, nam terra marique graviter opes cunctorum quassabantur, & damnum unum alterum sequebatur. Ubi terra quies, mari erat belli tempestas. Neque tantum profundum, sed modo hac modo illac litora pulsabantur. Itaque pro periculi varietate timor insolitus incesserat, concursare passim, festinare, etiam fictis rumori-

bus

bus credere, quasi ubique hostis adesset. Interea Florentius Isselsteinius nuspiam diligentiæ & vigilantiæ parcere, animos illorum, pręcipue Hornanorum, qui maxime periculis expositi, erigere, suppetias promittere, piratas belli insolitos, vinci faciles, asserere. Paucis post diebus XVIII Julii indicta Delphis comitia, Patrięque Proceres prospicientes, nequid Resp. detrimenti caperet, decrevere, imposito tributo cuncta bellica præsidia contra Petrum Longum cogere, in tempore, quod omnium rerum primum, classem dispersam aucto stipendio convocandam, facile dispersos ab hoste circumveniri, conjunctas copias etiam adversæ parti formidabiles fore, cum non animus sed fortuna Batavis deesset; cavendum inprimis, ne nostris bellicis navigiis direptis, eisdem in nostrum exitium hostes uterentur, denique ad tutanda commercia conductorias naves expediendas. Ita inclinante mense Julio, Antonius Houtenus Fleterę Dominus, qui propter adversam valetudinem Domini Sevenbergæ in sinu Australi classi jam conjunctæ imperabat, cum accessissent & alia navigia urbium nomine missa, hostem lacessere ausus, atque omnia bona in proxima spe habebat. Edicto primum regio unicuique privato libertas deprædandi concessa. Cædes, incendia, aliaque belli facinora in hostem patrare jus & fas censebatur. Ita alii prędę cupiditate, alii vindictæ studio, sicuti in populo varia sunt ingenia, hostem terrâ marique vexabant. Plerosque lucri cupido acrius præcipites egit. Unusquisque rapere, trahere, per vim extorquere, vel per insidias hostem circumvenire, bona inter se dividere, nisi quod de bonis direptis Præfecto cum Concilio cognoscendi facultas reliqua esset.

 Verum

Verum archithalaſſus expedita claſſe animo intrepido mare tentare, hoſtibus vim inferre, Fortunam ſibi facere, cuncta horrore implere. Incenſę plurima naves, quæ prope Bunſcotam in ſtatione ſederant, alię fugatę in Friſiorum portus ſe receperunt. Ita illi, quorum prompta fuerat nemine reſiſtente audacia, atque opes civium noſtrorum flagellaverant, per ſummum dedecus atq; ſocordiam imperium maris vix conſpecto hoſte amiſerunt. Noſtri autem quibus bona erepta, maris libertas imminuta fuerat, continuis incubuerunt victoriis, portus hoſtiles cinxêre, atque extrema iiſdem intentarunt. Cum autem diuturna hæc eſſet expeditio, & militiæ robur argentum deeſſet, primo nautica plebes, quibus ætas animusque ferox erat, Prçfectos exagitare, pecuniam poſcere, turbas movere. Jamque præſens metuebatur ſeditio, niſi Franciſcus Cobelius Hollandiæ ſenator, autoritate & prudentia pollens, ideoque Prçfecto maris adjunctus, literas ad Hornanos miſiſſet, rogatum uti unica vice nummos mitterent, quos tribus intervallis pollicitati fuerant. Incipientem & nondum adultam ſeditionem non verbis non melioribus conſiliis mitigari poſſe, niſi pecunia: militem, quanto ad ſuſtentandos labores acrior eſſet, tanto deficiente præmio ad ſeditiones promptiorem fore: turpe eſſe victoriam ſibi ipſi adimere, & cum hoſtem ſuperaveris, in te ipſum militem concitare. Pecunia miſſa, an ab Hornanis, pro comperto dicere nequeo. Ita ſopita diſcordia Noſtri opportunitates maximas non deſidia vel nihil agendo corrupêre, ſed hoſtem mari pepulêre, ita ut nullibi ſecurus tutuſque eſſet. Cum ita in arctum res illorum redactæ eſſent, ut conſilii nulla amplius ſupereſſet copia, ſemeſtres inducias

indùcias procuravit Rex Galliarum; cui paci promovendæ arbitrii honos conceſſus. Conventum ea conditione,ut Geldrus Friſiæ jure cederet, Carolus Rex centum coronatorum millia penderet, ſtatimque arma dimitterentur. Verum ubi ſoluta Arenaci obſidio,de qua ante diximus,confirmato iterum animo,conditiones à Geldro ſpretæ. Sequenti tamen anno,qui erat decimus & octavus, inducię prolatatę. Nequę minus piraticam iterum crudelem, immoderatam, & nimis quam calamitoſam Petrus Longus exercere, quibuſcunque modis poſſet vires noſtras atterere, captivorum corpora in mare projicere,nullibi miſericordię vel gratię conſulere,luctu & cruore omnia complere. Noſtri, quamvis apud Præfectum Hollandiæ prolixæ repeterentur querelæ, juſſi nihil hoſtile intentare,ſed ſua tantum tueri. Ita in immenſum hoſtibus crevit audacia & ferocia, dum plures pauciores facilè ſuperarent,Noſtri autem,ſi plures,aggredi hoſtem prohiberentur. Inviſum plebi erat bellum pacis nomine involutum: fortunas, opes, gloriam, quæ prima mortales cenſent, hoſti tradere ſummum probrum jure cenſebatur. Interea languore noſtro ejus ferocia augebatur. Ut cætera relatu minora ſubticeam, XIV Auguſti imperterritus prædo aliquot Hollandorum navigia vi adortus, juxta Hornam ſortem quidem primo adverſam tulit: quippe primaria navi occupata, Pręfecto ſociiſque aqua interemptis, cedere coactus: verum idem cedendo animo non ceſſit, atq; iterum experiri fortunam in animum induxit ſuum. Cum itaque pubem nauticam denuo accendiſſet,monuiſſetq;, uti forti paratoq; animo eſſent, ingenti virtute Noſtros in fugam egit, undecim navigia cepit, quingentos circiter vel ferro cæcidit, vel

aquis submersit. Miserabilis ea facies fuit & cum hoste & cum aquis colluctari, mortemque fugiendo in certam incidere. Secundæ hostium res continuò secundis tegebantur. Nam non multo post S. Lamberti die totam orientalem classem, quę ex mari Balthico in Hollandiam vela dirigebat, intercepit, Hollandis, quorum tria erant navigia, Oceanum pro sepulchro dedit. Idem vigesimo octavo Septembris viginti quinque navigiis cum quingentis, vel, ut aliqui referunt, mille & ducentis militibus nobilem expeditionem suscepit. Inuisa maxime Horna erat, oppidum validum & jam tum mari pollens. Neque diu hic dubitatum, cum continuis successibus spes aleretur, victoriamque certam promitteret. Præfectus, militiæ maritimæ impiger, consiliis tectis Hardervicum contendere se simulabat, ubi tum Carolus Geldriæ Dux agebat, nota Præfectorum arte in vulgus falsa spargere, abdita consiliorum clausa in pectore tenere. Nocte itaque intempesta primo militem, vigilum negligentia, in aggerem impellit, dein per vicum, qui postmodum Geldricus nuncupatus, urbem invadere molitur. Sed quia frequentes cives ibi vigiliam agebant, facile detectus, tota subito civitas in armis stetit. Acriter diu dimicatum, urgente prædę avido Frisio, sua defendente Hollando. Nunquam fide minus dubia probatum, maximum ad Fortitudinem momentum, sua cuique esse, & vitæ prodigos eos, qui si vincantur, morti jam destinati sint. Extrema enim civibus, cœdem, rapinam, incendia crudelitas Petri promittebat. Unde vacillat quoque annalium fides captam fuisse urbem, quia nihil reliqui iis prædo fecisset: expulsum ex monumentis Hornæ publicis constat. Neque enim cætera curiosi ejus

ſi ejus anni Conſules, tantum facinus ſilentio præteriiſſent. Ita Petrus Longus ipſis admodum induciis quaqua verſum rapinis Hollandos vexabat, & lucri contactu ac ſucceſſu ulterius deprędandi avara ſpes gliſcebat. Et jam non arcana murmura civium audiebantur, quorum opes nullo reſiſtente lacerabantur, & vindictę cupida plebes indignatione æſtuabat. Finitis tamen induciis iterum novę pactę ad biennium, ſubleſta rurſus Geldrorum fide. Anno hujus ſæculi vigeſimo ſecundo Geldro-Friſii viginti navigiis, Gallico bello implicito noſtro milite, oppreſis Teſſaliâ Wiringaque inſulis, ingens tributum extorſere. Teſſalię decem Philippeorum millia, Wiringæ tria millia & quingentos, ſexaginta ędibus igne conſumptis, indixêre. Et quia tanto æri ſolvendo impares, obſides dati qui opibus maxime præſtarent. Profligatis quoque à Carolo Geldro ante Gelmudam caſtris, calamitas calamitatem premebat. Sed bellum in Friſios à Noſtris verſum totam fere regionem ſub jugum miſit. Annus ſequens latrociniis Geldrorum infamis, qui pluribus Hollandię vicis igne fędatis, Haga ſpoliata, inſtar fulminis cuncta ſubito proſtraverant. Sed nihil memoratu dignum mari invenio, niſi quod jam tot per annos concitatis in mutuam perniciem animis, extingui belli furor nequiverit. Tandem anno vigeſimo octavo, cum præfectus Friſię Georgius Scencius Tautenburgicus & Florentius Egmondanus militię ſummus magiſter, conjunctis copiis, multo labore atque acri impigraque militia pluribus urbibus captis hoſtem ad extrema redegiſſet, inclinante autumno Gorichemi læta pax utrinque ſumma latitiâ conſtituta.

CAP.

CAPUT XII.

PRÆLIA GALLICA, PRÆCIPUE ANNO CIↃIↃLIV.

SUB Carolo V bello Gallico maritima virtus Nostratum iterum enituit. Quippe Batavi quique acrius salo soloque animantur Zelandi, quibus nullus labos insolitus, nullum periculum formidolosum erat, anno CIↃIↃXLIII mense Majo, cum prædonibus Gallicis mare turbaretur, decem armatis onerariis navibus plenis velis in portum Burdegalensem delati, commotis facinoris & periculi novitate oppidanis, septendecim naveis mercibus stipatas occuparunt, reliquisque incensis, ex vicina tellure ingentem prędam diripuerunt. Cæterum Galli anno CIↃIↃLI tempore pacis, levitate genti insita, ex improviso classem nostram, quæ in Hispaniam tendebat, interceperant, merces in prædam vorterant. Inexpectatum hoc damnum graviter omnium animos concusserat, atque exasperaverat. Quippe immensæ divitiæ ultra duos milliones æstimabantur, sive quod ita se revera habuerit, sive quod damna sua in majus augere mortalium conditio est. Restitutione negatâ, cruentum bellum sanguine maria & terras imbuit. Itaque appetente vere, anno sequenti, quia mare Gallicis prædonibus infestum erat, interdicta publice orientem & occidentem versus navigatio. Prospiciebant enim Patres spe lucri maxima pericula sustentare mercatores, imo aleæ Fortunæ bona sua subjicere; in privatorum autem opibus publicas opes consistere. Accessit postmodum edictum, ne ulla

ne ulla navigia mari se committerent, nisi quæ milite armato, tormentis, annona militari probe instructa essent, & juncta classe hosti resistere possent. Singulæ enim naves, quæ extra numeros diffundebantur, facilius quoque hostium injuriis patebant. Interea sequentibus annis ferocia belli aucta, obsidiones frequentes, devictis vastationes & cadavera urbium horrorem incussere. Et terra & mari crebra prelia, victoria per vices acta. Cæterum longe acerrimum nobilissimumq; prælium anno cIↃ IↃ LIV, mense Augusto mare veluti lassavit. Hollandi viginti duabus mercatoriis navibus iter ad suos moliebantur. Quo comperto Gallus maximas confestim copias armat, pubem nauticam cogit, denique instructam classem novendecim navigiis bellicis, cum sex celocibus in mare ducit, prædę potiundę avidus. Prope Douveram acerrime concursum est. Gallis erat animus ingens, potentia validus, Nostros necessitas ad fortitudinem impulit. Illos prædę cupido incendebat; hos metus ingentis damni. Hostis fretus multitudine militum, parabat injectis manicis cominus armis contendere, Nostri quia pauciores metuere, ne numero obruerentur, in tormentis bellicis, hinc atque illinc latera navium quassando, omnem spem habere, & cum artis tormentarię peritia præ Gallis pollerent, declinare, ne ullo modo rates fixę sibi invicem jungerentur. Postquam multum diuque ultro citroque tormentis se lacerassent, vecti in angustias freti, cum mari tranquillitas suda incumberet, Galli summo impetu harpagonibus manicisque ferreis injectis, quindecim navibus cum nostris totidem numero congrediuntur. Tum cruentum & horribile consertum prælium, quale illud sæ-

 culum

culum non viderat. Dum enim cominus res agebatur, pro se quisque virtutem edere, ferro ferire, cadavera super cadavera volvi, fori sanguinem in mare eructare, clamor virûm, vulneratorum suspiria exaudiri, denique vitam ac mortem juxta æstimare. Agilior Gallis erat classis, Nostris altior compactiorque. Illi multitudine, Nostri virtute & constantia agebant. Pubes quoque nostra nautica melius officia militaria expediebat, & ex navigiis, quæ cominus non dimicabant, certis tormentorum ictibus navigia hostium lacerabant. Ita pari fere sorte à nonâ matutina usque ad tertiam atrociter dimicatum est. Galli pugnando fessi, animo fracti, spe potiundę classis frustrati quietem ab armis pro tempore postulabant: præ fragore tormentorum, & in tanto certaminis fervore non exauditi, ad extrema consilia animum appulerunt. Ignibus enim velis injectis, (Pontus tamen Heuterus Belgas de rei summa desperantes ignem pulveri tormentario injecisse refert) ita sperabant terrore vicini incendii confestim Nostros sua navigia subducturos. Ceterum præceps hoc consilium gravem calamitatem & hostibus & Nostris inflixit. Cum enim utrinque nimis tenaciter naves connexę essent, subitus ignis magno fragore furens pleraque navigia incendit. Ita coacti utrinque desistere à pugna, hostes & amici confertim ignem extinguendo luctabantur. Novus hic hostis difficiliorque domitu, cui spatium modumque statuere non est in manu. Quamquam autem unusquisque pro se maxima ope niteretur, fatigaretque industriam extinguendo incendio, frustra hoc in multis navigiis tentabatur. Itaque plurimi furorem ignis declinantes in mare se præcipites agebant, & pro-

& propinquis navibus adnatabant, & sive hostes sive amici essent, passim nullo recipiebantur intuitu. Tum Fortuna militaris rerum humanarum mirum spectaculum præbuit. Nostri qui pugnando attriti non fuerant, commiseratione victi fuerunt. Hostes recepti, qui frequentiores numero erant, subito tumultu quasdam ex nostris navibus obruerunt. Ita nihil inter hostes tutum, securitasque nullis vinculis constringitur. Igitur post sex horarum prælium ignis sex Gallicas naves combussit, una tormentis nostris ita dedolata, ut fundum peteret: sex quoque nostra navigia flammis correpta, quinque à Gallis non virtute, sed sorte & dolo superata. Numerus occisorum, vel qui aquis submersi, major à Gallica parte, quam nostra. Mille enim ex Gallis, trecenti ex Nostris violento fato occubuisse feruntur.

CAPUT XIII.

DE EXPEDITIONE GEUSIORUM, UT VOCANT, AQUATILIUM, EIUSQUE SUCCESSU. ANNO CIƆ IƆ LXIX. & seqq.

CUM crudelitas, avaritia Albani nobiles Belgii Provincias conculcaret, proscriptorum capita vel maria volverent, vel dissitæ reciperent regiones; aquatilium Geusiorum nomen primũ mari terrorem incussit, præsagio certo futurę maritimę potentię. Inter eos erant plures homines nobiles, extorres, quîs relicto patrimonio bonum, & æquum divitiis carius fuerat, obstinatoque in Albanum odio

maria turbabant. Primus Anno LXIX piraticæ claſſis præfectus fuit Adrianus Bergeſius, Ohaini dominus, acceſſêre Lancelottus Brederodius, Albertus Egmondanus, Embiſius, Enteſius, Ruiychaverius, aliique navium Duces, qui totam oram Hollandiæ Friſiæque, uſque ad Amaſin fluvium pluribus direptis navigiis infeſtabant. Etiam ipſa maris ſæva tempeſtas, quę per triduum claſſem fatigaverat, juvante Fortuna illorum conatus promovit. Cum enim ſe in Flevi ſtationem recepiſſent, biduo poſt ſeptentrionalis claſſis ſexaginta conſtans navigiis, vela eodem intendit, ex improviſo in ipſo fere portu direpta prædę ceſſit. Poſtquam ſpatium quatuor vel quinque dierum proceſſit, iterum Oceano veluti ſuppetias & opes offerente, claſſis quadraginta navium opportuna rapinæ fuit. Quêis & noſtris animus, hoſtibus terror augebatur. Nam non tantum mari, ſed & vicinâ tellure populationes metuebantur, quibus arcendis nonnulli Hiſpani miſſi fuere milites. Succeſſit poſt Bergeſium præfecturæ claſſis Geleinius Fienneſius Lombreſii dominus, & poſt eum Gulielmus Comes Marcanus, qui augendæ invidiæ in odioſæ exactionis memoriam decem nummos vexillis ſuis inſcribi juſſerat. Cæterum Boſſuvius, qui nomine Regis Gubernator Hollandiæ erat, ubi intelligit omnes Fortunas ſuas in evertenda piratica claſſe ſitas eſſe, hoſtem infeſtum civium opibus ſuſtentari, & trahendo bellum ferociorem fore, prorſus omnibus intentus militem conſcribere, hortando ad virtutem erigere, expeditam denique claſſem duodecim bellicarum navium, anno LXX menſe Februario in mare ducere, cui præerat Franciſcus Boshuſius militiæ maritimę impiger. Qui ubi mare ingreſſus comperiſ-

periſſet Geuſios in Amaſin Fluvium ſe recepiſſe, propere inſecutus magna confidentia & libidine claſſis exſcindendæ agitabatur. Igitur ex improviſo adortus duo navigia ſuperavit, reliqua in fugam egit. Inſignis hic fuit Simonis Rollii Conſulis Hornani, qui uni ex bellicis præerat, virtus & induſtria, quem ideo charum acceptumque, Propræfecturę dignitate Albanus ornaverat. Ubi victoriam hanc primo Fama divulgavit, contuſis viribus Geuſiorum, ut putabat, Albanus ingenti lætitia diffundebatur. Bella enim primo impetu valent, & læta initia victoribus animum addunt, victis modum ponunt. Sed inerat Albano contemptor hoſtium animus, & confectum bellum cenſebat, antequam fere inchoatum eſſet: neſcius deſperatis audaciam pro munimento eſſe, &, uti cuncta mortalium incerta, ita maxime in lubrico conſiſtere incertam belli aleam, exiguisque viribus ſæpe magnos ſucceſſus vel fatum vel audaciam tribuere. Quippe ex ipſa clade Noſtri animos traxêre, & ſupra Fortunam poſiti preſſis manibus virtutem & vires exeruêre. Namque non minori claſſe non multo poſt committere ſe mari auſi plerunque oſtia portuum claudebant, nonnunquam in interiora Flevi progreſſi, vel oram Friſię infeſtabant. Quibus augeſcebat animus, quod mare ubique illis ſecundum eſſet, pluribusque direptis navigiis uno tempore viginti quatuor piſcatorias cymbas, bina vero Hiſpanica navigia pretioſis mercibus onuſta in prædam vortiſſent. Ita ingens Geuſici nominis terror, navigatione præpeditâ, mare ubique obnoxium fecerat. Neque multo poſt Lancellottus Brederodius cum aliis Præfectis ultra viginti navigia vel diripuit, vel

ingenti vi pecunię redimi permisit. Dum ita Regię opes mari passim flagellantur, Albani industriâ majori nisu classis expeditur, in quam rem in maritimis civitatibus operarii suas operas ingenti fervore properabant. Sed Frustra Albanus nitebatur, cum difficile esset mari assuetos hospitio suo pellere, quin & invisa Ducis dominatione plura navigia ad Nostros transfugerant. Sequentibus annis, cum spe prædę plurimi allicerentur, multum quoque potentia Geusiorum increvit. Anno LXXI ineunte Martio tria majora bellica navigia cum viginti tribus celocibus integram classem triginta & unius navium superarunt. Idem horror terra Monachodamo direpto, cæteris pagis clanculum tributum pendentibus. Ceterum sequens annus, quam in incerto fluctuent Principum consilia, ostendit. Dum enim unius Albani arbitrio bello togaque Resp. agitaretur, crudelitas cum avaritia certaret, terrore & metu, quę infirma sunt auctoritatis vincula, subditi stringerentur, ab Elisabethâ reginâ idem impetravit, uti Geusii portibus Angliæ, quo hactenus perfugium habuerant, arcerentur. Ita suis consiliis, incredibile memoratu, seipsum præcipitavit. Quippe libertatis primæ vindices, sub Præfecto Lumæo Comite Marcano, insulâ prohibiti, quibus accesserant Embda profugi, qui iisdem artibus Hispanicis per mare vagabantur, vel in Tessalia liburnicas Albani profligare, vel Enchusam invadere animo volvebant. Utique desperatio & ultimum necessitatis telum ad extrema adigebat. Nihil non audent illi, quibus persuasum est aut vincere, aut mori. Igitur adverso vento in Mosam flumen acti, cum ante duas Hispanicas naves superassent, exitu nullo patente, inter

spem

ſpem metumque dubii hærebant. (Alii diripiendæ hoſtili claſſi, quæ ad Moſæ oſtia ſtationem obtinebat, flumen ingreſſos, quæ cum ſe recepiſſet expeditionem irritam fuiſſe, atque ita adverſo vento conſtrictos fuiſſe referunt.) Auctor primus Treſlongus Brilam invadendi, quod oppidum vaſto oſtio Moſæ, qua in Oceanum ſe præcipitat, incumbit. Accenſis omnibus tam calido conſilio conjuratis placuit deditionem urbis nomine Principis Auriaci, regii per Provinciam præſidis, expoſtulare. Dum cunctatur magiſtratus, Lumæo probe gnaro magna facinora impetu valere, Treslongus ad auſtralem portam tendit; Robollius Borealem effringit, exurit, atque urbem metu perculſam ingreditur. Ducenti admodum & quinquaginta urbem ceperant, cæteri claſſem ſervabant. Miles in ſacerdotes potiſſimum & ſacra nihil penſi neque ſancti habuit, unuſquiſque opes ex templis trahere, rapere, in naves auferre. Lumæus enim oppidum deſerere conſtituerat, niſi Treſlongus, Enteſius, aliique auctores fuiſſent, ne tam bonam occaſionem ignavia & ſocordia corrumperent. Ubi fama increbuit, Albanus contemnere inanes aſſultus, temeritatem hilari vultu externâ ſpecie excipere, interius revera ſollicitus pectore dolorem premebat. Namq; prudentibus viſum ipſam Hollandiæ clavem direptam, & per hanc jugulum Hiſpaniæ peti. Revera hic primum libertatis vexillum erectum, nutante mox totâ fere Hollandia. Miſſus ab Albano Boſſuvius cum decem cohortibus Hiſpanorum, navibuſque in Berniſſa relictis, in inſulam Vornam, ubi Brila ſita, nullo reſiſtente exſcenderat. Cum ad urbem ventum acriter manus conſertæ, ſuburbio à Geuſiis jam ante exuſto. Ceterum

cum

cum Rochus urbis architectus se in profluentem misisset, & perrupisset emissarium, subito infuso æquore campi stagnabant, Hispano se in aggerem recipiente. Interea Tresslongus, & Robollius clanculum urbe egressi naves Bernisse relictas ignibus subjiciunt, vel perforatas mergunt, vel in flumen propellunt. Tum facies totius negotii apud Hispanos incerta, atque fœda extitit. Unusquisque trepidare, neque signa neque ordines servare, dum hinc hostis illinc aqua in immensum crescens extrema minaretur. Itaque dispersi à se invicem alii in flumen prosilire, fluctuantes reliquas naves adnatare, nihil consilio omnia metu agere, plures gurges lutumve hausere.

CAPUT XIV.

PRÆLIVM CVM CLASSE DVCIS MEDINACELI, ET CVM CLASSE LVSITANICA. Anno cIɔ Iɔ lxxii.

Dum invisa Belgis Albani dominatio extremam ruinam minaretur, Rex Philippus, sive quod ejus acta non probaret, sive quod Principum notæ artes sint calamitatum causas ministris tribuere, successorem statuit Ioannem Cerdam Ducem Medinæceli, qui clementiæ fama clarus animos Belgarum ad se traheret. Is classe quinquaginta quatuor navium Laredo vela ventis dedit, & in Belgium adventabat. Ex navibus viginti sex majores erant, reliquæ minores, quas Assabres Cantabri appellant. Præter pretiosas merces Julianum Romerum Præfectum militiæ

litiæ veterem cum bis mille (alii cIↄ Iↄ) Hispanorum copiis classis vectabatur. Interea Blancenbergam, portum Flandriæ maritimum, Cerda appulerat, ignarus Vlissinganæ defectionis, & Geusiorum vires mari in immensum crevisse. Quippe hominum genus mari innutritum proprio veluti elemento, multis direptis hostium navigiis, victorias victoriis cumulaverat. Vlissingani præcipue Albani odio & insita ferocia virtutem acriter intendere, nullis periculis moveri, ubique hostem excipere, advorsis navigiis concurrere, non desistere nisi victores, denique fluctuante gressu mare veluti calcare, & sibi obnoxium habere. Hi cum cæteris Geusiis conjuncti semper victores nunquam victi, quia victis extrema fati necessitas reliqua erat. Quippe ab utraque parte captivorum pedes vel mari abluebantur, vel infamibus destinabantur suppliciis. Sebastianus quidem Langius necessitati non virtuti succubuerat, qui unius navigii Præfectus commeatum regium, ne miles & annona militaris Medioburgum veheretur, impedire tentaverat. Illum quatuor regiæ naves circumvenire, harpagonibus injectis manus conserere, foros transilire, pro se quisque ferro ferire, Nostri propulsare, resistere, hostem loco movere: denique ubi Nostri se multitudine hostium oppressos vident, pulveri pyrio inaudita virtute ignem injicere, atque ita suo exitio hostem quoque involvere. Hoc primum illud est horrendum spectaculum, quo usi Belgæ in hostem, cum nulla spes reliqua esset, sed in morte ultimum esset effugium, atque ita infamem mortem antevortebant, & extrema quoque hostibus intentabant. Ubi igitur cuncta prospere mari Geusiis succederent, clas-

ſem quoq; Hiſpanicam Ducis Medinæceli duodecim minoribus bellicis navibus invadere conſtituerunt; & primo quidem oſtium Sluſani portus inſidere, cymbis advecti ſigna maritima, quîs brevia & ſyrtes monſtrantur, ſuccidere, quo mare importuoſum & vadis cæcum ſecuram navigationem in Sluſanium portum præpediret. Ita majora navigia prope Blancenbergam unco anchoræ fixæ mari ſuſtinebantur: minora, quibus eâ aquarum profunditate opus non erat, cum Duce ejusque familia Sluſam appulerunt, niſi quod quatuor vadis hæſitaverint, queîs una Balduini Ewaldi Vliſſingenſis juncta. Tum paſſim pubi Vliſſinganæ clamor mixtus hortatione, ſtrepitus & fragores tormentorum tonare, & ſua fulmina cum globis ingentis ponderis excutere, undique terrorem circumferre: deniq; eò res proceſſit, ut plures ex Hiſpanis cymbis vicinam terram peterent. Tum Noſtri modicis navibus, majores enim vada attingere nequibant, hoſtes undiq; fatigare, premere, certos globorum ictus torquere, præpropera victoriæ cupidine abripi, ſummo ardore eniti, feſtinare, denique hoſtem in deditionem accipere. Primæ deditionis auctor Balduinus Ewaldus, qui nautica pube incitata Hiſpanos in ſuo navigio in ordinem coëgerat, quîs ſuperatis æſtu navem allevante plenis velis Vliſſingam tendit. Interea nautica juventus, uti ſolet, prædę avida inconſulte reliquas devictas naveis deprædatur, atque ira & vindictę cupidine peſſimis conſultoribus abrepta igne immittit, cum iis opulentæ lanæ merces ſtiparentur. Medinaceli convocatis Sluſæ nauarchis, quibus & ſicca arenarum, & profunditas maris nota erant, artium harum inſolitus eos conſulit, qua ratione majora illa navigia, quæ

prope

prope Blancenbergam in anchoris ſtabant, in portum deferri poſſint. Illis affirmantibus nimis profunde claſſem aquas premere, non eſſe ſibi copiam conſilii, quo tuta in portum devehatur; Dux ſtomachatus, atque judicans partium ſtudio inclinatos ita ſermones ſerere, ſevere imperat, ut quocunque modo id tentarent, qui hoc edicto territi Urbe aufugerunt. Interea pecunia & aromatibus dives claſſis Luſitanica procul vela oſtentabat, & ſecura periculi, pelago ante jactata, portui vicina omnia proſpera animo conceperat. Et Cantabricæ naves, quæ prope Blancenbergam hactenus moratæ, rerum commotarum in Walachria certiores eos non fecerant, turgido & favente vento anchoris ſolutis Vliſſingam prætervectę, quę tormentis fruſtra intonabat, Rammekenum munimentum attigerant, & hinc militem cum mercibus Medioburgi expoſuerant. Luſitani cum præter Vliſſingam vectarentur, ſpecie amicitiæ à Vliſſinganis tormento ſigno dato, uti ante urbem anchoras mitterent, amicos eſſe rati facile obtemperarunt. Ita claſſis magna & opulenta prædę fuit, neque inſultu ſed dolo victa. Tres ex iis per Hontam, vaſtum Scaldis brachium, Antverpiam contendêre, una ex iis à minori bellica nave intercepta. Ita rebus acciſis ſubita fælicitate Fortuna in melius vorſa, cum ſine nervo opum nulla militia diu conſiſtere poſsit. Auri argentique ſignati ſexcenta millia, aromatum, unionum, pretioſorum lapidum dimidio plus repertum. Cæterum merces illæ difficulter emptorem invenêre, ſive quod eædem publicè rebus dubiis diſtrahi nequirent, ſivè quod mercatores cum animo ſuo reputarent, & periculum & damnum ingens in emptione conſiſtere,

præsertim quia rigidus exactor Albanus edicto prohibuerat. Ingenti tamen hâc prædâ in immensum Geusiis animus crevit, & , uti fieri solet, rebus secundis promptissimi quique, spe prædę ducti ex vicina Britannia & Gallia eodem confluebant, plureisque cupido opum quam bellum trahebat.

CAPUT XV.

PRÆLIVM INTER SANCIVM AVILAM ET ZELANDOS,
ANNO CIƆ IƆ LXXIII.

VRBEM Medioburgum non tantum Walachrię sed Zelandiæ principem obtinebat adhuc pro Rege tribunus Mondragonius, Zelandi obsidione premebant. Qui Fortunæ fiducia freti perruptis catenis ex ipsa Antverpiensi statione plerasque naves avexerant. Virtus virtute augebatur, & nobilis civitas commeatu defecta extrema expectabat. Sancio itaq; Avilę Præfecto arcis Antverpianę Albanus imperat, ut expedita classe obsidionem solvere, vel annonam procurare, summa ope niteretur. Propere quinquaginta majores holcades milite armatæ, minores commeatu stipatæ vela ventis dederant. Occurrerunt sibi invicem naves juxta Terneusam, & primo certamine Prætoria nostra, cui præerat vir militię maritimę vetus & impiger Evaldus Petri Worstius, à pluribus hostium valde quassata. Nondum justa pugna, verum ubi ad Borsaliam insulam ventum, utrinque inter proprætorias naves acre certamen

con-

consertum est. Sed vento prælium dirimente nostra Borsaliam, hostium classis Terneusam se receperat. Sequenti luce flante Favonio Nostri virtutem cum velis intenderant, hostemque adoriri decreverant, sed illi omne præsidium in fuga posuerant, & perculsi Antverpiam contenderant, fugiendo tamen inprimis prope Barlandiam graviter excepti. Interea Antverpiam vorsum inter Lilloam & Ordammum pluribus navibus cum ruderibus disjecti monasterii in Scaldi submersis, majoribus hostium navigiis commodam navigationem præpedire Nostri tentabant. Neque id frustra fuit, cum majores naves in vado hæsitantes per aliquod tempus miserum in modum colliderentur, neque flectere proras immobiles possent, leviores quę in celeritate præsidium posuerant, vel evaderent, vel in manus nostras devenirent. Paucis post diebus, ubi impetuosus amnis rudera illa in altum ejecerat, Avila instructa classe Fortunam iterum tentans inter Borsaliam terreumque Walachrię munimentum ex advorso nostrę classi stetit. Tum primum immenso clamore aër perstrepere, tormenta tonare, fumo & igne mare tegi, cadavera volvi, cadentibus alii succedere. Maximam primo hostilium navium, cui nomen Elephantis erat, adorti cum alia præsidiaria navi intrepidi duces Groenevenius & Everkitius. Ceterum hostium animus virtute accensus sub imperio strenui præfecti & primarię inter Walones nobilitatis Domini de Blicquy. Nostri tamen fortiter pugnando foros transilire, implicare se hosti, punctim cædere, avidius alteri alteros sauciare, quam semet defendere. Plures ex nostris cum ducibus trucidati. Tandem devicta navi spectaculum horribile se exeruit.

Cuncti occisi, vel submersi, nihil denique crudelitatis reliquum fuit. Alterum hostium navigium, cui terrę promissę nomen erat, cum juxta munimentum terreum Regio milite insessum se recepisset, à Iusto tamen Morio acri insultu superatum est, atque adeo ipse miles, certior factus Vlissinganum terrâ adventare, suum munimentum reliquit. Calamitas calamitatem urgebat, & quocunque hostis intenderat, res adversę erant. Quippe ex hostilibus navibus quatuor vadis impactę non pugnando devictę sunt. Namque cum militaris & nautica juventus se præcipites in cymbas dedissent, antequam litus tangerent velivolis nostris navibus oppressi, plerique mari vitam dederunt. In totum sex majora navigia tormentis & commeatu probe instructa Vlissingam devecta, reliqua juxta Rammekenum munimentum saluti suę consuluerunt, nisi quod unum vadis allisum ipsi Hispani igne corruperint, & quas victi ab hostibus pœnas metuebant, ipsi antevorterint. Octingentos admodum ex hostibus vel aqua, vel ferro periisse constans fama est. Sancius tamen per ferrum & igneis commeatu urbem providit, sed magna suorum calamitate. Ubi prima secundi venti & æstus copia, Antverpiam iterum tendit, quo rebus afflictis consuleret. Verum in faucibus freti ita exceptus, ut duę naves superatę, una ægre liberata, cæterę fugiendo Antverpiam reversę fuerint.

CAPUT

CAPUT XVI.

VELITATIONES NAVALES INTER BOSSUVIUM ET HOLLANDOS IN LACU HARLEMENSI,

ANNO CIƆ IƆ LXXIII.

Cum Harlemum à Frederico Toletano arctâ obsidione premeretur, lacu Harlemensi instructis navibus infractam civium virtutem contundere, annonam intercipere, & cum ferro res non procederet, fame, quod ultimum rerum humanarum supplicium est, vincere tentabat Bossuvius. Cæterum res ardua inprimis propter obices & claustra æquor illud tentare, atque adeò paucis licet navigiis obsessi aditus præcludebant, qui omnes labores, res dubias asperasque, omnia pericula metu imminentis periculi facile toleravêre. Perfodere primum aggerem, quâ Yæ torrens lacui vicinus cataracta coërcetur, adversæ parti consilium fuit. Pulsis fugatisque, cum dies aliquot intercessissent, multo atrocius redintegratum fuit prælium. Harlemenses tamen unâ admodum triremi, pontonibusque aliquot ingenti insultu hostibus ita incubuêre, uti turpiter fugam corriperent, quorum unum navigium flammis involutum fœdum spectaculum præbuit. Miles ferme omnis ignibus fumique tenebris cinctus vel aquis, quo se præcipitem dederat, vel ferro misere interiit, reliquis gulâ fractâ spiritus interceptus fuit. Cum non prospere hoc negotium cessisset, animus Bossuvii consilio fluctuans, neque vigiliis, neque quietibus

sedari

ſedari potuit, donec novi facinoris maturandi occaſionem arriperet. Opportuna illi res cecidit, ut perrupto obice, qua ſacra via Amſtelodamo imminet, in lacum nonnullas naves dimitteret. Pubes nautica Harlemenſis incitata deſiderio pugnandi, nimioque æſtu flagrans, incompoſito ordine hoſtilem claſſem adoritur. Cæterum inconſultus ardor pene extremam Noſtris calamitatem intulit. Una triremium, longa octuaginta & quatuor pedes, longius à cæteris ſemota, quatuor aut quinque navibus cincta, expedire ſe nequibat, atque cum nihil opis aut ſpei reliquum haberet, victoris tandem arbitrio ceſſit. Gerardus Iunius Præfectus graviter ſauciatus ſcapha ægre ſe recepit. Eminebat in Iacobo Antonio, qui cæteras naves ductabat, excelſa fortitudo, qui omnia adverſa parvi ducebat, neque fractus Fortuna, ſed eadem ſuperior, omnia ſibi in ſeſe poſita judicabat. Incerti ſunt præliorum exitus, atque aliquotiens jam victoria exultantes oppreſſi inconſtantis ſortis ludibrio ſe expoſuêre. Antonius itaque cum cæteris navium Præfectis plus quam virili inſultu hoſtem iterum fatigat, triremem devictam poſt duarum horarum atrox prælium ſuperat. Victa & altera eadem virtute: cæſi ferme omnes tanquam piaculares victimę ſanguine vicinas aquas imbuerunt. Sparſa paſſim fluitabant ingloria cadavera, enſes cruore imbuti, neque ſatiati, adeò impotens ſui vindicta mentem æſtuantem conciverat. Ita penuriâ civium ſublevatâ Noſtri victores incredibili virtute ſuas veluti aquas tutabantur. Inauditum facinus prædonis Hoenii omnem admirationem excedit, qui duabus cymbis, quæ remigio agitantur, octodecim viris armatis Yam flumen inſederat.

Forte

Forte lancearii equites ad centum & quinquaginta Amstelodamo Harlemum versus iter instituerant. Pluvio cœlo (hyemis enim rigor se nonnihil remiserat) viarum glaciales crustæ, equorum ungulis perruptæ, inferius lubricas implicitasque secum aquas trahebant. Cum itaque ad aggerem ventum esset, quà ad latera nullum effugium patebat, Hoenius, divisis tam exiguis copiis, ante principia certis telorum ictibus vibratisque hastis, quę illorum lanceis longiores erant, ita hostem fatigavit, uti retro cedere cogeretur; ubi iterum tam furioso impetu eques impellebatur, uti neque à fronte neque à tergo ullum effugiendi, vel cominus arma conserendi, copia esset. Namque equi huc atque illuc cursitando cœno ventre tenus impliciti se expedire nequibant, certoque cum insessoribus suis exitio confodiebantur. Atque adeo tam prosperè hæ insidię cessêre, ut aspera fœdaque strage ad unum omnes occumberent. Porro, ut ad institutum revortar, Bossuvius nuper lacu fugatus, tantę contumeliæ impatiens, quo honori suo consuleret, Fortunamq; restitueret, iterum navalę prælium meditabatur, atque in eam rem strenuissimos quosque milites, quorum promptam cognoverat audaciam, naveis instructas, quæ ad septuaginta excreverant, & cuncta quæ prælio usui forent, quam celerrimè comparavit. Diversa nostrę classis species, quę navibus exiguis, non probe instructis, milite, annona longe inferior, omnibus ferme ad expeditionem necessariis laborabat. Nihilominus, quod urbs nobilis non tantum milite feroci, qui jugulis illorum imminebat, verum etiam lenta fame pressa, nullam moram admitteret, Batenburgius militiæ, Marinus Brantius classis Præfectus ex-

trema quæque experiri, quam ancipitem occaſionem corrumpere, potius judicabant. Temerarius hic impetus, neque enim periculum ſine extremo periculo vinci poterat. Gratum id Boſſuvio, qui non modicis ſuis viribus fretus, diviſis copiis à fronte & latere Noſtros invadere tentabat. Atque adeo inter hoſtes victorię veluti certos clamor virûm, tubarum clangor, tympanorum ſonitus terribilis ita increpuit, ut utrumque Præfectum ſuarum virium gnaros ingens concuſſerit conſternatio. Ubi animus timore obſtupuit, conſilia omnia in ancipiti fluctuant. Imperatum quidem ſociis navibus, uti in adventantem hoſtem recta vela intenderent. Cæterum dum ipſi Imperatores curſum quam celerrime ab hoſte deflecterent, nonnullę naves ſimili ſorte clavum vortunt, ſuperſtites, cum ſolę hoſti reſiſtere nequirent, in fœdam fugam actę, viginti & duę à Boshuſio captæ: reliquis Caga pagus, qui lacui incumbit, receptui fuit. Plerique ex militari & nautica pube, qui ſe præcipites profundo dederant, tamdiu laſſas manus in aquis jactarunt, donec ripam attingerent. Ex quo firmatę res hoſtium deditionem urbis Harlemenſis maturavere, quamquam in longum tracta obſidio, neque virtute vel armis, ſed fame ignobili genere vincendi fortiſſimi cives ad deditionem compulſi. In cives militesque quæſitiſſimis ſuppliciis ſævitum, laſſę conficiendis cadaveribus carnificum manus, &, donec Hiſpanus armis, cadaveribus, luctuq; omnia compleviſſet, vix tam ferali ſpectaculo ſe ſatiavit. Quâ crudelitate id peractum eſt, ut cæterę civitates extrema potius pati, quam Hiſpanis ſe permittere, decreverint.

CAPUT

CAPUT XVII.

PRÆLIVM INTER COMITEM BOSSVVIVM ET WEST-FRISIOS IN SINV AVSTRALI, Anno cIↃ IↃ LXXIII.

VIDERAT Albanus non terrâ ſed mari Weſt-Friſios ſuperandos eſſe, neque proclivem eſſe victoriam adverſus eos, qui ex vicinis aquis ferociam & confidentiam contraxerant. Ingentem itaque claſſem propere conſtrui jubet, uti ſinus Auſtralis imperio potiretur. Inſtructa hæc triginta navigiis, commeatu, milite, armis ſtipata. Prę cæteris eminebat Prætoria navis, cui inviſum Inquiſitionis nomen datum fuerat, triginta & duorum tormentorum capax, duplici tabulato impervia. Præter centum & quinquaginta ſocios navales, duo ſigna militum navem impleverant, inter quos ducenti Hiſpani, ſub Præfectis Alfonſo de Corquera, & Ferdinando Lopezio. Præfectus claſſi erat Maximilianus Henninius Boſſuvii Comes, militię impiger, & Albano gratus. Primo die, quo claſſem ſolverat, vada Yæ fluminis tranſitum denegabant. Quippe vetuſtis navigiis, ingentibus lapidibus & ruderibus refertis, claudere flumen tentaverant Weſt-Friſii. Proviſo jam ante malo, & ferociente vento, periculo claſſem exponere inconſultum viſum fuit Comiti. Verum poſtridie aquarum, quę admodum excreverat, ſuperficies, vento minus aſpero, oſtia claſſi aperuit. Extra Noſtrorum quoque ſuſpicionem impetuoſo flumine disjecta aliò navigia fuerant. Dum claſſis hoſtilis

adventat, juſſu Archithalaſſi Cornelii Theodori accerſiti in Prætoriam reliquarum navium duces, uti decerneretur, an tutum eſſet ad Yam flumen hoſtem opperiri, an potius ſe profundo committerent. Concilio militari viſum æquora petere, atque ibi hoſtem fatigare. Maxima quidem eos cum hoſte manus conſerendi cupido invaſerat, ſed cedendo vincere, & laxo æquore prælium tentare conſultius viſum fuit. Seceſſum ſolutis anchoris à noſtra claſſe ad eum locum, qui Pampus appellatur. Erecti hac ſeceſſione hoſtium animi, & Schellincwoudanum munimentum terra marique valido impetu impugnant. Præfectus Broechuſius cum ſuis ſingulari virtute munimentum tutabatur, verum impar tantis copiis (neque enim ullę ſuppetię in propinquo, & claſſis noſtra curſum inde divorterat) Edamum & Monachodamum ſe recepit. Cæterę quoque hinc arces vicinę eodem die fidei Comitis ſe dederunt. Ingens hic ruſticis calamitas incubuit, quibus, inconſulto mandato Broechuſii, ne quidem ſua in urbem deferre vetitum fuerat, forſan quod illorum robur uſui ſibi fore crederet, quandoquidem pro privatis facultatibus multo acrius quam pro publico bono pugnatur, atque adeo damno proprio mortalium animi magis accenduntur. Verum res longe aliter cecidit, cum enim terra marique ab hoſte cinctus Broechuſius neceſſitati parere cogeretur, ubique ruri res trepidæ, metus ingens, malum improviſum, damnum grave ruſticos affligebat. Relictis navibus ſpoliis incumbebat nautica pubes, & paſſim per agros diffundebatur. Pulcherrimi tum facinoris nata Noſtris erat occaſio, claſſis nimirum diripiendę, ſi virtus & audacia in promptu fuiſſet. Edamenſes opportuno

portuno tempore ejus rei classiarios certiores fecerant, sed metus & diffidentia, infirma virtutis vincula, pectora pulsabant. Qui autem metuit, victo similis, qui victoriam magno animo sibi spondet, ut plurimum victor evadit. Verum integra adhuc nostrâ classe Hornani vicinique trepidi improviso metu, attamen antiquæ virtutis memores, iterum novam spem concipere, incredibili celeritate cum Enchusanis nova navigia ædificare, classi jungere, omnia expedire. Classis nostra viginti quatuor navigia numerabat, sed militaris pubes deerat. Decretum, uti dimidia pars Hornanorum civium, sive jaculatorum, se aquis mandaret. Jamque adeo sortitio facta, cum defensandæ urbi eos reservare consultius visum fuit. Præsidiarius itaque miles ex dimidia parte duce Ruichavero huic expeditioni destinatus. Interea rebus secundis insolescere hostis, probra jacere, convitia torquere, Nostris tanquam victis insultare, quod frequentissimum initium calamitatis esse solet. Cunctando quoque Bossuvius Fortunam non prensabat, sed inspiciendis munimentis tempus trahebat, in quam rem Franciscum Verdugo ad Ducem Albæ miserat. Horrida dein tempestas per aliquot dies mare exasperaverat, & Hispani aquarum insolentes navigationes instituere nequibant. Bossuvius ipse postmodum Amstelodamum profectus moras nectendo occasionem negligebat. Namque bella consternatis hostibus fama & impetu valent, intermissa integram spem spiritumque eisdem restituunt. Tertio demum Octobris Amstelodamo profectus anchoras solverat, sed quinto demum die ferociente vento superavit vada loci, qui Pampus appellatur. Nostri intrepidi ad Marcam insulam

hostem opperiebantur. Tum primum ab hora tertia usque ad extremum diei tormentorum fragores audiri, strepitu & clamore nautico omnia misceri, Nostri frustra eniti, ut se navibus hostilibus innecterent, quia celeritate mobiles facile elabebantur. Neque Bossuvio consilium erat manibus consertis dimicare, sed naves tormentis fatigare, velocitate illarum impetum eludere, & sine periculo vincere. Quę cum Nostris deessent, virtutem in manibus ponere, modo sequi, modo cedere, omnem occasionem cominus præliandi captare. Hisce velitationibus præcedens sequensque dies tractus, donec, duobus hostiū navigiis interceptis, cominus præliandi incubuit necessitas. Uni præerat Sculenburgius, affinis Boshusii. Quem aggressus Iacobus Tillus centurio navalis tertio insultu superavit, Præfectum cum sex vel octo captivis Hornam misit, cæteri circa quinquaginta vel ferro confossi, vel aquis perierunt: tantum duo ex Nostris occubuere, cæterum Præfectus cum viginti aliis saucius. Itaque hosti placuit iterum Fortunam maris experiri, atque adeo successit belli alea, extortâ iterum navi, verum jam antea tormentis bellicis ademptis. Præfectus Tamesius Frederici Monachodamensis aliud aggressus fuerat navigium, sed frustra. Prætoria enim hostium navis cum duobus vel tribus aliis expeditis navigiis confestim illum insultare, atque tormentis simul omnibus explosis ita excipere, ut quadraginta viri una vice occumberent. Non minor tamen hostium strages, constrata passim navigia cadaveribus, & infecta sanguine. Neque Præfectus homo imperterritus navem hostilem, nisi cum morte reliquisset, verum hoc furore bellico, solutis ab hoste harpagonibus, ab eâdem disjunctus

junctus fuit. Hoc die plurimi utrinque violento fato occubuere, ipſe Architalaſſus Cornelius Theodori dextra ſaucius. Certam ſibi ſpoponderat victoriam hoſtis, ignarus rerum humanarum, quæ præter opinionem ſæpe mobiles in advorſa mutantur. Juſſum fuerat, uti eodem die, quo hoc prælium conſertum fuit, illi, qui Alcmariam obſidione urgebant, & vicina Waterlandiç inſederant, pagos ignibus ſubjicerent,(quod & patrarunt) ut vicino incendio claſſiariis, inter quos & ruſtici, extrema metus & deſperationis incuterent. Verum nullum emolumentum hoſti ceſſit, niſi quod ventum antevorterit. Noſtra quippe navigia ad inferiora verſus Hornam delata prope Neccam ſederant, hoſtis noſtram ſtationem occupaverat. Boſſuvius jam ante fiſus expeditæ claſſi, & militaribus copiis, Noſtris animum conſerendi manus defuturum crediderat. Verum cum eâ de re Ioannes Simonis Rollius cum Comite ſermones ſereret; ſibi notam eſſe illorum virtutem, robore infractos eſſe, pleroſque mari innutritos, prudentia opus eſſe, hoſtem contemnere proclive, vincere magni operis fore, Comes riſu illa excepit, & in opprobrium hoſtium vortit. Verum poſt prælium invicta illorum virtus patuit, neque eos vitç ſuç pepercisse, ſed mortis contemptores etiam hoſtibus graves fuiſſe. Quinque ſequentibus diebus nihil ab hoſte etiam propitio vento tentatum. A noſtra parte, ubi nata occaſio, non velitationibus, ſed confeſtim legitimo prælio hoſtem adoriri ex uſu eſſe videbatur. Deërat enim pulveris pyrii copia, neque comparandi ulla erat facultas. Monitus quoque à Proceribus Weſt-Friſiæ Præfectus claſſis fuerat, ne pulverem fruſtra conſumeret, verum valido

impe-

impetu quam primum hostem adoriretur, non esse eandem hostium promptitudinem, vehementes motus post ultimum prælium subsedisse, timoremque incussum, omnia virtuti nostrę prona, non tam pro gloria, quam pro omnium salute pugnari. verum, uti Procerum voluntates subito inclinant, atque ipsæ sæpe sibi advorsę sunt, undecimo Octobris, à Præfecto Sonoio Archithalassus literas accepit, quîs cunctandum ad tempus, neque manus cum hoste conserendas scribebatur. Verum ille pugnandi desiderio flagrabat, & literas, quarum tenor clam habebatur, in ignem misit, ipse motu corporis atque animi igneus. Euronoto spirante, qui secundus erat, sublevatis anchoris recta in hostem fertur. Nulla illi utilis videbatur cunctatio, neque ex crastino pendere, consultum erat, cum confestim tutius hosti manus intentarentur. Interea hostis, cui inopinatus hic obtigerat casus, ad prælium quoque se parat. Jamq; adeò medium diei processerat, & (sicut postmodum compertum) prandio jam constratæ mensæ erant, cum Bossuvius alio ferali & sanguinolento exceptus est convivio. Nauclerus quidem Prætorię navis consternatus hosti propinquus clavum deflexerat, verum per vim illo excusso Iohannes Florentius, dignum virtute Batavicâ se virum præstitit, & intrepido pectore rectà in hostem tendit. Sicuti autem non raro timidissimus quisq; primus occumbit, ita prior vix clavum vorterat, cum fatali telo confoditur, is autem, qui vices ejus obierat, nullo vulnere saucius evasit. Utrinque hinc tormenta tonare, igne & fumo cælum & mare obduci, classiarii horribile spectaculum edere, Nostri per medios ignes in hostem ruere, vitam ac mortem juxta æstimare. Bossu-

vius

vius ex Prætoriâ navi anchoram jacere satagebat, ne versus inferiora fluitaret, sed veloci impetu Nostrorum, qui harpagonibus se innectebant, intercepta anchora in medio hæsit, neque dimitti in profundum maris potuit. Quod & illi præsenti exitio fuit. Nostri autem, etsi tormentis bellicis & militari pube longe inferiores essent, forti tamen paratoque animo patriæ salutem atque libertatem in dextris suis portare, summo nisu aditum in hostilem navem urgere, neque minus illi qui advorsæ partis occursare, audaciam pro muro habere, plureis vulneribus acceptis concidere, neque tamen quietem pati. Verum Nostris melior erat pugnandi conditio, quod ex altiori navigio certius ignitos globos & missilia jacularentur, quod proclivior in hostilem navem descensus, quod cuncta, quæ hostes gererent, omnium oculis paterent. Quîs accesserat memorabili arte lorica ex vetustis retibus in unum compacta, quæ & minoribus tormentis impervia esset. Dum hoc modo tela eluderentur, securi à metu ingentem hosti terrorem intentabant. Namq; ex corbis fastigio promptissimi quique cum ignivomis machinis calcem vivam in hostes jacere, quâ aspersis oculis officia militaria turbabantur. Adorti mox eandem navem à latere Petrus Backius, à prora Iacobus Tryntgesius, à puppi Boërius, centuriones infractæ virtutis, quorum ultimus machinis igneis admodum impetitus, navem avortere ab hoste coactus fuit, ne extrema incendii expectaret. Interea treis Nostratium cum Prætoriâ hostium navi luctantes, atque eidem innexæ versus inferiora fluitarunt, atque ex advorso Neccæ juxta Wynessam vadis hæsere. Emicuit inter præliandum Ioannis Harin-

gii virtus an inconsulta temeritas, qui in hostilem navem transiliens, per funes nauticos mira celeritate transcurrens aplustre ademit, & jam erepto victoriæ signo ad suos revorti cupiens, pectore confossus fortissime occubuit. Neque minus fortiter à cæteris Præfectis contra hostem dimicatum est. Regia navis, cui præerat Gulielmus Vestius, summo impetu capta, quæ antea tormentorum violentis ictibus quassata, captivis ægrè, juxta cum quatuor æreis, & quinque fusilibus ferreis machinis, subductis, aquarum plena fundum petiit. Quinque aliæ minoris ponderis vadis collisæ, non difficulter expugnatæ, cum illud anxie metuerent, ne vicino Martis fulmine vel conflagrarent, vel pessum irent. Reliquę naves infami socordia trans locum, qui Pampus dicitur, aufugêre, nonnullæ, ne cæcis vadis hæsitarent, etiam machinas bellicas mari dederunt. Tanta subito torpedo animos illorum oppressit, ut obliti honoris sui, quod primum esse viris bellicosis solet, obliti sacramenti militaris, Fœderatorum prædę Bossuvium reliquerint. Decretum quidem concilio fuerat, prima luce iterum se Nostris sistere, fortunam maris tentare, aut mortem oppetere, aut Prætoriam navem exitio eripere. Sed creperâ luce Simon Rollius Propræfectus cogente Hispano milite Amstelodamum recta tendit, cæteris vexillum navale sequendi necessitas incubuit. Sin primâ fugâ, hoste formidine attonito, uti nonnullis visum, insecuti Nostri fuissent, tota admodum classis fusa, profligata, sicco arenarum allisa, exitioque destinata fuisset. Hortante acriter consule Theodoro Edamensi, cui bonum publicum inprimis cordi erat, plurium tamen suffragia contra prævaluerunt, tum quod nox tenebri-

cosa

cosa navigantibus infesta esset, tum quod vulneratorum multitudo naveis premeret. Interea Bossuvius militię impiger à tribus Fœderatorum navigiis cinctus, neq; probi militis, neque Imperatoris officium prætermittere, lorica ferrea munitus, clypeo gladioque horridus invicto animo non tantum contra hostes, verum etiam contra Fortunam subsilire, omni nisu conari necessitates effugere, quas tamen vincere nequivit. Flagrabant & micabant oculi, sanguine ex imis præcordiis exæstuante vultus ardebat, corpus nimio spiritu tumidum, & concitum, crebro & vehementi motu agitabatur. Ipse omneis voce, gestu instigare, non tantum aliis, verum etiam sibi virtutem imperare. Nostri continuis ictibus tormentorum undique hostem fatigare, ex corbita calcem vivam, lapides jacere, ita ut ad extremum nulli tabulatis insistere auderent: hostes tamen ex inferiori navis parte plurimos nostrûm confodere, queîs virtus in temeritatem fere vorsa fuerat. Nostrûm alii in foros transilire, & vel fato occumbere, vel vulnerari, labi, iterum eniti, omnia impetu & violentia agere, nihil præter victoriam pensi habere. Cadentibus aliis vel vulneratis, novo milite continuo suppetias ferebant Hornani, sauciosq; avehebant. Tantusque pro patria tuenda ardor fuit, ut multi cives, immixtique agricolę se ferventissimo prælio sponte immiscerent, sanguinemque suum libertati consecrarent. Tandem vero Bossuvius non animo, sed necessitate victus, postquam per viginti & octo horas etiã nocturno tempore acerrime pugnatum esset, ex trecentis omnes præter quatuor decim vel quindecim milites cruenta morte cecidissent, vel vulnerati essent, duodecimo Octobris die conditionibus qui-

 busdam

busdam Præfecto classis Cornelio Theodori, centurioni Ruichavero, & Ioachimo Nievindio quęsitori navali se dedidit. Omnibus vitam incolumem, sibi honestum & Comite dignum carcerē stipulatus est. Conventum quoque est, uti milites, vel cum aliis captivis commutarentur, vel menstruo stipendio, more antiquo militari, redimerentur. Hispani tamen, inter quos Corcuera & Lopesius Præfecti navales, quod se plebi invisos scirent, conditiones recusabant, antequam à Sonoyo, Proceribusque West-Frisiæ firmarentur. Præter plures ex nobilitate trecentos captivos fuisse à plerisque memorię relatum fuit, verum literis West-Frisiæ Procerum ad Principem Auriacum ducenti tantum memorantur. Bossuvius ubi Hornam advectus, fremere plebes, probra jacere, cædem Roterodamensem illi objectare, cum idem advorsum se animus fuerit, nunc in promptu scelerum præmia esse. A magistratu tamen officiose exceptus est; sicuti Procerum moderatiores animi, quam inconsultæ plebis; atque utramque Fortunam pensare soliti. Aplustri Archithalassi in templo Hornano suspenso, omnium ordinum homines, lætitia immodici, concursare, gratulari sibi Patriæque, apertis templis Deo immortali grates agere, lachrymis gaudio exilientibus ad cælum manus tendere, precari uti hæc fœlicitas perpetua foret. Contra hostes luctu immenso perfundi, fugitivi culpam Bossuvio imputare, uti suam apud Ducem Albæ diluerent. Verum ille imperterritus corpore & animo fortissime dimicaverat, per triennium tamen carceri mancipatus pace demum Gandavensi ad suos reversus est.

CAPUT

CAPUT XVIII.

PRÆLIUM NAVALE IUXTA ROMERSWALIAM INTER HISPANOS ET FOEDERATOS, Anno cIↃ IↃ LXXIV.

LUDOVICUS Requesenius in Belgium à Rege missus erat, uti rigorem atque invisam crudelitatem Albani clementiæ & modestię fama temperaret. Erat illi ingenium mite, accessus facilis, ad simulanda negotia solertia mentis profunda: quîs non tam virtutibus quam artibus trahere Belgarum populum nitebatur. Prima illi navalis fuit expeditio liberandę principi urbium Walachrię Medioburgo, quam prope biennium ad extrema necessitatũ redactus defendebat pro Rege Mondragonius. Ipse Antverpiam profectus, quo præsentia sua expediundę classi vim & robur adderet, animosque civium accenderet. Neque minor Principi Auriaco cura, qui Delphis Vlissingam profectus, Hollandiæ Zelandiæque bellica navigia coëgerat, quo incitante immane quantum animi omnium inprimis pubis nauticę exarserant. Requesenius ubi vidit etiam immensam classem modicis viribus in angustiis amnium sisti posse, duabus classibus duplici quoq; cursu tentare Fortunam statuit, qua Scaldis in duos se scindit alveos, uti Fœderatorum vires divideret, & hac vel illac, extrema necessitate Arnemudâ tenus, quæ Regi adhuc erat obnoxia, obsessos liberaret. Triginta majoribus navigiis præposuerat Sancium Avilam, septuaginta minoribus defuncto Beauvosio Glimesium

mesium Belgam, inani specie imperii, quo indigenarum animos non ignotis artibus ad se traheret. Namque summum imperium, & militiæ cura Iuliano Romero tradita fuit: vel quod Glimesio etsi rerum militarium gnaro, momentum tanti operis non crederetur, vel quod insita Hispanis superbia nullum alium, quam suæ nationis Præfectum admitteret. Quindecim enim vexilla Hispani militis classibus imposita. Extremo Ianuarii Avila Antverpia, neq; multo post Glimesius & Romerus Bergâ ad Zomam vela ventis dederant. Futuri advorsi certaminis præsagium veluti dedit primum discessu Bergensium naviũ infortunium. Dum enim honori summi militię Belgicę Imperatoris tormenta passim exploduntur, incuria igne in pulverem pyrium jacto navis collisa, plerique, qui in tabulatis forte consistebant, præcipites in aquam missi, mortique erepti, plures tamen asseribus navium icti, misere multato corpore evasere, inter quos Præfectus Franciscus de Bovadilla vulnere saucius navigio se dare nequibat. Romero præceps & velox erat navigatio, tardior Glimesio, quem impatiens prior prope Romerswaliam expectabat, sive quod Glimesii naves navigationi non adeò commodę essent, sive quod ejusdem cunctatio consulta esset, & propior constantię, alterius autem velocitas temeritati. Ludovicus Boisottus Zelandię archithalassus, qui summa cura hostium molimina explorabat, certior factus, octo minora navigia velitationi cum hoste conserendę quàm mature præmittit. Ingens ipse virium atque animi concilium militare vocat. E re judicatum, vento secundo, cauro nimirum flante, contra æstum advorsum obniti, uti postmodum secundo fluxu certamen inirent.

inirent. Quatuor interea bellicę naves jussę à Gulielmo Principe copiis suis navalibus adesse, quîs Sancio Avilę occurreretur. Verum ex parte Boysotti in concilio de modo hostem adoriendi contentio non levis orta inter Scottum & Nicolaum Nicolai Præfectos militareis. Ea tutissima Nicolao pugnandi ratio visa, se infra tabulata recipere, ubi simul tormenta hostium lethales globos ejacularentur. Stipatus enim miles certo mortis periculo objiciebatur. Scottus impotens & nimius animi, primo insultu in hostium foros transiliundum censebat: Omnia magna facinora primo impetu valere, eum qui quocunque modo cedit, etiam Fortunæ cedere. Placuit hæc ultima sententia, uti objectu corporum prælium conficerent, & per mortes victoriam raperent. Quippe victis nihil spei reliquum, quam mare. Anchoris itaque solutis in turmas tres se dividunt, ex quibus prima sedecim majoribus, decem modicis navigiis, secunda, uti & tertia, decem majoribus, quatuordecim modicis constabat. Ita vitę juxta ac mortis contemptores plenis velis in hostem feruntur. Ingenteis hinc contentiones inter summos hostiles Præfectos coörtæ. Glimesius in maritimis præliis vento & æstu advorso se hostibus objectare insolens esse dictabat: neque enim tantum cum adversariis, sed cum aquis præcipiti fortunâ luctandum esse. Quem Romerus immodicus animi rogavit, an ignavia & timor illius pectus percelleret, respondente altero, certaminis eventus hoc indicabit. Duabus itaque divisis navium catervis Zelandis obviam itum. Juxta Lodicense ostium tormentis jam invicem peti quibant. Glimesius, ubi in tabulatis prætorię navis confertum militem cum

nauti-

nautica pube conſpicit, flexo confeſtim clavo, ex latere tormentis duobus æneis, quę præter globos ſcruto conſtipata erant, excuſſis, centum admodum fiſtulis & bombardis ſua ſpargentibus jacula, plures è conglobatâ multitudine è medio ſuſtulit. Volvi paſſim cadavera, morientum gemitus audiri, vulneratorum ingens clamor cœlum rumpere. Boyſotto aculeo ligni oculus effoſſus, quod ille dehoneſtamentũ corporis virtuti ſuæ imputabat. Nicolaus pede uſque ad crus ablato, Scottus adempto brachio, majoribus venis ſanguinem fundentibus, glorioſo fato quanquam miſerabili occubuerunt. Rebus ſupra votum primo impetu Hiſpano fluentibus, imminebat Prætorię atque adeò jam inſultabat hoſtilis pubes, ſed ſuppetias ferendo hoſtem quoque adortus Adrianus Cornelii centurio: atque adeo virtuti jam cuncta patebant, nihil ſocordia claudebat. Namque eodem tempore novem regiis navigiis injectę pedicę, atque in plures idem tentatum fuiſſet, niſi anguſtia fluminis impediviſſet. Nullus amplius erat tormentorum uſus, gladiis cominus res agebatur, alterum alterum confodere, vulnerare, incertâ fortitudine cadere, atque iterum eniti, vago motu & disjecto inter ſe luctari. Acerrimo prælii Caſpar Leinſenius Zoetelandus, unus ex promptiſſimis inter globorum nimbos apluſtre Glimeſio ademit, quo involutus ad ſuos incolumis revorſus eſt. Virtuti præmium veſtis nautica conſtituta. Romerus, ſigno claſſis dempto, metuens ne reliquæ naves ſine duce vagę fluctuarent, mali culmine novum erexit, quod ſequerentur: atque adeo virtutem militis auxit, ut jam ſexaginta, callide non renitente Boyſotto, in noſtram Prætoriam navem tranſilierint, quos

illâc

illâc accenſus pulvis pyrius in altum certa morte adegit. Cujus horrendi ſpectaculi pars magna fuiſſet Romerus, qui in tabulata quoque ſe demittere tentabat, niſi paulo ante ignis feralis ſuas vires exeruiſſet. Utique peritia militię nauticę, machinarum artificioſis ignibus, quîs continuo hoſtis quaſſabatur, navium magnitudine & robore, hoſtilis claſſis longe inferior erat. Romerus itaque metuens, ne à pluribus noſtratium navigiis, quæ recta in illum ferebantur, cingeretur, inprimis quod plerique ſuorum jam ad fugam ſe expedirent, cuncta vela etiam ad proram intendit, uti manibus noſtris elaberetur. Verum uti nihil tam fortuitorum capax quam prælium navale, & ſi uſpiam pleraque hic ex lubidine Fortuna agitat, antennâ excuſsâ nullum patuit effugium; itaq; ut neceſſitati conſuleret, præcipitem contra Tolenſem ripam navem Præfectus egit, & cum ſociis, qui vel cymbę ſe commiſerant, vel enatarunt, ad proximum litus incolumis evaſit. Interea Requeſenius cum prima nobilitate ſpectator pugnæ in Scakerlöenſi aggere, largo imbre perfuſus eventum expectabat, cui adventans Romerus non deprecatur culpam, vel temeritatem, ſed mari horridus voce aſpera Imperatorem alloquitur, ſe non navali ſed terreſtri militię aſſuetum, idoneum cunctis admodum claſſibus perdundis. Navis, quę ante ſicco arenarum hæſerat, æſtu levata nullo adjutante in profundum ſe iterum egit, ubi ſorte advorſa quinque naves noſtræ occurrentes per dimidium horæ illi implicitæ, aliis hoſtilibus navigiis fugiendi occaſionem dedere. Namque ſole cadente, vento, æſtuque ſecundo, ingenio loci diffiſi, plenis velis Bergam ad Zomam contendêre. Ozorius de Angulo ſubſidio claſſi

 futu-

futurus poſtrema tenebat, atque advorſo æſtu ulterius progredi nequibat, neque etiam conſilium fuit periculo arenarum ſe exponere, quîs jam cæterę naves hæſitabant. Cruento itaque ſe huic certamini propius non immiſcuit, ſed tormentis & fiſtulis noſtros fatigabat. Pugnando interim vadis quoque alliſa Prætoria navis Glimeſii, qui tamen infractus animo, contemptu ſummo vitę, extrema expectabat. Ille ducis ſimul & militis munia obire, cuncta pericula poſt decus & gloriam ponere, omnibus locis adeſſe, feſtinare, per medios ignes hoſtiumque jacula, per ſtrictos enſes ruere, donec tandem duobus globis ictus occubuit. Navis incenſa, incertum an noſtra, an hoſtili manu. Ex aliis navibus octo occupatę tanta ferocia, ut nulli parceretur, ſemianimes nonnulli in mare volverentur, neque torques aurei neque militaria ornamenta cupidam alioqui prædę juventutem morarentur. In tormentis itaque bellicis præcipua præda, nulli admodum captivi. Plures quoque naves, quę commeatum vehebant, vel vadis ruptę, vel continuis tormentorum ictibus hiſcentes fundum petierunt. Mille ex hoſtibus hoc prælio ſanguinolentâ morte ſuccubuerunt, uti à noſtris Hiſtoricis relatum eſt, ipſi ſeptingentos fuiſſe memorant, & quidem duplo majorem cæſorum à noſtra parte numerum. Non inſolens tamen Hiſpanis ſuas calamitates premere, alienas in majus augere; imo aliquotiens victi, arcano Regio apud ſuos famâ victores fuêre. Interea tamen ab alia parte Sancius Avila, claſſe ſua, ſyrtibus jam antea effractis duobus navigiis, inter Terneuſam Vliſſingamq; horrorem Principi Guilielmo intulit. Neque enim naves reſiſtere validæ, neque militares copiæ,

quas

quas Boysottus secum duxerat, in promptu. Et hostis jam victor, si tempore, quod omnium rerum primum est, uti scivisset. Æstu secundo Medioburgum tendere in proclivi fuisset, sin anchoris fixis juxta Breskenum non cunctatus occasionem neglexisset. Et mox nuntiata Glimesii clade, in celeritate fugę turpem fortunam posuit, & modo metuendus, nunc consternatus confestim inde Antverpiam se corripuit, veritus ne infesta belli navalis tempestate obrueretur, victoribusque novam largiretur victoriam. Ita utraque classe vel victa vel fugata, Medioburgum opulenta Walachrię civitas pressa fame Principi Auriaco se dedidit.

CAPUT XIX.

PRÆLIVM NAVALE INTER ZELANDOS, ET CLASSEM ANTVERPIANAM, ANNO CIↃ IↃ LXXIV.

CUM Antverpiæ Hispanorum militari seditione propter stipendia non persoluta cuncta flagrarent, atque ferociens miles, qui nihil consulti, neque pensi habebat, neque ulla auctoritate mitigari poterat, electo duce, turbulentis consiliis, nocturnis diurnisque tumultibus, plurimum terroris atque periculi urbi opulentissimę minaretur, classem triginta majorum minorumque navium, quæ juxta urbem sedem posuerat, longius removere Proceribus ex usu publico videbatur. Ingens enim metus incesserat, ne miles exuto omni Magistratus imperio rebus suis tutandis etiam propinquam classem invaderet, atque ita

conjurationis ſuum quiſque negotium exequeretur. Verum ſtipendiis partim ære, partim pretioſis mercibus, poſtmodum perſolutis, ſedatis animis, ſimul ob Mochenſem victoriam feſtivus & triumphalis proceſſerat dies. Triumphalibus veſtibus luxuriabat miles, lætitia tota diffluebat Civitas, poſt diſſonos tumultus ſumma erat tranquillitas. Cæterum mens humana futuræ ſortis neſcia, dum adverſa & ſecunda caliginoſa nocte premit Deus immortalis. Ad tuendam fœlicitatem alia fœlicitate opus eſt. Hâc enim occaſione Zelandi natura feroces, vehementes, manu prompti audaciam acuebant, & lubidine exſcindendę hoſtilis claſſis ſupra modum inſtigabantur. Ludovicus Boyſottus archithalaſſus modico navium apparatu Scaldis fluenta ingreſſus, quò facilius tantum negotium procederet, velociſſimas præmittit, quę de omnibus illum certiorem redderent. Duæ hoſtiles bellicæ naves, quę longius à cæteris ſemotæ excubias agebant, haud difficulter occupatæ. Ex captivis cognitum, claſſem juxta Ordamum, Calloam, Lilloamque inter ſtationem poſuiſſe. Boyſottus, qui maximum bonum in celeritate putabat, ocyus eò contendit, quo imparatum hoſtem deprehenderet. Claſſis ſparſim diffuſa imminentis periculi ſecura anchorarum uncis tenebatur. Cumque adeò jam ad tertiam partem milliaris non procul hoſtilis claſſis fœderatorum oculos ſtringeret, ſubſidente ſubitò vento conſilia nutabant, nunquid non irrita expeditione curſus iterare relictos expediret. Dum animus dubius huc atque illuc impellitur, derepente motantes iterum auræ vela impleverunt, & ad conficiendum pulcherrimum facinus navalem turbam aquis indomitam incitarunt. Hoſtis

ſtis ſubito periculo commotus, neque diu cunctandum ratus, vela intendit, atque omne in fuga præſidium quærens, Antverpiam proficiſci maturabat. Zelandorum naveis conficiundo itineri expeditiores, imprimis quod Oceani illuvie & ſordibus nuper purgatę eſſent, Regias, quæ Calloam prætervectę jam erant, aſſecutę, ita tormentorum continuis ictibus quaſſarunt, uti duæ bellicæ naves, præter minorem Britannicam, extrema neceſſitate ingruente ad deditionem compellerentur. Treis aliæ ad Brabanticum latus, una ad Flandricum vadis hæſitantes, ignibus conſumptę. Cæterę, cum nautica hoſtium turba cymbis ſiniſtro fluminis lateri appuliſſet, immenſo labore funibus attractę ægre ſe receperunt. Atque hæc cauſa fuit, ne totam claſſem extrema corrumperent, quanquam etiam Hiſtoricis, qui hoſtium partes ſecuti, ſedecim, ab aliis viginti naves vel concrematas, vel occupatas fuiſſe, memoratum invenio. Interea ſubito tumultu & periculi magnitudine commota Civitas, atque, uti rebus trepidis ſolet, feſtinando, agitando omnia, ſibi ſuiſque diffidebat. Iuſſus Hiſpanicus miles, uti ad latus Brabanticum infra aggerem opportuna loca obſideret, violentiam hoſtium virtute pulſaret, atque, ſicut res & tempus monebat, patriam armis ſuis tegeret, defenderetque. Neque detrectavit miles in audaciam exercitatus, quò antea ſeditione contumacior, eò nunc obſequio promptior. Neque aqua, neque cœnum, quîs ſtationem habere cogebantur, tardavere impetum. Atque adeo continuis fiſtularum exploſionibus Zelandos ſupra modum fatigarunt, etſi & illi ancipiti malo ſe ſuaque fortiſſime tutarentur, hoſtilibuſque globorum ictibus reſpon-

dere parati, intentique essent. Boysottus interea Justo Morio, & Martino Drogio centurionibus imperavit, uti, quantum pericula gliscebant, in tantum virtutem atque robur intenderent, quò præter hostium munimenta duas jam ante occupatas naveis, quarum una Propræfectus classis Hamstedius attinebatur, Vlissingam deducerent. Cæterum ea res inprimis ardua, cum Ordammum sclopetariis insessum, majoribusque machinis probe instructum terrorem ingentem incuteret. Dum enim adversante vento contra fluctus eniti, & obliquare cursus necesse erat, certis undique machinarum ictibus admodum naves quassabantur. Unius, cui præerat Justus Morius, vela juxta corbem lacerata præcipiti se involverunt ruina, malus antennæque gemebant, æreum tormentum, quod superiori parte positum fuerat, incredibili violentia concussum, mutilatumque. Cæterum nullibi plus potest audacia, quam cum ad defendendum minora sunt subsidia. Ipse per igneis, densosque globorum procellas evasit, erupit. Altera tamen navis ita dedolata, uti rimis fatiscens jam aquas exciperet, ventoque secundo ad Boysotti classem se recipere cogeretur. Deliberatum, an perforare navem, vel igni subjicere satius tutiusque esset, cum nulla evadendi spes reliqua videretur. Non diu consulto sed festinato opus erat, antequam vicino aggeri tormenta imponerentur, queîs eo in loco contundere nostram classem, usque ad extremam perniciem proclive erat. Consilii hæc sententia sedit, ut junctis bellicis navibus, continuis machinarum verberibus munimentum quaterent, navis devicta pone sequeretur, atque ita occasionem evadendi raperet. Consilium hoc prospere cessit, &

quan-

quanquam etiam ipsi fortunæ violentiam tolerarent, tamen id tandem peractum, ut horribili & continuo tormentorum fragore cuncta dissilirent, ruptisque imis compagibus cælum & terra misceri viderentur, lorica mænium præceps rueret. Tantæ veluti furię atque intemperię classiarios nostros agitabant, ut hostis lorica nudatus ex vallo ad interiora abigeretur. Ita devicta jam ante navis bellica cum minore Britannica, postquam cuncta sibi prona videret, sub præsidio classis nostrę iter suum expedivit. Requesenius cladem hanc non tam Zelandorum egregię virtuti, quam militarium quorundam à sua parte ducum perfidię, conspirationiq; imputabat. Neque suspicio deerat iis, qui vinci crimen censebant, Hamstedium ipsum tanti criminis reum esse. Jamque adeo, ut in reis læsę majestatis fieri consuevit, facultates ejus annotatę: cæterum integrum fidei scelerisque purum fuisse compertum, socordiæ tamen & negligentię probro vacare visus non fuit. Ipse post diuturnam captivitatem, Zirizea demum occupata certis conditionibus libertati restitutus est.

CAPUT XX.

EXPEDITIO NAVALIS LIBERANDÆ OBSIDIONI URBIS LUGDUNI BATAVORUM, CUM AB HISPANIS UNDIQUE PREMERETUR, ANNO CIↃIↃLXXIV.

LUGDUNUM Batavorum duobus & sexaginta castellis erectis arcta obsidione Hispanus premebat. Exercitus erat

erat instar undecim millium, Præfectus militiæ Valdesius. Summa quidem ope nitebatur Auriacus obsessis suppetias ferre, sed incertus consilii nulla spe reliqua huc atque illuc fluctuabat. Tandem Oceanum ipsum in partes vocare Patribus visum, magis uti obsessis animum adderent, & ne nihil agendo tempus socordia atterere viderentur, quam ut spes ulla liberandæ urbis reliqua esset. Mosæ atque Iselæ perforatis aggeribus, apertisque cataractis, turgidum maris elementum in campos admissum, quò submersi agri planis navigiis insolitam viam præberent. Omne privatum damnum libertate potius censebatur, atq; Fortunæ leges ponere invicti animi indicium erat. Jactura autem septingentis florenorum millibus censebatur. Classis centum & sexaginta navium in expedito erat, quîs præerat Ludovicus Boysottus ingens animo, militiæ impiger, disciplina & autoritate inter suos rigidus, quæ ubi paullum vacillavit, cuncta apud militarem & nauticam pubem nutant. Majora navigia densa asserum compage constructa, retibus compactis, hostium jacula comprimere quibant, inter quæ ex duabus junctis navibus moles lignea fabricata, quæ neque velo, neque remis movebatur, sed rotis interius à duodecim nautis circumactis per aquas vectabatur. Plures triremium instar carinis planis remis decem, duodecim, & pluribus agitabantur. Navales socii ex Zelandia ad octingentos erant, animo præferoces, vultu truces, multi vulneribus & cicatricibus nobiles, nonnulli brachio vel crure mutili, conjurati vel vincere, vel pulchræ occumbere morti. Quidam ex argento laminas pileis insertas gestabant, quîs inscriptum, POTIUS TURCAE QUAM PONTIFICI. Illi aquis innutriti

nutriti ferociam quoque ex mari contraxerant, atq; Hispanici nominis infesti hostes bellis intestinis inter cædes, & rapinas juventutem suam exercuerant. Animus vastus, vindictâ ardens, audax, corpus, supra quam credibile erat, laborum patiens, velox, cedere nescium. His promptissimi quique milites immixti, sclopetis cincti, ad mille ducentos. Naves maximæ tormentum majus unum aut alterum admittebant in prora, sex minora (bassas vocant) in lateribus. Æreę ferreæq; machinæ in universum centum erant, præter multiplices bombardas, ex queîs nonnullæ plurimos simul globos ejectabant, certa hostium pernicie, nec minori metu. Iuxta erant conti, harpagones, dimidiatæ hastę, cæteraque instrumenta, quibus cominus pugnatur. Ad undecimum Septembris Rota amne ad aggerem limitaneum vectis, eodem perfosso ad pagum Zoetermeram, ubi stationem tenebat Martinus Aiala, non leves cum Hispano incidere velitationes. Batavi, quique acrius cælo suo animantur, Mattiaci, festinare, periculo occurrere, alius alium hortari, salutem in armis ponere, nulli parcere, ipsi advorsis vulneribus mortem contemnere, si occumberent, etiam vindictam adhuc in vultu ostentare. Tanto autem odio flagrabant Hispanici nominis, ut cor intimis evulsum penetralibus dentibus primo morsum, dein ut amarum canibus projectum fuerit. Quod tamen exceptum, Delphosq; delatum, compluribus, vel abominatione tantæ crudelitatis, vel in ludibrium & opprobrium Hispanorum, ostentui fuit; manifesto indicio, quo non se præcipitem agat mortalium animus, ubi odium & vindictæ dira cupido eos in transvorsum rapuit. Neque postmodum minus acriter ad

pontem Soetermeræ pugnatum, & quanquam Nostri summo opere hostem fatigarent, tamen neque illi animo frangebantur, sed virtutis gloriæque maximum utrimque certamen erat. Triginta signa Hispanorum sub Ludovico Pimentello sedem ibi fixerant, neque ullo etsi valido & feroci insultu inde turbari poterant. Cum hic Fortuna ex voto non cederet, atque una ex majoribus navibus violenta tormentorum explosione disrupta esset, alia via eniti visum fuit. Neque ventus commodus aquas ciebat, quæ & ipsę arte hostili à latere in avia derivabantur, adeo ut intumescere vasta illa agrorum planicies aquis procul distantibus nequiret. Segwartensi itaque via, ad duodecimum sequentesque dies Septembris cauro aquas promovente, fœliciter transitus tentatus. Soetermerâ atque Benthusâ fugato milite, ad modicum lacum, qui Norta dicitur, ventum. Post acres illic velitationes à meridie usque ad serum diei, miles hostilis opportuno loco cessit; ubi nostras copias sistere in proclivi erat, Fœderatis autem superare arduum asperumque fuisset. Interea miserabilis fames in Urbe gliscebat, ita ut absumptis naturalibus alimentis ad fœda & inaudita se verteret necessitas. In pampinis vitium, arborumque, præcipue pyrorum foliis, amylo & sale condiendis, ingeniosa erat penuria. Canes, feles, glires in deliciis erant: ossa è fimetis protracta, jam ante à canibus rosa iterum rodebantur: coagulatus sanguis ex fœtidis canalibus hauriebatur: gravidis in utero fœtus liquescebat, puerperis infantes ad exucca ubera moriebantur. Corpus itaque multorum macie confectum, nutantibus genibus ægre admodum sustentabatur, pallor in ore, cava lumina, diffutæ genæ.

Neque

Neque fames, quam pestilentia tristior, quæ sex millia hominum subito in Libitinæ numerum recepit. Adeò quidem, ut dimidia fere pars civium (quatuordecim enim millia numerabantur) ferali fato occubuerint. Discordia quoque intus, extra hostium promissa minis conjuncta, miserum in modum civitatem vexabant. Quibusdam deditionem acrius poscentibus, quod fame & peste tot millia hominum occubuissent, cordate respondit Petrus Adrianus Wervius Consul, se sacramento Deo Patriæque obstrictum; si ita visum, corpus in partes secarent, distribuerent: mortem omnibus à naturæ lege semel indictam, nullum discrimen fore an hostes, an cives illam sibi intentarent. Quâ constantia rubore cuncti suffusi recessêre. Nimirum exemplum sapientis magistratus arcano motu trahit, rapit ad obsequium subditorum animos, inprimis ubi eadem mala & bona simul ipsis esse intellexêre. Queîs accensi cives, objectantibus hostibus nihil præ fame eos reliqui habere præter miseram animam, gloriose responderunt, consumptis omnibus alimentis sinistram manum in cibum, dextram in usum Patriæ fore. Quod si extrema moriendi incumbat necessitas, incensâ Urbe, dimicando pro libertate, pro religione, Deo immortali vitam lubentes oblaturos esse. Interea tamen aquæ deerant, quę vix novem pollices altæ, imo flante aquilone retrò fluere, & res sublapsa referri. Fluctuantibus consiliis consultum visum, templarem viam perfodere, &, ni æstuante Oceano aquæ crescerent, triginta vel quadraginta navibus transmissis, obsessis suppetias ferre. Cæterum violento cauro asperum mare & pleno lunæ orbe exæstuans, undas magno impetu campis infudit apertis, &

tis, & ingenti miraculo aquilone iterum concitata æquora Lugdunum versus rapiebat. Jamque adeo ad viginti octo pollices increverant aquæ, cum secundo Octobris Boysottus intempestâ nocte templarem viam adoritur, & quamvis hostis ad tempus resisteret, atque excussis globis feralibus ignibus nox illucesceret, stetit tamen hostium flammarumque contemptor, donec vinceret. Nihil est quod non expugnet pertinax fortitudo, & virtus imperterrita. Victor itaque munito loco murices passim sparsit, ut illorum aculeis pedes hostium premerentur, si invadere iterum tentarent. Tribus admodum locis perforatis, centum frumentariȩ naves immissæ, atque ubi vada cursum sistebant, etiam humeris ab exilientibus nautis vectæ. Interea qui circa pagum Souterwoudam præsidia tenebant, partim igne vicino incensarum ædium, quammaxime autem subito aquarum incremento territi receptui se dederunt, atque inter eos Valdesius militiȩ Imperator, quem Alphonsus Lopezius sequebatur. Inter postremos fugientes (serius enim fuga animadversa fuit) plures aquis incilibusque hausti, alii vel ferro, vel contis interfecti ingloriam mortem obibant. Facies totius negotii fœda, miserabilis, dispersi à suis nullos ordines observare, aquæ, tela, harpagones, hostes undique premebant, & si qui evaderent, insolentia loci, aquarumque retinebantur, ita ut varia & dubia mors illis incumberet. Memorabile hic eluxit Petri Ciacconii Borgiæ subcenturionis facinus, qui unco à nostratibus attractus, sauciusq; pro mortuo in cymbam conjectus, dũ cȩteri expiscandis aliis se inclinant, à tergo securi arrepta tres confecit, reliqui perculsi in aquas desiliunt, ille victor cũ spoliis & cymba

ad suos

ad ſuos revortitur. Interea & cives calamitatibus miſere afflicti, & fœderati in ſuperando caſtello munitiſſimo, quod Lammum appellabatur, ſummopere angebantur, & more mortalis ingenii, ubi metus ſpe potior eſt, adverſa ex adverſis penſabant. Verum hoſtis omnis intempeſta nocte ceſſerat. Et (mirum dictu) mænium urbis ſubita ruina prope vaccariam portam, eruptionisque imago hoſtem quoque terruit, decepitque. Tardius, indicante primum puero, hoc creditum ab iis, quibus mala abunde omnia erant, ſed neq; res neque ſpes bona ulla. Ita Urbs liberata, quę cum extrema inopia, mortalitate, diſſidiis intus luctata, extra tamen fortiſſime hoſti reſtitit. Et ſummo miraculo, aquas, quæ ſe in campos late effuderant, quaſi perfecto opere iterum in mare Oceanum advorſa tempeſtas agitavit. Dum ita nobilis extorta fuit victoria, eadem tempeſtate in Hollandia boreali Hiſpanis aquarum inſolentibus ab indigenis magna incubuit calamitas, quippe locorum gnari cymbis ubiq; iis inſultabant, ita ut Præfectus Chevreauxius ad duo millia militum, vel ferro vel aquis perdiderit, ducenti & quinquaginta capti, Hornamque delati in carcerem compacti fuerint.

CAPUT XXI.

DE CLASSE HISPANICA PROFLIGATA, VEL TEMPESTATE PERDITA,

ANNO CIↃ IↃ LXXXVIII.

CUM immenſa Hiſpanorum claſſis, quæ centum & quadraginta quinque non navibus, ſed maris veluti

caſtellis conſtabat, quarum alię octingentos, alię millenos, tormenta autem quadraginta vel quinquaginta vectabant, cum ipſo horrore Oceani Britanniæ regno immineret; Batavi quoque glorioſe partes ſuas tutati ſunt. Vicere quidem aliquotiens Angli, vicit quoque fœda tempeſtas, ſed non minor victoria Parmenſem claſſem, quę jungere ſuas vires Hiſpanicæ tentabat, propriis clauſiſſe portibus. Cæterum, ut hanc expeditionem longius repetam, exiſtimabat Hiſpanus Britanniam occupatu haud difficilem, cum & potentiores ex nobilitate Romanę religioni faverent, & res novas quærerent, quę Bernardinus Mendoſa, qui nomine Regis non tam legatum quam ſpeculatorem per aliquot annos illic egerat, in majus augebat. Anglia occupata, Scotiam Daniamque, imo Galliam diſſidiis fluctuantem, Belgii ſervitutem, dein totius Europę imperium ambitioſus Regis animus meditabatur. Et Pontifex Romanus (erat is Sixtus nomine,) quod quondam, cum Romanis cæremoniis imbuta eſſet, Anglia fuiſſet illi Sacerdotio tributaria, tanquam vacuam occupanti expoſuerat, indigenis ſacramenti religionem, qua Reginę tenebantur, remiſerat, etiam in necem Eliſabethę homines nefarios & facinoribus coöpertos præmio illexerat. Magnis itaque impenſis nobilem claſſem, quâ tanquam alter Xerxes maria tegeret, per quadriennium conſtrui Rex curaverat. Per omneis Hiſpanię Regis ditiones coactus miles ad viginti millia hominum, nautica pubes ad duodecim millia ex variis gentibus coëmpta, commeatus ſemeſtris, pecunię ſtipatę ingens vis, & tormenta vicies quinquies centena vectabantur. Claſſi præerat Alphonſus Pereſius Guſmannus, Medinæſidonię Dux, dignitate

gnitate familiæ illustris, opibus potens, cæterum artium maritimarum rudis, atque adeò inconsultus. Sequebantur quoque proprio ære militiam complures homines nobiles, tanta victorię fiducia elati, uti honores, fundos, regias opes inter se divisissent, antequam victores essent. Accesserant & laquei, uti ex devictis navibus postmodum compertum, aliaque necis crudelia instrumenta, queis vel gulam adversantibus, inprimis aliter de religione sentientibus frangerent, vel alio modo mortem approperarent. Nonnulli impatientes victoriam, uti rebantur, tardari, ad Tamesin statim exponendum militem, regiam Urbem Londinum occupandum censebant, alii Batavicum portum (Marchionis Sancticrucii & Parmensis salubre illud consilium, verum improbatum fuerat) præripiendum judicabant. Immanis illa classis, terror Oceani, quę malis tanquam editis turribus, levatisque tabulatis instar propugnaculorum eminebat, cum vere adulto Olyssipone solvisset, in Gallæciæ portum abrepta, partim fœda tempestate concita, partim remigum, qui libertatem affectabant, perfidia, treis naves ad Galliæ litora allisit. Parmensi ingentes erant militum copiæ in procinctu, (namque ad triginta millia numerabantur) fossasque idem duxerat, queis præsidiarius miles in maritima oppida commodè transferri posset. Aderant eidem viginti & octo præsidiariæ naves, quadringentæ planis carinis, ne incertis vadis litorum allidcrentur. Regina, quæ fallaci pacis nomine circumveniebatur, angustias freti, Britanniamque peti non credula, tandem tumultuariis militum cohortibus obsideri litora, quâ exscensus Hispanorum opportunus videbatur, imperavit. Minoribus navi-

giis

giis, quæ ipso in freto vel propter Tamesis ostium usui esse possent, Seimorum præfecit, centum alias in statione Pleimuthæ hostium insultus opperiri jussit, queîs præfectus Carolus Howardus, secunda Francisco Draco potestas, qui totum terrarum orbem maritimis navigationibus lustraverat, obtigerat. Cæterum Reginę iterum jussu ingenti socordia præcipuis navium exarmatis, quod subdolis nuntiis decepta nondum venturam classem crederet, illa subito adventante, magna cunctos incessit consternatio, consilia in incerto fluctuabant, vix coäctus miles, qui licentius vagabatur. Nata tum erat occasio debellandi Britanniam, nisi Præfectus obtendisset, se mandato Regio stringi, non prius expeditionem moliri, antequam Parmensis suas junxisset copias. At illum Dunquercæ inclusum Batavus premebat, omneisque exitus obsidebat, neq; Hispanica classis mole suâ laborans Flandricum littus, syrtibus & cęco arenarum horridum, attingere quibat. Non procul à Pleimutha Franciscus Dracus modicis viribus experiri pelagi Fortunam ausus, mobilitate suarum navium immensas hostium moles, quæ pigro incessu mare secabant, supra modum fatigabat. Junctim quoque lunatam in speciem classis procedebat, ideoque certiora vulnera, vel pericula, ne sibi invicem colliderentur. Quod & proprætorię contigit, quæ impacta aliis arbore mutila rapinæ opportuna fuit. Provecta itaque classis (ut hæc breviter perstringam, quæ virtuti Anglorum debentur) post variam Fortunam proprætoria nave à Francisco Draco expugnata, Cantabrica incensa à proprio jaculatore, & dein calendis Augusti, inter Britannos & Hispanos acri admodum conflicto prælio, quo continuis octo horis mare ignibus &

bus & fumo obductum erat, globis tormentorum instar grandinis volitantibus, unâ Hispanicarum rimis fatiscente & Caleti litoribus allisâ) dein, quantum altitudo navium permittebat, circa Caletum in anchoris stetit. Omnis jam labor in eo vortebatur, ut dux Medinæsidoniç, qui summum in classem, etsi maritimæ militiæ rudis, imperium tenebat, cum Parmensi vires jungeret. Patres non vano metu perculsi sub præfecturâ Justini Nassovii ingentibus impensis classem in procinctu per totum annum habuerunt, semper illis locis imminentem, quîs hostiles naves constiterant, ne qua parte in Oceanum erumperent. Medina nuncios ad Parmensem mittere, se gravi necessitate circumventum, expeditionem frustra fore, nisi properaret copias jungere; contra Parmensis, neque suppetias satis expeditas, atque adeo Duinkercæ portum Hollandica classe constringi. Interea ille, sicut consilii inopes solent, templa circumcursare, cælites passim precibus fatigare, nihil pensi habere. Neque vero Britanni occasionem intermittere, verum ad hostilem vim pulsandam omnia tentare. Nocte itaque intempesta, vento & æstu secundo, octo incendiariis navibus immissis, tormentis, pulvere, ferro & lapidibus refertis, tanta hostem incessit consternatio, ut subito consilii expertes anchorarios funes præciderent. Hinc ad decem horas ita pugnatum acriter, ut plures hostiles naves laceratç, submersçque fuerint, una maximarum (galeonem vocant) quç octingentos homines vectabat, alteraque Cantabrica, rimis fatiscentes, & fluctibus Wilingam versus actç; quarum una à Vlissinganis, cum præfectus Fredericus Toletanus reliquique primores scapha se recepissent, non

difficulter ſuperata, altera, cui præerat Pimentellus, cum diu contra extrema Fortunæ ſe defendiſſet, tandem Petri Douſæ maſculę virtuti ceſſit, qui & vexillum inuſitatæ magnitudinis in templo Lugduni Batavorum ſuſpendit. Naveis, exemptis iis quę uſui eſſe poſſent, urgentibus aquis Oceanus depreſſit. Plurimi interfecti, vulnerati gratis Antverpiam miſſi. Nonnulli quoque illuſtris dignationis in Hollandiam abducti: inter quos primi Didacus Pimentellus, Marchionis Taverani frater, Didacus Velaſcius, Alphonſus Vargas, Marchio Ulyſſiponenſis, pluresque alii præcipuæ inter populares nobilitatis. Superata hoſtium navis, vino cæteroq; commeatu onuſta, cum ſociis admodum navalibus xxv, qui vino graves ſentinam ingenti ſocordia haurire obliti fuerant, aquis obruta. Alia quoque actuaria vaſtæ molis (galeaſſam appellant) cui præerat Hugo Moncada, ſub idem tempus (nonnulli tamen antevortunt) alterius navigii rudentibus implicita, gubernaculo excuſſo, vento æſtuque violento vado Gallici litoris impulſa, Duce pluribuſque aliis, qui fortiſſime navem tutabantur, cæſis, tandem Britannis ceſſit. Quinquagies mille ducatorum præda, remiges trecenti in libertatem aſſerti, claſſiarios quadringentos infeſtum pelagus abſorbuit: pauci admodum feſſa jactantes ſalo brachia evaſerunt, primi in Hiſpania tantæ calamitatis nuncii. Anglis ad tormenti ictum inſequentibus, fœda ſtrages Hiſpanis incubuiſſet, niſi pulveris pyrii penuria conſilia impediviſſet. Tanta eâ tempeſtate formido Medinæ cæterorumque Præfectorum animos concuſſerat, ut, fœdum dictu, de tradenda claſſe & vita paciſcenda agitaverint. Sed avorſis neceſſitate Britannis

ſpes

ſpes nova gliſcebat claſſem cum Parmenſe jungendi. Neque vero Parmenſis ullam operam intermittere, militem ſuum, ut in Hollandorum claſſem irrueret, & loco moveret, compellere, poſtremo ferocius agitare, quam ſolitus erat. Quippe nonnullos centurionum propriâ manu confoſſos fuiſſe, qui mare aperiri non poſſe affirmaverant, rumor ſparſerat. Tandem tum præmiis, tum minis lectiſſimi mille jaculatores conditionem accepêre, quorum animus pulſandę claſſis hoſtilis victoriæque cupidine æſtuabat, facinuſque egregium ſuper virilem audaciam commiſêre, dum ferro viam aperire tentabant. Et quidem ingenti impetu Noſtros adorti non levia damna inflixerant, ad extremum tamen miſere omnes fere trucidati ſunt. Hinc Medinæ Dux animo dejectus ſpem omnem jungendarum virium deponere, conſiliis fluctuare, timide & ignave omnia adminiſtrare, denique neque famę parcere, neque quicquam conſulti habere. Re itaq; deſperata (cum retro anguſtię freti obſeſſę eſſent) Hiberniam & Orcades circum, quà indomitus & procellis infamis debacchatur Oceanus, neque ſine periculo navigatur, in Hiſpaniam revorti in animum induxit ſuum. Placidus primum ventus naveis mole ſua laborantes & laceras ægre promovebat. Tertio demum Septembris die fœda admodum tempeſtas mare exaſperavit, atque ita claſſem disjecit, uti intra eundem menſem triginta duæ naves vel mari hauſtę, vel ab Hibernis ſuperatę fuerint. Ad decem millia hominum perierunt. Aliæ in Norvegiam actę, quædam quò pertigerint, ne fama quidem vulgavit. Unam tantum bellicam cum XXX onerariis incolumes in Hiſpaniæ portum Medina deduxit. Lætus hic & feſtivus

dies Britannis Batavisq;,eò lætior,quod nulla alicujus pretii navis eorum desiderata,centum viri tantum cecidissent;concursare omnis ordinis homines, Proceres omnia lætitię signa edere, quîs plebs captari solet, imprimis autem Deo immortali supplicationes decernere. Contra apud Hispanos ingens consternatio, alii fortunam Regis, alii patrem, vel fratrem, vel maritum, vel necessarium & propinquum deplorare, adeò uti luctus tempora Rex contraxerit, uti magnitudo damni, quæ omneis ferme nobiles domos funestaverat,oculis subtraheretur. Complures domum reversos, vel ex maris jactatione languor, vel formido, ne more dominantium fortuna culpę imputaretur, confecit. In Parmensem torta tantę cladis invidia, uti suam ignominiam, notis in aula artibus, criminationibus apud Regem magnates Hispanię diluerent.

CAPUT XXII.

DE EXPEDITIONE BRITANNICA HISPANIAM VERSUS, QUIBUS JUNCTÆ XXIV FOEDERATORUM NAVES; ANNO CIƆ IƆ XCVI.

CUM de novo apparatu classis Hispanicæ rumores iterum sererentur, quanquam nuntio vanescente, constituit tamen Regina classe Hispanias ipsas invadere, atque in propriis hostium visceribus bellum & fortunam experiri. Autor tanti facinoris erat Robertus Essexiæ Comes, magni excelsique animi, immodica & vasta cupiens, potens

tens opibus, plurimę apud Reginam auctoritatis. Ipse nullis impensis parcere, complures nobiles ad eosdem sumptus impellere, hortari, festinare, nullis laboribus fatigari. Carolus interim Houwartus maris apud Britannos præfectus, qui consiliis illius multum advorsabatur, cum Caleto victo in propinquo hostis esset, necessaria classis tarde suppeditare; moram nectere, trahendoque negotio nihil omittere. Atque adeò Regina mox aliena à periculosa expeditione, cum jam classis Pleimuthi in procinctu esset, serio per literas Essexium monuit, ut eam intermitteret, se sumptus restituturam. Ille, si Regina juberet, obtemperaturum, sin secus, expeditioni non defuturum respondit. Classis constabat ex centum & L navigiis, quorum quatuor & viginti Fœderati miserant, octodecim nimirum bellica, sex quæ commeatum vectabant, sub præfectura Ioannis Duvenvordii, Warmondæ domini. Pleraque Essexius suo & propinquorum ære armaverat. Quæ quidem expeditio ut propria Britannorum fuit, ita neque minor Batavorum eluxit gloria. Pridie calendas Julias ante portum Gaditanum in anchoris classis stetit. Bellicę Regis naves una & viginti eadem in statione morabantur, onerariæ totidem machinis vicenis: galeones quatuor vastissimæ magnitudinis à sanctis nomen acceperant, hæ tormenta ærea quatuor & quinquaginta, homines septingentos singulæ vectabant. Duæ Epidaurię naves, tres Fregattę ad instruendam classem Olyssiponensem tormentis onustæ. Namque Olyssipone aliisque in portibus & alię expediebantur: & tertia duntaxat pars maritimarum in Hispania virium hæc censebatur. Destinata quoque Americano itineri regia classis

ventum opperiebatur. Præter onerarias privatorum quinquaginta leviter instructas, sub mœnibus urbis viginti quoque & duæ longæ naves defensandis civibus, prohibendoque hosti constiterant, quę primo vespere cum Britannis pugnam occeperant, verum præ formidine in stationem se recepêre. Summopere flagrabat Essexius, (idemque urgebant Batavi) noctem, quę instabat, antecapere, consternatos opprimere, ne quid compositis iterum animis & consiliis & viribus novaretur. At Houwardus vel studio partium (namque inter æmulos rara concordia) vel quod Regina vetuerat, regias naves, mari ventis turgido, angustiis pelagi, queîs aquę ferocius compressæ contra infida navigantibus vada maxime subsultant, exponere verebatur. Kal. Quintilibus classis Hispanica prima luce Portum Regalem petit, relictis interius in sinu Gaditano quatuor versus Punctale galeonibus, qui locus non procul ab urbe, ubi mercatorię naves saburram exponere solitę, eminebat. Longis navibus quę ad urbem relictę, levioribus ingenti impetu horrorem incusserat Verius equitum Magister. Namque per integram horam fortiter dimicando compages illarum ita perruperat, ut quinis laceratis vel corruptis, reliquę ægre se pone galeones reciperent. Quîs dum hebescere virtus ceperat, Essexius nihil reliqui pene victis facere in animum induxerat suum, & vincla minacia transtris galeonum injicere tentaverat, sed adverso maris recessu impediebatur. Jactis tamen anchoris, per quatuor continuas horas utrinque tormentorum fragore cœlum & maria misceri, donec æstus crescens in ministerium altiores aquas suppeditaret: una ex Hollandicis navibus, cui Del-

phinis

phinis insigne erat, cum Præfecto Gulielmo Henrici, & plerisque nauticę pubis, proprio igne correpta, in sublime abripiebatur: passim capita, trunci artus horrendo in altum ferebantur spectaculo. Immensum hinc gaudium oppidanorum mentem excitam agitabat, spiritumq; erigebat. Verum dubiam & irritam spem, qua afflictorum animi sustentabantur, subito violentia fregit. Ubi enim mare æstu intumuerat, anchoræq; sublatę forent, tantus repente horror hostium pectora concussit, ut non expectando pugnam galeones in vada impingerent; in cymbas frequentes se conjicerent, nonnulli natando vel evaderent, vel mari absorberentur. Essexius confestim minores aliquot naves & pinassas immiserat, prohibituras, ne suis navibus ultro ignem hostis injiceret, qui calamitatem suam, modo inimici præda non potirentur, in lucro reputabat. Verum incenso pulvere pyrio galeo, cui S. Philippi nomen, horrendo admodum ictu dissiluit, adeò quidem ut malus cum corbe instar rapidissimi teli in suprema aëris raperetur. Tam acri impetu cunctæ circa naves subsultare, & compages dissilire videbantur: verum una tantum ex Britannica classe pinassa igne periit, homines evasêre. Hostilem S. Thomæ navim flammarum quoque violentia postmodum absumpsit. Ita turbatis rebus & tumultu fluctuantibus, Hollandi Zelandique ingenti virtute Punctale munimentum occupant, vexillumque archithalassi Warmondii figunt. Ne oppidani Nostros afflictarent, imperatum, uti confestim pons, qui urbem modico æstuario à litore divulsam Hispaniæ jungit, abrumperetur. Magna omnium consternatione, dum sexcenti equites ex nobilitate Xeritana, totidemq; pedites,

pedites, ad defensandam urbem concurrunt, à Ludovco Nassovio & juxta quadringentis hastatis haud difficulter pulsi, vel intra portas urbis fugiendo se receperunt, vel in vicinum enixi propugnaculum, quod jussu Regis inchoatum, & nondum consummatum erat, viam ingrediundi oppidum monstrarunt. Urbs non difficulter capta paucis resistentibus, nisi quod ex planis ædium cives Gaditani, pondera saxorum, lapides, volverent. Reliqui in arcem aufugerant, sed spe auxiliorum sublatâ, deditionem maturarunt, & centum & viginti millibus ducatorum incolumitatem pepigerunt. Obsides in Britanniam avecti, vel quod Regina gravius irritata redemptionem detrectaret, vel quod Rex Hispaniȩ à propinquis & necessariis quenquam redimi prohibuisset, in custodia perierunt. Direpta urbe & arce, in qua armamentarium Regis erat, & omnis generis navalis apparatus, opulentissimam Indicam classem, quæ centies centenis ducatorum millibus æstimabatur, invadere constituerat Essexius: atq; adeo nobile & illustre facinus patratum fuisset, nisi temporis mora consilium diremisset. Adnitebatur Petrus Herrera censor militaris, pluresque mercatores, fortunas suas duobus ducatorum millionibus redimere. Atque adeò Comes secum animo reputabat, providi ducis esse certa pro incertis arripere, nihil tam capax fortuitorum quam mare, fluctuare potissimum cum aquis incertam præliorum fortunam, avidum prædæ militem & victorem nulla autoritate ab opulentis spoliis arceri posse, quîs illorum animi potissimum accenduntur. Pactio ita instituta, uti Regiæ naves conditionibus eximerentur. Dum ita cunctando tempus trahitur, jussu Medinæ ducis opulentissima

classis

classis triginta quinque navium incenditur. Vastum illud incendium igneis latissime fudit; flammarumque verticem fumo immixtum nubibus inseruit, gemebant mali & antennæ, atq; nutante lapsu præcipites jactabantur, transtra & carinæ cum opibus immensis crepitabant, stridebant aquę, & cum ignibus colluctabantur. Invisum hoc fuit mercatoribus facinus, sed Medinę dux jussu regio divitias tantas, tertiamque partem maritimarum Regis virium subjicere ignibus maluit, quam hosti tradere. Galeones per pontem excisis columnis evaserunt. Consultatum dein, an urbem, ex qua visceribus admodum Hispaniæ ultima intentari poterat pernicies, retineri, an deseri è re esset. Inclinabat eò Comes Essexius cum Magistro equitum Verio, & voluntaria nobilitate, quatuor militum millibus illic sedem figere. Hollandiæ quoque archithalassus militiæ impiger talem stationem non deserendam censebat, quæ opportunissima esset hosti in propria regione debellando, spem magnam dominationis in manu esse, non debere per ignaviam aut socordiam bonam fortunam atteri, Regem foràs potentem, domi imbellem esse, gentes illas armis non assuetas, animos molles, & fluxos, & jam fama fere bellum confectum esse. Quamquam autem summo opere maximum pulcherrimumq; facinus incipere autor esset Essexius, & jam commeatum urbi inferre tentaret, Houwardus tamen, Præfectus classis, qui semper illius consiliis advorsus fuerat, multum refragabatur; neque jussisse Reginam, atque ob dubia tempestatum annonæ militaris difficultatem obtendens. Cæterum neque Warmondius audiebatur, qui menstrua alimenta pollicitabatur, posse interea ex Italia, vel

Britannia, prout ventus incidisset, commeatum peti, neque Mauros, queîs continua cum Hispanis bella, denegaturos. Gadibus itaq; dilapsa classis, Pharo urbe ab Hollandis incensâ, cum Olyssiponem, Bajonam, Coronam, aliosque Hispaniæ portus impetere, navesque diripere vel corrumpere proclive esset, urgeretque Essexius, (quo & vota Belgarum abibant) quamdiu alimenta suppeterent, Hispanicam classem, quæ ex Indiâ septuagies centena ducatorum millia advectabat, juxta Azores, sive Flandricas insulas, exspectandam esse, & prævorsis celeritate famæ nuntiis auxiliisque, facile intercipi posse: verum iterum contra tendebat Houwardus, atque invisa æmulatione omnia præclara Essexii consilia supprimebat. Propere itaque relicto Essexio, qui per horas xx & iv solus in mari Oceano agitabatur, domum contendit. Sed Warmondius vago per maria cursu tandem illum invenit, & Pleimuthum usque comitatus ingentes à Regina accepit gratias. Namque eadem officiosis admodum literis Warmondæ Domino Hollandiæ architalasso retulit, se ex classis Præfectis intellexisse, augustissimam victoriam magna ex parte virtuti, solertiæ & industriæ illius, Belgarumque tribuendam, se multis magnisque tempestatibus fideles socios expertam, jamque antea Procerum in auxiliis suppeditandis alacritatem & liberalitatem sensisse, qui conficiundæ tali expeditioni immensos sumptus toleraverant, nunc vero subditorum tam prolixam fuisse voluntatem, uti pro Regina nullis laboribus, atque adeo ne quidem ipsi vitæ pepercerint. Ingentes quoque gratias agere Præfecto classis Batavicæ, quod prætoriâ navi solum reliquisque destitutum Essexium per maria fluctuantem, cum cursum flecten-

flectendo illum tandem repperisset, incolumem portui restituisset. Tantorum beneficiorum opportuno tempore non immemorem fore. Sub finem anni nonagesimi sexti Hispanus, qui concoquere Gaditanam injuriam nequibat, indignationis impotens, navibus centum octo & viginti, militum quatuordecim millibus, classiariorum ingenti copia, inter quos complures Belgæ ad sacramentum militare coäcti, instructam classem sub Martino Padilla mari iterum immittit. Mensis erat November, fœdis ut plurimum tempestatibus hyemans, quo tempore turbidum & vorticosum mare non impune tentatur. Verum tantus fervor erat novi patrandi facinoris, uti æstatem opperiri nimis quam longum videretur. Fama erat Cornubiam Angliæ provinciam peti, quo Hibernis, qui sacra Romana sequebantur, suppetias ferrent, & simul junctis viribus in Britannia rerum potirentur. Alios metus incessebat, ne naveis, quæ modica mole profundum non fatigabant, portibus Belgicis imminerent. Cæterum Angliam peti non dubia fama fuit. Tanta erat victoriæ fiducia, uti Regnum illud in filiæ dotem destinavisse Hispanus referatur. Cæterum quam facile collabascant improba mortalium consilia, maximeque vires, quæ divinâ ope non sustentantur, subitò lapsu graviore corruant, summus rerum arbiter ostendit. Sæva enim tempestas, quæ supra modum turgidum mare conciverat, unâ nocte quadraginta naves in brevia, infamesque scopulos ita compegit, ut fractæ super urgentibus aquis cederent. Ignobili morte ad quinque hominum millia perierunt. Vicies quinquies centena ducatorum millia hausta memorantur. Diffidentia Hispanorum hanc calamitatem properavit, cum

imminentia pericula Belgæ vadorum circa hæc loca gnari mature prævidissent, & incassum monuissent, quod in avia & syrtes vectarentur. Sero creditum illis, cum clades superasset. Tota admodum periisset classis, nisi nauta Batavus complures præsenti exemisset periculo, quod idem anno octuagesimo octavo solerter factitaverat. Ita nobili classe non ab hostibus, sed à calamitate victa, frustra eam Duinkerquani, ut suas conjungerent copias, expectabant. Nostri autem, ne opportunitatem temporis corrumperent, fortunam experiri ausi, duas naves, quę ad Neoportum oppidum struebantur, igni subjecere. Anno quoque sequenti non prospere cessit Britannis, Batavisque nova expeditio, qua circa Azores opulentas insulas, maria rapinis fatigare, inprimis classem Americanam opperiri consilium erat. Naveis Regię Anglicanę erant sedecim, viginti Batavicę sub præfectura Warmondii: sexaginta minores militi & commeatui vectando. Militum sex erant millia sustentandę terrestri militię. Toti classi supremo imperio Essexius præerat, comperto parem potestatem magnis patrandis facinoribus inutilem esse. Cæterum fœda admodum atque horribilis tempestas consilia fregit. Prætoria navis arboribus mutilis, furore fluctuum compagibus solutis, exitio propinqua erat, tota classis ita lacera, ut vix summa ope aquis exhaustis super fluctus attolleretur, salva tamen post decimum diem in Angliam reversa est. Milite languore morbisque afflicto dimissoque, majoribus navigiis fortunam tamen tentare placuit. Verum iterum tempestate advorsisque ventis agitata classis, invadere opulentissimam classem Hispanicam, quę in Azorum unam se rece-

receperat, non potuit. Treis tantum, quæ deviæ oberrabant interceptæ, quarum una à Batavis occupatâ, dum alteram prædę avidi persequuntur, superatam sibi retinebat Ralegus Anglicanæ classis parti præpositus. Hinc jurgia & contentiones in nervum eruperunt. Caracca ex India veniens propriis ignibus absumpta, ne prædę cederet. Oppidis exiguis, queis nulla prætexebantur munimenta, incensis, in cæterum improspera hæc fuit expeditio, & virtuti advorsabatur fortuna. Gravior fuit Padillę calamitas, qui fœdam cladem corrigere cupiens in graviorem incidit. Horridus septentrio totam classem, quæ centum & octo navibus, præter classiarios militum octo constabat millibus, disjecit, dissipavit, galeones tres & sex alias naves, virûmque & auri immensam vim profundo mersit. Reversus domum præfectura movetur, atque in ejus locum suffectus Didacus Brocurus. Incerta casuum non tantum infortunio, verum & culpę imprudentiæque, imputata fuere.

CAPUT XXIII.

DE PRIMA VERSUS INDIAM NAVIGATIONE, PRÆLIISQUE NAVALIBUS CUM LUSITANIS ET BARBARIS, ANNO CIↃ IↃ XCV. & duobus seqq.

CUM per rigidam arcton anno CIↃ IↃ XCIV & duobus sequentibus, tertiùm infeliciter successisset Sinas, Moluccas insulas, Indiamque versus Batavorum memora-

memorabilis expeditio, ubi non tam cum hominibus, qui nulli reperiebantur, ſed cum immanibus belluis urſisque, atque mari congelato, quod glaciali compage veluti edita montium attollebat, pugnatum fuit, eadem tempeſtate nimirum anno CIↃ IↃ XCV mercatores nonnulli quatuor naveis inſtruxerant, ut auſtrum verſus navigando fortunam ancipitem, & longe difficillimam in Indiis experirentur. Maxima illarum erat trecentarum vehium, tormenta in univerſum centum. Quadringentis florenorum millibus claſſis æſtimabatur. Nimirum fata viam invenerunt, & iis quos Rex Hiſpanica negotiatione interdixerat, penetralia Indiæ divitiasque aperuit. Jam ante quaquavorſum maria navigationibus, commerciisque Batavorum, Zelandorumque fervere ceperant, & quos Principum iniquitas vel metus oppreſſerat, ne potentiam ſuam pelago inprimis utraque India experirentur, nunc lucri inprimis & libertatis avidi, totum terrarum orbem, incognitaque litora luſtrabant. Neque frigus, neque incendium æſtuantis ſolis eos territabat. Et, quis credat, hominum ſeptuaginta perpetuo millia in mari habitabant, cumq; illis regionis ſuæ obtigiſſet anguſtia, animum terrarum mariumque omnium finibus vix terminabant. Præter Europæas regiones etiam in Mauritaniam itum, qua mari Oceano & interiori alluitur. Guineam auri eborisque feracem eadem cupido invaſit. Neque America vota interrupit. Nunc in Indico Oceano biennii ſpatio luſtratę inſulę, aromatum feraces. Mira autem illorum, qui in Indiam primi navigarunt, abſtinentia, & fidei cura. Quandoquidem mandata exceperant, ne primi hoſtibus vim intentarent, verum ſua tantum tuerentur,

aperto mari, quod Africam & Americam interluit, Hispanicam navem opulentam mercibus, à reliquis distractam, quę extrema expectabat, intactam dimisère. Quoniam autem Lusitanorum insidiis plures asperę nobis difficultates obtigere, velitationes & prælia maritima hic ex ordine proponemus. Prolixis itineribus à Nostris ad Javam ventum, quę à Sumatra, quæ veterum Taprobane fuisse creditur, viginti circiter milliaria maritimo itinere distat. Urbium Princeps Banta, commerciis Orientis nobilis. Ubi cum frequentes Lusitani commerciorum causâ ætatem agerent, tum Cæsarem Javanum, tum proregem quotidie precibus fatigare, donis, quibus barbari maxime capiuntur, tentare, invidia & odio pessimis consultoribus perniciem nostris machinari, criminari Nostros, esse illos totius generis humani hostes, omnia maria & terras lucri cupidine infestare, quicquid obvium, haud secus atque avitum, inter se partiri, rapere aliena jus belli vocare. Si nunc ipso initio non cohibeantur, fieri mox posse, ut illo incendio omnia Orientis regna conflagrent. His similibusque verbis Cæsarem Javanum, Proregem Bantensem, & Sabandarium, qui à primis consiliis erat, ad nefanda facinora incitabant. Cæsarem promissis eò impulerant, ut sub amicitiæ velo Præfectos classis, cum iis qui aliquo munere insignes essent, ad geniales epulas invitaret, &, dum vinum securitatem suaderet, ipsi classem ducibus vacuam armato milite invaderent, præda & merces cunctæ Cæsari cederent, pro navibus tria ducatorum millia persolverent. Cæterum cum insidię, quas occulte tentaverat, non procederent, Prorex icto fœdere commerciorum specie iterum allexit. Verum

cum

cum dolis hic omnia componerentur, Præfectusque Houtmannus aliique nonnulli detinerentur, post varias expostulationes frustraneas, placuit tandem extrema omnia experiri. Captato itaque à meridie maritimo vento, qui stato indies illic attollere se solet tempore, plenis velis, explicatis vexillis, litori, quam proxime potuit, propinquantes, tormentis urbem concutere, tecta lacerare, tumultu & metu omnia miscere, rapinis litus infestare, myoparones treis aromatibus refertas abducere: altera à Lusitanis incensa flagrantibus ad urbem ignibus delata fuerat. Prorex ex eo tempore ira & metu anxius insidias tendere, atque ea modo in animo habere, quibus classi extrema intentaret. Houtmanno relliquisque captivis implicitis laqueis gulam frangere minabatur, nisi explosione machinarum nostri desisterent, ab urbe ad stationem suam recederent, prædam restituerent. Perlectis Houtmanni literis cordatè senatus nauticus Proregi rescripsit. Fide, industria, aliisque bonis artibus se nullis unquam mortalium cessisse, cæterum qui nunquam injuriis lacessere alios consueverant, nihil gravius atque injurias ferre. Circumventos se dolis, retentos populareis contra jura gentium. Ubi omnis fidei religio excessit animis, naturæ ratio dictat, ut vim vi repellamus. Credidimus vos popularium sanguine cruentasse manus vestras, quod ad literas nostras nihil responsum foret. Tacentibus vobis sanguinem expiaturi venimus. Modò intelleximus implicitis collo laqueis extrema captivis vos minari, nisi tormenta cohibeamus, & confestim in stationem veterem recedamus. Sin captivi & merceis restituantur, sancte omnia amicitiæ officia pollicemur, sin secus, periculum

virium

virium experiemur. Neque verò hæc tam vobis, quam calumniis Lusitanorum tribuimus. Haud facile animus verum providet, ubi alterius partis gratia dominatur. Eligas nunc, an pacem, an arma velis; salubre consilium, ne certa incertis mutes; impone felicitati tuæ frenos, facilius illam reges. Cum ad illas literas iterum Prorex non respondisset, maritimo vento prope ipsam urbem accesserunt, ita ut fundo propemodum ac vado carinę hæserint. Utique liburnica quodammodo arenarum syrtibus involvi ceperat. Interea continuus tormentorum furor mœnia & tecta urbis undiq; quassabat. Quibus rebus permota civitas trepidare, festinare, militem cogere, insolito tumultu cuncta miscere, majoribus pilis territi non amplius loco cuiquam satis fidere. Tandem oppidani cum Lusitanis ad arma convolant, celocibusque viginti quatuor, armatoque milite, liburnicam, quam arenæ impactam credebant, invadere tentant. Acie instructa sex à tergo, octodecim à fronte immittunt, certam sibi spondentes victoriam, quod pauco milite insideri navem non ignorarent. Cum iis, qui subsidio venerant, viginti quatuor viri liburnicam contra confertam undiq; multitudiné defensabant. Summo nisu ex arenâ navem eduxerant, quę fluitans in propinquos & confertim irruentes certos ictus jaculabatur. Depressis aliquot celocibus, hinc ab aquis, illinc ab ignibus, miserabilis mortis imago apparebat. Reliquæ metu territæ confestim in fugam conversæ, ultra centenos partim occisi, partim saucii, nullo nostratium incommodo. Dum ita liburnica, virtute & Diis volentibus, viginti quatuor celoces in conspectu urbis summo hostium opprobrio in fugam agit, plureis cæsos tanquā purgamenta

maris fluctus ad vicina litora volverent, accessit & alia oppidanis calamitas, quòd ex classe nostra, quæ propter vada suppetias ferre liburnicæ nequibat, tanto horrore densissimi globi ex majoribus tormentis in urbem jacerentur, ut undique immenso fragore collisa tecta nequidem refugium fugientibus relinquerent: inprimis suburbium, in quo frequentes Lusitani cum Chinensibus victitabant, totum pene dirutum disjectumque cum gravi infortunio luctabatur. Neque nocte quies, sed ingeminatus terror. Ponderosissimas machinas centies & ultra explosas constat. Quo negotio vehementer Prorex permotus, multa cum animo suo volvebat. Terrebat eum natura Batavorum, quæ fatigata injuriis, præceps ad implendam vindictæ cupidinem ruit, & vitam atque mortem juxta æstimat. Cæterum instigantibus Lusitanis, ut ex Houtmanni literis intellectum, Javani in eo erant toti, ut artificiosis ignibus, machinisque flammas evomentibus, quîs conficiundis ingenio pollent, classem flammis fœdarent, opprimerentque. Quo comperto, & simul quam grave periculum popularibus immineret, constituit Senatus nauticus iterum Proregem monere, ne nimiũ Lusitanis, qui calumniandi libidine transvorsi agebantur, fidem adhiberet; esse hominum genus leve, perfidum, multisque vitiis coöpertum, jamdiu tentasse omnia maria, omneis portus cæteris gentibus præcludere, quinet insatiabili habendi cupiditate flagrare, adeò ut eorum aviditatem ne quidem totus orbis capiat. Altera manu Orientem, altera Occidentem premere. Magnas illi opportunitates in gente Batavorum sitas, quæ fide inclyta regno ejus magno posset esse usui. Proinde si sibi regnoque suo consulere velit, ne

res,

res suas fortunasque perditis Lusitanorum rebus immisceret. Ad extremum iterum petere, uti captivi restituantur, neque calumniis Lusitanorum fidem adhibeat. Pacem ante omnia se cupere, quam ut ipse quoque amplecteretur, neque incerta pro certis mutet, ipsius quam maxime interesse. Prorex, etsi longe alia volveret, ubi se videt difficultatibus circumventum, neque per vim neque per insidias classem opprimi posse, tandem certis conditionibus fœdus percussit, captivos liberavit. Interea Malaccâ Legatus venit, qui decem realiorum millia Proregi obtulit, ut exploratores (ita Hollandos appellabat) vivos in potestatem suam redigeret, aut commerciis, regnique sui finibus in totum prohiberet. Ita rursum Proregi divitię bono honestoque potiores erant, quanquam consilium illud inceptumque frustra fuerit. Nostri ubi cuncta admodum fœdera ludibrio exponi vident, extensis velis Iacatram petunt, cum jam ante aliquot parones vi armata sui juris fecissent. Ab uno tamen hostili lembo in aperto mari, antequam dederetur, cum Barbari toxico infectas sagittas imbrium in morem ejacularentur, nonnulli ita vulnerati, uti nisi carne & cute excisa curari nequirent. Cum itaque relicta statione Bantæ, anchorisque levatis Iacatram, aliud Iavanorum emporium petiissent, Iavæque postmodum litora pedetentim legerent, tandem sub tertium Decembris diem ad Cydaiam anchoras jaciunt. Ibi rursus Barbarorum perfidia in nervum erumpit. Cum enim Sabandarius (princeps consiliariorum ita appellatur) nomine regis officiose petiisset, uti classem oculis usurpare fas esset, cujus lustrandæ desiderio summopere flagrare Regem simulandi promptus

 finxe-

finxerat, cum revera longe aliter animo agitaret, Noſtri pro tempore benigne omnia officia humanitatis obtulerunt. Cum itaque ſedulo cuncta noſtri paraviſſent, ut Regem accuratè & liberaliter exciperent, poſtridie multi lembi paronesque vectorum pleni partim navem Amſtelodamum, partim liburnicam petunt. Præfectus Hellius, & navarchus Scellingerus, qui Amſtelodamo præerant, circa foros adventantem, uti arbitrabantur, Regem expectabant, quo ſolitis officiis humanitatis & blandimentis regem prenſarent. Vix nobilium præcipui, cum ſatellitio navem intrarant, quin ferrum continuo ſtringunt, & primo impetu duodecim conficiunt. Hellius, cujus partes erant Regi adventanti gratulari, à Sabandario dolone confoditur, Scellingerus quoque letali accepto vulnere exanimis concidit. Nauclero, qui clavum tenebat, inteſtina ex vulnere aqualiculi in pedes propendebant, quod vulnus quoque Sabandarius intentaverat, cujus animus ferox in cædem promiſcuam graſſabatur, qui ab uno ex primipilaribus itidem ſaucio medius tranſverberatus. Interea qui in navis interiori parte erant, tam nefando facinore exciti, ipſi quoque ſtrepitu & tumultu omnia miſcere, contis haſtisque occurſantes per tabulata confodere, in ſuperiora eniti, dein gladiis ſclopetisque cominus agere, hominesque omnium, quos terra ſuſtinebat ſceleratiſſimos, ad certam mortem adigere: alii transfixi, alii in mare præcipites agebantur. Quorum fortuna territi cæteri, qui liburnicæ inſidias tendebant, ſumma cum trepidatione ægre ſe receperunt. Iavani plures, qui in litore victoriam ſibi certam pollicebantur, navem Hollandiam, quæ vorſus terram ferebatur, fugere

rati,

rati, læti magno impetu lembis ſuis inſultant, marique ſe committunt, ſcelere atque ſuperbia ſe efferentes, proximam navem primam ſui ſceleris prædam facere tentabant: cæterum ubi propinquant noſtris, longe alia immutata rerum facies, tormentis enim impetiti plures lembi depreſſi, ex inſulanis alium alia clades oppreſſit, ferrum, ignis, mare multos conſumpſit. Neque enim pugnandi audacia, neque fugiendi copia erat. Ita perfidiæ pœnas Barbari, quos à Bantenſibus & Luſitanis incitatos poſtmodum compertum fuit, juſtiſſime reddiderunt. Domum reverſa claſſis anno cIↃ IↃ XCVII. poſt multas difficultates, damni tamen exors, lucri cupidos mercatores, Hollandos Zelandosque plures, & ex Brabantia extorres facile impulit, uti majori claſſe certa ſpe incerta caſuum in India tentarent.

CAPUT XXIV.

EXPEDITIO NAVALIS, QVA AB ANNO cIↃ IↃ XCVIII USQUE AD cIↃ IↃ CI *OLIVERIVS de NOORT, TOTVM TERRARVM ORBEM TRIENNII SPATIO CIRCVMNAVIGAVIT, EIVSQVE CONFLICTVS CVM DVABVS HISPANORVM CORBITIS IVXTA MANILLAS.*

INTER Argonautas, qui totum terrarum orbem navigando luſtrarunt, aliud cælum, alia ſuſpexerunt ſidera, glorioſum quoq; nomen obtinet Oliverius de Noort, Ultrajectinus, cujus vaſtus ſpiritus nullis limitibus coärctabatur,

 ſed

ſed vagus æquoris hoſpes, terrarum mariumque ambitu vota ſua ſatiabat, quanquam aliquotiens adverſus hoſtium vires, vel adverſus fœdas tempeſtates eluctandum fuerit. Anno cIↃ IↃ XCVIII Moſæ oſtio tribus navigiis, unaque liburnicâ egreſſus, dubio ſecans æquora curſu, ſuperato freto Magellanico triennio exacto domum reverſus eſt. Principes hujus expeditionis erant Viri ampliſſimi, Petrus de Beveren, Hugo Buſius, & Ioannes Benningus. Antequam vero Oceanum auſtralem longis admodum itineribus attigiſſent, multa Noſtris aſpera atque advorſa evenêre, & mox fœda tempeſtate infeſtoque mari duabus amiſſis navibus, virtus tamen omnibus calamitatibus major iiſdem accendebatur. Sicut arbores, quæ continuis ventorum flabris agitantur, duriores evadunt, ita neque ventorum neque fortunæ tempeſtatibus frangitur inconcuſſus animus, ſed robur accipit. Cæterum neque fortuna ſemper nobis iniqua fuit, verum, uti omnium rerum fatalis quidem orbis eſt, non ſimpliciter poſtmodum nobis indulſit. Præter plureis interceptos lembos, prope inſulam S. Mariæ navem Hiſpanicam diu inſectati, facile ſuperavimus, quod Franciſcus Buarra non in armis ſed in fugâ omne præſidium quæreret, cumque nulla evadendi ſpes relliqua eſſet, arbitrio victoris ſe permitteret. Cæterum poſt diſceſſum Præfecti hoſtilis, quem cum pleriſque aliis incolumem dimiſerat Imperator noſter, ex captivis compertum, auri decem millia & ducenta pondo, quæ tribus cymbis in navem Hiſpanicam invecta fuerant, in profundum jacta fuiſſe, idque factum nocturnis tegentibus tenebris, ne ingens vis auri noſtro uſui cederet. Mox Japoniam verſus, atque Manil-

las

las profectis duæ ingentes Hispanorum corbitæ occurrerunt, quas Franciscus Telus, qui nomine regis insulas illas summo cum imperio obtinebat, opprimendis nostris navibus miserat. Cum iis horribilis & longe acerrimus conflictus fuit. Postquam Nostri in Prætoriam hostilem simul cuncta ejaculati essent tormenta, conferta hostium multitudo numero freta summo cum impetu in principem navem se effudit, tantoque furore manus conseruit, uti infra tabulata se noster miles reciperet. Ibi primo commoti aspera sorte, mox vindictæ lubidine incensi, divorsi agitabantur, verum postquam vitam Fortunamque suam in extremo sitam vident, ex periculo ad extrema experiunda adacti fuere. Hastis sclopetisque ex inferiori parte passim occursantes confodiunt, quorum sparsa cadavera aliis terrorem injiciebant. Dum Prætoria hostilis per integrum diem annexa nostræ divelli nequibat, post cruentum prælium, fessi fatigatique spiritus utrinque cadebant. Et nostri adversis vulneribus fracti animum jam desponderant, verum Oliverius igneo spiritu extra se raptus, comminatus se pulverem bellicum incensurum, nisi ad restaurandam pugnam properarent: Nondum victores, qui foros transsultaverunt, virtute & audacia pelli posse: temeritatem hostium, ubi primum impetum effudit, sibi imparem fore: concumulata cadavera ostendere etiam vinci posse. Et jam fugæ propiores monent vos, quam breves & mutabiles rerum vices sint, modo vos virtutis pristinæ memores conserta robora vestra opponatis. Arma viri, ferte arma. Et simul incaluerunt in immensum Martio sanguine sociorum præcordia, secutique Imperatorem suum, qui in agmine,

in præ-

in prælio consultor, & socius omnium periculorum in confertissimam hostium turbam se dederat, tanto insultu dimicarunt, ut viri viris, arma armis innexa forent, neque prius cederent, quam victores, vel adversis vulneribus procumberent. Omnia perrumpit virtus cedere nescia. Fusi, fugati hostes magna strage, & Prætoria hostilis admodum laborabat, quæ arctius fixa divelli nequibat. Tandem densissimus machinarum verberibus quassata ægrè admodum se dimovit, & non multo post derepente aquis hausta pessum ivit, subitoque ab imo usque ad mali culmina gurgite pressa obrutaque fundum petiit. Vectores & classiarii cum Duce suo propemodum quingenti præcipiti fato perierunt. Oliverius sex aut septem tantum occisos, vulneratos viginti quatuor habuit. Neque nostra navis ab ignibus immunis, nisi industria navalium extinctum illud fuisset incendium. Cæterum, liburnica nostra, quæ ad duo milliaria longius processerat, à vicaria hostili facile oppressa, cum viginti tantum quatuor viros puerosque contineret, illa autem tantæ esset magnitudinis, ut quingentis ferme armatis hominibus stipata, decemque tormentis instructissima esset.

CAPUT.

CAPUT XXV.

PRÆLIA ET VELITATIONES INTER NONNULLAS NAVES CLASSIS HISPANICÆ, HOLLANDICÆQUE,

Anno cIↄ Iↄ xcviii.

DUM Duinkerka prædonum domicilium, & cruentum maris nostri flagellum complures naves, etiam inermes piscatorias raperet, prolixæ exaudiebantur passim querelæ, inprimis piscatorum, qui exiguo quæstu vitam tolerantes; non tantum contra incerta casuum, verum ipsam mortem navigabant. Constructis itaque novis navigiis, modica tamen classe Petro Douzæ viro nobili cura commissa, uti partim egressus prædonum observaret, partim obliquando vagos per mare cursus, in freto Britannico ferociam contunderet, rapinas arceret. Cæterum comperto classem Hispanicam milite refertam, triginta octo navium, cujus imperium Pretendona obtinebat, adventare, magna opprimendæ ejus cupidine Dousa æstuabat. Verum vento acri & secundo turgidis velis ferme integra portum Caletensem tetigit: Nostros enim adversa venti violentia retinuit, quo minus virtutem experirentur. Cursibus tamen obliquis obnisi, paucas hostiles naves, antequam in portum se receperant, litori impegêre. Una superata: insolitaque id temporis clementia vitæ classiariorum parcitum fuit. Non multo post ex eodem portu furtim duæ elapsæ naves mercibus opulentis refertę, multoque milite

R stipatę,

ſtipatę, qui militię & laborum feſſus miſſionem flagitaverat, in Hiſpaniam iter moliebantur. Poſt acrem Batavorum inſultum ſuperatę, ingenti prædę ceſſêre.

CAPUT XXVI.

DE NOBILI, SED NON FOELICI EXPEDITIONE NAVALI LXX NAVIUM, SUB PETRO DOUZA PRÆFECTO MARIS, A°. cIↄ Iↄ xcix. & ſeq.

INterdixerat fœderatis Belgis Hiſpanicam negotiationem jam ante Philippus artium politicarum vetus, verum libertas commerciorum in totum non tollebatur, cum ſub nomine aliarum gentiũ Fœderati tutò fallerent. Et Rex ipſe velle decipi, prudentiam cenſebat. Cæterum, ubi ille mortalitatem explevit, à ſucceſſore filio ſeveriſſima in Hiſpania Belgioque edicta promulgata. Retentę naves, bona in fiſcum acta, nautarum complures cruciatibus vel extremis ſuppliciis enecti, vel in carceribus loca humi depreſſa, inculta tenebris, illuvie atque odore fœda habitabant, alii ad remos damnati miſeram vitam trahebant. Albertus quoque ſeveriſſime edixerat, fruſtra renitentibus Brabantis, Flandriſque, ne ullarum mercium travectiones fierent; & piſcatoribus, hominum generi innoxio, quique ex mari vitam ſuſtentabant, adempta quoque ſecuritas. Patres etſi non modice hâc re commoti, generoſe tamen conſilia in aſperiora vorterunt, contrariumque edictum promulgarunt, quo vetitum, non tantum Belgis, ſed & aliis populis,

lis, ne ulla commercia in Hispaniam, vel Hispano obnoxias ditiones transvectarent: si qui secus faxint, hostium loco futuros. Missum ad Reges, Principes, & Civitates, quæ commerciis florebant, edicti exemplum, ne ignorantiam obtenderent. Interdictum quoque piscatoribus, ne redimerent ab hoste piscandi necessitatem, sibi præsidiariis navibus curæ fore, ne quid magna piscatio detrimenti caperet. Decretum quoq; classe ingenti ipsam Hispaniam oppugnare, uti primus Rex in suis regionibus damnum sentiret, atq; in propriis visceribus attereretur. Verum ingens pecuniæ vis in eam rem requirebatur, nam pleræque gentes Europę commerciis illis quæstum factitabant, quibus resisti non nisi vi majori poterat. Accisæ erant ærarii vires, & patrando pulcherrimo facinori facultates deerant. Præter onera navibus imposita inventa ratio pecunię conflandę. Excogitata fuit ducentesima, quod tributum tam prompte collatum fuit, ut plurimi ultro, plus quam indictum erat, persolverint. Pro tutanda patria, pro commerciis, quîs pessum euntibus etiam fatiscebat Resp. veluti certatim effundebatur argentum. Instructa itaque à Patribus classis LXX navium, quibus additi sena sociorum navalium, & duo millitum millia. Summum classis imperium Petro Douzæ militię maritimę impigro, Præfectura militum Stormio data fuit. Cujus rei fama simulatque in Hispaniam pervenit, belli timor insolitus incesserat, plurimi maritimis locis diffidere, & in mediterranea se recipere, suo quisque metu pericula metiri. Rex Hispanię cunctas, quæ illâc appulerant, naves detinuit, quîs major vis arceri posset, sed mali, rudentes, cæteraque rei navalis adminicula deerant, & pro-

hibentibus Belgis, arcessi nequibant. Mense Majo egregie expedita nostra classis mari se dedit. Mandatum à Patribus, uti Hispaniam, insulasque omnes ejusdem ditionis infestarent, regias in Coronensi portu naves adorirentur, atq; in eisdem disjiciendis corrumpendisque fortunam tentarent, classem Americanam investigarent, in omnibus dominationem contunderent Hispanicam. Non ex voto successit tanta expeditio, quanquam ingens damnum Regi inflictum fuerit. In portu Coronensi jactis anchoris, eminus tantum tormentis certatum. Classis enim Hispanica sub tutelam arcis confugerat, quò machinis undique detonantibus difficillimus erat accessus, & quanquam incendiariis navibus regias naves corrumpere in promptu esse videretur, Hispanicis tamen portibus insultasse ea tempestate sufficere Præfecto videbatur, ne occasio occurrendi Hispalitanæ classi, quæ Americam petebat, elaberetur. Verum & ea quatriduo ante solverat. Rectà itaq; in Atlantico Oceano Canarias, quas antiqui Fortunatas insulas vocant, contendit, & primum maximam insularum adortus, ubi post acrem detonantium machinarum procellam una Hispanica navis mersa, duæ virtuti Nostrorum cessere. Exscensum quidem in terrā minoribus machinis telisq; prohibere Barbari nitebantur: verum tormentis simul excussis, in scaphas expeditus miles cū Imperatore se receperat, atq; ubi ad impervia navigantibus vada ventum, ipse Dux imperterritus primus omnium aquis insultat, neque frigido elemento ignibus virtutis extinctis, tribus vulneribus sauciūs, in vicinam tellurem se corripit, & hic abrupta militari facundia, aut vincam, inquit, aut moriar, & vos commilitones sequimini, periculum nunc declinare

summum

ſummum periculũ eſt. In manibus nunc omne præſidium, in fuga certa clades. Paucis opus erat verbis, cum & propria militum virtus vel etiam pudor idem ſuaderent. Tria caſtella inſulanis multum reluctantibus expugnata, urbs Allagona dedita, prædâ receptâ igni tradita eſt. Idem fatum Gomera inſula & oppidum habuit. Parte hinc claſſis cum præda in Hollandiam remiſſa, ulteriora Præfectus petiit, & Guineæ litora legendo in itinere quatuor naves mercibus Hiſpanicis ſtipatas velitando intercepit. Exin S. Thomæ inſulam ſub ferventi linea ſitam, quæ præter ardorem propinqui ſolis cum noxiis admodum colluctatur vaporibus, ſpe prædæ adiit, caſtellisque & urbe Pavoazâ potitus, incenſa illa, quod non ultra decem ducatorum millia redimendę illi cives pollicerentur, immenſam prædam nactus eſt. Cæterum peſtilens & malignus aër illi regioni incumbit, vultus quoque indigenarum luridi & veluti veneno infecti. Hæc pernicies inſuetos imminentis ſolis multos rapuit. Intra XIV dies, qui ibi conſumpti, milleni in claſſe periere, qui intolerabili capitis dolore ſimul cum febrili incendio uſque ad inſaniam agitabantur, quibuſdam præ calore in ipſo abdomine liquefactus adeps: tertio plerique aut quarto die mortalitatem implebant. Præter vehementem æſtum noſtratibus inſuetum, etiam venenatus aër erat, antequam radiis ſolis excuteretur, quando domi manendum erat, quod uti neglectum Belgis, ita & intemperantia potus ſaccharo mixti, cum Æthiopicis mulieribus conſuetudo, cubile humi captando frigori nocturno, mortalitatem auxêre. Imperatorem claſſis, cujus virtuti torridum cœlum invidebat, abripuit quoque eadem fatalis neceſſitas. Adipe lique-

facto (erat enim supra modum obesi corporis) periisse creditur. Cadaveri alte humi defosso, ne postmodum repertum ludibrio exponeretur, superjectis urbis ruinis parentatum est. Commota hinc pubes nautica & militaris execrari pestilentem insulam: una omnium vox, ut abitum mature molirentur, antequam omnes è medio tollerentur. Neque hic navigantibus malum imminutum, sed contagio fœdusque odor in arcto navium morbos mortesque sparsit. Namque ubi ultra quadragesimum & sextum gradum frigidius se aperiret cœlum, uti subita mutatio perniciosa mortalium corporibus, derepente languentia plerorunque corpora violentus morbus vel attrivit, vel oppressit. Numerati uno tempore ægri mille octingenti, ita ut præ infrequentia una navis deprimenda fuerit. Una densissimis nebulis in Slusanum portum delata, ingenti cum præda in hostium potestatem venit. Eadem sors obtigisset aliis quatuor navibus, sed bellicæ nostrę præpediverunt, una tamen depressa, alterâ hostis potitus est. Ex omni centurionum numero duo tantum fuere superstites, quibusdam navibus vix sex integræ valetudinis viri numerabantur. Infelix quidem hæc fuit expeditio, sed præda tamen sumptus fere æquavit. Atque Hispanus, qui classe iterum Anglos Belgasque tentare in animum induxerat suum, votis excidit. Audito enim Canariam insulam à Nostris occupatam, atque ulterius in Americam Belgas contendere, Rex Adelantadum, penes quem classis imperium erat, Terceram proficisci evestigio jubet, uti Americanę classi, quę immensas vectabat opes, obviam iret. Cæterum illi, prope Terceram fœdis jactati tempestatibus, dispersiq;: plures navium mersæ, alię quassę diver-

diverſis temporibus Hiſpaniarum portus appulêre. Atq; ea tempeſtate admodum regię potentię fama deminuta eſt,qui cum ab ortu ad occaſum late regna poſſideret, divitię, quę prima mortales cenſent, affluerent, vix tutari domi ſua poterat, atque prohibita in Hiſpaniis Belgarum negotiatione Remp. obſtinato animo perditũ iverat,atq; Orientis & Occidentis invadendi cogitationes Fœderatis ultro indiderat.

CAPUT XXVII.

LEGIERII PRÆLIVM CVM SEX SPINOLÆ LONGIS NAVIBVS, ITEM ALIÆ VELITATIONES, ANNO EODEM.

ADDUXERAT Fredericus Spinola ex Hiſpania in Sluſanum portum ſex longas naves, quæ homines admodum mille & ſexcentos, tum milites, tum ſervos remis impellendis, aliisque miniſteriis ſuetos vectabant: quæ primo adventu non modicum terrorem mercatoribus, & Zelandico litori, damni non multum intulerunt. Verum ubi fama, quæ adventare claſſem Hiſpanicam operoſæ molis diſperſerat, evanuit, pauco milite contuſa fuit Hiſpanorum confidentia. Poſteri vix credent Legierium centurionem hominem infractæ virtutis, & promptę audacię, ſolum ſex hoſtilibus navibus circumventum ita dimicaſſe, ut perruperit totam aciem, hoſtibus inſignem calamitatem inflixerit. Captato cœlo, tranquillo & ſtrato æquore cunctæ admodum longę naves, præter ordinarium militem è præ-

ſidiis

ſidiis mille & ducentis aſſumptis, Legierii navim, qui claſſi Zelandorum vicaria poteſtate præerat, tanto impetu adortę, ut in omnem partem retinaculis annexę viderentur, feralibus ignibus tormenta undique quaterentur. Hoſtiles naves ultra bis mille & octingentos homines vehebant, Legierius ſeptuaginta tantum homines numerabat. Propinquæ noſtrorum bellicæ naves placido mari nullisque ventis agitato, & advorſu æſtu ſuppetias ferre nequibant. Legierius itaque ſolus imperterritus fortiſſime rem geſſit, atque fiſtulis propinquantem hoſtem ita excepit, ut eundem poſt duarum horarum certamen cæſis CCL viris in fugam infami dedecore egerit. Ipſe vulneratos, aut interfectos XXV tantum habuit. Neque minus hoſtium naves quaſſatę à tribus poſtmodum bellicis noſtrorum navibus, quas ſimulantes ſe mercatorias eſſe, ſpe prædę aggreſſę fuerant. ſex admodum horis in conſpectu Vliſſingæ nunquam vehementius dimicatum eſt. Victę eodem anno debellatæque vel aſtu vel virtute naves aliquot, quod obiter memorare pretium eſſe operę duxi. Menſe Junio, duæ Hollandorum naves, quæ à Rege attinebantur, profugêre, & cum tertiam partem, Hollandorum captivi facerent, ſingulari virtute ſubito in nautas & miniſteria Hiſpanica inſilientes pluribus confoſſis, reliquos in fluctus præcipites egere. Eadem tempeſtate quinæ quoque bellicę Hiſpanorum debellatę, captivi omnes in patibulum acti. Unam haud procul Norvegia depreſſę molis bellica navis, mercatoriam ſimulans ſuperavit. Alteram Cloierus expugnavit admirabili fortuna, cum enim vixdum connexis navibus homo præcipitis audacię primus in foros hoſtileis tranſiliiſſet, interea navim non-

dum

dum harpagonibus alligatam, ventus in diverſa rapuit, & centurionem in hoſtium poteſtate reliquit. Sed omnino cuncta pubes hoſtilis, rata cum centurione cæteros quoque ſocios navales eodem impetu tranſultaſſe, infra tabulata ſe commiſerat. Interea, antequam reſcirent, Noſtri converſis velis ſuppetias tulerunt. Memorabilis quoque virtus fuit mercatoriæ Enchuſanæ navis, quæ à quinis Duinkercanorum acriter impetita, & harpagonibus retenta, hoſtem, qui in ſuperiora jam ſe receperat tabulata, incredibili fortitudine depulit: namque ſingulari prudentia majorem medii mali antennam, ne præcideretur, catenæ ſuſpenſam alligaverant, & cancellos acutis clavis confixerant, ne quis temere ulterius tranſcenderet.

CAPUT XXVIII.

CONFLICTUS HISPANICÆ CLASSIS CUM NOSTRIS SOCIETATIS ORIENTALIS NAVIBUS, Anno cIↃ IↃ c I.

SICUTI difficillima cunctarum ferme rerum initia ſunt, ita Noſtri in Indiâ multis circumventi difficultatibus, inprimis Luſitanorum artibus, qui maxima ope nitebantur, ambiebant, fatigabant paſſim Reges, ne commerciis illic Noſtratium nova ſedes aperiretur. Verum agendo, vigilando omnes ærumnas eluctati, tandem adverſa Fortunæ ſuperavimus. Uti cæteras expeditiones prætermittam, rebus feliciter & ex voto cedentibus, anno milleſimo ſexcenteſimo primo tredecim inſtructæ naves ad Indos miſſæ

erant ex tribus conflatę societatibus, quatuor Jacobus Heemskerckius, totidem Johannes Grenirius, quinque Volphardus Harminius imperabat. Invisa hæc Regi Hispaniarum, qui avidus dominationis, potentię, divitiarumque, Orientem hactenus & Occidentem velut utraque manu complexus, Regibus Principibusque terrarum formidabilis erat. Cæterum ubi res mortalium ad summum fastigium venêre, dominandi impotens lubido, fœda avaritia, superbiæque comes crudelitas imperium tenent, exiguis momentis, etiam ab invalidis, summa imis confunduntur. Videbat Rex, nisi Batavorum navigationes præciderentur, vacillare fortunas suas, interiora viscera discerpi, sine quîs vitalia Reip. non consisterent. Classis itaq; tredecim navium, quę mole, milite, commeatu instructissima erat, mari magno nostris navigiis, quę octo tantum juncta numerabantur, (cætera namq; inquieto pelago jactata longius aberant) occurrit, quibus virtus & audacia abunde supererat, cæterum navium mole, milite & commeatu ab hoste superabantur. Verum nostrę naveis agiles, expeditę, huc atque illuc facile vorti circumagique poterant, hostiles mole sua laborabant, & velut reluctantibus aquis pigre agitabantur. Itaq; cum Nostri viribus nequirent, velocitate freti certis ictibus tormentorum hostem verberabant, summaq; iterum celeritate hostilem impetum eludebant. Pilę hostiū grandiores vel supra minores naveis, vel præter volitabant. Ubi vires modicæ, consilio & sagacitate juvandæ, quibus plura sæpe perfici, quam armis, periculo & negotiis compertum est. Summa itaque celeritate sequi, atque iterum se subducere, non cominus sed eminus dimicare consilium firmium stetit, ne

magni-

magnitudine hostilium navium, & multitudine armatorum hominum obruerentur. Magna utrinque virtute & alacritate dimicatum fuit. Dissonis militaris & nauticæ juventutis clamoribus, continuis machinarum verberibus tremefactum inhorruit mare, strepitus permixtus hortationes, gemitus ad cælum ferri, telis, cadaveribus naveis utrinque constratę, atque inter ea horribili spectaculo sanguine fluitantia tabulata. Tandem hostium vicaria, & liburnica nostra ita dedolatæ, ut aquam immodicam haurirent, fatigatęque pugnando deficerent, ita receptui signo dato pari ferme sorte recedunt. Paucitas tamen Nostrorum, virtus, confidentia, quæ confertissimam hostium multitudinem aspernabatur, in immensum illorum gloriam auxit.

CAPUT XXIX.

PRÆLIVM VOLPHARDI HARMINII, QVI ANNO CIƆIƆCI *CVM SVMMO CLASSIS IMPERIO IN INDIAM MISSVS FVERAT, CVM CLASSE LVSITANORVM.*

VOLPHARDUS Harminius anno sexcentesimo & primo cum imperio navibusque aliquot in Indiam missus fuerat, uti difficultates Indicorum commerciorum perrumperet, quas inter dubia hactenus discrimina immensarum divitiarum spes pensabat. Cæterum cum ad Sundę fretum pervenisset, ex Chinensi parone comperit, Bantamum à Lusitanorum classe, cui imperabat Andreas

Fortado Mendoza, arcte obsideri. Constabat hæc classis hostium Lusitanis militibus octingentis, Indis supra mille quingentis præter navalem pubem, octo majoribus navibus, triremibus viginti, quæ in eam rem expedita erat, ut Batavi, quorum industria in commerciis obeundis facile omnium artes superat, urbe pellerentur, cives & incolæ vel prolixis pollicitationibus, vel si id minus succederet, per vim & arma ab eorundem societate avorterentur. Interea Harminius, quanquam quinque tantum naves suppeterent, quæ ferebant homines circiter trecentos, ita ut prætoria hostilis sola plures numeraret, communicatâ cum concilio militari causâ, nihil agendo domum revorti turpe & inglorium judicabat. Ipse militię exactus, virtute & ingenio pollens, prorsus intentus omni modo pubem militarem accendebat. Regulus & cives Bantensium, qui ante annos aliquos Lusitanos expulerant, validâ classe triremes invaserant, omnesque internecioni dederant, se patriamque suam ad extremum armis tegere in animum induxerant suum, atque ideò ingenti diffundebantur gaudio, quod junctis nobiscum viribus obviam nunc ire tantæ potentię non diffiderent. Quippe insolens superbia, immanis avaritia, crudelitasque Lusitanorum invisa indigenis, qui apud illos fidem, pietatem, postremo honesta atque inhonesta omnia, quæstui esse non ignorabant. Uti autem Batavorum virtus in his oris semper Lusitanis formidolosa fuit; ita nunc iidem extremam fortunam experti. Primo aggressu continuis & certis tormentorum explosionibus, mobilitate navium fisus, classem Lusitanicam fatigare Volphardus studuit, mox etiam propius adortus duas triremes, & naveis

insu-

insuper tres, tam incredibili impetu insultavit, ut victoris lubidini cederent. Plures aliæ machinis convulsę depressæque, aliis ipsi Lusitani violentos ignes injecerunt, ne in nostrorum vel Bantensium potestatem redigerentur. Reliquæ, quę fædâ fugâ se receperant, Amboynam versus vela sinuarunt, ubi plures insulanos, quod cum Nostris commerciorum iis intercessisset necessitudo, crudeliter obtruncarunt, succisisque caryophyllorum arboribus spem fructuum in posterum barbaro ritu ademerunt. Volphardo victori occursare passim cives Bantensium, immensis in cælum laudibus tollere, alii fulmen belli, alii liberatorem suum indigetare: undique lætitia permixtusque gratulantium strepitus. Ipse Rex immensas illi gratias egit, immodicisque honoribus auxit. Ille autem mortalitatis memor, animi modestus, Deo Imperatori, qui nutu suo omnia temperat, gratiam tribuendam publice decrevit.

CAP. XXX.

VARIAE VELITATIONES SPILBERGII CUM LUSITANORUM NAVIBUS.

ANNO CIↃ IↃ CI. & seq.

GEORGIUS Spilbergius, virtute militari multisque bonis artibus pollens, omnem industriam intenderat, ut in India commercia Nostratium promoveret, malas artes Lusitanorum corrumperet, vires contunderet, profligaret. Pericula longi itineris, quas oras appulerit, cum

rege Candesiæ, qui illum summopere suspexit, nova fœdera, multa insuper alia, quæ referre nostrum negotium non est, editis diariis continentur. Velitationes nonnullas, & diversos in Lusitanos insultus memorare, id otii atque negotii mei esse duco. In abitu quidem (anno autem sexcentesimo primo se mari dederat) cum ubique fortunam urgeret, & oblata casu consilio rationique subjiceret, primus illi circa Promontorium viride cum tribus Lusitanorum navibus, quas caravelas indigetant, conflictus fuit. In portu Dalensi stationem illæ ceperant; atque adventanteis Nostros excussis machinis ingenti turbine globorum ferme obruerant. Etsi autem militibus cupido pugnandi flagraret, Imperator tamen noster providendo, consultando, cunctando portum omnibus communem violare nefas duxit. Cæterum iterum atque iterum irritatus; ingens animus, injuriarum impatiens, memorabile incepit facinus. Namq; sine ullo militari tumultu, vel tormentorum explosione, liburnica sua unam hostilium ex improviso aggreditur, innexisque navibus prompta militum manu hostem fatigat, urget, atque extrema molitur. Cominus res gladiis telisque promiscuis agitur, pro se quisque ferit, vulnera edit, perturbatos atque alios alibi resistentes interficit. Hinc inde clamor virûm, dum nostri acriter instant, hostis contra nititur, & iniquam sortem superare contendit, ad extremum victo propior ingenti terrore agitabatur. Ubi duæ relliquę hostiles naves vident sociorum rem in extremo sitam; suppetias ferendo majori vi atque potentia bonam occasionem Nostris corrupêre, quo minus victoriâ uterentur. Eodem itinere cum ad Ceilon insulam perventum

esset,

esset, amicitia regis Fimalæ, qui Lusitanos regno suo ejectos propulsare animo ardebat, Nostris admodum opportuna fuit. Imperator noster, quò certo experimento Regi probaret, se quoque Lusitanorum infestum hostem esse, in gratiam ejus treis illorum naveis, quæ in propinquo morabantur, facile superavit, & Regi incensis navibus captivos tradidit. Eadem expeditione cum prope Sumatram insulam Britannorum classi, cui præerat summo cum imperio Lancestrius, Nostri se junxissent, ingenti studio adnitebantur, uti potentiam Lusitanorum contunderent: comperto autem corbitam ex S. Thomæ insulâ mercibus onustam in propinquo esse, cursu duplici maria iterabant, ne opima illa præda elaberetur. Conspecta procul vela omnium spem atque animos intenderant. Itaque ex sententia Lancestrii omnibus rebus paratis compositisque, Spilbergius Præfectus cum centurione Britanno cursum velocissime eo properant: inprimis quia multum diei processerat, ne obscuram noctem pro præsidio hostes captarent. Relliquæ naves, ne hostibus fugiendi copia esset, diverso itinere fortunam maris experiebantur. Cumque nocte illuni densæ tenebræ cuncta tegerent, à nostro Generali cymba armato milite referta investigando præmissa, signo ignibus dato ingentem corbitam esse nunciavit, interrogatosque classiarios quinam essent, silentio transegisse. Imperatum Nostris fuerat, si advorsa pars percunctaretur, fingerent se classem esse Andreæ de Fortado, qui circa Malaccam, Sundam, & Moluccas exterarum nationum negotiationes armata manu prohibere summopere nitebatur. Ad extremum ubi hostis extremam vim parari animadvertit, coäctus

ctus

ctus rerum necessitudine, ad prælium asperrimum se accinxit. Quanquam autem per treis horas tormentorum incerta jactarentur verbera, & obscurum noctis horrorem ingeminaret, hostis tamen duabus navibus circumventus se suaque ingenti discrimine tutabatur. Adventantibus etiam cæteris navibus per totam noctem intonuêre machinæ, multi ex hostibus confossi, vel saucii cum ultimo spiritu luctabantur, ipsa corbita admodum lacerata, amplius adversus vires nostras contendere invalida, cũ sua conflictabatur calamitate; ubi dies primum appetebat, versus Malaccam vecta, circa Darienses insulas fessa & nimis quam quassata animum despondit, velaque submittendo, arbitrio victoris se permisit. Sexcentis illa hominibus, inter quos pueri mulieresque, referta, mille & quadringentorum vasorum capax, merceis copiosas stipabat. Quam luculenta præda fuerit copia mercium ostendit, queis transferendis per octiduum classiariorum impensæ fuere operæ.

CAPUT XXXI.

DE OCTO LONGIS HOSTIUM NAVIBUS DEPRESSIS VEL CORRUPTIS, ANNO CIↃ IↃ CII.

ADVEHERE in Flandriam octo longas naves infestandis Zelandorum oris tentaverat Fredericus Spinola, Ambrosii frater. Nongentos milites virtute validos quà Hispanos quà Lusitanos, mille & quingenta servitia classis numerabat. Verum ea fere tota præceps ierat, fœdis pressa

cala-

calamitatibus. Duæ naves à Britannis in Lusitania prope munimentum Setubalis incensæ fuerant, reliquę in faucibus freti Britannici gravissime exceptæ. Regina enim Elisabetha tres illic naves, uti hostiles opperirentur, locaverat: quîs accesserant quatuor Batavorum, præter eas, quæ Flandriæ oram tenebant. Manselius Eques, qui præerat Britannicæ navi, cui Spei insigne erat, & pinassam comitem habebat, maxima spe medium fretum inter Doveram & Caletum secabat, ne improvisus hostis elaberetur. Neque procul aberant duę Hollandicæ, quæ fiducia plenę Reipubl. juxta ac sibi consulebant, neque alio animo quam cum victoria prælii eventum expectabant. Cæterę in Dunensi statione anchoram fixerant. Tertio admodum Octobris die circa meridiem Manselio visæ hostiles naves, quæ Britannicam oram legendo silente cælo evadere tentabant, quod densior nebula ulteriorem conspectum inhiberet. Neque tamen, uti ex captivis postmodum relatum est, confligere cum Nostris hosti animus deerat, sed Reginæ sublimior navis, quæ veluti castellum mari imminebat, horrorem incusserat: retrorsum itaque remos agitando, obscuro noctis hac vel illac Neoportum vel Duinquerkam se recipere posse sperabant. Verum Manselius evestigio Nostros ad Flandricam oram adventum triremium monuerat; & binę Hollandicæ usque ad extremum diei breves cursus obliquando, ne elaberetur hostis, providebant. Reliquę, quę in Dunensi statione sedem fixerant, explosis tormentis monitæ, uti vento se committerent. Hinc nocte cadente, vela iterum hostes intenderant, quos æquo cursu nostri sectabantur. Manselius ad Gallicam

oram cursum flexerat, ut Flandriam petentes interciperet, exin audito fragore tormentorum, versus vada, quæ Goeingę appellantur, navigavit, ut hosti occurreret. Exceptæ primum hostiles naves à Dunensibus crebris tormentorum ictibus, sed ulteriorem conflictum positis ventis tranquillum mare diremit. Interea effugio hostes remis maria torquebant, & concitatiore cursu agebantur, sed surgente iterum vento nostræ velivolę naves quantum poterant insectabantur. Juxta Goeingas Manselius unam longarum navium triginta simul explosis tormentis ita quassavit, ut rupta antenna multi è medio sublati, plurimi saucii horribilem ediderint clamorem: jamque adeo victa, nisi propinquæ quinque triremes suppetias tulissent, cum quibus omnibus simul certamen inire non consultum videbatur, quod ingenti militum copia stipatę essent. Interea quatuor Hollandicæ naves sequendo hosti incumbebant, & prope Grevelingam hora decima nocturna plenis velis nave quadringentorum vasorum in unam triremium Gerbrandus Salius fertur. Illam fractâ puppi, lacero clavo, vasto hiatu mare absorbuit: trunca tabulata, avulsa puppis, Oceano fluitabant: juncta calamitati alia calamitas, duobus enim ante tormentis, quæ globos ferreos ad viginti quatuor pondo ejaculabantur, ita excepta, ut morientium & sauciorum gemitus & ejulatus horribilis exaudiretur, &, quasi una mortis species non sufficeret, hinc ignis, illinc aqua extrema intentaret. Centurio noster, implicitus sua navi alteri hostili, metuens ne multitudo militaris propriam navim obrueret, velis ruptis ab eo cursum deflexit. Verum eadem triremis (quæ Lucera appellabatur) ab Hartmanno & postmodum

modum iterum à Salio nocturnis tenebris dure excepta, tandem dehiscens media nocte cum pleraque juventute fundum petiit, ingens clamor & planctus ad astra tollitur, unusquisque lethi fugam quærit, neque invenit, ubique mortis dira imago ante oculos versatur. Præter navarchum Johannem Enoutum, qui primo conflictu lacera puppi in Hollandicam navem transilierat, & pubi nauticæ se immiscuerat, quadraginta Hartmannus centurio incolumes recepit. Nocturno hoc impetu magna hostes cepit consternatio, festinando, agitando omnia, hac atque illac se vertendo, & timorem & periculum auxerant. Idem enim fatum longę navis, cui Padilla nomen erat, cui Johannes Cantius, qui vicarium in classe imperium habebat, extrema intulit. Præter ducentos cæteri aquis mersi: quod plures non reciperentur, periculum vetabat, ne multitudine hostili obruerentur. Reliquæ virtute nostrorum centurionum ita fuere quassatę, ut duæ in litus Flandricum actę restaurari nequiverint; una ad Caletum naufragium fecit profugo milite, Spinolæ autem navis etsi ægre fluctuaret, bonis in mare jactis, servis libertate promissa, Duinquerkam appulit. In his autem devictis navibus longis plurimi Belgæ intolerabili servitute remigia egerant. Præcipue Cailliadus centurio, qui præerat triremi Luceræ, quę prima à Salii naui impetita præceps fundum petierat, gubernatorem navis, quâ Salius ferebatur, captivum antea dure admodum habuerat, qui pedibus machina ablatis mortalitatem misere implevit, dum paulatim dehiscentem cum militari pube navem suam conspectaret. Ita crudelitatis summus minister à Deo immortali punitus, uti à servo

quondam suo, nunc vero gubernatore, extrema illi incumberat calamitas. Fata nimirum viam inveniunt, dum cæleste illud numen tacito impetu omnia ad se trahit, & veluti connivendo pro tempore criminibus, postremo graviori pæna moram pensat.

CAPUT XXXII.

DE PRETIOSISSIMA LUSITANORUM NAVI, QUAM CARACQUAM INDIGETANT, A BATAVIS SUPERATA.

ANNO CIƆ IƆ CII.

DIFFICILLIMA quæque virtuti jugique industriæ cedere Indica à Fœderatis suscepta navigatio abundè ostendit. Nimirum animus ingens supra sortem positus, ubi virtutis via ad gloriam potentiamque grassatur, etsi reluctantibus mortalibus, sibi ipsi imperium constituit. Multotiens Lusitani Barbarique Batavis perfidiæ incautis specie amicitiæ, qui proclivis est decipiendi modus, imposuerant, nefariis cædibus tumultibusque omnia miscuerant. Verum perniciosa lubidine paulisper usi, suis victi fuere artibus. Nostri rebus florentibus cum Regibus Principibusque Indię societates novas inierunt, atque adeò Rex Achemi (est hæc Sumatrę urbium facile Princeps) quo præsente Houtmannus primus Indicarum navigationum autor anno CIƆ IƆ XCIX à scriba transfossus fuerat, multumque sanguinis fusum, Legatos ad Fœderatos Proceres Principemque Mauritium stabiliendę amicitię misit. In itinere juxta

juxta Helenę insulam occurrit ingens Caracqua Lusitanica, quæ margaritas & pretiosa mercium ex Goa vectabat, quadringentis hominibus stipata, septendecim æreis machinis instructa. Nostrę binę naves, quîs præerat Laurentius Bicquerus, vix centum & viginti viros numerabant. Una navium nihil hostile molita, hostilibus machinis excepta, nonnullis cæsis vulneratisque, quamquam virium impar concoquere talem ignominiam nequibat, & integram horam suis contra nitebatur machinis, donec altera, cui Zelandia nomen, adventans suppetias ferret. Quibus prædę & vindictę cupidis, queis animi mortalium supra modum incalescunt, ingens audacia increverat. Junctis itaque viribus tanta fiducia vincendi hostilem corbitam adoriuntur, uti illa, cum effugiendi copia non esset, presse versus insulę litora se reciperet, ne ab illo latere circumveniretur. Cæterum Zelandi, quibus nihil mari intentatum, solita solertia littus corbitamque inter se medios dedere, perfossamque & anchorariis funibus incisis fugientem insecuti, vela, rudentes, atque armamenta pertundentes, tandem ad deditionem coëgere, cum ipsa corbita ad tredecim pedes aqua hausta exitio propinqua esset. Victi ita vitæ conditionem accepêre, ut nihil margaritarum, pretiosarumque mercium occultarent, atque uti per triduum continuo sentinam moverent, cui negotio & Nostri, ne pretiosa navis fundum peteret, nonnullis quoque mercibus in profundum jactis, summa ope incubuerunt. Corbita ipsa ad quindecim millia florenorum æstimata fuit. Quicquid hominum erat, ad insulam, quæ Ferdinandi le Rona nomen acceperat, expositum. Ex tabulatis

bulatis lacerę corbitę constructâ naviculâ, Præfectus in Brasilię continentem, quæ octuaginta hinc dissita milliaribus, iter expedivit, quo cætera juventus navibus eodem abduceretur. Ingens hæc hostium calamitas: neq; tamen hic subticenda Præfecti hostilis virtus, an ex indignatione animi ferocia, qui, ubi cognovit paucitatem victorum, ultro mortem affectavit, rogans uti Nostri in cæteris fidem servarent, ipsum fistularum globis è medio tollerent. Quippe judicabat cuncta mortalium fluxa brevi dilabi, egregia autem facinora & virtutem etiam post mortem immortalia esse. Cæterum virtuti ille honos datus, ne jura gentium violarentur: & ferox nautica pubes, quę extra conditiones nemini parcebat, devicto quamvis ultrò petenti extrema intentare, grave dedecus flagitiumque judicabat. Nostri cum pretiosissima corbita incolumes in Zelandiam appulêre, Legati Regis Sumatræ liberaliter admodum excepti, adducti in castra Mauritii, qui Graviam urbem obsidione premebat, attoniti moles operum insuetas illis gentibus spectabant. Principi Legatorum, Abdulzamat nomine, qui mortalitatem paulo ante impleverat, honestissimis exequiis publicum monumentum Medioburgi erectum fuit. Cujus honori Epitaphium ipsum hic subscribere visum fuit.

HIC. SITUS. EST.
ABDUL. ZAMAT. PRINCEPS. LEGATIONIS.
A. REGE. TAPROBANAE. SEU. SUMATRAE.
SOLTAN. ALCIDEN. RAIETRA. LILLO. LAHE. FELALAM.
MISSAE.

AD.

Ad. Illustriss. Principem. Mauritium.
Cum. Duabus. Navib. Zeland. Quae. In. Dedit.
Accepere. Liburnicam. Lusitanicam.
Vixit. lxxi. Obiit. Anno. cIↃ IↃ c ii.
Praefecti. Societatis. Indicae.
H. M. P. C.

CAPUT XXXIII.

FREDERICI SPINOLÆ CVM ZELANDIS NAVALE PRÆLIUM,

Anno cIↃ IↃ c iii.

FREDERICUS Spinola quietis ingloriæ impatiens, quique ex virtute famam inclytam captabat, ingentemque animum incultu atque socordia torpescere non permittebat, octo longas naves, minores quatuor, populandę Zelandicæ oræ ex portu Slusano in mare eduxerat. Obsederant portum tres bellicæ, quîs vicaria potestate imperabat Justus Morus, duæque longę naves; qui ubicunque aliquid infesti oriebatur, illic adversus vim armatam parata habebant præsidia. Quarum quatuor (quinta vento iniquo longius aberat, tormentorumque usui tantum inserviebat) ultro obvias dissono nautico clamore, quo initia præliorum accendi solent, bipartitò Spinola adoritur. Favebat patrando facinori cælum tranquillum, constratumque ferme æquor leniter spirantibus auris, remigiis idoneum: aderat præter nauticam turbam, hominum armatorum multitudo

titudo (mille & quingentos jaculatores nonnulli numerant) qui tubis globorum procellam confertim jaculabantur. In Batavorum classe præter classiarios triginta tantum sex milites è Vlissingano præsidio, mentis igneæ, tuborumque flammas ostentabant. Spinola igitur & navium & virorum multitudine circumvenire nostras nitebatur, & crebro insultu modò hac modò illac circumcursabat. Zelandi, qui ferocia ex mari contractâ obdurato animo contra omnia pericula obnitebantur, jam ante metum mortis, quam hostem vicerant. Illi modò propius, modò longius machinis contra niti, armis hastisque cominus vulnera intentare, furioso insultu cunctos territare. Nubes atra ex fumo cælum mariaque obduxerat. Claro die tanquam intempesta & tenebricosa nocte, incerto prælii eventu, per duas horas dimicatum. Ipse demum Fredericus, victoriæ supra modum avidus, & præceps ad explendam animi cupidinem hostili puppi insultat, plurimis vulneribus, etiam mutilo brachio, animam cum sanguine expiravit: cæsorum numerus incertus, alii enim octingentos, alii trecentos tantum numerant. Pauci admodum ex Nostris desiderati, quod densior illorum navigiis compages jactus machinarum eluderet. Cæsâ tantâ hominum multitudine, laceris triremibus, fractis remis, ingens incesserat Hostem consternatio, ne adventantibus ex Zelandia navibus, queis summo cum imperio præerat Haultainius virtute & genere nobilis, circumveniretur, atque extrema pateretur. Itaque rectà per aquas eluctati portum Slusanum petunt. Hac victoriâ terror longarum navium, quæ nostro mari insuetæ remigiis agitabantur, evanuit, comperto etiam

silen-

ſilentibus ventis, quo tempore nulla velificandi eſt opportunitas, vinci debellarique poſſe.

CAPUT XXXIV.

IACOBI HEEMSKERKII CUM LUSITANORUM PRETIOSISSIMA CORBITA PRÆLIUM, Anno cIↄ Iↄ c III.

MEMORABILE quoq; illud prælium Jacobi Heemſkerckii cum corbita Luſitanorum pretioſiſſimâ ſilentio transmittere nefas duco. Acceperat hæc onus Macauæ, (quod oppidum apud Cantonem amnem in imperio Sinenſi Luſitani precario tenent) & pretioſiſſimis mercibus ſtipata carinam fatigabat. Merces omnes ultra quatuor milliones fuere æſtimatę. Ipſa navis centum & quadraginta vehium octingentos viros, inter quos centum fœminę, vectabat. Cæterum quicquid magnis impenſis Divûm largita fuerat indulgentia, id una dies diſſipavit & potentioribus tribuit. Namq; ipſa Malaccam rectâ petens, freto inter eandem & Sumatram medio, duabus forſan modicis Heemskerckii navigiis, quæ ducentos tantum continebant milites, occurrit, atque ex ſuo veluti caſtello Noſtros deſpectans, ſecura prælii extemplo claſſicum canere, ſanguineumq; à puppe vexillum expandere inſtituit. Contemptus hoſtium frequens initium calamitatis, & ſuperbia ut plurimum primo impetu flacceſcit. In tanta rerum humanarum volutatione, pugnæque maritimę cum mari ſuo fluctuantis incerti-

certitudine, exiguis momentis summa imis vortuntur. Nostris sola fortitudo munimentum inexpugnabile erat, quam qui pectori suo circumdedit, securus in hac vitæ obsidione perdurat, & per aspera eluctatur. Atque hoc tum in aliis, tum in hoc prælio periculo rei compertum fuit, quantum valeat lacessita virtus. Quò enim minores vires, eò acrius furioso quodam impetu ipso initio incubuit nautica & militaris pubes. Et vicit quoque fortuna nostra, quę nitenti, laboranti, ut plurimum succurrit. Continuis enim machinarum verberibus lassata hostilis corbita, tandem uno alteroque loco ingenti ruptura ita perforata, ut jam gurgitem aquarum immodicum hauriret, atque extenso candido vexillo supplex se suaque omnia potestati victoris permitteret. Ex Lusitanis septuaginta cæsi, reliqui, uti conventum fuerat, terrę expositi.

CAP. XXXV.

STEPHANI VERHAGII PRÆFECTI IN INDIA CUM LUSITANIS PRÆLIA.

ANNO CIↃ IↃ C IV. & seqq.

PRAEFECTUS Stephanus Verhagius, qui summo imperio classem ductabat, anno admodum millesimo sexcentesimo tertio mense Decembri in Indias ablegatus fuerat, uti crebris novisque expeditionibus hostem fatigaret, conficeretque. Quippe juxta Proceres, penes quos suprema Reip. cura, Mauritius Princeps, ingens consiliis, invictus bello, qui vincendo vitæ spatium æquaverat, qua-

quavorſum mare commerciis & armis penetraverat, & cum oriente Sole famam quoque terminaverat, auctoritate ſua ſummopere res Indicas promovebat. Ex diverſis corporibus Fœderati Patres ſocietatem fecerant, cui ſoli publico nomine commercia tractandi poteſtas data. Collata à civibus ad ſexagies centena millia. Ex quo tempore ita laſſatus Oriens navigationibus, uti nervi potentiæ Hiſpanicę ſuccisi, opes Regis exhauſtę fuerint, commerciisque Indicis uſque ad invidiam Batavi florerent. Continuò Patres ſucceſſus ſucceſſibus urgendos; quò à Belgis hoſtilia averterentur, diſſitis terrarum lacerandam regis potentiam censebant. Hinc claſſes claſſibus junctę, maria pene ultra ſolis ambitum ac metas navibus conſtrata, continuo hoſtem laſſabant. Inter cæteros Verhagius initio itineris ſui varia & ancipiti fortuna uſus. Ad inſulam ſtatim Moſambiquam Luſitanis occurrens, navem ebore onuſtam expugnavit, vacuamque ignium furori reliquit, & mox quinque alia minora navigia inſtar ſubiti fulminis repente proſtravit, cum vix hoſti contra feriundi aut conſerendi manum copia eſſet. Goam prætervectus non minimam civibus injecit conſternationem; præſidiarii omnes in armis, claſſis triremium in procinctu, cæterum ſe periculis objectare non auſa. Unam tamen navem mercibus probe onuſtam offendit, verum ubi Arabicam eſſe Meccâ profectam animadvertit, liberam dimiſit. Hinc Cananoris oram legens, & poſtmodum cum Malabarum Rege ad Calecutum percuſſo fœdere, Sumatram, atque inde Bantamum contendit. Ibi commodum Luſitanica navis, quæ magnam vim pulveris pyrii cum annona militari vecta-

bat, Ambonamque petebat, intercepta. Et mox Ambonæ propugnaculum, quod Luſitanus inſederat, Gubernator, dum tumultu improviſo, atque incertâ formidine cuncta turbarentur, nullum inſultum operiens æquis conditionibus dedidit. Neque verò hic trahendum tempus eſſe ratus Imperator, quod fama in rebus proſperis validiſſima eſſe ſolet, Tidoram petiit. Cumque ex advorſo arcis Tidorenſis naves appuliſſent, per tubicinem deditionem confeſtim poſtulavit. Cæterum præſidiarii, quorum ſpectata virtus, fidei & obſequii in regem ſuum glorioſa erat conſtantia, ingens illud flagitium ducebant, ſi non uſque ad extremum ſpiritum defenſioni incumberent. Propter litus juxta caſtellum duæ naves Luſitanicę magnę ſtationem ceperant, quas inprimis debellandas cenſebat Imperator. Ablegatus eò cum duabus navibus Joannes Mollius vincendi animo, qui primus ad victoriam gradus eſt, ingenti impetu hoſtes aggreditur, neque aſperitas loci aut inſolentia intrepidum militem territabat. Neque hoſti animus deerat ſua defendendi, machiniſque majoribus & minoribus acriter noſtros fatigabat. Horrendo ſtrepitu tormentorum mare vicinumque litus cricumtonabat, plureis armati cadebant, idem tamen fervor, eadem ferocia gliſcebat. Igitur eò intentior Præfectus ad victoriam niti, omnibus modis hoſti imminere, opportunitates omneis captare. Ad inſultandum ſcaphas undique armaverat, quibus undique naves cingebat: Luſitani tandem oppreſſi, cum nullum in fugâ præſidium eſſet, incompoſiti, qua pedes ferebant, divorſi in mare inſilientes, naves diripiendas noſtris reliqueruut. Per aliquod tempus fluctuaſſe animo

vide-

videbantur, an ignes navibus subjicerent: inventi enim plures igniti funiculi, stupæque incendiariæ jam paratæ, uti pulveri pyrio injicerentur. Nostri tormentis inde majoribus duodecim & nitrato pulvere suas in naveis translatis, igne easdem accensas ventorum simul & aquarum ferociæ commiserunt. Neq; tamen hisce consternatus præsidiarius miles, qui propugnaculum obtinebat, verum eò magis contra advorsa virtutem firmabat. Rex Taranatensium quatuordecim navigiis, quæ singula centum & quadraginta armatos viros continebant, in subsidium venerat, qui, ubi se terræ dederat, impediturus erat, ne Tidorensis Lusitanis suppetias ferret. Interea Johannes Mollius simulatque cum centum & quinquaginta armatis vestigia terræ pressisset, duos vicos incendere, quo late formidinem incuteret, munitione factâ tormentis arcem ferire, ipse cum duobus militibus per insidias nocturna tempestate castellum explorare. Comperto continuis machinarum ictibus quassatis mænibus aditum patefactum, incitare postridie militem, uti acri in arcem insultu virtutem solitam exercerent, arce patefacta Lusitanis præceps exitium imminere. Jamque adeo ipse Mollius imperterritus cum sex septemve militibus arcem superaverat. Cæterum jam intra mænia erecto Auriaci vexillo, Lusitani ex editâ turre infensi ardentibus pilis nostros territare, fortunam præclari facinoris urgere, omni modo eniti, uti Nostri iterum arce expellerentur. Mollius, cum in turba cadens dextrum crus fregisset, vexillo quoque ignibus fœdato, ad munitionem revorti coactus. Interea idem crure licet fracto, animo tamen validus & impiger, accendere iterum militum ani-

mos, hortari, urgere singulos, ut nunc forti paratoque animo essent, ferro iter aperiundum. Non virtutem, sed paucitatem obstitisse, quo minus consummarent victoriam. Nunc centum & quinquaginta armatos homines propulsare hosti fatigato grave atque iniquum certamen fore. Ita Nostri incitati, postquam majore vi hostes urgent, undique clamor ingens oritur. Cæterum præsidiarios asperrimum prælium non territabat, sed infensi intentique eminus tela jaculari, occursanteis vulnerare, denique Nostros expellere. Cum non opportuna hæc res cecidisset, naveis ad machinas excutiendas reversæ, turrim potissimum, unde ardenteis pilas Lusitani torquebant, continuis ictibus verberabant. Erat in illa turri ingens vis tormentarii pulveris, qui partim incuria hostium, partim continuo machinarum impetu subito ignem concepit, horribilique spectaculo simul cum viris turrim in sublime jactavit, tanto fragore, uti dissilire terrarum compages videretur, mare & tellus late contremiscerent, & veluti per attonitas nubes lapides, arma, tela, viri, trunca capita, artusque latè dispergerentur. Ita Castellani repentino metu perculsi sibi suisque deditione consuluerunt, cum Batavi novum insultum tentarent. Ipsa arx diruta & solo æquata, Tidoræ rege, qui nova cum Batavis fœdera simulabat, postulante, quam tamen servari, præsidioque augeri satius fuerat. Lusitani, quorum quingenti adhuc cum uxoribus & liberis numerabantur, naviculis tum ad alia lôca, tum maxime ad Philippinas delati.

CAP.

CAP. XXXVI.

PRÆLIVM NAVALE INTER PETRVM CVBIARRAM PRÆFECTVM CLASSIS HISPANICÆ, ET HAVLTAINIVM ZELANDIÆ ARCHITHALASSVM, Anno cIↃ IↃ c v.

PEREGRINUM militem, qui duodecim constabat centuriis, rebus firmandis tutandisq; in Belgium transferre Regi consultum videbatur. Conductæ Olyssipone decem naveis, vectandis mercibus suetę, celocesque aliquot, quò milite refertæ tutius imponerent. Classi præerat Petrus Cubiarra, militiæ Sarmientus ejusdem prænominis, militię impiger & vetus tribunus. Vere adulto sub finem mensis Maii simul cum aliis compluribus onerariis navibus mare ingressus, duodecimo die Junii propter Britanniam velis impellebatur. Quo comperto Zelandię archithalassus Haultainius, in parteis consilii convocato Joanne Gerbrandi, qui secundam in classem potestatem obtinebat, constituit, quadripartito classem distribuere, binę alæ Doveram & loca inter, quæ Cingula vulgo indigetant, Swartenessam & Caletanam rupem, præpedirent, ne Flandrica litora Hispanus attingeret, cæterę juxta Britanniæ oram, si illac appelleret, hostem opperirentur. Binæ naveis hostium, quę onerarias se dissimulabant, binis nostratium circa Cingula occursant, jussoque, uti hostileis vela submitterent, hosteis primo surdis ad postulationes

auri-

auribus, ſilentio cuncta tranſigebant, dein, ubi nullum effugium vident, ex fiſtulis militaribus denſam glandium procellam in noſtras naveis immittunt, quîs & damnum modicum inflixêre. Noſtri machinis omnibus admotis ita intonuere, uti navium una globis perforata, rimis fatiſcens, ne aquis abſorberetur, præcipitem ſe in vicinum litus egerit. Plureis cæſi, cæteri nando, aut ſcaphis Anglorum excipientibus, evaſêre. Aliam navem juxta portum Doverenſem cum duæ Zelandicæ premerent, ſicco arenarum ſimul hæſêre. Cæterum hæ leviores ultro fluitantes, haud difficulter vadis emergunt, atque acerrimo inſultu hoſtilem oppugnant, capiuntque. Cuncti, uti juſſum fuerat, in profundum præcipites aguntur. Prolixe milites, & quidem veterani, cum ingloriam inter aquarum vortices mortem imminentem ſpectarent, de Fortuna ſua conquesti, dictitantes, ſe, quod difficillimum inter mortales, mortem aſpernari, verum hoc dolere, ſe veteranos milites, totiens adverſa & ſecunda ancipitis belli expertos, non ferro non acie occumbere, qua liceat etiam ante extrema vindictam ſui agere, & mutuis vulneribus cadere, verum aquis gloriam militarem ſimul cum vitâ obrui. Cæterum nullis verbis flecti miſericordia potuit, adeò uti & illi qui occultati fuerant eidem violento fato ceſſerint. Supra ducentos miſerabili ſorte aquis hauſti periêre. Poſtridie & aliæ naves eadem ferocia ſuperatæ; una incenſa inter aquas & igneis luctabatur. Ex captivis bini quique à tergo ſibi invicem alligati in mare jactabantur. Quod cum unus indignatione æſtuans oculis ardentibus conſpiceret, memorabili facinore, non opus eſſe inquiens vinculis hoſtilibus,

ſtilibus, præcipiti gradu in mare ſponte deſiliit, & gloriæ avidus mortem ſibi liberam properavit. Reliquę naveis etſi ſupra modum quaſſatę, plurimis cæſis ſauciiſque, (quippe continuò tormenta noſtra fulminabant) vento ferente ægre portum Doverenſem tetigere. Ex arce Britanni acriter majores globos in Noſtros jaculabantur, quod juxta litus portumq; ſuum pręlium conſerere illicitum dictitarent. Accuſantibus poſtmodum Anglis jura portuum violata, reſponſum à Batavis, impetum præliorum, quando mens concita & extra ſe poſita hoſti incumbit, cohibere non eſſe in manu pugnantis, hoſtem, ſe non verò vicina telluris reſpexiſſe. Hæc clades dimidiam partem virûm naviumque conſumpſit. Qui ſuperſtites terram tetigerant, litore tenus in tuguriis degentes, omnium inopes, miſerabilem vitam tolerabant, complures vulneribus vel morbis confecti, inter quos & ipſe Cubiarra, extremum diem clauſerunt.

CAPUT XXXVII.

LAMBERTI PULCHRI CUM PRAETORIA DUINKERCANORUM MEMORABILIS CONFLICTUS,

ANNO CIƆ IƆ C V.

LAMBERTI quoque centurionis, cui Pulchri nomen adhæſit, pulcherrimum & memorabile facinus hic ſubticendum non videtur. Treis naves hoſtiles, infeſtando mari & prædę inſectandę, menſe Decembri Duinkerca ſolverant, inter quas Prætorię Adrianus Theodori militię ma-

ritimę vetus infractæque virtutis, summo imperio præerat. Joannes Gerbrandi, qui inter Nostros vicariam mari dignitatem obtinebat, juxta cum Lamberto vestigia premens, insectandis navibus frustra ex parte operam intenderat. Duabus elapsis, Prætoriam Lambertus sero diei nactus (erat is Decembris undecimus) primo tormentis utrinq; tonantibus, dein retinaculis injectis mascula virtute cominus prælium occepit: bombardis, ensibus, lanceisque, quæque alia instrumenta furor militaris ministrat, acerrime dimicatum, ita ut sanguine fluitantia tabulata tingerentur, cadavera in mare volverentur. Neque tamen hostis animum despondit, advorsis vulneribus plerique cadebant, cæterum ubi & Ioannes Gerbrandi adventaret, insertaque antenna anterioris veli posticæ arbori, eandem frangeret, Imperator hostilis ventre tenus lancea transfossus terrorem auxisset, deditio properata fuit. Ex captivis octuaginta novem (centum & viginti sex armatis viris navis stipata fuerat, cæteri occubuerant) sexaginta infœlici ligno suspensi, cæteri vel veniam meruerant, vel ad supplicia ducti, renitente nemine, evaserant. Ex Nostris treis tantum cæsi, duodecim circiter vulnerati fuere.

CAP. XXXVIII.

MALACCÆ OBSIDIO, ET PRÆLIUM NAVALE INTER MATELIVIUM ET LUSITANOS, ANNO CIƆ.IƆ CVI.

REx Hispaniarum, cum quaquavorsum non tantum publicis Nostratium, verum etiam privatorum opibus

bus fortunę ejus, qua ſol oriturque caditque, lacerarentur, viſcera ac nervos imperii, quîs univerſum ferme orbem territabat, præcidi ſummopere indignabatur. Neque enim amplius nomen regium ac ſplendor ſe ſuſtentabant, cum Batavi, Mattiaciq; mari innutriti aſſiduo contactu lucri ac ſucceſſu utrumque ſolem fatigarent, neque ultima terrarum, ipſiusque naturæ occultantis ac fugientis abdita à rapinis prohiberent. Anno itaque milleſimo ſexcenteſimo & quinto ſeveriſſimum edictum promulgat, quo Hollandis Zelandisque ſub pœna capitis, atque amiſſione bonorum, utriuſque Indiæ navigationem interdixit. Cæterum fruſtra prohibet, qui inhibere nequit, neque bella minis ſed viribus geruntur, ſuſtentanturque. Atque adeò, uti omnia fortitudo periculorum ſecura perrumpit, eò acrius invictus animus atque lucri ingens cupido, quæ omnium mortalium inprimis mercatorum animos in tranſvorſum rapit, ad fortunam ulterius experiundam ſummopere ſtimulabant. Eodem itaque anno Curatores ſocietatis rebus ſuis intenti novam claſſem expedire, neque ſumptibus neque laboribus parcere, atque ut animo cupienti nihil ſatis feſtinatur, omni ope niti, ne cunctando bonam occaſionem corrumperent. Inſtructiſſima itaque claſſis navium duodecim mari committitur. Præfectus illi erat Cornelius Matelivius, militię impiger, quem ſocietatis quoque conſortem non tantum publica ſed & privata commoda ſummopere incendebant. Et vix ea ſolverat claſſis, cum anno proximo ſub imperio Pauli à Caerden octo naves iterum commeatu, & milite probe inſtructæ in Indiam miſſæ, ut in præſidiis ibi vitam agerent. Magna quippe conſilia,

 ubi

ubi mature perpensa, impetu valida sint, cunctatione languescunt. Cæterum de Matelivio ejusque molimine, & cum Lusitanis acri prælio, nonnulla hic in medium adducere, res ipsa & locus postulat. Cum itaq; anno cIↄ Iↄ c vi sub finem Aprilis ad auream Chersonesum, in cujus extremitate ad maris sinum Malacca obtenditur, classem appulisset, contra hanc Lusitanosque periculum facere audax illius consilium fuit. Cum autem proxime ad urbis mænia accedere nequiret, frustra machinarum verberibus impetebat. Rex Ihortanus, qui Nostris fœdere junctus erat, cum aliquot triremibus bis mille Æthiopes subsidio miserat. Octingenti, qui in tellurem se dederant, suburbio incenso incolas in ipsam urbem se recepisse compererunt. Nostri nihilominus cum auxiliaribus Indis oppidanis imminere, verum ubi propius accessissent, ibi verò præsidiarii Lusitani virtutem ostentare, urgentes pellere, maxumâ vi cædere, ita ut plureis Nostrûm sauciati, vel letaliter icti occubuerint. Pulsis tamen in urbem Lusitanis, quatuor suggestibus in ipso suburbio erectis, machinarum nostrarum strepitus ad cœlum ferri, horrendoque mugitu pilas ingentes in urbem ejectare, promptis paratisque ad arma præsidiariis, qui mænia defensabant, & undique sua tela jacientes vibrabant. Ubi neque ita res procedit, & classis Lusitanica Goâ quotidie expectaretur, machinæ bellicæ cum sauciis, & ægris ad naves reductæ. Cæterum trecenti in litore relicti strato per fluvium ponte proximum cœnobium invadunt. Hinc ulterius meridiem versus, infesto per paludes itinere, centum & quinquaginta nostrates cum quadringentis Æthiopibus, derepente opportuno loco castra metati

sunt,

sunt, quâ urbs minus valida invia paludum prospectabat. Oppidani, qui se locorum asperitate satis munitos credebant, insolita re perculsi nihil ex virtute militari intermittere, Nostri contra niti, namque ibi propugnaculo subito excitato tormentisque dispositis, frustra tamen deditionem postularunt. Hinc per occultos tramites nocturnis tenebris tecti loco, qui vix sexaginta passus ab urbe distabat, vallum dimidiatę Lunę formâ tanta celeritate excitarunt, uti ope divûm aggestus illuc cespes videretur. Dum ita hostibus imminent, magnitudo tanti incepti adventu Lusitanę classis suppressa, quæ robore militum & magnitudine navium ferox perniciem Nostris moliebatur. Quanquam autem militaris pubes, quæ immensâ cupidine incepta patrandi exagitabatur, divelli se inde ægre pateretur, tamen & commune periculum & pugnandi iniqua necessitudo eos ad naveis reduxit. Ubi Fœderatos se recipere Lusitani animadvertunt, Civitas ingenti gaudio permota virtutem intendere, nostris tanquam victis insultare, castris direptis deprehensos cædere: verum ubi Nostri advorsa iterum corpora ostentant, turpi fuga quinquaginta plus minus cæsis in urbem acti. Ita insectandi cupidine festinatum prælium pari celeritate & formidine deseruerunt. Dehinc Nostri naves ingressi, levatis die decimo & septimo Augusti anchoris, hostili classi obviam eunt, quę quatuordecim immensę horrendæque molis navigiis, totidemque minoribus, nec non triremibus quatuor, pigro motu ipsi Oceano gravis aquas pulsabat. Summum in illam imperium Prorex Goæ obtinebat. Ille, uti secura est credulitas, viribus fretus victoriam animo volutabat, ipse imperterritus, atque

imperandi in iis locis vetus. Naveis, quæ è vasto mari tanquam castella eminebant, multis tormentis graveis, continuis machinarum ictibus nostris erant terribiles. Centum & quinquaginta ictus eâdem vesperâ intremiscente Oceano numerati. Postridie, cum una ex Nostratium navibus, cui Nassoviæ nomen, à cæteris foret sejunctior, cui propter malaciam maris difficulter succurri poterat, hosteis opportunum circumveniendi illam tempus rati, facibus infestisq; ignibus propemodum obruerunt, ita ut classiarii, cum res suas afflictas viderent, scaphis ægre periculum effugerint. Ipsa quoque Matelivii Prætoria navis, cum aliâ, cui Medioburgum nomen, à tribus majoribus Lusitanorum navigiis circumventa, ferme cum exitio luctabatur, nisi adventantes socii ignita tela in unam Lusitanarum tam confertim ejaculati fuissent, ut exorto incendio, horribili spectaculo, ignis magna vi agitatus obvia quæque corriperet. Ita imperator, qui & fortiter rem gesserat, præcisis anchoralibus funibus, furori ignium se subduxit. Cæterum Medioburgum navis ita arcte duabus hostium innexa erat, ut dissolvi nequiret, & simul cum hostibus violentis ignibus deflagravit. Classiarii nostri pleriq; imminenti se subduxêre periculo, Lusitani igneis vitando, & in profundum prosilientes contrario elemento perierunt. Prælio hoc usque ad medium diem prolato, reliquum tempus reparandis navibus, quæ utrinque supra modum labefactatę erant, datum fuit. Die deinde vigesimo Augusti, Imperator hosti, qui anchoris fixam classem tenebat, occursare atque ad prælium lacessere in animum induxit suum; eò magis, quod militaris pubes eò sponte ferebatur, qui omnes labores &

pericula consueta habebat, tum quod illi, qui inferunt periculum, fortiores videantur. At Lusitani, vel quod formidine agitarentur, vel quod non satis reparatis navibus magis opportunum tempus opperirentur, Malaccam vorsus tendêrunt. Nostri interea apud vicinos Reges divortere, cuncta officia humanitatis intendere, providere ne quid hostis rerum novarum moliretur, reparandis navibus & commeatui operam summa vigilantia præstare, saucios & ægros reficere, denique nihil militaris exercitii intermittere. Lusitani deinceps relictis ad Malaccam septem navibus, cæteris probe expeditis mari se committere, Fortunam iterum experiri, atque extrema Nostris intentare. Nunquam enim magis impigre ad certamen itur, quam ubi pro imperio, salute, divitiis, quæ prima mortales ducunt, dimicatur. Batavi intellecto hostem in propinquo esse, expeditâ classe occursantes, ingens horridumque prælium iterant. Imperator cum duabus aliis navibus, Lusitanorum navem, quæ paululum separata à sociis iniquis fluctibus agitabatur, summo impetu adoritur, superat, in profundum protrahit, occisisque pene omnibus, sociis, qui in altera navi erant, comburendam relinquit. Ab altera parte, Præfectus qui vicarium in classe nostrâ imperium obtinebat, à duabus Lusitanicis corbitis apprehensus, non prius utramque reliquit, quam una igne corrumperetur, altera continuis machinarum ingentiumque pilarum verberibus perforata, atque armamentorum usu destituta temere per incerta fluctuum oberrans, & mox iterum comprehensa tandem sortem nacta fuerit. Et Fortuna hostibus advorsa non simpliciter nobis indulsit. Namque

que & altera Dîs faventibus summa vi & virtute militari Nostratium expugnata, in potestatem nostram venit. Ita rebus afflictis, metus ingens & consternatio hosteis concussit. Interea Imperator animo fluctuans, cum ad portum Malaccensem cursum flexisset, an relliquas hostiles naves, quæ ibi sedem fixerant, adoriretur, Lusitani, qui omnia extrema metuebant, navibus suis igneis immisere, pulcherrimo Fœderatis spectaculo, qui quæ vix sperare ausi, hosteis faces propriis navibus injectantes oculis usurpabant. Ita terribilis classis, quæ viribus suis tumida & ferox extrema minabatur, funditus deleta; ingens gaudium Batavis cumulatò auxit. Primores ex captivis sex millibus coronatorum redempti, gregarii, cum Nostris, qui Malaccæ in vinculis erant, permutati.

CAP. XXXIX.

GEMINA EXPEDITIO GVLIELMI HAVTAINII, ET PROPRÆFECTI REINERI NICOLAI MEMORABILE PRÆLIVM; Anno cIɔ Iɔ cvi.

INITIO hujus anni nobilem classem viginti quatuor navium Batavi expediverant, uti sub imperio Hautainii vel Americanam classem interciperent, vel Lusitanicis, quæ in Indiam iter moliebantur, exitum præcluderent. Hautainio ventis advorsantibus, & iniquo mari tardum iter, ex direptione mercatoriarum navium, & populationibus vicinorum litorum, præda haud modica suppetebat. Lusitanicæ naves

naves mare ingredi non ausæ: de Americanis nuntii allati, unam argento stipatam funesto prælio Batavicæ implicitam simul conceptis ignibus conflagrasse, treis fœdis tempestatibus depressas, quatuor Havanæ portu opum inanes (hoc enim subdole addebatur) navigandi opportuna tempora opperiri. Ita alimentis quoque deficientibus, quia vectoriæ nostræ naves obluctantibus ventis adferre nequibant, maturatus in Patriam abitus. Æstate inclinante novata iterum sub ejusdem Hautainii imperio navalis expeditio, uti viginti quatuor navigiis, quorum sex tempestas in diversa abripuit, adventanteis ex India & America naves exciperet. Cæterum ex improviso Ludovicus Fiasciardus octo galeonibus, quarum moles ferme invicta terrorem incusserat, occurrit: aderant præterea plureis longæ naves, sed quæ propter asperitatem venti inutiles juxta litus stationem elegerant. Hic erat ille Fiasciardus, qui inermibus septem navibus, quæ sali quærendo destinatæ fuerant, juxta Americæ insulas superatis, crudelitate nobilis quæsitissimis ultimis suppliciis in nautas sævierat. Vnam galeonum ferocia horridus ille Præfectus in Zelandicam vicariam, cui Regnerus Nicolai præerat, impingit, tanto vicinarum navium horrore, uti propius accedere non ausæ pugnam ex longinquo aspectarent, & mox oborta nocte ingenti dedecore retrò cederent. Regnerus tanto periculo à sociis relictus, quanquam extrema imminere non ignoraret, fretus tamen sua militumque virtute, quantum poterat armis contendebat. Atque adeò solus per duos integros dies, arbore disjecta, nave supra modum truncata, plerisque sociorum cæsis, impiger animi, consilioque potens hostilem

impetum sustinuit. Denique, dum cæteri suppetias ferre cunctantur, metuendumque esset, ne navis lacera fluctibus ingruentibus deprimeretur, ne ab hoste gravius in captivos consuleretur, Imperator, classiariique extremum ausi facinus, ultro horribile genus mortis, incenso nitrato pulvere, elegerunt. Primo itaque supplices Deum immortalem precati, quod mortem, ne ludibrio & crudelitati hostium se sisterent, prævorterent, tandem veluti à supremo numine impetrata venia, se suaque omnia, funiculo ignito pulveri immisso, ignibus feralibus subjiciunt. Dissiluere immenso fragore compages & tabulata navis, mali antennæque in sublime raptę, miserandaque fortuna truncata corpora, sparsim disjecta, ex alto iterum mari injecta fluitabant. Sexaginta homines violentia fati oppressit. Duorum semiustulata corpora in hostilem navem dimissa, horrentibus tale spectaculum ipsis hostibus, veterem in vultu ferociam, moriendique contumaciam retinuerunt. Ita neque victi ab hostibus, de ipsa morte, à qua ipsa natura cuncti admodum homines abhorrent, triumphum egêre.

CAPUT XL.

DE NOBILISSIMA VICTORIA IACOBI HEEMSKERCKII IN FRETO TARTESSIACO CIRCA GIBRALTARAM,

Anno cIɔ Iɔ c vii.

CONVENERANT Patrię Proceres ad petitionem Archiducis, uti de pace, induciisve colloquia conferentur

rentur, verum jam ante classis triginta majorum minorumque navium mari commissa, uti ipsos Hispaniæ nervos peteret. Princeps classis erat Iacobus Heemskerckius, navigatione ad Polum arcticum nobilis, quique ante tres annos in India ingentem corbitam Lusitanorum, quæ ultra milliones aliquot æstimabatur, incredibili virtute duabus minoribus navibus expugnaverat. Cæteri omnes præfecti classiariique, tanquam Argonautę, mari & procellis innutriti, ab horrido elemento marinam fortitudinem conceperant, & periculorum consuetudine omnia pericula contemnebant. Inerat Imperatori contemptor mortis animus, præliorum maritimorum sagax, victoriæ avidus, sine temeritate audax: atque adeo vultu ad civilem vitam composito intimis pectoris penetralibus militarem virtutem occultabat. Ipse victoriam certam sibi spondens, non tam pecunię, quam ingenti animo aspernabatur, sed heroïcę glorię avidus, nullum affectaverat stipendium, nisi partem demum octavam ejus prædę, quę quinquaginta florenorum millia excederet. Vigesimo & quinto die Martii Tessalia classem solverat, decimo Aprilis Tagum flumen, quod ultra Ulyssiponem in mare Oceanum excurrit, penetraverat, eo animo, ut naves Lusitanorum expugnaret, deprimeret, fœdaretve. Sed comperto corbitas plerasque se mari dedisse; & quę secuturę essent, nondum paratas, sedecim Galeones Indiam Occidentalem, decem cum pluribus aliis bellicis Fretum Tartessiacum petiisse, ut navibus mercatoriis Belgarum, quę ex mari interno Oceano se committerent, insidias tenderent, huc continuo vela direxit, prout venti ferrent, modo Mauritaniæ, modo Hi-

ſpaniæ oram propius accedens. In faucibus Gaditanis, concilio militari inito, viſum neutiquam dies prolatando, opportunitates corrumpi opportere, primum conſulto, dein mature facto opus eſſe. Decretum itaque, uti Præfectus Heemskerckius, & centurio Lambertus, cui Pulchri nomen adhæſerat, vir natura imperterritus, vehemens, & manu promptus, ſimul in Prætoriam navem impetum facerent, Propræfectus Alteraſſius cum centurione Braſſio vicariç Hiſpanicç claſſis ſe innecterent, atque ita juxta ordinem ſingulas bini adorirentur, præterea uti duæ celoces cum actuario navigio poſt principia ſtarent, & huc atque illuc ſe vorterent, quo hoſtileis naves, ſi elaberentur, oppugnarent, annonariæ naves extra certaminis periculum conſiſterent. Addidit Præfectus homo militariter facundus maſculam orationem, qua ſingulorum centurionum, ſociorumq; virtutem incendebat, uti fortitudinis priſtinç memores generoſum, & nunquam antea tentatum in ipſis Hiſpaniæ finibus ſecũ facinus aggrederentur: præſtare emori per virtutem, quam ſocordia atque ignavia tam bonam occaſionem corrumpere: victoriam in manu eſſe, ſi modo vincendi animus adſit. Difficile eſſe Batavis mari non vincere, quibus ubiq; virtus Fortuna non ſimpliciter indulſiſſet. Hoc demum prælium cruento bello finem impoſiturum. Naviũ magnitudiné ne extimeſcerent, quæ pigro motu exitio propiores eſſent, eaſdemq; certis tormentorum ictibus fatigari poſſe. Adeſſe hoſti milites maritimis præliis inſuetos, heic nautas marisq; indigenas pugnaturos. Nunc hoc agendum, ut ſerio Hiſpani, pacem, quam affectare videntur, cupiant, honeſtasque conditiones offerant. Non tam Imperatorem

ſe, quam

se, quam militem; uti Principem classis, ita principem in adoriendo futurum, se modo sequerentur; timidis cuncta advorsa, in præliis audaciam pro munimento esse, plura non addere, ne de virtute dubitare videretur. Assensêre cuncti centuriones, sociiq; & sacramento se obstrinxerunt, nunquã se mandatis Imperatoris defuturos, pro victoria vitam & mortem juxta æstimantes, vel hostium vel mortis victores fore. Quibus peractis tormentorum præfecto imperatum, ne, antequam archithalassi Hispanici lateri proxime adhæreret, ulla tela nisi ex contiguo in hostem jacularetur, neque proreta prius anchoras jaceret, ut gubernator ipse clavum dirigeret, denique promissi Philippei centum illi, qui primus aplustre Imperatori classis Hispanicæ sustulisset. Hinc implorata cælesti ope, cum pro more in signum fidelitatis & constantię singuli vini haustum sumpsissent, plenis in classem Hispanicam velis vigesimo quinto die Aprilis delati sunt. Consistebat illa juxta urbem Gibraltaram in Freto Tartessiaco, (veteres Carteiam appellabant montis Calpes radicibus adsitam, ubi ille se theatri in speciem cavans tutum maris recessum navibus exhibet) navium numero & robore, denique militum frequentia formidabilis. Naves majores viginti & tres, inter quas novem galeones, præter negotiatorum aliquas, quę antea prædæ cesserant. Classi præerat Ioannes Alvarezius Avila, militię maritimę vetus, & quondam Ioannis Austriaci in Naupacteo prælio comes, cujus prætoria ingentis molis octingentorum vasorum erat, & præter classiarios quingentis stipata erat militibus, instructa viginti & uno tormentis æneis, horror & propugnaculum Oceani: tota classis ultra quatuor millia

hominum numerabat. A propugnaculi quoque grandioribus machinis, ubi juxta ſtationem fixerat, multum ſolatii expectabat. Ubi Alvareſius noſtros adventare vidit, illorum conatus Hiſpanico ſupercilio ridebat, ſicuti regię potentiæ miniſtri regios quoque ſibi arrogant ſpiritus, ante victoriam tumidi, præferoces, atque adeò vinci poſſe contumeliç ducunt. Iudicabat ille totam Batavorum claſſem ne quidem cum ſua Prætoria comparandam: percunctatus nautam Batavum, quem forte captivum habebat, ecquid tantum facinus auſuri Noſtri viderentur, reſponſoque, ſe vel populares ſuos non noſſe, aut præliandi animo mox præſto futuros, indignans animoque æſtuans, tam prçceps & temerarium conſilium, ut illi videbatur, ludibrio habuit. Verum arrogantia mox in metum ceſſit, cum enim extenſis velis recta in Alvareſium ferretur Prætoria Noſtrorum navis, diſſectis anchorariis funibus in interiora ſe recepit. Prætervectus Heemskerckius proprætoriam hoſtilem, quç cum tribus galeonibus principia jam tenebat, maximo inſultu Principem claſſis aggreditur. Hinc circumfuſo vaſto clamore nautica pubes utrinque fremere, hoſtis primo in Noſtros globos jaculari, ſed nullo fere detrimento, contra Præfectus noſter tormentis, quæ ad proram poſita, graviter hoſtilem navem quaſſare, denique jactis anchoris ſe eidem innectere. Tum horribile ſpectaculum unuſquiſque edere, plures utrinque vulneribus acceptis non tantum cum hoſte, verum etiam cum morte colluctari, niti modo ac ſtatim concidere, amputata virorum membra paſſim jactari, & quia recentibus & calidis vulneribus non ſentiebatur dolor, mutili quoque arma non omittebant, do-

nec

nec languentes effuso sanguine corpus inclinarent, atque procumberent. Nunquam majori virtute pugnatum. Dum utrinque tela volant, secunda hostili explosione majoris tormenti globus, juvenem, qui ejaculari sclopo suo ferrum tentabat, medium secuit, Præfecto totum fere sinistrum pedem à superiori parte laceravit, ita ut subito laberetur, eodemque ictu dextra manus alteri ablata, qui tormentum fune ignito accendebat. Ita invictus animo Imperator, virtute nulli secundus, lorica indutus, gladium dextra vibrans, certus victoriæ, ne quidem à morte victus, ingenti spiritu fatali necessitati cessit, neque virtus ante, quam vita illum destituit, atque adeo, antequam mortalitatis leges impleret, imperandi sortem in persequenda victoria alteri reliquit. Ne autem pubis nauticæ animi fatiscerent, atque, uti fieri solet, pugnantium fervor languesceret, ultima hora gloriosissimi Herois à centurione Verhoevio clam habita fuit. Sicuti enim militaris juventus etiam conclamatis rebus Imperatore incolumi fortitudinem crebro humanam excedit, ita ubi excessisse apud eos divulgatum est, subito confusis imperiis animi liquescunt. Interea tormenta omnia Prætoriæ nostræ navis à dextro latere in Hispanicam intonuere, contra Hispani sclopos confertim ejaculari, queîs densa telorum nube nostri respondebant. Clamor permixtus hortatione, lætitia & dolore, prout Nostris vel hostibus strages incubuerat. Centurio Lambertus, sicut imperatum antea fuerat, Prætoriam quoque hostilem adortus, puppim ex prora sua ita tormentis quassavit, ut ferreæ pilæ per ipsa adigerentur penetralia, dein lateri connexus tam animose cum hoste, qui acerrime resistebat, conflixit, ut Ba-

ut Batavi, & qui solo & cælo acrius animantur Mattiaci, instar leonum, qui excandescentes obvia quæque lacerant, manus conseruerint. Plerosque vindictæ quoque privatæ cupido accenderat, qui captivi durius in vinculis habiti fuerant. Interea Propræfectus Alterassius, ita uti constitutum fuerat, adverso vento Proprætoriam hostilem nancisci nequibat, sed duas galeones evestigio corrupit, reliquis ingens damnum incussit. Centuriones Adrianus Roestius, & Marinus Chollartus, aliique, conspecto Alterassium non posse velis proprætoriam attingere, incredibili impetu, atque præcipiti insultu in illam feruntur. Tum tormentis undique majoribus & minoribus cuncta resonabant, densa globorum tempestas navibus incumbebat, feralibus ignibus fumo mixtis conspectus adimebatur, adeo ut medio die nocturni certaminis species videretur, aplustrique ab uno ex sociis ablato, post conflictum dimidię horę proprætoria conflagravit. Verum igne concepto, fusum quoque fuit in vicinas nostras incendium. Jamq; vela quarundam exarserant, quanquam omni ope subducere naves Nostri niterentur: industria tamen & agilitate nauticę pubis ignis suppressus est. Verum hostilis navis, dum nullo renitente ignis eundo robur acquireret, tota usque ad ima tabulata exusta fuit. Nonnulli ex militari & nautica turba ignibus, alii aquis perierunt, vel natantes globis trajecti sunt. Ardente Proprætoria, Henricus Longus cum aliis quibusdam navium Præfectis galeonem adortus, tormentis undique adactis etiam extrema intentabat: verum ille humeris transfossus occubuit. Ceterum & ipsa galeo, vexillo, quod nomine vicarię assumpserat, adempto, ita continuis tormentorum

ictibus

ictibus contusa est, ut & ignem conciperet, eodemque penitus absumeretur. Altera non minori violentiâ quassata, ruptâ compage aquas hauriens depressa fuit. Interea vicaria navi Alterassius adventabat, qui, uti & alii centuriones, immissa globorum tempestate horrendum in modum intonuêre, sed, secus atque ab Archithalasso constitutum fuerat, cominus non conflixêre. Peccatumque in eo fuit, ut incerta ictuum non tantum hostiles naves, verum & nostras læderent: sicut & hostilibus tormentis ex urbe & castello peractum fuit. Dum hæc ita aguntur, & Prætoria utrinque navis acerrimum iniret certamen, hostiles reliquæ acriter missilia & tela in nostros vibrabant, non tamen propinquantes se navibus implicare satagebant, quod neque Nostris contra mandatum Heemskerckii cordi erat, sed denso globorum nimbo se invicem impetebant, donec una, incertum an nostro an hostili igne, pulvere pyrio accenso cum vicinâ, quę flammę proxima erat, horrendo sonitu, tanquam si cælum & maria miscerentur, in sublime rapta fuit. Idem fatum & aliæ nonnullę habuere, quę vel tormentorum ignibus, vel furore pulveris nitrati, quem lacerę navis relliquię incenderant, horrendo spectaculo collisæ dissiluerunt. Reliquæ metu consternatę in brevia & vada impegêre, uti extremo se subducerent periculo. Tandem Prætoria navis, cui loco defuncti Imperatoris præerat centurio Petrus Gulielmi Verhoevius, Principem classis hostilis ita pressit, ut vexillum candidum, quod pacis & deditionis indicium esse solet, explicaret, sed nihilominus violentia tormentorum superavit, & militaris insultus sedari nequibat. Accessit & intrepidus miles centurionis

Cleinſorgii, qui, cum continuis tormentorum ignibus propinqua hoſtilis galeo conflagraret, in ſcapham ſe conjiciens, contra Prætoriam inſurgens, apluſtri primum detracto, incredibili illam virtute ſuperavit. Tum demũ horribile ſpectaculum viſum fuit, omnia conſtrata telis, armis, cadaveribus, alii morti occumbere, vulneribus affligi, eniti atque iterum prolabi, alii fugiendo mortem mari ſe præcipites dederunt, ſed cum enatare luctarentur, plerique à claſſiariis, qui ſcaphis ſe expoſuerant, confoſſi vel ſubmerſi ſunt, adeò ut cadavera cum ſanguine fretum paſſim ſummo cum horrore volveret. Fuerant immixtę claſſi Hiſpanorum treis Gallicę privatorum naves, quę in prælii conſortium aſſumptę, nactę occaſionem, ad victores tutò ſe recepere. Servati & captivi, quos cum crudeli mandato centurionis Hiſpanici miles transfodere pararet, globo interemptus, mox & alius, qui idem tentabat, ſimili morte occubuit. Quin &, mirum dictu, majori telo vincula captivorum dirupta commemorantur. Veſpera cadente relicta à Noſtratibus Prætoria navis, admodum perforata, à paucis, qui ſe occultaverant, ſectis anchorariis funibus, verſus urbẽ pulſa eſt. Inſequenti (XXVI Aprilis) die iterum à noſtris ſcaphis impetita, verum oppidani malo diſſecto ignem injecerunt. Hic exitus celeberrimi illius pręlii fuit, cujus fama totũ terrarum orbem pervaſit, atque ipſam timore concuſſit Hiſpaniam, docuitque in propriis penetralibus ambitioſam gentem debellari poſſe. Damnum ingens, fœdam & cruentam cladem Hiſpanorum luctus publicus & privatus oſtendit. Compertum fuit Hiſpanis referentibus quatuor armatorum millia & amplius in ea claſſe fuiſſe, quorum maxima

pars

pars cum summo classis Imperatore, qui eodem quo Heemskerckius fato secundo tormentorum ictu ceciderat, cum præcipuis Præfectis, plurimis nobilibus, qui fidei in Regem virtutique ostentandæ crebri confluxerant, & milite veterano, qui expeditioni Joannis Austriaci interfuerat, in numerum Libitinæ venit, bellicis rostratisque navibus incensis, subversis, aut funditus deletis propemodum omnibus. A parte nostratium, sicuti in præliis ut plurimum iis minimum est periculum, qui minimum timent, & audaciam pro munimento habent, præter vulneratos centum plus minus perierunt. Heemskerckii, qui strenui militis & maximi Imperatoris officium executus fuerat, cadaver unguentis medicatum Amstelodamum delatum fuit. Ibi publicis exequiis illum, qui pro Rep. novissimum spiritum effuderat, admodum magnificè terræ mandarunt Patriæ Patres. Duo signa militum inversis armis funus præcedebant, tympana atro velamine induta pulsata lugubre quid sonabant, vexilla syrmate suo solo trahebantur, dein galea, lorica, denique antiquæ Equestris nobilitatis insignia portabantur, à quatuordecim Præfectis funus gestabatur, post consanguineos & necessarios rerum maritimarum Curatores, Consules & senatores urbis, cum urbana nobilitate civium præfecti, & ex omni ordine spectatissimi quique atrati incedebant, circumfusa plebes inprimis nautica & verbis & vultu luctum ostentabat, alii Neptuni domitorem, fulmen belli, terrorem Hispaniæ, prout unicuique dolor verba laxaverat, appellabant. Honori & æternitati nominis ejus illustre à Patriæ Patribus constitutum fuit monumentũ, sic ut excelsa ejus virtus merebatur. Defunctus est in flore vi-

rilis ætatis, cum annum trigesimum ætatis & nonum ageret.

CAPUT XLI.

EXPEDITIO INFOELIX SUB PRÆFECTURA PETRI GULIELMI VERHOEVII VERSUS INDIAM, Anno cIↄ Iↄ c vii. & seqq.

EXPEDIVERAT anno cIↄ Iↄ c vii Indica Societas classem tredecim navium, cujus summum imperium obtinebat Petrus Verhoevius, qui comes nuper Heemskerckio, illoque interempto partes Præfecti gloriose tutatus, victoriam nobilem in Calpetano sinu Hispano extorserat. Ipsa fortuna tempestatibus, sanguine, ferro atque adeo cæde Præfecti fœda ut plurimum, & calamitosa. Complures tamen naves à Nostris interceptę prædam auxerant. Circa Mosambiquam mense Julio anno cIↄ Iↄ c viii corbita pretiosis mercibus opulenta, quanquam ex arce simul & navi, majoribus tormentis vehementer obniterentur hostes, haud difficulter superata. Eadem ærumna duas alias oppressit. Binas alias, ne eodem malo succumberent, prope arcem ejusdem Gubernator Stephanus de Attaida vadis impingi curaverat, ne injuriis opportunæ essent. Insequenti mense galeonem quoque, quę procellarum turbine circa Canarias insulas à reliqua classe Ulyssiponensi (constabat illa octo ingentibus corbitis, & sex galeonibus, atque Proregem Goæ vectabat) avulsa per incerta

certa fluctuum mari sævo turgidoque jactabatur, post modicam velitationem occuparunt. Mense Novembri, juxta Malaccam incensâ à Nostris corbitâ, furor ignium eandem usque ad ima tabulata corrupit. Plures & aliȩ captȩ, vel ab hostibus ultro incensæ. Hæc adhuc secunda & prospera nobis, cæterum anno sequenti sors advorsa turbare res nostras cepit, & velut ex condicto opprimere. Bandenses, sub specie iciendi fœderis, Præfectum cum consiliariis ex insidiis circumventum plurimis vulneribus confodêre. Neque enim ob paucitatem Nostri obniti quibant, quod jam ante Barbari impetrassent, uti remoti à præsidio jaculatorum sylvam vorsus fœderis negotia agitarent. Milites nostri, qui vicina litoris insederant, tumultu subito perculsi, etsi omnibus locis vis magna hostium, periculum anceps esset, festinato itinere in arma prorumpere, obvios quosque tuborum glandibus cædere, fugientium ad sylvarum invia terga premere, nihil reliqui victis facere. Quæsitis nostratium cadaveribus repertum Præfecti cadaver viginti & novem vulneribus confectum, caput amputatum, ludibrio habitum, triginta alii primates eâdem sorte occubuerant. Postridie quatuor centuriis militum aucti per campos cæde madentes suorum quæritabant cadavera. Inventi & juxta oppidum obsides Nicolaus Molrius & Joannes Vischerus fœde trucidati à Barbaris, qui ne quidem jura gentium noverant, sed cuncta cruenta lubidine violaverant. Neque socios abducere prȩ telorum ingruente tempestate Nostri poterant, sed recipere se cogebantur. Prȩfecto, cȩterisque primoribus in arce, quam invitis jam antea insulanis construxerant, parentatum, ultimo honori quinquies ex na-

 vibus

vibus tormenta explosa, ter jaculatores globos excussere. Plureis postmodum aliæ Barbarorum naviculę captæ, incensę, quarum unâ (juncum ipsi appellant) cuncti ferme Æthiopes, qui deditionem detrectaverant, & infra tabulata se receperant, aut ignibus, aut ferro perierunt. Nimirum in tanta rerum humanarum volutatione, nunquã ferme scelera impunita manent. Et indigenę mox omnia jam alia optabant, supplicesq; pacem bello præferebant. Cæterum ne extra institutum longius procedamus, (namq; & Paulus Cardenus præfectus alterius classis bis carceri mancipatus, Tidor, & Terenate ulterioris calamitatis testes erant) prælium horridum circa Manillas & Nostris exitiale commemorare, nunc jam ipsa res postulat. In hoc vitę fluctuantis & turbida statione ita natura comparatum est, ut advorsa secunda sequantur, neque cuiquam mortalium ita Fortuna indulsit, uti omnia ex voto fluant. Effugere advorsa casuum nemo potest, contemnere & conculcare generoso spiritu quis potest. Quatuor naveis sub finem anni CIↃ IↃ C X cum celoce sub Præfectura Francisci Witterdi opperiebantur galeonem pretiosis Chinensibus mercibus opulentam, quæ ex Maccao Manillas petebat, cæterum illa ex infortunio vadis hæsitans, fluctibusque pulsata, dissoluta compage una cum centum & viginti viris, fundum petierat. Irrito hoc molimine cunctando circa hanc oram Chinenses & Japanenses naves, quæ expectabantur, excipere firmum consilium stetit. Verũ ubi ex quatuor captivis, qui se telluri forte dederant, copias Nostratium consiliumque hostis intellexit, Ioannes de Sylva Moluccarum insularum gubernator, confestim duodecim naveis, inter quas & longæ, expediri &

mille

mille armatis hominibus, inter quos octingenti Hispani, insideri jussit. Duæ Nostrarum, quod sparsim à se invicem remotę anchoras fixerant, post acrem conflictum superatæ, tertiâ, dubium an hostilibus ignibus an ex infortunio, incensâ, Nostri projecta navis cura in mare præcipites passim agebantur, & vel ignibus, vel aquis, vel ferro plerique ceciderunt. Ex superatis navibus duabus Præfecto supremo Witterdo caput tormento ablatum, centum & viginti captivi: hostium quinquaginta tres cæsi, septuaginta sauci. Duæ alię naves, quę exploratum ierant, an alię Chinenses adventarent, intellecta clade fuga sibi consuluerunt. Ita heic inducię ferrum occultaverant, sub æstivo sidere nimium quam incalescentibus animis arma crepabant, heic pro tempore amici, illic hostes furioso impetu in mutuam perniciem grassabantur.

CAPUT XLII.

CONFLICTUS CLASSIS BATAVICÆ CUM HISPANICA, ANNO CIↃ IↃ C XII.

QUANQUAM per inducias belli furor paullum se remisisse videretur, idem tamen horror sub calente sole Oceano incumbebat, sive quod sub infestis ardoribus plus satis incalescant mortalium animi, sive quod prædę cupidine, vel commerciis tutandis Hispani Batavos infestare, atque in ordinem cogere niterentur. Batavi tamen, qui fide nihil potius habebant, non primi hostilia tentabant,

bant, ſed quieti ſe ſuaque tantum defenſare, injurias manu vindicare ſatagebant. Cum enim anno cIↄ Iↄ c xII ex Hollandia Zelandiaque duodecim naveis probe viris, commeatu & neceſſariis inſtructę pelago ſe dediſſent, Indiamque peterent, juxta Salarias inſulas Hiſpanicæ claſſi ſeptendecim velorum occurrunt. Batavi recto itinere per aquas tendunt, ne metus vel diffidentia eos inceſſere videretur, neque tamen Hiſpanicam claſſem vorſus curſum flectebant, ne hoſtem laceſſerent, atque ad prælium irritarent. Non minus tamen flagrans cupido Hiſpano minuebatur, quippe qui pugnandi deſiderio ardens totam jam claſſem noſtram animo invaſerat. Itaque tumidis velis vento ſecundo in naveis noſtras invehitur, machiniſque exploſis acri inſultu prælium occepit. Fœderati, ubi intelligunt eo proceſſum, uti armis ſe ſuaque vindicare neceſſe foret, neceſſario virtutem ſuam intendunt, atque, uti ſe dignum erat, prælium grave conſerunt: quippe ingens animus, eo magis quod plura mari ſtrenue patraſſent, hoſtilem injuriam minus tolerabat. Et proſpere res ex voto ceſſit, ingenti hoſtilis claſſis detrimento. Prætoria namque navis poſt cruentam pugnam ſubito incendio conflagravit, cui dum galeo ſuppetias ferre nititur, iiſdem ignibus ardens peſſum ivit. Pleræq; aliæ (quatuor enim tantum evaſerant) conſumptę, deletæ, feroque Hiſpani tumidi ante, & præferoces fortunas ſuas in extremo ſitas perceperunt. Noſtri ingenti præda claſſiariis partita Indico itineri rurſum ſe accinxerunt.

CAP. XLIII.

ACERRIMUM PRÆLIUM GEORGII SPILBERGII CLASSIS INDICÆ PRÆFECTI, CUM CLASSE RODERICI MENDOZÆ, Anno cIↃIↃcxv.

GEorgius Spilbergius, qui ſeptem probe inſtructis navibus ſuperiori anno ex Teſſaliæ ſtatione mari ſe dederat, ſuperato freto Magellanico, auſtrali Oceano anno cIↃIↃcxv horribile cum Hiſpanica claſſe prælium, victor maris, victor hoſtium geſſit. Decimo & ſexto Julii ſuperata modica navi, cui cum imperio nautico præerat Joannes Baptiſta Gonſales, octo naves ingentis magnitudinis procul turgida vela mari oſtentabant. Compertum ex captivis Hiſpanis, claſſem hanc exſcindendæ noſtræ à Rege Hiſpaniarum expeditam, & dubio procul fortunæ mari experiundę periculum nobiſcum facturam eſſe. Fuerat quidem (ut poſtmodum retulere Hiſpani) ingens in magno concilio Peruviano inter Proceres contentio, qui fluctuantes conſiliis huc atque illuc impellebantur. Plerique enim eò abierant, in Caliovenſi ſtatione opperiendos Batavos eſſe, erigendos undique vicino telluris tormentorum ſuggeſtus, ſub quorum præſidio, ubi pugnandi copia facta eſſet, ſe ſuaque ſine periculo defenſare, certiſque machinarum verberibus extrema Noſtris intentare poſſent. Contra Rodericus Mendoza, qui Marchionem Monteclarium Proregem ſanguine attingebat, juvenili ma-

gis ardore, quam militari virtute vel prudentia, obnitebatur, & cupidine cæcus ad pugnandum fatis ita volentibus rapiebatur. Meticulosi esse hostem opperiri, ubi primo impetu vincere possis. Duabus tantum suis navibus Angliam occupari posse, quid humilem depressam classem, quæ præ magnitudine Hispanicę imbellium gallinarum vel pullorum instar referrent? Hostem totiens victorem mari non tam virtute, quam temeritate, quæ ubi primum impetum effudit, obtorpescit. Suis vires integras esse, illis præ longo itinere defectas collabascere, vel morbis afflictari: omnia mari vel tellure ab Hispanis cincta, ne quidem pulsis fugæ locum fore. Denique pavore consternatos nihil molituros, verum ultrò se dedituros. Atque hæc tanto molimine animi impotens urgebat, ut certam sibi spondere victoriam videretur. Ita tumidâ ambitione cæcis pejus consilium in senatu vicit. Atque adeo Prorex fastu distentus, nihil aliud, inquit, impero, quam ut perditissimos mortaleis, manibus pedibusq; ligatos, pulcherrimo spectaculo huc adducas. Eoque incitatus Mendoza juramento morti se devoverat, nisi victor hostium navibus aliquot superatis domum revorteretur, atque in eum finem consecratum panem assumpsit. Nimirum arrogantia calamitatem ut plurimum præcedit: atque id apprime in vitâ utile, ne homo supra humanæ superbiæ mensuram intumescat, alioquin spreti Dii immortales excandescunt, atque humana consilia ex alto despiciunt, castigantque. Decimo & septimo ejusdem mensis utrinque classis oculos præstringebat. Hispanica ultra mille quingentos milites & classiarios vectabat, omni apparatu bellico instructissima. Extremum diei processerat,

atque

atque adeo nox tenebricosa mari incumbebat, cum Propræfectus Petrus Alvaresius Pigarrius, maritimę militiæ vetus, & consilio validus, cymbam ad Mendozam misit, monens ne incerta casuum maritimo nocturno prælio committeret, periculum anceps tenebris augeri. Sin aliter illi visum, nolle ut suæ culpæ imputaretur. Cæterum ille rigido hæc supercilio contemnens, circa horam decimā juxta prætoriam nostram progreditur, & postquam utrinq; Imperatores sermones conseruerunt, primo fistulis militaribus, dein majoribus machinis cælum & maria intonuêre: incredibilem machinarum sonitum silentium noctis supra modum auxerat. Spilbergius continuis fistularum machinarumque ictibus, ita Prætoriam Hispanicam impetierat, uti divortere cuperet, sed sudo tranquilloque mari nequiret. Hinc & illinc machinarum ingens fragor exaudiri, tubarum tympanorum sonitu cœlo saloque quieto undique perstrepere, vulneratorum horribilis clamor & ejulatus late terrorem incutere. Vix evaserat Prætoria, cum alia navis velificando expeditior levi noxa præternavigavit. Tertia, quæ à Divo Francisco nomen acceperat, cui præerat Ludovicus Albedinius, cum malacia maris vorsus Prætoriam nostram fluitaret, ita tormentis quassata, ut propinqua exitio videretur. Verum illa, quanquam vehementer lacera, elapsa, celoci nostræ, quę opportuna injuriæ videbatur, se innectit: quanto autem densior hostis constiterat, tanto magis pubes nautica in prælium exarsit, ita ut pulsa, rimisque perforata navis tandem subsideret, atque ingruentibus fluctibus obrueretur. Hispani vel ferro cæsi, vel inglorie submersi pelago jactabantur. Serius Prętoria Hispa-

nica suppetias ferebat, cæterum ubi lateri celocis & ipsa se applicuit, iniquum omnino à nostra parte certamen gliscebat: quanquam neq; illa desponderet animum, virtute, non viribus nisa. Præfectus noster iniquam illorum sortem conspicatus, cymbam armatis viris refertam subsidio miserat, imperans Propræfecto, ut idem factitaret. Cæterum cum propius cymba adventaret, Nostri, qui celocem defendebant, hostilem rati, quanquam alta voce Auriaci nomen usurpasset pubes nautica, neque præ fragore tormentorum audiretur, majori machina everterunt. Præter unum omnes recepti vitam servarunt. Interea altera cymba propinquabat, quę tuborum ingruentibus missilibus celocem calamitati præsenti subduxit. Dum obtenta nocte tenebrę densantur, navigia duo Nostratium, queis Æoli & Luciferi nomina erant, latitabant, neque tranquillo mari nostris se jungere copiis potuerant. Quæ à vicariâ Hispaniensi, cæterisque promiscue navibus impetita, non vanus metus incessebat. Ubi dies primum illuxerat, Prætoria, etsi à Nostris admodum fatigata, cui nondum animus neque consilia conciderant, ingenti insultu cum iis manus conserendi periculum fecit, sed perrupit violentiam virtus & audacia Batavorum. Vento postmodum increbescente, quinque hostium navigia cymbis ad Mendozam missis (uti postmodum ex captivis compertum) indicaverant, ita præcedenti nocte laceratas compages, uti animo viribusque fracti iterum præliandi copiam detrectarent. Spilbergius cum vicario, dum flaccescere Hispanorum animos vident, virtute confisi, territis insistere, atque omne fugę pręsidium præcludere, consultum judicabant, & simul magno impetu in

Pręto-

Prætoriam vicariamque Hiſpanicam ferebantur. Illę pavore attonitę, atque, uti in ſubitis fieri ſolet, conſiliis fluctuantes in fugâ ſalutem quærebant. Cæterum Propraetoriam, quod pigro motu per æquor incederet, ne in manus noſtras veniret, modicis velis Mendoza opperiebatur. Acre hinc oritur inter Prætorias Vicariasque utrinque prælium. Quîs cum tertia noſtra, Æolus nomine, acceſſit, tumido ore ingentes globos jaculando, ferventem ſupra modum mari movit bellicam tempeſtatem. Fumi nebulę ingentes ipſum diem obduxerant, intermicantibus veluti fulminibus tonantium machinarum ſonitu latè cuncta perſonabant. Acceſſit & fortuna, quippe utraque Hiſpanica ſibi invicem impacta, cingendi illas, & undique certis machinarum ictibus quaſſandi facultatem dedit. Hinc magna hoſtes inceſſit conſternatio, neque pugnandi iis erat animus, neque pugnam detrectare poterant, adeo ut Hiſpani ex vicaria, quę exitio propinqua erat, & rimis fatiſcens plurimum aquarum hauriebat, in Prætoriam inſilierint, cui ex trecentis & quod excurrit hominibus vix quinquaginta ſupererant, quique, ut poſtmodum intellectum, confertum agmen in prora denſaverant, ne paucitas illorum perciperetur. Jamque adeò ponere arma, & innoxiam deditionem facere, unum erat afflictis remedium. Vexillo itaque candido erecto pacem poſtulare videbantur, verum homines nobiles, equeſtris dignitatis, qui crebri huic expeditioni ſe dederant, iterum eodem ablato prælium mortemq; glorioſam præoptabant. Itaque qui ex vicaria in Prætoriam præcipites ſe miſerant, iterum in ſuam inſilientes navem funeſtum prelium iterant. Fit via vi, telis, cadaveirbusque

cuncta cooperiebantur, reliqua pręlii caſu non conſilio regebantur. Vicaria noſtra fluctibus jactata inter medios hoſtes agitabatur, & undique machinis impetita extrema expectabat. Et prętorianus hoſtium miles tabulata illius jam tranſilierat, & victor per ora virûm volitabat, quem modicis machinis, telis, haſtisque ita excepit noſtra juventus, ut plerique aſperrimo loco cęſi procumberent. Interea horrendus fragor tormentorum undique intonuerat, adeò uti duę principes hoſtium naves retro cedere cogerentur, ita compagibus ſolutę, ut vix fluctibus attollerentur. Spilbergius Mendozam uſque ad ſerum diei inſectatus, qui, ubi nox infauſta tenebris cuncta tegeret, oculis ereptus, nunquam amplius apparuit. Ruptis tabulatis quas immodicas haurientem, onere preſſam ſubſediſſe, poſtmodum nuntiatum fuit. Eadem ſors navigio, Marię nomine, obtigit, ut paulatim fatiſcens fundum peteret. Proprętectus cum Æolo navi vicariam Hiſpanicam fugientem inſecutus, ita machinis continuo preſſit, ut confeſtim pelago obducenda quoq; videretur. Alvareſius Pigarrius, qui ſecundam in claſſem obtinebat poteſtatem, vexillo candido erecto, ſe ſuaque omnia dediturum promiſit, modo vitę parceretur. Cymbis noſtris armato milite refertis poſtulatum, ut ipſe Præfectus ſe arbitrio victoris permitteret, atque navi noſtra in deditionem acciperetur. Quam conditionem ægerrime tandem hactenus accepit, uti aliquis centurionum, qui præſto erant, obſes linqueretur. Quod cum jure negaretur, diu cunctatus, multa ſecum animo volvens divorſus agitabatur, ad poſtremum ita ſermonem inſtituit, ſe non diſceſſurum, niſi ipſe Præfectus præſens il-

lum

lum abduceret. Alioquin se mortem honestam servili captivitati præferre, quam nemo generosus æquo animo toleravit. Non ita sibi ab ignavia & socordia corruptum animum, ut non & mortem contemnere possit. Omneis homines mortalitatis conditionem à summo Imperatore accepisse, serius ocyus quis ex hac vita decedat, parum referre. Hoc esse cordati hominis, super humana omnia se extollere, & ex quacunque conditione supra fortunam surgere, terroresque mortalium sub jugum mittere. His similibusque verbis ambitiose insistebat, quanquam monitus à Nostris singulis horis compagibus solutis navem extrema minari, & pluribus in locis laxatam jam mari cedere. Dum hæc ita transiguntur, unus sociorum aplustri adempto citato gressu, mobilibus & fluitantibus artubus, hosti victoriç confessionem extorsit. Ita Nostri cum cymba reversi, præter duodecim viros, qui spe potiundç prædç in dehiscentem jam navem insilierant, vitæque prodigi communi se exposuerant periculo. Interea cuncti admodum summa ope sentinam trahere, succurrere, quantum poterant, ingentibus foraminibus fatiscenti navigio, cæterum ubi nulla salutis spes affulsit, luminibus facibusque accensis horribilem clamorem edere, denique subsidente navi aquisque obruta submersi pessum ire, alii catervatim in fluctus desilire, & frustra mari magno natando aquas pulsare, & obnitendo lassatis manibus aquis succumbere: septuaginta circiter tabulatis laceris, malisq; hærentes fluitabant, ex quibus postridie pauci à Nostris recepti (inter quos nauarchus cum centurione) relliqui injuriæ maris relicti, frustra opem implorantibus Hispanis. Ipse Imperator Alvaresius acri ingenio,

genio, consiliis senilibus pollens, prudentia juxta atque armis clarus, patiens laborum, firmissimus contra pericula, fortis magis quam temerarius, quique inconsulto ardori juvenili Mendozæ multum advorsatus fuerat, denique mortis contemptor, ne ab hostibus vinceretur, aquis obrutus victusque fuit. Hac victoria insulani, inprimis cum ad oppidum Limam naves nostræ propius accederent, insolito metu trepidare, armati per littus discurrere, prorsus intenti nihil Nostris noxium omittere, machinas undique inprimis ex vicina tellure, quarum una triginta pondo ferro jaculabatur, excutere, ingens ubique periculum facessere, ita uti Præfecto nostro visum fuerit ad milliare unum vel alterum mare eligere, ne ulterior expeditio irrita foret.

CAPUT XLIV.

MELCHIORIS KERCHOVII PRÆFECTI CLASSIS BATAVICÆ CUM HISPANIS PRÆLIUM NAVALE, ANNO CIↃ IↃ C XVIII.

DUM inter Neapolitanos suppetiis Hispanicis & Venetos mari Adriatico simultatum gliscunt incendia, consultum videbatur Patribus sub Præfecto classis Melchiore Kerchovio Fœderatis exercitatum militem subsidio mittere, ne libera Respublica, quę ab Attilæ turbulentis motibus, ipsis maris æstuariis erecto imperio, invicta stetit, aliquid detrimenti caperet. Inter Tarisam & Gibraltaram vigesimo & quarto Junii octo Hispanicę naves cum ingenti galeo-

galeone occurſant, queis impedire ſuppetias, claſſem fundere, præſidium militum pulſare, conſilium ſteterat. Ita neceſſitas pugnandi, quæ prima ſæpe virtutis eſſe occaſio ſolet, nauticę & militari juventuti incubuit, quę præliis pluribus virtute & robore edurata, ipſis admodum lætabatur periculis; ſicuti enim arbores, quas frequens tempeſtas incurſavit, duriores evadunt, ita ipſa virtus aſſiduitate periculorum conſtringitur, radiceſque in ipſis cordis penetralibus altius figit. Ubi ad pugnam ventum, audax iis & minax vultus, animus contumeliarum impatiens, concitum corpus, manus inquietę & vulneribus intentandis certę, denique poſt multum ſanguinis effuſum victoriæ compotes evadunt. Fuſi fugatique Hiſpani, quadringenti cæſi, ex Noſtris quinquaginta circiter ceciderunt. Pauci vulnerati, qui audacter cruore inimicorum imbuti ſuum quoque ſanguinem ſpectabant, & mutuis mortibus vulneribuſque ſatiabantur.

CAPUT XLV.

PRAELIUM CLASSIS BATAVICÆ CUM HISPANICA IUNCTÆ CONTRA TURCAS PRÆDONES, SUB PRÆFECTURA HAUTAINII, ET LAMBERTI PULCHRI VICARII, ANNO CIↃ IↃ CXVIII.

PRAEDONES Turcici ubiq; mare, inprimis internum, infeſtabant, & quanquam omnibus modis prædam traherent, præ nimia avaritia cupidinem inſatiabilem vincere nequibant. Itaque mari pollentes ſine modo mode-

ſtiaque naveis omnes invadere, vaſtare omnia, nihil penſi ſanctique habere. Hinc prolixę mercatorum, quorum opibus ſuſtentatur Reſpublica, querelę, cum non in bona tantum, verum in ipſa corpora, libertate adempta, immanis ſæviret prædonum crudelitas, niſi religionem ejurarent. Inventi tamen homines, quos cælum ambit, ſceleratiſſimi, contemptores ſupremi numinis, quibus fides, probitas, & religio ludibrio habebatur, qui crudeliores in Chriſtianos hoſtes erant, quam ipſi Turcæ, & ſanguine popularium ſuorum non ſatiabantur, ac frontibus advorſis (parentum enim liberorumque ſæpe contraria erant ſacramenta) cum propinquis dimicabant. Quos ego mortaleis, qui Deo ipſi patriæque infeſtas manus inferebant, ex finibus humanę naturę exterminandos jure exiſtimo. Proceres itaque, qui maritimo Fœderatorum collegio præerant, expeditâ claſſe ſub Præfectura Hautainii, Lambertique Pulchri, qui vicariam poteſtatem obtinebat, ſicut & ante factum, (inprimis anno hujus ſæculi XIV, incenſis quatuor navibus, Mamorram ſuperaverant) ita nunc de integro maria purgare decreverunt. Qui junctis cum Hiſpano copiis mari mediterraneo ingenti prælio claſſem Africanam triginta ſex navium, probe inſtructam, viriſque armatis refertam, conſumpſerunt, fugarunt, Chriſtianos ſervituti exemerunt. Qua clade commoti prædones, qui Tuneti, & Algieræ ſtationes inſederant, diu latebris ſuis ſe occultare cogebantur, qui magis ſocordia, atq; ignavia noſtra, quam virtute ſuâ victorias cumulaverant. Quę fœlicitas, cui nulla ratio ſuberat, non potuit eſſe diuturna, cæterum ad ultimum temeritati non ſuffecit.

CAP.

CAP. XLVI.

PRÆLIVM HERMANNI CLEVTERI CVM DVABVS HOSTILIBVS NAVIBVS ANNO cIↃIↃ C XXII *MENSE AVGVSTO: EIVSDEM CVM IOANNE MICHAELIS ACERRIMVM CERTAMEN, EODEM ANNO, MENSE OCTOBRI.*

FINITIS induciis, quæ motibus civilibus exarſerant, bellum externum firmam iterum concordiam peperit, atque ſummo horrore terræ marique contra hoſtem incubuit. Prima maris tempeſtas contra duas naveis hoſtiles, quæ concubia nocte Oſtendâ ſolverant, mari inhorruit. Signo dato à centurione Jacobo Vinckio, qui juxta Geulam excubias agebat, Præfectus Hermannus Cleuterus anchorariis funibus ſectis, Oſtendam & Blancenbergam inter hoſtibus exeundi copiam præpediebat. Quibus, cum neque manus conſerendi, neque perfringendi facultas, animusque eſſet, curſus iterare relictos conſilium ſtetit. Cæterum cum & illic lunata acie claſſis noſtræ obſiderentur, gravis illos pugnandi neceſſitas preſſit, fatigavit. Nonnullę quidem naveis (Fregattas vocant) milite ſtipatę ex urbe ſuppetias ferre laborantibus extremo periculo nitebantur, cæterum compluribus cæſis ſauciisq; recipere ſe cogebantur. Et mox vitandæ calamitati binæ bellicæ, de quibus modo memoravi, præcipites in vicina litora agebantur. A mediâ nocte hora ſecunda uſque ad meridianam tertiam duro certamine mare inhorruit, fulmineisque machinarum ignibus undę

exarserant. Hostis ultra centum & sexaginta quatuor cæsos, octuaginta vulneratos numerabat, quatuor tantum à nostra parte ceciderant, paucis sauciatis. Et hæc quidem minora commemorasse sufficiat, ingens enim Cleuteri animus majora volvebat, & inquies gloriæ stimulis supra modum agitabatur. Gravior mense Octobri maritima procella hostilem classem, cui summo imperio præerat Joannes Michaëlis, exagitavit, qui noctis præsidio fretus Ostendâ tribus navigiis bellicis mari se commiserat. Singula ducentis armatis viris stipata, quibus Nostra virtus formidolosa erat, non pugnandi desiderio, sed elabendi studio ex opportunitate nocturnas tenebras elegerant. Signo dato à Ioanne Volcardo, qui juxta excubias agebat, hostem adventare; Propræfectus Hermannus Kleuterus militiæ impiger, etsi nocturna maritima prælia in incerto sint, virtutem intendere, aleam prælii tentare, & magno insultu Prætoriç Duinkerkanç se innectere, contra hostis acerrime niti, prorsus ab utrisque nihil reliquum fieri. Illa continuis tormentorum ictibus fatigata, expedire se amplius nequibat. Cæterum Cleuteri navis latere proræ ingenti foramine perforato, cum imperiosum æquor nullo molimine excludi posset, rebus afflictis extrema expectabat. Plerique ex sociis navalibus, uti præsenti periculo se subducerent, in cymbam insultabant. Prçfectus cum iis, quibus imperandi inferior sors obtigerat, paucisque navalibus, etsi fluctibus navis deprimeretur, ignibus suis super aquas attollebatur, & tam diu cum hostibus dimicavit, donec imminente naufragio, ita, ut fors tulerat, fractis tabulis irato mari unusquisque se committeret. Cleuterus

terus cum paucis aliis per integram horam profundo jactatus, tenui ligno fluitans, præsenti ubique mortis imagine, ope divina incolumis à suis receptus est. Ex sociis navalibus cum Optione ultra quadraginta morte gloriosa aquis obruti sunt. Præfectus hostilis tanto periculo exemptus in graviorem Fortunam incidit. Namque ita à Præfecto Lamberto Pulchro, reliquisque nostris navibus exceptus est, ut, cum amplius sibi consulere nequiret, pulvere pyrio incenso navem in sublime egerit, ita ut horrendo mugitu cuncta contremiscerent, miseroque fato omnes occumberent. Cæteræ naves hostiles Angliam Galliamque versus actæ, à Nostris obsessæ, fugiente intellurem pube nautica, pessum ierunt. Captivi, tanquam prædones Oceani, gula fracta Roterodami & Enchusæ patibulo affixi. Cleuterus à Proceribus, quibus cura maris incumbit, aurea torque decoratus, classiariis, qui tanti periculi virtutisque consortes fuerant, præmia partita.

CAP. XLVII.

PRÆLIVM ACRE PROPE GADES, INTER HISPANICAM CLASSEM ET NOSTRAM, CVI PRAEERAT SVMMO CVM IMPERIO IOACHIMVS HENRICI SWARTEHONTIVS, Anno cIↃ IↃ c xxii.

REx Hispaniarum, cum non ignoraret, quantum negotii contra Batavos sustineret, qui commerciorum flagranti cupidine concitati maria constraverant, acer-

rime adnitebatur, uti ſuis, id eſt maritimis artibus poteſtatem illorum frangeret, itaque turbandis commerciis in Freto Gaditano claſſem, quę viginti quatuor navibus conſtabat, expediverat. Cæterum iis vim majorem intentare, quibus ſuo veluti elemento vincere conſuetudo erat; quique naturam horridi & efferati maris, cui innutriti, obnoxiam habebant, longe opinione aſperius erat. Namque Fœderati Proceres ex bellicis & mercatoriis navibus impediendo huic molimini claſſem coëgerant, qua impetum hoſtilem antevortere in proprio ſolo conſilium erat. Namque prior inſultus animis ſuorum fiduciam parit, & victoriam promittere videtur, contra hoſtibus terrorem incutit. Claſſi noſtrę cum ſummo imperio præerat Ioachimus Henrici Swartehontius, qui omnem ætatem terra marique in militaribus artibus egerat, multis maritimis præliis, quibus interfuerat, laboribus & periculis ſuis gloriam ingentem quæſiverat, vitam atque mortem juxta æſtimaverat. Deductis mari interno onerariis navibus, confeſtim, (namque periculum in morâ erat) expanſis velis quinque bellicis & compluribus mercatoriis navigiis columnas Herculis petit, uti Herculeum aliquod & memorabile facinus tentaret. Inprimis, ubi ad Gades perventum, Heemſkerckiana victoria glorię flammas incitabat, quietisque impatientem in tranſvorſa rapiebat, ſicuti Themiſtoclem trophęa Miltiadis excitabant. Iuxta promontorium, quod Molle vocant, ſibi invicem utręque claſſes occurſant. Cęterum hoſtes non tam ſanguinis, quam opum cupidine flagrantes, mercatoriis magis navibus imminere videbantur. Cum enim majoribus tormentis ulterius Noſtris globos

bos

bos jacularentur, confertasque naveis certis ictibus quassarent, ipsi extra principia nullo suorum incommodo Fœderatos despectabant. Verum Præfectus noster, ipse & imperator & socius periculi, lanceam manu vibrans, corpore inquies, oculisque ardens, paucis suos hortatus, postquam omnium animos arrectos videt, plenis velis ingenti impetu hostem adoriri tentabat, cæterum advorso vento obniti, propiusque accedere nequibat. Tormentorum utrinque missilibus armamenta pertusis velis admodum quassabantur. Lacerato Prætorię Neapolitanę sanguineo vexillo, siparioque rupto, Nostri superioribus velis, minorique ad proram dimissis, hostem opperiebantur. Neapolitana, quod velis mutilis commode pro lubidine vento uti nequiret, paulatim invita vorsus nostram Prætoriam fluitabat. Quam occasionem nactus Imperator Noster, Præfecto tormentorum edixit, ne prius machinas vibraret, antequam propinqua certis impeti posset verberibus. Interea hostis ducentis & quinquaginta tubis militaribus in Nostros missilium procellam effudit. Verum ubi propius accessum, Batavi ad omnem audaciam furoremque militarem prorumpere, graviores machinas certis ictibus excutere, adeò ut Neapolitana navis miserum in modum perforaretur, morientium vulneratorumque clamor horribilis exaudiretur, hostis fugę proximus cum sex septemve navigiis septentrionem vorsus deflecteret. Dehinc Noctiluca Hispanica propius fluitans, ab Imperatore cæterisque centurionibus, inprimis Alterassio, qui inter fistularum glandes ferali globo percussus, animam Patrię Deoque immortali imperterritus devovit, ita excepta, ut infecta sanguine, polluta ca-

daveribus, & fatiſcens in latus inclinaret, atque imperioſo æquori cedere videretur, denique inter hoſteis precariam veluti animam traheret. Neapolitana interea, cum aliis navibus curſu iterum verſus auſtrum flexo, inſerere ſe iterum noſtræ claſſi tentabat, innexaque uni mercatoriç, cui prçerat Iacobus Salius, ab eadem duodecim à latere tormentis tam graviter preſſa, ut vela vorteret, & hinc undique iterum à Noſtris impetita, uti reſponſare machinis nequiret. Pleræque quoque aliç naveis lacerç, quaſſç, expedire ſe amplius, ordinemque ſuum obtinere non poterant. Inter centurionem Lieſhebberum, qui ſuperiori vento utebatur, & duas Hiſpanicas certamen quoque ortum, ſed illç tenebrarum præſidio evaſêre, & niſi iniqua fortunæ noſtræ nox adventaſſet, omnes ad internecionem deletæ fuiſſent. Ita poſtridie, cum tenebris tectæ quam occultiſſimè evaſiſſent, exemptæ conſpectui noſtro fœdâ fuga vix portum receperunt. Ex Noſtris quatuordecim tantum occubuerunt, neque ultra quindecim ſauciati, præ cæteris navibus inprimis Prætoria cunctis velis laceratis, triginta juxta aquas foraminibus hiſcens ægre ferventibus operis fabrilibus reſtituta fuit.

CAPUT XLVIII.

CENTVRIONIS IACOBI STENBACHII PRÆLIVM CVM HISPANICA CLASSE, ANNO CIↃ IↃ CXXIII.

IMPERIO Præfecti Swartehontii, Jacobus Stenbachius imperterritus centurio complures onerarias naves Genuam,

nuam, Liburnumque deduxerat, atque iterum cum quatuor mercatoriis in altum profectus circa Gibraltaram cum hostili classe acre certamen conseruit. Propræfectus Ioannes Fachardus, virtute nobilis, in quinque naveis summum imperium obtinebat: quarum princeps quadraginta octo æneis machinis, quingentis militibus stipata, horrorem mari incusserat, treis galeones triginta sex æneis tormentis, una Gallica viginti duobus, militum complures centurias vectabant. Quibus unâ bellicâ, & quatuor onerariis navibus, resistere difficillimum factu videbatur. Cæterum ubi ad prælium ventum, generoso pectore in immensum fortitudo crevit. Martius undique tumultus, & machinarum sonitus mentes conciverat, ingenti spiritu pectus concutiebatur, & præ ulciscendi cupidine totum corpus fluctuabat, horridus clamor & furiosa vocis eruptio colla distenderat, manus & pedes inquieti, atque ad perniciem intentandam hostibus celeres. Inter Prætoriam dein hostilem, & nostram bellicam acerrime, si unquam, dimicatum fuit. Cum enim hostis propius adventasset, verberibusque machinarum nonnullos ex sociis è medio sustulisset, Nostri undique supra & infra tormentis explosis ita Prætoriam dedolarunt, ut ingenti foramine ad proram compages laxarentur. Ita invicem lateribus junctis ferociter per integram horam pugnatum fuit, donec vento mutato (ante enim caurus, tunc euronotus surgens vela impleverat) prætoria hostilis fluitans puppim proræ nostræ insereret. Tum demum juventus nautica non votis tantum, vel suppliciis muliebribus auxilia cælitum implorare, sed laborando, enitendo, effervescente circa cor sanguine, omnem

Cc ope-

operam intendere. Ipse labos & periculum generosos animos nutriebat. Sex æneis machinis hostilis porticus una coöperta (duæ enim erant) dissiluit, ruptisque obicibus late stragem edidit. Miles huc atque illuc circumcursare, neque volitantibus asseribus ulli loco satis fidere, pavore attoniti nihil pensi consultique habere. Non emicabant tantum densis undique machinis horrenda Martis fulmina, terribilique squalore horridæ fumi tempestates diem occultaverant, cæterum & nauarchi cubile ignibus ardens horrorem auxerat. Interea Fachardus, minorisque sortis Præfecti, quibus indignatione concitum pectus æstuabat, milites strictis gladiis ad puppim cogere, & nisi pugnare cuperent, mortem minari. Cæterum nullę res bene procedunt, ubi degeneri trepidatione artus intremuere, turbata omnia & confusa, metu contunditur animus, & festinando, agendo, nihil agit. Atque adeo Stenbachius ita rursum tormenta contra hostem torsit, uti cadavera, sanguinemque horribili spectaculo diu mare volveret, ingentique clamore, mixtoque ejulatu cuncta personarent. Fugientem per medium horę insecuto nostro Præfecto, tenebrę noctis ingruentes texerunt, certoque eripuerunt exitio. Eadem sors cæterarum navium, quæ valde quassatę ægre se receperunt. Stenbachius, cum Fretum Gaditanum septendecim aliis navibus insideretur, Africam versus vela intendit, atque Algierę (Fœdus enim cum Bassa ictum erat) naveis reparari curavit.

CAP.

CAP. XLIX.

DE ILLVSTRI EXPEDITIONE SVB PRÆFECTO JACOBO WILLEKENO, ET VICARIO PETRO HEINIO, ANNO CIↃ IↃ CXXIII ET XXIV.

SOCIETATE Indiæ occidentalis edicto Procerum stabilita, intima perrumpere novi orbis penetralia Directoribus visum fuit. Magnis facinoribus prima initia constant; & prima fama in mentibus mortalium validissima esse solet. Jacobo Willekeno Præfecto militiæ maritimę veteri illa Provincia mandatur, uti instructissima classe viginti sex navium fortunam experiretur. Militaribus copiis præerat Tribunus Ioannes Dorthius militię expertus, consiliorumque sagax. Classis illa partim anno millesimo sexcentesimo vigesimo tertio mense Decembri, partim sequenti Januario vela ventis dederat. Secunda navigatione Promontorium viride, insulasque, quæ veterum Gorgones sive Hesperides esse creduntur, quæque à Ludovico Cadamusto anno CIↃ CCCC XL, decem numero inventæ sunt, Imperator obtinuerat, ibique juxta insulam S. Vincentii opperiundis cæteris commorabatur. Sola navis, cui Hollandię insigne erat, qua Tribunus Dorthius vectabatur, ventorum fluctuumque impetu usque ad Serram Lionam abrepta, quę à Promontorio ultra centum leucas, Oliviera teste, dissita est, classi non nisi expeditione consummata juncta fuit. Interea dum cæteros opperitur

Imperator, nauticam & militarem pubem ignavia & socordia torpescere non permisit, continuis exercitiis militareis animos fatigare, atque uti otii adjumenta tollerentur, cymbarum partes, quas nondum compaginatas secum sumpserat, adaptare, corbes munitorios omni opera nectere, denique quicquid usui militari excogitari poterat, præparare jussit. Dein cum cæteræ omnes naves fœliciter eodem jam diu appulissent, Imperator frustra tribunitia navi expectata varius agitabatur, an itineri se daret, an longiorem moram institueret, tandem è re esse judicavit, ne agendi tempus transmitteretur, & prolatando tempus bona occasio perderetur, vela totius classis intendere. Simul literas arcanas Concilio secreto militari aperit, quîs ex mandato undeviginti virûm continebatur, uti civitatem S. Salvatoris adoriri, atque expugnare omnibus viribus niterentur. Cuncti admodum Præfecti militares patrando tanto facinori sacramento se invicem adegêre, & quæ expeditioni conficiundæ necessaria consiliis junctis constituerunt. Neque enim res tam ardua & difficilis sola virtute militari, verum & prudentiæ ingeniique viribus potissimum sustentari poterat. Ad quartum demum Maji Brasiliæ ora in conspectum venit, adversoque vento, namque status, quod insolens illis regionibus, non flabat, & malacia distenti, octavo demum ejusdem mensis die ad ostium sinus Sanctorum anchoras jecerunt. Imperator negotio tam arduo intentus, quique præclari facinoris famam quærebat, communi Præfectorum consilio ita constituit, divisis copiis terra marique hostem adoriri. Quatuor navigiis uniquè celoci militem imponere, & cymbis septem juxta munimentum

tum S. Antonii syrti arenaceę committerę, atque ita urbem invadere, reliquis navibus intima sinus penetrare, hostem utrinque fatigare, omnium sederat sententia. Neque vero talibus viris ullus labos insolitus, sed utrinque gloriæ maximum certamen erat. Eodem enim tempore medio diei miles syrtim arenaceam ascendit, & pubes nautica in ipso sinu urbi terrorem injecit. Adventante classe ex valido munimento Tapesipe, & castello S. Philippi, inprimis ex arce valida, quæ rupi imposita, aquisque circumflua urbi imminebat, tam horrenda & feralis tempestas ingruit, uti tormentis undique sævientibus, densissimæ fumi tenebrę, perpetuus ignium intermicantium splendor, machinarum non secus atque tonitruum continens mugitus, globorum violenti turbines, confundere elementa, & cælum ipsum terræ miscere videretur; denique ad terrorem extremę calamitatis cuncta composita essent. Verum Nostris, qui vitam ac mortem juxta æstimabant, nullus locus asper & inaccessus, atque extrema pericula virtus imperterrita domuerat. Petrus Heinius classis vicarius, virtutis nobile exemplum, intra ictum sclopetorum junctis navigiis, Geldria, Groninga, & Nassavia, contra suggestum tormentorum, propinquasque naveis Lusitanas quindecim numero, incredibile facinus patrare properabat. Neque hostis, ubi ferox prælium sævire ac miscere omnia cepit, quicquam pensi atque moderati habuit. Usque ad septimam horam vespertinam atrociter pugnatum, quisque labores, pericula, ipsam mortem facile tolerare, prorsus in vultu facieque ingens vincendi cupido flagrabat. Cæterum Propræfectus, ubi nequicquam densis tormentorum

ictibus rem agi prospicit, & navigium, Groninga nomine, ita dedolatū esset, uti defensioni impar velut impotens huc atq; illuc fluctuaret (præter cæteros enim, qui in itinere perierant, vel cum morbo conflictabantur, quinquaginta tantum sani supererant) è re judicavit, treis cymbas viginti sociis navalibus implere, uti incredibili audacia in naves hostiles insilirent, victoriamque extorquerent. Qui tanquam effusa tempestate cùm præcipites in hostes agerentur, tanta subito illos incessit consternatio, ut relictis navibus fugę se darent, maximę omnium igneis immitterent; queîs & aliæ tres exarsêre: octo alię victoribus cesserunt. Imperator insistendum occasioni ratus vicario mandat, ut quatuordecim cymbis viginti itidem sociis navalibus instructis, quos multis & magnis tempestatibus fortissimos essę noverat, in lapideum ex topho candido tormentorum suggestum, quem rupi impositum urbi imminere diximus, ex quo ingens damnum navibus nostris infligebatur, eniti tentaret. Petra erat inaccessa, lævis, novem pedes ex aquis alta, expugnatū difficillima, insederant eam sexcenti milites. Hic, inquit Heinius, socii & fratres, virtutis vestræ scopulus, huc vos expeditos juvenes exercitatę pernicitatis transilire oportet. Invenietis viam virtute & fortitudine vestra. Nihil tam arduum natura constituit, quo non assurgat sublimis generositas. Experiundo & laborando, quę cæteri desperant, perficiuntur. Dixerat, simulque cum eo socii imperterrito animo contra majorum minorumque globorum densos turbines tanta pertinacia & pernicitate iverunt, uti, humeris invicem nixi, perticisque nauticis sublevati, incredibile dictu, inaccessum locum superarent.

 Atto-

Attoniti illi, qui insederant, turbatique, fugiendo festinare, neque nostrorum insultum expectare, per aquas plurimis interfectis in urbem contendere. Post tubicinem primus Petrus Heinius murum ascendere, hostem ferire, ferrum vibrare, adversus omnes difficultates luctari, quîs accensa nautica pubes, animosa gens & casibus infracta, se post Præfectum transiliisse veluti indignabatur. Cæterum quia interius nullâ loricâ petra illa munita erat, continuis fistularum globis Nostri impetebantur, quanquam duobus illic tormentis positis, nudum quoque hostium latus gravi damno quassaretur, summusque terror consternatis pavore incuteretur, tenebris tamen appetentibus recipere se Præfectus consultum censuit, inprimis quia pugnando juventus lassata, neque pulveris pyrii copia suppetebat: tormenta hostilia perforata, ne usui postmodum forent. Postridie, refectis somno viribus, classiarii iterum urbi incumbebant, verum comperto Nostros, qui terrâ fortunam experti fuerant, urbe potitos, cuncta munimenta deserta, nisi quod primâ luce in Tagasipe aliquotiens tormenta excussa forent, quam celerrime iis se Vicarius junxit. Terrestris namque miles, quæ pridie per syrtim arenaceam se terræ commiserat, angusto tramite, ubi facile ab hoste sisti potuerat, primo excubias, dein urbem tentaverat. Oppidani quidem primo impetu graviter nostros sauciabant, adeò quidem ut Allardus Scoutenus, qui pro tribuno militari Dorthio absente imperabat, disjectum jam militem suâ autoritate sisteret. Noctis tenebræ prælium hoc non incruentum diremerunt. Verum caligine hostilis terror geminatus, tantaque repente concitam civitatem consternatio

inva-

invasit, ut sibi suisque diffiderent. Suo quisque metu pericula metiri, cunctari, atque iterum festinare, inconsulte omnia agere, vacuam denique civitatem opesque per summam vecordiam relinquere, maximoque tumultu vicinis sylvis nemorumque secretis se abdere. Inter primos Marcus Teixera Episcopus cum sexcentis se subduxit. Ceterum Præfectus urbi Didacus Mendoza de Furtado, ne tam fœdæ fugę perfidiæque, ut loquebatur, consors esset, cum filio familiaque in urbe extrema expectavit. Miles noster natura ferox, manu promptus, prædę avidus, quique in celeritate omne momentum ponebat, crepera luce levioribus tormentis frangere portę obices in animum induxerat suum, verum Lusitani indicio, qui candidum pacis velum extra muros ostentans desertam urbem monebat, insidias primo metuens, apertis portis, compositis ordinibus urbem ingressus, nihil hostile reperiens in opulentissima civitate prædę effreni licentiæ se dedit, fana atque domos mercatorum spoliare, argenti pretiosarumque mercium immensam vim trahere, atq; pari luxu prodigere, disciplinæ omnis exorteis insolitis lubidinibus se mancipare, tam improbam aleam exercere, ut non numerarent, sed metirentur argentum. Et quanquam post tantam licentiam Imperator classis modum imponere tentaret, nihil tamen pensi habitū. Sericę aliæq; pretiosę merces, quę occultari ab effrenato milite nequibant, in plateis pedibus calcabantur: quæ postmodum composita in Iesuitarum collegium delata sunt. In urbe vicinisq; munimentis tormenta ærea viginti & tria, ferrea viginti & sex reperta. Interea oceano vagus Tribunus Dorthius, frustra quæsita classe, ostium Bahiæ penetravit,

vit, urbem captam, cui destinatus fuerat Gubernator, comperit, nihil prius agendum ratus, quam ut autoritate sua disciplinam militarem restitueret, effrenem juventutem coërceret, quæ luxu perdita præceps lubidinibus suis morem gerebat. Erat tribunus prælio strenuus, & autoritate severus, qui ubi licentia militum maximis se circumveniri difficultatibus vidit, rigida edicta proposuit, sine quis perdita pubes in ordinem redigi nequibat. Et jam immutata rerum facies erat, cum tribunus ad decimum & septimum diem Maji stipatus quinquaginta sclopetariis nō procul ab urbe à Brasilianis, qui tesquis & saltuosis in locis se occultaverant, ex improviso telis confossus occubuit. Corpus sectum, projectum, caput amputatum, ludibrioque habitum; cæterum Æthiopes, qui nostrarum partium erant, pulsis Brasilianis corpus in urbē retulerunt, cæterisque, quos eadem sors manebat, subsidio fuerunt. Ingens detrimentum in tanti viri funesto obitu Resp. cepit, rebus adhuc in civitate fluctuantibus. Namque & peritia militari & autoritate pollebat, consiliorumque prudentiam cum invictâ fortitudine junxerat, multi laboris & solertię, &, quod difficillimum esse solet, illibata autoritate summę apud militem gratiæ & favoris, cujus morte cuncta postmodum licentiâ negligentiaque pessum iêre. Magnum alioqui momentum societati in hâc victoria fuit, quippe capta fuit urbs nobilis, Præfecturę Brasiliæ metropolis, commerciorum, divitiarumque horreum, aqua tenus inaccessa, edito enim colle posita (construxerat illam Thomas Zouza gubernator) centum ulnis majoribus, quantum inter extensas manus continetur, ardua, vepretis & tesquis invia: ex

qua navigatio in Orientem, (insula enim S. Helenæ tribus tantum gradibus distat) & Peruviana impediri poterat. Quæ uti gloriose victa, ita fœde perdita, opprobrium Nostris fuit. Quippe uti in occupanda urbe majores fuerunt, quam viri, ita in tutandâ minores, quam fœminæ. Et qui ante vitam atque mortem juxta æstimaverant, victi fœdis voluptatibus, fractis socordia & luxu Imperatorum & militum animis, urbem nobilissimam perfida deditione Francisco Toletano, classis Hispanicæ Præfecto, tradidere, antequam ferme ad arma ventum esset: & quanquam suppetias in propinquo esse non ignorarent (ad octavum enim Decembris nuntium acceperant) scelera sceleribus auxerunt. Ita cassa classis nostrę potentissimæ fuit expeditio, quæ octodecim majoribus navigiis, & septem liburnicis constabat, quæque classiarios mille sexcentos nonaginta, mille trecentos quinquaginta milites vectabat. Et quanquam adversa tempestate jactata serius adventaverit, nullum tamen grave periculum eos urgebat, uti mortis metu nutantes, sicuti Toletano lubuerat, conditiones acciperent.

CAPUT L.

EXPEDITIO NAVALIS SUB PRAEFECTO JACOBO HEREMITA, ET RES GESTÆ, ANNO CIↃ IↃ C XXIII. ET SEQUENTIBUS.

IACOBUS Heremita classis Imperator novem probe instructis navibus, celocibusque duabus, mari se anno cIↃ-

cIↄ Iↄ c XXIII commiserat, uti in India Occidentali nervos potentię Hispanicę contunderet, frangeretque, regiisque thesauris immineret. Hæc classis mille sexcentis, & quod excurrit, viris referta, ducentis nonaginta quatuor æreis ferreisque tormentis horribilis, impensis Procerum societatisque Indicæ constructa, omnia magna promittebat. Non tam justa prælia, quam post crebras velitationes compluribus onerariis navigiis direptis (inter quæ quatuor Hispanica saccharo onusta) opima spolia non ignobilem hanc expeditionem fecêre. Sequenti dein anno, cum superato freto Australi juxta Limam insulam ventum, naviculâ, quam Prorex Peruvianus exploratum miserat, interceptâ, ex captivo centurione Martino Del Rea compertum, treis naves argentiferas probe onustas cum duabus bellicis Pantamam vorsus vela direxisse, Prætoriam navem, cum galeone quadraginta æneis machinis munita, onerarias supra quadraginta juxta tormentorum tria suggesta, quò securitati suæ consulerent, se recepisse. Erant hæc suggesta lapidea sex vel septem tormentis instructa, cætera enim quinquaginta majori violentię arcendæ vicino litore exposita fuerant. Metuebat enim Prorex, ne classis nostra, quam præcipiti cupiditate circa omnes terras, omnia maria spes lucri duxerat, urbi insulæque hostilia intentaret. Neque animus Nostris deërat pulcherrimi patrandi facinoris, jamque adeo quinque militum centurię, & quinque classiariorum cymbis impositæ, uti Callao & flumen inter vicinam tellurem arriperent, cæterum concitus fervor aquarum circa litora, profluentemque, spem omnem accessus interciderat, densataque Hispanorum agmina tel-

luris extima circa ipſa maris æſtuaria inſederant. Cum reluctantibus itaque aquarum vorticibus, & hoſte ſimul velle pugnare, multum ſe fatigare, neque quicquam proficere, verum ſibi ipſis certum exitium properare, ea demum dementia videbatur. Cum hæc itaque expeditio injuria loci ægre procederet, in alias arteis verſare ſe animus Imperatoris çepit. Juſſum, uti centuriones aliquot duodecim cymbis armatis, quibus ærei dracunculi, ignivomęque machinæ, ad incendia hoſtilibus navibus immittenda abunde ſuppetebant, intempeſta nocte claſſem adorirentur. Et proſpere ex voto ceſſit Fortuna: quadraginta circiter naveis vel noſtris ignibus, vel ſparſo vicino incendio concremabantur, pulcherrimo nocte ſpectaculo, cum veluti feſtivus & triumphalis dies mari incubuiſſe videretur. Et hæc opportuna nobis res cecidit, quod, Martio tumultu ad aliam partem urbis ſeptentrionalem concitato, perculſi oppidani illac, ubi nullum periculum erat, concurſarent. Dein ubi cymbis noſtris ex ordine Hiſpanicæ naves ignem concepiſſent, & cælum antè nocte atque nubibus obſcuratum haud ſuis ignibus late fulgeret, periculum anceps periculi metu augebatur. Interea animo confirmato hoſtes ex propinquis tormentorum ſuggeſtís, galeone binisque navibus, quas patachas vocant, vicinoque litore machinas omnes torquere, Noſtri dracunculis miſſilia ſpargere, & poſt principia Hiſpanicarum navium (quædam enim inermes, & forte non exarſerant) latitare, poſtremo cum illic manere tutum non foret, ſe claſſem vorſus iterum recipere. Ita totam ferme claſſem furor ignium conſumpſit, paucarum incendium ab Hiſpanis, Barbariſque ægre extinctum. Audax hoc

faci-

facinus, neque minor victoria. Quanquam autem rebus ex voto fluentibus, non tamen rectum consilium fuerat, igneis navibus immittere, cum præcisis anchorariis funibus facile omnes in potestatem nostram incidissent, quod ventus turgidus, qui ex tellure incrementum capiebat, illas vorsus interiora maris fluitantes agitasset. Sicuti prima luce novem Hispanicę ignibus feralibus ardentes ita movebantur, uti stationem suam deserere, ne itidem ignibus fædarentur, Nostris necessitas incubuerit. Commemorat Sandius historicus, interea duos centuriones Regnerum Brederodium, & Engelbertum Scuttum, duobus navigiis Punam insulam, & superatis quatuor navibus Guajaquelum urbem, post atrocem pugnam occupasse, & mercibus opibusque refertam, ne spoliis incumberet prædę avida juventus, &, ut fieri solet, palabunda ab hostibus cæderetur, ignibus feralibus subjecisse. Cæterum diaria, advorsa sorte fusos Nostros, Punæque insulę pagum incensum, referunt.

CAPUT LI.

PRÆLIVM INTER PRÆFECTVM PHILIPPVM DE ZVILEN, ET VNDECIM NAVES HOSTILES CIRCA LOANDAM, ANNO CIↃIↃCXXIV *MENSE IVNIO, NOMINE SOCIETATIS OCCIDENTALIS.*

POSTQUAM Philippus Zulius Præfectus aliquot navium, Commendatoris titulo, circa oram Africæ mare

 infe-

infestasset, pluréis naves superasset, fugasset, vel in arenarum vada adegisset, Loandam Africę insulam, quæ ad quinque miliaria patet, aggredi in animum induxit suum. Cæterum classe undecim navium secundo vento hosti, quamprimum Nostris occurrere, consultum videbatur, cum avortere, quam, ubi visceribus alicujus regionis insederit, disjicere victorem magis proclive sit. Quo comperto Pręfectus levatis anchoris, plenis velis, animi immodicus in hostem ferebatur. Acerrime utrinque pugnatum displosis continuis tormentorum globis, cæterum hosti virtutis nostræ inexperto primus fervor, atque impetus subito liquescebat, & in torporem solvebatur. Animose incipere prælium multorum, sed per cædes & igneis ad victoriam grassari illorum est, qui nihil metuunt, nisi ut vincantur. Neque diu pugnatum, cum quatuor hostiles naves feralibus conflagrarunt ignibus, prætoria & vicaria cum noctiluca litoribus ultro allisę, una fugiendo vadis adacta. Duę alię occupatę, quę & postmodum redemptę. Postridie Prætoriam, duasque reliquas, quę fixę hærebant, Nostri propius accedentes tormentis ita quassarunt, uti tandem ignem conciperent, quanquam ex iisdem, quandoquidem desperatio ultimum necessitatis telum virtutem illorum acueret, creberrimos globos ejacularentur. Postquam pulcherrimum hoc facinus bene cecidisset, ne quid reliqui victis facerent Nostri, ubi medium diei processit, aliam navem vadis impactam impetere tentarunt. Conferta pubes in treis cymbas jussu Præfecti insiliit, atque ipse, quo animos adderet, in vicinum lembum se permisit. Cæteri omnes, viri strenui, virtute Imperatoris accensi, summa celeritate

 foros

foros transilire, ferro iter aperire, denique audaciam pro munimento habere. Cæterum virtuti illorum Fortuna postmodum invidit, cum ex vicina tellure tam acriter globis impeterentur, ut necessitudo gravis se recipiendi eos premeret, adeò quidem ut neque ignem injiciendi copia daretur. Nonnulli occisi vulneratique, inter quos & ipse Præfectus vulnere advorso saucius. Victoria tamen eò non minor fuit, cum per omnes asperitates eluctari, ne quidem ipsa virtus permittat. Ex hostibus summa cum turpitudine plerique ex navibus se terræ dederant, cæsi nonnulli vel submersi, pauci capti. Tres ex nostris modica navi, quam patacham vocant, in litus adacti, in hostium manus pervenerant. Quibus permutandis cum tertia parte plureis ex captivis Lusitanis hosti offerrentur, Gubernator atque Episcopus Loandę fœdam & indignam conditionem proposuerunt, uti pro tribus captivis omnes admodum Lusitani & Æthiopes dimitterentur, binæ superatæ naves restituerentur. Quæ intoleranda conditio ludibrio Nostris habita, cum victi victoribus summo cum opprobrio insultarent, neque captivorum ea habita ratio, ut alienæ & impotenti superbiæ obnoxii forent. Naves integræ immensa postmodum pecunia redemptę. Neque multo post Nicolaus de Sosa, qui imperium urbis & insulæ recens obtinebat, treis captivos obtulit, pro quo officio humanitatis viginti Lusitani vinclis exoluti. Juxta urbem Loandam, atque intra sinum viginti admodum naves, inter quas & actuariæ, stationem fixerant. Etsi autem Nostri neque consilii, neque audacię unquam eguere, tamen in certum periculum velle incurrere, inconsultum videbatur. Deerat

rat

rat locorum peritus nauta, qui vada & ſicca arenarum exploraret, ſine quo ab illis caveri nequibat: duoque in litore ſuggeſtus tormentorum arcere adventantes poterant. Cæterum non tam tormentorum ictus, quàm brevia metuebant, queis ſi hærerent, in extremo Fortuna illorum ſita fuiſſet. Itaque providebat Præfectus, ne tale quid eveniret, vincendique cupiditate, ipſi vincerentur. Audacia quidem propior fortitudini eſt, cæterum temeritatem nemo unquam ſapiens laudavit. Oſtio quidem auſtrali Loandę, Pręfectus urbis cum tribus ſe oſtentaverat navigiis, verum nihil ibi virtus vel audacia poterant, quia periculoſa itidem vada imminebant, atque ſuggeſtus decem tormentorum capax introitum prohibebat. Neque à peritis locorum facile illa cęca arenarum vitabantur, cum ipſa illa tria navigia remulco difficili niſu inter ſyrtes veluti, & charybdes attraherentur. Ne itaque hic tempus fruſtra conſumerent, iterum pelago incumbere, incerta caſuum, quę mare volvit, tentare, Fortunam in diripiendis hoſtilibus navibus experiri. Atque adeo virtute, & Diis volentibus, proſpere omnia ceſsêre. Victę plures circumcirca naves mercibus divites. Terror ubique hoſtem proſtraverat, dum per ignaviam & inertiam magis incurrerent in manus noſtras, quàm armis vincerentur.

CAP.

C A P U T LII.

ACERRIMUM PRAELIUM INTER LUSITANICAM CLASSEM, ET HOLLANDICAS ANGLICASQUE NAVES.

Anno cIↄ Iↄ c xxvi.

HOc anno inter Lusitanos, qui antea à Britannis Ormo insula pulsi fuerant, & Anglicas, Hollandicasq; naveis juxta Persiæ oram longe acerrima fuere prælia. Hostes, præter quatuordecim minores naves (Fregattas vocant) octo galeonibus, & quingentis æreis tormentis terribiles erant. Nostrę naveis quatuor numero, uti & Britannicę, humiles præ magnitudine hostilium navium liburnicarum speciem ostentabant. Undecimo Februarii die cruento admodum prælio mare per quatuor horas efferbuit, dum antea Britanni Hollandique usque ad extrema vitæ se invicem sacramento devovissent. Memorabilis inprimis navis Hollandicę, cui Virginis Dordracenę nomen, virtus exarsit, quę oneraria & octodecim tantum machinis instructa, medio hostium fluitans, per integram horam cum quinque galeonibus invictas manus conseruit. Neque sudo mari suppetię in promptu. Hostibus cupidine victorię flagrantibus, animus supra modum accrevit: Nostris omnem violentiam ipsa etiam morte vincere, quam cum opprobrio vinci, satius videbatur. Surgente leni vento ab hostibus non tantum, verum etiam ab amicis divisi, pelago agitabantur. Virtute itaq; æquabili & inviolata per medios hostes ruere, fu-

riosoque insultu ad suos revorti, audax consilium sedit. Et Fortuna illis quanquam gravi & ancipiti periculo bene cessit: ipsa tamen navis bis ignibus incensa confestim iterum extincta fuit. Neque minor interea alterius navis nostrę (Wesopum indigetabatur) fortitudo gliscebat, quę vicarię hostili innexa (& prætoria cæteręque naves hostiles in propinquo erant) tam cruento certamine dimicavit, uti harpagonibus disjectis ægre se vicaria reciperet, cum omni apparatu bellico & sexaginta tormentis instructissima esset. Interea concito vento Nostri quinque junctis navibus hostes fatigando vincere summo studio adnitebantur. Neque illi impotentes & lassi pugna reluctari amplius quibant, cadaveribus continuo in mare volvendis intenti. Nox atrox prælium diremit: Lusitanique juxta insulam Kismisium, Nostri prope Ormusium anchoras fixerunt. Secundo post hoc prælium die multo adhuc atrocius dimicatum est, adeò ut anceps utrinque victoria esset. Arbores hostium passim mutilę vel fractę, autennęque gementes jactabantur, Virgo autem Dordracena ita velis pertusa fuit, ut nec ullus quidem integer nauticus funis esset. Navicula quoque incendiaria in hostem missa, sed frustraneo nisu. Tracto per integrum diem prælio noctis præsidio tuti hostes prope Ormusium, Nostri juxta Gamerona oppidũ subsederunt. Postridie Lusitani prope Larequam insulam, quam infida vada prætexunt, se recepêre. Compertumque post modum, nigris vexillis erectis, Præfectum classis Alfonsum Boutelium filium Proregis extremum diem clausisse. Post aliquot dies, cum Surattam vorsus iter instituere, ex sententia omnibus rebus paratis compositisque, Nostri decrevissent, Lusitani

metuen-

metuentes, ne iterum præliandi difficultate circumvenirentur, quantum possunt celerrime fugiendo patentia æquora secant, & versus oram Persicam Muscetum oppidum petunt. Postridie, quod hostium naves arboribus antennisque mutilę tam propere expedire iter nequirent, tanto horrore iterum certamen cæptum, uti prætoria incensa vix extingueretur, tres alię sibi invicem innexę hæsitarent. Obscuro noctis evasere, & propter arcem oppidi stationem securam elegerunt. Tam cruentis & atrocibus præliis ex Britannis Hollandisque octuaginta cæsi, complures vulnerati, ex Lusitanis præter saucios ultra mille necati, sola calamitate nobiles.

CAPUT LIII.

PRÆLIVM INTER VVIBRANDVM SCHRAMMIVM PRÆFECTVM CLASSIS INDICÆ, ET PRÆDONEM NICOLAVM COMPANVM, ANNO CIↃ IↃ C XXVI.

WIBRANDUS Schrammius Præfectus classis Indicæ novem navigiis anno CIↃ IↃ C XXVI mense Majo mari se commiserat, duobusque postmodum mensibus portum Sierrę Lionę petebat. Cæterum conspectis quatuor navigiis, dum in dubio mens hærebat, an hostes an amici forent, ubi propius accessum, compertum famosum esse prædonem Companum, qui fœdis rapinis ubique maria infestabat, complurium mercatorum nostrorum for-

tunas afflixerat, & homo profanus ſcelera ſceleribus cumulaverat, multorum quoq; facinoroſorum catervas tanquam ſtipatas circa ſe habebat. Quanquam autem ille amicitiam obtenderet, tamen Imperator noſter omnia ad prælium compoſuerat, quod prædonis animus ſubdolus, cujuſlibet rei ſimulator ac diſſimulator, ardens prædę cupiditate, unicuique pateret. Dictitabat ille ſe priorum facinorum pertæſum codicillos veniales expectare, poſtulabatque ſimul uti cymba noſtra vicinę telluri, ubi vultu facieque ignotus erat, exponeretur. Quod cum negaretur, quæſita hac occaſione hoſtilia animo volvere cepit, ſanguineoque erecto vexillo in principem navium Hollandiam ſolita animi ferocia præceps ferebatur, verbisque tumidis ſe contumeliam manu vindicaturum affirmabat. Reſponſum à Noſtris, ſe verba incruenta non metuere, ſi pugnandi conſilium eſſet, experturum, quibus cum viris manus confereret, eligeret nunc, an pacem an bellum cuperet. Cæterum ille animi impotens, tormentis excuſſis, junctisque aliis navigiis navem noſtram undique premere, illique ſe innectere tentabat. Verum pubes noſtra nautica, incredibile memoratu eſt, quantum virtutem intenderit, quantaque vi tela majora minoraque torſerit, adeò ut promiſcuè cadaveribus tabulata tegerentur, cæterique metu perculſi carina ſe recipere cogerentur. Ipſe Companus, qui gladium vibrans ferociam in vultu oſtentabat, ubi telorum iterum nimbus ingruebat, pronus in ventrem ſe miſit, brachioque ſaucius ad inferiorem receſſum proreptavit. Cum cominus res non procederet, eminus tormentis navem undique fatigare, atque ad deditionem cogere, conſtituit. Sed Hollandia navis præcipiti

cipiti insultu in hostem ferebatur, fistularumque militarium certis ictibus continuo ita illum impetebat, uti cæsorum cruor horribili specie passim in mare funderetur. Vicaria hostilis admodum dedolata, multisque foraminibus pertusa ac dilacerata, fugæ propior, ne vis aquarum illam opprimeret, paulum secessit. Non procul una ex liburnicis nostris machinas quoq; torquebat, quam adoriri primum hostis non affectabat, quod principe navi, uti sperabat, superata, illa se subducere nequiret. Cæterum cum illam debellare, longe opinione asperius acerbiusque foret, mutato consilio liburnicam adoriuntur, verum omnibus expansis velis ilicet suppetias ferebat Prætoria nostra, omnibusque ex latere machinis explosis, superiore vento usus, tanto horrore omnes territavit, ut nemo supra tabulata se sistere auderet, vel vela majora intendere, uti præsenti se subducerent periculo. Itaque Companus, uti in rebus advorsis fieri solet, consiliorum expers in vicina vada impegit, ne Nostris insectandi copia vel facultas esset. Interea prætoria & liburnica nostra in altum profectæ, relliquos prædones cingere nitebantur, sed elapsi in fuga salutem quæsiverunt. Tanta jam illos incesserat consternatio, uti postmodum compertum fuit, ut deditionem agitaverint. Pauci ex Nostris fuere vulnerati vel cæsi, sed princeps navis nostra admodum fuit quassata, ita ut triduo vix se expedire iterum potuerit. Virtus quoque & prudentia prædonis hoc prælio emicuit, quippe pollebat magna vi animi & corporis, rerum maritimarum vetus, animus, supra quam cuiquam credibile est, audax, subdolus, cædibus & rapinis innutritus. Eundem postmodum Nostri, prædonesque portum tetigere, metu

piratis perculsis, ne manus nostras iterum violentas experirentur. Imperatum, ut prædo stationem suam desereret, quod post multas contentiones detrectare nequivit.

CAPUT LIV.

MEMORABILIS PRÆTORIÆ HISPANICÆ CLADES, A NOVEM CLASSIARIIS PERPETRATA, ANNO EODEM.

CUm mare nostrum hostium damna non caperet, complures Belgę, qui Regias partes sectabantur, in Hispaniam migraverant, societatemque inierant, uti cunctas naveis, quę Hollandica commercia vectabant, interciperent. Unusquisque nulla gentis habita ratione ducere, trahere, rapere, sine modo modestiaque polluere, vastare omnia, donec brevi societas ita adolevit, uti quinque naves in mare ducerent, cujus Prætorię Busencolius Dunkerkanus summo cum imperio præerat. Hæc navis, quę à Dantiscanis capta fuerat, quatuor æreis, triginta ferreis machinis cincta, milite Hispano insidebatur, pubes nautica variarum gentium militia atque inopia urgebatur. Inter illos novem classiarii Belgæ, qui occupata Bahia captivorum numerum auxerant, servitutis impatientes, quovis modo navem vincere, injustę potentię obviam ire, victos acerbius ulcisci, quanquam mortis periculo, in animum induxerunt suum. Per duos menses cunctando, opportunum tempus opperiendo, res ex voto non succedebat. Sed quia magna facinora ægre differuntur, & celeritate constant,

conju-

conjurationis Princeps cum ſociis concubia nocte, Hiſpanos, qui excubias agitabant, cum Præfecto, magno & feroci animo trucidat. Plerique cæſi ex Hiſpanis, antequam inſolitus tumultus claſſiarios alios ſomno preſſos excitavit. Qui periculi magnitudine commoti, uti rebus trepidis fieri ſolet, conſiliis fluctuare, concurſationibus periculum anceps augere, neque armis obniti, neque conjuratos adjutare. Quæſiti, an partium ſuarum ſtudia ſectari cuperent, an potius ferro decernere, in partes pedibus ſeceſſerunt. Electus in centurionem conjuratorum primus, cæteri in ſacramentum militare acti. Inventi poſtmodum quindecim Hiſpani, quos fortuna occultaverat, quorum ſupplicum ſanguini parcere, victoribus clementia videbatur. Abducta navi in Texeliæ ſtationem, centurio Hiſpanico veſtitu tanquam triumphali amictus Hagam magnis itineribus contendens, ab Auriaco, laudata ejus ſociorumque virtute, Præfecturam navis impetravit.

CAPUT LV.

DE EXPEDITIONE ET PRAELIO PETRI HEINII CVM CLASSE HOSTILI IVXTA VRBEM S. SALVATORIS IN BRASILIA. ANNO CIↃ IↃ CXXVII.

In partes nunc veniat virtus incredibilis Petri Heinii, qui obſcuris majoribus genitus, maris non tam hoſpes quam indigena, inter ferocientes tempeſtates enutritus, horrore efferati elementi animum quoq; exaſperaverat, quin-

imo

imo ipſe horror & tempeſtas Oceani, ad quoſcunque caſus induratus, nullibi hoſti quietem permittebat. Præter odium Hiſpani ex inviſa dominatione, quo nautica plebes etiam domi armatur, accedebat & privata cauſa. Captus ab Hiſpanis una cum patre, ſervilem in modum habitus, flagris ac verberibus cæſus, poſtmodum triremi impoſitus, cum cæteris, quos Spinola ea tempeſtate habebat, Sluſam Flandriæ advectus, libertati demum reſtitutus, quo tempore Mendoza Arragonius ex convento captivos reddi ſuis impetraſſet. Iterum in India ad Occidentem captus, poſt biennium dimiſſus, nullis periculis territus, vitæ prodigus ubique ſe hoſti objectabat. Jam ante vicariam poteſtatem ſub Præfecto Willekeno nomine ſocietatis Indicæ obtinuerat, atque urbem S. Salvatoris in Braſilia aggreſſus, inter primos murum ſuperaverat, ſtipatam hoſtium multitudinem in fugam egerat, deniq; urbem opulentiſſimam, ut ſuperius commemoratũ fuit, deſertam Luſitanis expugnaverat. Anno demum CIↃ IↃ C XXVI Pręfectum claſſi ſocietas Indica, quę ad Occidentem, illum communibus votis nuncupaverat. Claſſis conſtabat nove majoribus navigiis, celocibus quinque, quæ viribus modica, ſi Præfecti generalis Balduini Henrici claſſi, quæ maria ſulcabat, jungi potuiſſet, impetendæ hoſtili & Regiæ argentiferæ æqualis fuiſſet. Sed iniqua nos fortuna preſſit. Noſtri enim fruſtra quæſito Præfecto, multa maria emenſi, multis quoq; difficultatibus agitati, pluribus tamen interceptis navigiis, quę commercia vectabant, tandem ex captivis intellexere Præfectum generalem Balduinum Henrici diem ultimũ prope Havanam clauſiſſe, claſſiarios patriã vorſus iter direxiſſe. Inprimis Imperator noſter, qui

qui ubique ad gloriam virtutis via grassabatur, ereptam sibi classis regię argentiferę invadendę occasionem, non per socordiam vel ignaviam, sed per infortunium, multum querebatur. Namque illa divitiis onusta, & quadraginta sex velis instructa circa promontoriũ Floridę nono Septembris die in conspectum venerat. Quam adoriri concilio militari inconsultum visum fuit, namq; frustra eniti, neq; aliud se fatigando quam certo periculo se exponere, extremę dementię erat. Per aliquot menses pelago jactatus Kalendis Martii sequentis anni ad portum Bahię delatus, furtim, & per insidias hostilem classem adoriri in animum induxerat suum, cæterum malacia maris impediebat. Dum cunctantur, non tantum Imperatori, sed & aliis egregiis viris, præfectis simul cum omni militari & nautica pube flamma virtutis glorięque supra modum exarsit, neque prius sedari potuit, quam hostem in propriis visceribus adorirentur. Itaq; Heinius secundo & turgido vento in portum hostilem delatus, classem naviũ viginti & sex, quæ propter urbis mœnia suggestumque tormentorum se interius receperat, animo militari invadi imperat. Naves hostiles propriis tormentis munitæ, etiam urbis atque arcis, quæ valida urbem prætexebat, machinis defendebantur. Primus huc cursum intendit Archithalassus, ut qui primus auctoritate etiam virtute esset. Cumque se classi inseruisset, medius inter Prætoriam vicariamque hostium, jaci anchoram & sisti jubet, attonitisque oppidanis, quo tam audax facinus abiret, cruentam pugnam inchoavit. Binæ nostræ naves, quibus Geldriæ & Hollandiæ insigne erat, eodem animo adoriendo hosti anchoram fixerunt; relliquæ non confestim, inferiori vento agitatæ,

præsto fuerunt. A tribus itaque nostratibus navibus tam acriter impetitę dedolatæque hostiles, ut deditionem sub conditione vitæ sponderent. Sed continuo tormentorum fragore non auditę postulantium voces. Neque abstitit Heinius vicarię affixus, donec illa ita perfoderetur, ut fundum peteret, atque tres tantum ex militari manu superstites reciperentur. Interea dum ex urbe, cui Præfectus erat Didacus Ludovicus Oliverius, impiger militiæ & vetus, dum ex classe hostili terribilem in modum tormenta undique tonabant, incredibile dictu, cymbis socii navales cum sclopetariis se dederunt, & contra densissimam globorum ingentium procellam insultarunt, audacia & celeritate admiranda foros hostiles transgressi tanto impetu se in naves effuderunt, uti confertus hostilis miles ex navibus se in mare præcipitem daret, atque enatando ægre se reciperet, cunctæ admodum naves intra teli jactum abducerentur. Quanquam autem ex omnibus munimentis, tam majoribus, quam manuariis tormentis, instar grandinis densi globi torquerentur in Nostros, tanta tamen fortitudine & virtute cuncta expedita fuerunt, ut intra tres horas victoriam hostibus extorserint, summo Lusitanorum opprobrio atque contumeliâ. Et major hostium clades, quam nostra, queîs tamen se defensantibus omnia prona, nostris adeo ardua & difficilia, ut veluti cum morte colluctandum, atque ex cymbis in fastigia navium enitendum esset. Abductæ tamen viginti & duæ naves ex portus intimis penetralibus. Cæterum dum Nostri revocare gradum ab urbe & suggestu tormentorum cupiunt, navem Prætoriam victricem, aliamque Geldrię nomine insignem, mare niiquum

iquum deseruit, ita ut utraque vadis hæreret. Geldria summo nisu laxata, Prætoria altius fixa, etsi omni ope succurreret pubes nautica, liberari nequibat, & cum postridie omni molimine à cæteris navibus, quę propius adventarant, frustra idem tentatum esset, ita hostium tormentis perfossa fuit, ut ne quidem navis speciem referret. Et cæterę quoque naves, inprimis Geldria, continuis globorum ictibus nonnihil quassatę fuerunt. Dum Martis hæc horribilis tempestas ingruit, dubiũ an negligentia an casu incenso pulvere pyrio navis, quę malus Auriaca indigetabatur, unà cum sexaginta viris dissiliit, ex quibus quatuordecim superstites, miserè ignibus ustulati, recepti sunt. Imperator itaque classis, comperto navem Prætoriam abduci non posse, atque ita undique trajectam, ut navigationibus inutilis futura esset, prædam tolli, perfossisque tormentis ignem injici, atque concremari mandat. Quanquam autem horribile, atrox & diuturnum illud fuerit prælium, ex Nostris tamen pauci quinquaginta circiter advorsis vulneribus cæsi, Imperator classis sinistro brachio fistulę militaris globo vulneratus, aculeoque ligneo tibia tenus adacto saucius, ejusdemque vicarius manuario tormento sub costis spuriis, non letale vulnus accepit. Prædam omnem quatuor delectis navibus, inter quas & Prætoria hostilis, ad suos propere dimisit, cæteras expeditas maxime refici, relliquas exuri jussit.

CAPUT LVI.

DE EIUSDEM PRÆFECTI PRÆLIO, ET VICTORIA, EODEM ANNO.

VICTOR hoſtium Heinius multa iterum cum animo ſuo volvebat, novamque victoriam meditabatur maria luſtrans: neque præceps animi cupido debilitando hoſti expleri ullo modo poterat, ſed inquies cum inquieto elemento huc atque illuc fluctuabatur. Nonnullę minoris pretii naves interceptę vel incenſæ. Juxta Bahiam vela intendens, ex Luſitanis captivis intellexit,quinque vel ſex navigia crepidine vicini fluminis conſediſſe. Duabus celocibus imperatum, uti cum omnibus lintribus & ſcaphis manu militum inſtructis interiora fluminis penetrarent. In cujus oſtio vacuum deſertumque, neque infimæ magnitudinis, navigium, expilatis iis, quę ſors offerebat, ſui juris eſſe permiſerunt. Namque omnium animos ſpes prædę tranſvorſos egerat, ſtudiisque ita accenſis pubes nautica, ne qua occaſio elaberetur, ſollicita ſummopere & anxia erat. Aliquantum fluvio provectis anguſto ſinu aliquot hoſtiles naves latitare viſę, quæ omnem operam intendebant, uti conſpectui noſtrorum ſe ſubducerent. Propius accedentibus Noſtris tanto impetu majoribus tormentis, & manuariis fiſtulis crudelis inſæviit tempeſtas, uti opprimendi inſultandique in naves hoſtiles nulla ſpes illos adducere poſſet. Reverſi itaque ad ſuos, cum enarraſſent quibus fuiſſent difficulta-

ficultatibus pressi, Imperator tamen, uti erat promptę virtutis & audacię, supra modum glorię militaris appetens, magno animo iterum statuit, seipsum cum promptissimis quibusque objectare periculis, atque fortunam experiri. Luce itaque proxima iterum ingressi flumen, non eodem loco quo pridie, sed penitius retrò cessisse hostem compertum est. Quo investigato repertoque, intonuere iterum tormenta tanta ferocia, ut adoriri hostiles naves supra audaciam cunctorum esse videretur. In primis vicaria manuariis fistulis maxumo horrore explosis ingentem Nostris terrorem incusserat. Præerat illi homo facinorosus, & pluribus criminibus coöpertus centurio, nomine Padilha, qui sanguine nobilissimi & generosissimi Domini Dortæ nefarias maculaverat manus, quem Bahię Gubernator cum centum & quinquaginta militibus præsidio navis imposuerat. Verum Imperator noster, suo adventu ultimo imperio, ne se reciperent, impedivit, cui, cum nullum fere consilium vel inceptum frustra fuisset, facile obtemperabat nautica pubes, & incredibili insultu navem violenta manu superavit. Nusquam magis patuit, audacibus nihil invium esse, & fortissimo cuique minimum adesse periculi. Quippe hostili sanguine præter treis pueros omnibus occisis fori natabant, & per sentinam in flumen se exonerabant, tredecim tantum ex Nostris desideratis. Hostiles alię duę, inter quas & Prætoria, facile occupatę, dum miles se profundo committit, & natando eluctatur. Ulterius adhuc duę vel tres sub obtectu arborum latitabant, quæ refluentibus aquis vadis hæsitabant, illoque beneficio ab omni insultu facile defensabantur. Consultum visum Imperatori nostro in mare

captas naveis cum suis promovere; namque per quatuor admodum milliaria Hollandica obliquo & tortuoso amne enitendum erat. Rupta per infortunium una captarum navium: præmissisque cymbis uti prospicerent, quidnam interea hostis moliretur, compertum, hostem interea cum præsidio, ex urbe proxima, quę S. Salvatori sacra, ad ostiũ fluvii, qua exitus nostris patebat, vicinum collem munimentis cinctum insedisse. Adhæc navis, quam antea Nostri desertam reliquerant, consilio hostili submersa & vadis impacta viam eximebat. Verum subsidentibus aquis igne injecto flammam concepit, & certantibus duobus elementis, destinata aquis, ignibus periit. Et quanquam fistulis densos globos ejacularentur hostes, qui collem insederant, dracones tamen nostri (tormentorum hoc genus est) ita multifariam suos ignes eructarunt, ut exiguum inde damnum paterentur. Adversus impetus hostiles ex vicino colle aliud excogitatum præsidium. Boum tergis naves omnes, inprimis quę præcedebant cymbæ munitæ ictus crebros fistularum eliserunt. Advorso vento, angusto & vadoso flumine educi naves nequibant, verum à cymbis ex longinquo jactis anchoris attrahi illas necesse erat. Hoc uti multis difficultatibus obnoxium erat, ita Imperator noster non tantum fortitudine, sed & consilio pollebat, quod longe difficillimum esse solet, cum audacia ad temeritatem, prudentia ad timiditatem propius accedat. Verum cymbæ velleribus cinctæ eliso glandium impetu incredibili successu anchoras jecerunt, fluvioque tres naves eductæ, ipse Præfectus classis cum suis postridie sub oculis hostium flumine vadoso elapsus, certa reportavit victoriæ præmia.

CAP.

CAPUT LVII.

PRÆLIUM ACRE INTER TRES NOSTRATIUM NAVES, ET PRÆTORIAM VICARIAMQUE HONDURENSEM,

ANNO CIↃ IↃ CXXVII. VIII JULII.

QUINQUE liburnicas ſub Præfectura Joachimi Gyſii Batavi Zelandique expediverant, ut diripiendis hoſtilibus navibus ad occidentem maria metirentur. Cum immenſo & inquieto mari huc atque illuc fluctuantes, multas circumvecti inſulas, modo juncti, modo diviſi, animum tamen hoſtem contundendi non diviſerant. Cum jam antea Hiſpanicam fregattam prope Maracaibo igne corrupiſſent, mare ubique infeſtantes, inter inſulam de Vaca, & Hiſpaniolam excepta una navi frequentes ſimul convenerant. Hinc iterum fluctibus divorſi poſt menſem exactum promontorium Corrientes tetigerunt. Poſtridie una Hollandica, & duæ Zelandicæ juxta promontorium S. Antonii modicis tantum velis movebantur. Ubi dies proceſſit, vela peregrina conſpectui ſe dederunt, ſed quod compoſitum & tacitum ventis mare ſterneretur, nulla inſectandi copia fuit. Cum ſecundo deinde ſuppara velorum iterum paterent, lembo armatis viris referto adnitente remige facile navis ſuperata, quæ ex nova Hiſpaniola curſum huc intenderat. Poſtero die eminentem regionem Cubæ oculis uſurpabant, eoque diſtrictu uſque ad octavum diem Julii curſus huc atque illuc re-

lictos

lictos iterabant. Appetente die conspecta duo vela, quò omnibus expansis linteis vento secundo Nostri ferebantur. Propinquantes duo esse majora Hispanica navigia intellexerunt. Ardorem pugnandi prædę quoque cupido acerrime instigabat, quæ prima esse mortales censent, & præcipue militarem pubem trahunt, quorum animus nulla magis tuba quam spoliorum accenditur. Cum itaque omnes labores atque pericula consueta haberent, sibi ipsis incalescente sanguine temperare nequibant, acerrimeque explosis omnibus tormentis in hostem tonabant, verum innectere se hostilibus navibus absente Prætoria nostra non consultum judicabant. Signo dato & illa præsto fuit, atque tormentis omnibus hostem impetiit, quod & reliquæ ex ordine factitarunt. Iteratis dein ictibus, Prætoria nonnihil cedente, relliquis dubitantibus, ecquid rei esset, cymba centuriones se Imperatori sistunt. Ibi, quia globos & jacula eminus in hostem torquere frustraneum videretur, impetu atque insultu hostiles naves debellare commune consilium fuit. Virtus nullam longiorem moram ferebat, sed cominus prælium conserere, Archithalassum adoriri, hostem ferire, fatigare, nihil metuere quam turpem famam illos edocebat. Dum ita seruntur colloquia, nostris navibus vento ulterius actis, consternatis, uti credebat, & fugientibus imminere summa ope adnitebatur hostilis Imperator. Neque enim credebat (inauditum antea facinus) liburnicas cum galeonibus periculum virium experturas. Supremo itaq; ex apice vexillo tormentique ictu, signum pugnandi dedit. Cæterum procul à nostris tanta turpitudo atque ignominia abfuit, queîs mortis jam ante victoribus, nihil aliud quam

hostis

hostis quærebatur. Adversum ventis mare, obliquando vela, superare, Prætoriæ hostili se implicare, summum illorum votum fuit. Cæterum illam iniquo mari, tum quod expeditior princeps hostiũ navis in omnes partes se verteret, adoriri Fortuna non permittebat. Vicariam itaque adorti ab utroque latere: verum suppetias Prætoria hostilis tulit, atque principi navium nostrarum, cui Leænę nomen erat, se implicuit, quæ vicariæ latere eminentiori, quod velo & ventis non deprimitur, prælium jam concitaverat. Ita illa media inter duas hostiles utrinque atrociter impetebatur. Tum subito cöorta globorum tempestas cum magno fragore, densusque fumi nimbus intermicantibus ignibus visum impediebat. Duæ dein aliæ naveis vicariam summo impetu adoriuntur. Foros transilire Nostri tentabant, cæterum hoc longe difficillimum erat, cum ex sublimibus navium tabulatis hostes Nostros fessos, confectosque lanceis deprimerent. Cum neque ita belli alea procederet, ignitis jaculis (malo punico in militia nomen est) quæ manu atrociter spargebantur, terror hosti incutiebatur. Nihil crudelius repertum, ex quo in terminis mortalitatis properandis ingenium hominum laboravit. Hoc jaculum quicquid obvium convellit, ita ut ipsum Acheronta perrumpere videatur. Terrâ ædes uno impetu disjicit, ipsa telluris viscera atque intima penetralia pandit, ut cuncta misceri videantur elementa: mari atrocius sævit, ubi in naves conjectum, angustia loci tabulata hominesque misere collidit. Qua procella miles hostilis laceris navis asseribus misere sauciabatur, adeò ut nullibi refugium foret, cum ubiq; furiosum illud jaculum vim suam horrendam exerceret, horribiles ejula-

tus, clamoresque morientium exaudirentur. Dehinc incendio navis corripiebatur, neque militem nostrum ignis suus deseruit transiliendi. Tum totius negotii fœda & miserabilis facies fuit, passim pecudum more hostis obtruncari, cadavera in mare volvi, sanguine denique aspersæ aquæ fluitabant. Pauci Hispani furori militum exempti. Incendium navis summa cura extinctum. Interea prætoria hostilis calamitati se subducere nitebatur, quanquam & nostræ naves, inprimis Leæna, quæ inter duas hostiles media jacuerat, ita exceptæ, perforatæque essent, uti fessæ laceræque insectandi animum ponerent. Contenti itaque hac victoria, simul cum superata navi in sinum (Canalem vocant)Bahamæ se receperunt,& circa oram Floridæ exoneratis mercibus opulentis, Hispanos, quorum vitæ pepercerant, incolumes Havanam dimiserunt. Ita demum pluribus direptis navibus classis hæc Indica quinto Septembris die fœliciter in patriam appulit, luculentis spoliis turgida, quæ duodecim auri vasa superabant. Præfectus torque aurea in præmium virtutis donatus, nauticę juventuti tredecim mensium stipendium præter solitam mercedem ab Indicę societatis Curatoribus persolutum, ne virtus sine præmio flaccesceret,quę per se dura & amara est,nisi largitione sustentetur. Liberalitas & fortitudo ultro citroque ire debet, & hic est quæstus Reip. maximus, de fructibus nonnihil impartiri,qui vitam pro commodis Reip. impartiuntur. Et hoc Proceribus nostris semper curę fuit, uti in virtutis præmiis magnifici essent, neque ullis meritis manum clauderent. Ita Deo juvante, nihil quoque clausum & invium fortitudini Batavorum fuit.

CAP.

CAPUT LVIII.

DE PRÆLIO NAVALI INTER CLASSEM HOLLANDICAM NOMINE SOCIETATIS INDICÆ OCCIDENTALIS, CUI PRÆFECTUS ERAT PETRUS ADRIANI ITA, ET PRÆTORIAM, VICARIAMQUE HONDURENSEM, ANNO CIↃ IↃ CXXVIII, MENSE AUGUSTO.

SOCIETAS Indica ſpoliorum cupidine ulterius flagrans, cujus potiſſimum cauſâ & bella geruntur, & maria ſulcantur, ipsâ hyeme menſe Februario fatigandæ Americæ, quæ nervos regios ſuſtentabat, claſſem inſtructam ſex majoribus navigiis, celocibus tribus, ſub Imperio Petri Adriani Ita mari commiſerat. Poſt multa maria emenſa, vagasque navigationes fluctuantes, menſe Auguſto Prætoriæ vicariæque navi claſſis Hondurenſis circa Havanam occurrerunt. Utraque viginti tormentis bellicis munita, hæc ducentis quinquaginta, altera ducentis viris ſtipata. Hoſtes perterriti fugiendo verſus litora Havanæ portum, quæ ad duo tantum miliaria verſus orientem aberat, attingere omni ope laborabant. Cæterum una navium noſtrarum concitatior velocitate ſua curſum hoſtilem intercepit, ita ut ferro iter aperiundi, confligendique illis gravis neceſſitas incumberet. Vicaria primum inſultum tulit animosè admodum, & cum noſtris harpagones, quîs ſe innecterent, deeſſent, elapſa vadis hæſit. Non ſemper virtus Fortuna penſatur, & incerta caſuum, ſi uſpiam, indomito maris ele-

mento dominantur. Quippe navis noſtra prædę avida, dum non contractè ſatis ſe vortit, ex imperitia locorum, cæco vado itidem adhæſit. Quo in loco immobilis, continuis tormentorum verberibus à matutino tempore uſque ad horam ſecundam poſt medium diem, ita impetita eſt, ut major malus medius diſſiliret. Neque illa impatiens ſui in hoſtem ſua vibrare fulmina quibat. Prætoria hoſtilis verſus litus itidem adacta, & cæcis ſyrtibus fixa. Noſtra inter duas hoſtiles media ita denſatis ictibus globorum perfoſſa fuit, ut ſui impotens animum ſponderet, undique circumventa de deditione cogitaret. Ita lacera navi, quæ vel ignibus vel Oceano ludibrium debebat, integra quidem fortitudo emicuit, ſed contra extrema Fortunæ, cum nihil amplius poſſis, eniti ne quidem ipſa virtus poteſt. Dum ita non tam cum hoſtibus quam iniquitate loci luctabantur, Princeps claſſis noſtræ diu ventis fluctibusque adverſis jactatus, cum infenſum mare ſuppetias noſtris prohiberet, paulum ſeptentrionem vorſus inclinans, à meridie, ſtatis illic ex eadem plaga ſpirantibus ventis, turgidis velis in hoſtem fertur. Duabus aliis navibus, Vicariæ, & Fortunę, quas penes ſe habebat, quid faciendum injungit. Ipſe conſilio & virtute validus advorſa Fortunę ſuperavit, quæ brevi momento huc atque illuc ſe flectit. Quanquam diu dubia quò ſe inclinaret, cum & noſtra & hoſtilis virtus utrinque illam prenſaret. Quippe ita acriter vicaria Noſtris reſtitit, ut majora quoque tormentorum verbera, quîs horrendum in modum à fronte lacerabatur, contemneret. Sicut denſa grando tectis illiſa diſſilit, ita ſupra cladem eſt robuſtus fortitudine animus. Noſtri immiſſis ignitis foculis, terrorem

rem incutere, atque ita in tabulata eniti tentaverant, verum æquè animose pulsi fugatique. Naveis deinceps duæ, quîs Delphinis & Fortunę nomina erant, cum in Prætoriam hostilem simul globos misissent, præsidio Nostris fuere. Fluctivaga Delphin propius accedens à tergo vicariam hostilem premebat, Fortuna certo omine victoriam spondens promptissimum quemque & maxime strenuum militem in Prætoriam traduxerat. Tum demum conferta pubes incredibili insultu in vicariam se præcipitem dedit, atque invictus animus non tam in audaciam, quam in furorem prorupit. Flagrabant & micabant oculi, exæstuabat in facie sanguis, concutiebatur crebro spiritu pectus, citatus gradus, manus inquietæ, corpus denique in exitium hostium instar maris fluctuante gressu attollebatur. Pro ingenio quisque glande vel ferro pugnare, atque acriter resistente hoste modò eniti in advorsa navis, modò concidere, modò lapsantem iterum gressum firmare, donec pertinacia & horribilis insultus hostilem navem superaret. Tum promiscue sanguine hostili imbuti enses, omnia, quà visus se extendebat, constrata telis, armis, cadaveribus, inter ea tabulata infecta cruore fluitabant. Ex trecentis viris, dimidia pars ferro fatum invenit, relliqui, qui natando per aquas ferebantur, vel iisdem mersi, vel pauci admodum evasere. Commemorant nonnulli inter præliandum, cum jam vicaria navis superata esset, hostisque confectus, igne illam conflagrasse, quam cum pubes militaris & nautica ob flammarum violentiam desereret, Præfectum stricto gladio rutilantibus ferocem oculis fugienteis prohibuisse, atque hæc verba addidisse, ut aut ignes extinguerent, aut iisdem perirent, me-

tuentem nimirum, ne ingentes opes, ſimul cum devicta navi concremarentur. Quod quidem ab aliis ſilentio tranſmiſſum pro comperto dicere nequeo: hoc conſtat mercibus, quîs ſtipata erat, exoneratis, cum ad quinque pedes navis aqua premeretur, atque humentia terga boum fœdum & intolerabilem odorem ſpargerent, poſtmodum ignibus ſubjectam fuiſſe. Interea, uti ad inſtitutum revortar, treis aliæ Noſtrorum naves, fixis anchoris, Prætoriam hoſtilem adoriuntur, & continuis tormentorum ictibus fatigant, cæterum hoſti perculſo tam fœdo & horribili ſuorum ſpectaculo, animus timore obſtupuit, conſilia præpedita turbabantur. Ubi enim metus dominatur, etiam fortiſſimis viris ſubito omnis mens cadit, neque quicquam penſi habetur. Fuga itaque iis potior fuit, & infido mari vitam ſuam crediderunt. Ex promptiſſimis tamen quinquaginta extrema expectarunt, qui tamen mox eadem ſorte effugium morti quæſivere. Ita poſt acerrimum conflictum ſuperatæ prima & vicaria claſſis Hondurenſis naves; ſingulę ducentis & ultra inſeſſæ fuerant militibus, qui militiæ veteres ad nutum monentis intenti, arma armis conſerere, obſiſtere, circumire, diſcurrere, mutare pugnandi vices, virtutem virtute tegere cum peritiſſimis noverant. Ex quibus ultra ducentos obtruncati, præter illos qui miſerabili fato mari ſibi mortem properaverant. Noſtrę tantum duodecim vel tredecim cæſos numerabant, quîs recens occiſis vultus adhuc ferociam animi & vindictę ſtudium oſtentabat. Majoris ſæpe virtutis eſt victoriâ prudenter uti, quam hoſtem viciſſe. Plures ſæpe quæ ferri virtute quæſiverunt, per faſtidium & contemptum hoſtium perdiderunt. Hanc itaque

For-

Fortunę indulgentiam, qua etiam optimi Imperatores insolescunt, periculo committere, modicisque intentus immodica affectare noluit prudentissimus Imperator. Opulenta alioquin classis, qua ex Terra Firma immensę divitię vectabantur, propinqua censebatur: cæterum incerta pro certis captare noluit Archithalassus, cui fatales rerum vicissitudines, & incerta maritimæ militię in promptu erant: inprimis quia pleræque naves sicco arenarum fixæ, atque excita illarum moles ægre moveri poterat. Vicaria itaque, quæ tam alte syrtibus sederat, uti nullis laboribus iterum fluctuare posset, exemptis mercibus, aquis exitium minitantibus, contrario ignis elemento periit. Prætoria quoque hostilis, atque Leæna, quę vehementer pertusa erat, à vicinis navibus trahebantur. Ventis itidem silentibus maris æstus ad ostium Havanæ classem nostram abripuerat. Et nisi laceræ naves summo nisu Oceanum versus à cymbis impulsę fuissent, ab hostilibus munimentis, quæ nondum tormentis pertingere classem nostram quibant, periculum ingens incubuisset. Maxima igitur difficultate eluctati, expansis secundo euro velis per fretum Bahamæ propter oram Floridæ vias maris tentarunt, Prætoriaque hostilis, quæ rimis fatiscens seipsam supra aquam tueri non poterat, sublatis paulatim mercibus ignium violentia combusta. Ita junctis velis Imperator maria feliciter emensus circa finem Septembris, atque ineunte Octobre in Patriam revorsus, summo omnium studio exceptus fuit.

CAP.

CAPUT LIX.

DE CLASSE ARGENTIFERA A PETRO HEINIO DIREPTA.

Anno cIↃ IↃ c xxviii.

Anno hujus ſæculi vigeſimo octavo ſub Imperatoris Heinii auſpiciis ad Septembris nonũ diem ſole oriente claſſis argentifera ex nova Hiſpania in conſpectum primo venit. Nonnullæ naves ex Noſtris, vento diutius divulſæ, ſuas iterum vires commodum junxerant, ut tanquam numinis decreto victoria ſponderetur. Quanquam Havanæ litora premerent Noſtri, æſtuante & rapido fluxu verſus Matanzam delatis opportunus hoſtium occurſus fuit, quo & ipſos rapidius mare impulerat. Ita benignitas fluctuum ſpolia ſui Oceani nobis obtulit. Laurentius quidem de Cabrera Havanæ gubernator omnem curam intenderat, celocemque miſerat monitum ſuos, claſſem Hollandicam viginti circiter & trium navium in propinquo eſſe, verum illa ſex admodum diebus per fluctus varie agitata, intercepta ſpem atque fidem Noſtris intendit. Ad octavum Septembris nuntiato navem hoſtilem, quæ ex novâ Hiſpania adventabat, ab una noſtrarum occupatam, totamque claſſem non procul abeſſe, ſupremus præfectus opulentiſſimam claſſem jam animo invaſerat, viceratque. Et ſocii navales ſpe accenſi prima luce in corbem ſupremum eniti, & tanquam ex ſpeculâ quaquavorſum proſpectu ſuo Oceanum metiri. Primo decem naves eminus oblatæ, quò cum curſum flexiſſet Im-

ſet Imperator, haud difficulter ferme omnes (una enim forte evaſerat) debellavit. Quippe nihil hoſtile cogitantes ſub obſcurum noctis igneis noſtræ claſſis ſecuti, prius ſenſerunt Fortunas ſuas in extremo ſitas, quàm ſe expedire ullo modo poſſent. Lintribus & ſcaphis armato milite munitis, quod majora navigia ſudo maris impedirentur, primo inſultu facile oppreſſi. Verum illis navigiis non congeſta argenti pondera laminæque, neque pretioſæ admodum merces vectabantur. Ubi medium diei proceſſerat, novem aliæ ſublimes naves tanquã fluitantes turres in mari ſpectabantur, quas galeones eſſe argento ſtipatas dubitatum non fuit. Quîs neceſſitas tam diu cunctandi in novæ Hiſpaniæ portu incubuerat, quod unius ruptæ carinæ eximenda fuiſſent onera. Ita fortuna, quæ in rebus humanis dominatur, vel fatum patriæ noſtræ immenſam gazam obtulit, quæ ſi hoſtilis claſſis celerius mari ſe committere potuiſſet, manibus elapſa fuiſſet noſtris. Citato curſu velis omnibus expanſis inſectatus Imperator ſumma ope enitebatur, ut claſſem hoſtilem, ſinu Matanzæ prohiberet. Verum illa, velis turgentibus hoſteis fugiendo, cæcis vadis in ipſo portu alliſit, uti crebro una calamitas alterius prænuncia eſſe ſolet. Subito tumultu, dum animus timore obſtupeſcit, atque opum cuſtodiendarum cupido inceſſit, cymbis ultrò citroque pretioſiſſima quæque auferre in vicinam tellurem nitebantur. Obſcurum noctis timorem auxerat, circumſpectare omnia & omni ſtrepitu inhorreſcere, multum properando parum promovere. Noſtri ſpe immenſæ prædæ accenſi, cui nunquam ſatis feſtinatur, poſtridie nacti hoſtilem claſſem ſyrtibus hæſitantem, non tam vocibus Impe-

ratoris, quàm proprio ardore abripiebantur. Imperator ferro toto corpore munitus, militaris & horridæ abruptæque facundiæ, non tam speciosis verbis quàm ignibus oculorum, ignes sociorum inflammabat. Ipse imperterritus, promptæq; audaciæ, in proximum lembum se permittit, ex quo complures sclopetis instructi ex mandato insultum in hostes parabant. Nunquam socordia atque ignavia hostium minus pugnatum, majorque victoria obtigit. Postquam in vicariam armatis validam fistulæ militares aliquotiens displosæ, & si se dederet vitæ incolumitas sponderetur, victa, antequam se ad certamen fere componeret. Memorabilis hic classiarii audacia silentio obliteranda non videtur. Cum enim ex humili cymba in fastigium Hispanicæ navis eniti nequiret, fune forsan pendulo se ipsum spectantium hostium ingenti opprobrio in superiora attraxit, quæsitisque subito restibus, projectisque, ad eandem audaciam reliquos navales confirmavit. Eadem sorte vitæ conditione Prætoriæ aliisque oblata, ubi classis Hispanicæ Præfectus Franciscus de Beunavida illam accepit, vinci quoque cæteras non puduit. Ita immani pręda, nullo nostrorum, vixque ullo hostium sanguine, potiti sumus, commissis ad Matancę sinum non consilio, sed æstus marini impetu classibus. Ipse quoq; Imperator non fortitudini suæ, vel præsidiis humanis, sed soli divini numinis benignitati tam ingentem victoriam tribuit. Prædam trecentorum auri vasorum capacé fuisse à nonnullis annotatum invenio. Compertum quoque ita argenti facti atque infecti pretiosisque mercibus stipatas naveis fuisse, ut pleraque tormenta flecti agitarique nequiverint. Interea ne militaris & nautica pubes rapaces laxaret

manus,

manus, in tempore provisum. Neque severe inquisitum in eos, quos argenti lucrique cupido in transvorsum abripuerat. Qui nescit tempori velificari, nimiumque rigorem licentia temperare, inutilis est Imperator. Ignoscendum sæpe vel connivendum iis, quæ corrigere est nefas, modo non velut excusso cupiditatis freno in nervum erumpat publica licentia. Exonerandis hinc mercibus quinque dies consumpti, una mercatoriarum velleribus onusta fundo mersa. Quatuor galeones cum una mercatoria Bataviam vorsus destinatæ, cæteræ ignibus consumptæ vel depressæ. Inter galeones uni, ne rimis fatiscens in itinere aquis periret, mercibus transportatis, ignis injectus fuit. Cæteræ naves, etsi nonnunquam ventis disjectæ, mense Decembri & Januario sequentis anni incolumes appulerunt, una tantum Hispanicarum galeonum per diversum (ut loquuntur)canalem adacta versus Hiberniæ litora periit. Plures quidē ferociente hyberna tempestate in portu Britannorum, quem Falmudam vocant, subsistere coactæ, verum ipse postmodum Imperator stipatus undecim navibus Goedereā, aliæ ad alios portus stationesque delatæ. Quo adventu omnium ordinum homines lætis faustisque vocibus indulgere, præcipue lucri participes, ne sibi quidem ipsis temperare, occursare Imperatori, dextras porrigere, incondita plebes premere illius latus, lætitiæ tumultu implere vias, fortitudinem Imperatoris extollere, ipsum esse maris scopulum, novi orbis domitorem, ignavia & socordia aliorum nihil ibi bene gestum. Hoc esse demum incidere venas Regis Hispaniarum, si argenti commercia ex Peru & terrâ firma intercipiantur. Remotiora terrarum terribili nostrarum classium super-

ventu facile labefactari. Hisce nervis Belgis, aliisque nationibus, Hispanum terribilem esse, qui si deficiant, etiam exangue corpus fore. Quæ quidem uti verè ex parte dicebantur, ita virtutem Imperatoris in immensum extollere, cum nullo fere sanguine parta esset victoria, insolens & immodicum fuit. Ipse Imperator non ambitiosus sui ostentator, non virtuti suæ, sed cœli indulgentiæ tribuit. Et ipse multo augustiora nullo fere populi applausu patraverat, luculento exemplo divitias privatas maximum momentum atque autoritatem victoriæ addere. Quam immensæ autem hujus classis opes fuerint, inde liquet, quod dimidium sortis societatis consortibus distributum, septendecim mensium stipendia classiariis persoluta fuerint.

CAPUT LX.

PETRI HEINII ARCHITHALASSI HOLLANDIÆ CUM TRIBUS DUNKERKANIS ACERRIMUS CONFLICTUS, EIUSQUE INFAUSTA MORS,

ANNO CIↃ IↃ CXXIX. 17 JUNII.

HACTENUS Batavi maris domini, ubique, etiam qua sol oritur, caditque, late terrorem hosti incusserant, famam autem cum utroque orbe terminaverant. Virtus humanum fastigium excesserat, & perdomito fine terrarum rerum humanarum terminos superaverat. Cæterum summa turpitudine mare, quod propriis nostris visceribus imminet, hostis infestabat, an socordia, an rerum quadam vicissi-

viciſſitudine haud facile dixerim. Victores foris, domi victis ſimiles: divitiæ mercatorum, quo nervo Reſpublica fulcitur, rapinis continuis atterebantur, hinc juſtæ querimoniæ in nervum erumpebant. Mortuo Gulielmo Naſſovio Archithalaſſo, qui multis virtutibus decorus obſeſsâ Grolla infelici glande transfoſſus mortalitatis leges impleverat, Triumviri maritumi Wemmerus Berchemius, Hillebrandus Quaſtius, & Guilielmus Melcmannus partito tribus claſſibus imperium maris obtinebant, qui ducendis onerariis navibus egregiam operam intenderunt. Cæterum poſtmodum Patriæ Patres viro fortitudinis invictæ, Petro Heinio, quem tanquam maris ſcopulum, terrorem Indiæ, Hiſpaniæ procellam etiam hoſtes admirabantur, partes tutandi maris cum ſummo imperio obtulerunt. Ille autem evestigio terrore nominis vicinum mare implevit, & ne hoſtem valentiorem negligentia faceret, navibus ſuis oſtia Dunkerkæ, quæ opportuna rapinis magnum mari excitaverat incendium, obturavit. Verum fiſæ noctis tenebris, juxta ſyrtes arenaceas, quîs Dunkerka obtenditur, Prætoria & vicaria hoſtilis cum altera elapſæ, certas noſtri Imperatoris manus non effugerunt. Ille imperterritus diri fulminis inſtar, quod duriſſima quæque frangit vel penetrat, non tantum adverſus hoſtium vires, verum etiam adverſus ipſas calamitates, atque adeo ipſam mortem infractus contendit. Ipſe inter utramque navem medium ſe ſtitit, ne non niſi vincendo elaberetur. Dum inter horrendos tormentorum ictus dextra gladium vibrans ſocios militari facundia accendit, ipſe Imperatoris & militis munere fungens, machina majori humero tenus convulſus, ſubito oc-

cubuit, atque immortalem ſpiritum cœlo dedit, nomenque æternum per totum terrarum orbem diffudit. Occiſo tanto heröe, Martinus Trompius, amplius memorandus, qui centurionis titulo in Prætoria navi virtutem exerebat, diu celatâ ejuſdem morte ita inſtigavit claſſiarios, ut extra ſe rapti, non tantum pro vita, verum etiam pro gloria, quam ipſi vitæ præponebant, extremis ſe exponerent periculis. Perrupit tandem, liceat ita loqui, Acheronta Herculeus labor, nihil enim audentibus invium eſt. Et fortitudo hoſtium, quamquam partes ſuas impigre impleverit, tandem tamen ubi, omnem impetum effudit, elanguit. Ita Prætoria cum Noctiluca invaſæ miſerum humanæ ſortis ſpectaculum præbuere. Furore militari cæſi fere omnes inferias veluti occiſo Imperatori noſtro obtulêre. Tam breves & mutabiles rerum vices ſunt, ut qui modo maris domini, nunc jactati varietate fortunæ ſubito cum vita eodem imperio turbarentur. Perterritus tam cruento Martis ſpeculo Michaël Romboutus, qui vicaria poteſtate claſſi hoſtili imperabat, in fuga omne præſidium poſuit, neque experiri pugnandi aleam ſuſtinuit. Inſectabatur illum Iacobus Vinckius, & obſcuro noctis incerta tormentorum verbera infligebantur. Cæterum ubi prima lux appetebat, tum primum geminari machinarum tonitrua, certisque ictibus ita quaſſata hoſtilis navis, ut disjecto malo, antennisque gementibus, injectisque pedicis, poſt ſeſqui horæ acerrimum prælium virium impotens, & exhauſta ſub ſponſione vitæ ſe ſuaque omnia arbitrio victoris dederit, quanquam uſque ad extremum virtus illorum nihil inexpertum omiſerit, & mitiores vices verſabilis fortunæ expectaret. Victoria qui-

dem hæc gloriosa, sed eo minor, quod in morte tanti herois ingens detrimentum Respublica ceperit. Quippe vir virtute sua nobilis, etsi majoribus obscuris genitus, tumido mari inter scopulos ac cautes enutritus, artes nauticas omnes à parvo edoctus, ab infimis nautarum vilissimisque ministeriis ad supremam maritimam dignitatem fuerat provectus. Neque unquam illi aut ab infenso mari, aut ab hoste quies. Animus illi ingens, Martius oculorum vigor, sermo rarus, illustribus facinoribus intentus. Nauticæ pubi carus acceptusque, etsi disciplinæ strictæ ac contentæ. Casuum incerta providentiâ ac cura moderabatur, ita tamen ut à temeritate vel timore intactum nomen tueretur. Idem occasionum momenta captare solers & industrius. In periculis nemo animosior, eadem neque provocare, neque oblata detrectare solitus. Postremum quatuor summi imperatoris virtutes in illo elucebant, militiæ maritimæ scientia, virtus, autoritas, & felicitas. Defunctus est summo omnium mœrore, cum maritimæ dominationis restaurandæ unica spes in illo sita esset, cum magnis facinoribus patrandis intentum, ipso admodum initio fati iniquitas rapuit, an invidit. Lugebant hunc casum Patres, qui maritimam securitatem nervos & opes Reip. esse noverant, atque imperium iis artibus fulciri debere, quibus initio partum fuerat. Publicis impensis sepultura, æternumque illi monumentum decreta fuerunt. Sepultus magnifice Delphis Batavorum, funusque centurionum humeris elatum. Exequiis maritimi Imperatoris spectandis circumfusi civium veluti fluctus attollebantur. Omnium clamor & gemitus, præcipue nauticæ pubis. Una omnium vox erat, cecidisse Oceani invictam

rupem,

rupem, hostium terrorem ac formidinem, cujus trophæa cum occidente sole terminum invenirent. Hæc Nostri, contra hostis lætitia fremere, & sicut patientia gaudiorum difficilis est, vix se ipsos capere, hactenus Dunkercæ faucibus clausis nunc iterum apertum mare jactare: In morte unius personæ veluti triumphum prostrati devictique Oceani sibi polliceri. Ita varie ab amicis luctus, ab hostibus gaudium agitabatur: sicut ita compositæ sunt res mortalium, ut unius calamitas alteri sæpe in gaudium cedat.

CAPUT LXI.

NOBILIS EXPEDITIO SUB IMPERIO HENRICI LONCQUII, ITEM PERICULOSA VELITATIO INTER EUNDEM ET IMMENSAM CLASSEM FREDERICI DE TOLEDO. OLINDA PRÆFECTURÆ PERNAMBUCI OPPIDUM TERRA MARIQUE OCCUPATUR.

ANNO CIↃ IↃ C XXIX.

CUM ex argentifera & Hondurensi classe opes societati Indicæ cumulatæ essent, & Fortuna ubique ad Occidentem indulgeret, extremum solem potentissima classe fatigare Directoribus visum fuit. In ipso limine victoriæ ulterius tendere, neque occasiones intermittere, atque hosti in ipsis faucibus spiramentum intercludere, summa votorum erat. Quænam novi orbis pars petenda, qui per immensa spatia se diffundit, dubiis consiliis agitabatur. Destinata demũ expeditioni fuit in Brasilia nobilis Præfectura Pernambuci, quæ propter fertilitatem inprimis cannarum,

quîs

quîs saccharum coagulatur, paradisus Brasiliæ censetur. Quam ulterius postmodum describemus, cæterum nunc in instituto pergimus. Expeditæ itaq; classi, quæ quinquaginta & tribus navigiis, & triginta lembis, novem & ultra millibus militaris & nauticæ juventutis constabat, cum summo imperio Præfecti Generalis titulo præficitur Henricus Loncquius, virtutis & expeditionis Petri Heinii nuper socius, cum classis hostilis ex Hispania, quam novam dicunt, quæ fortunam opesque Regias continebat, Cubâ Insula haud procul, ad Matancæ sinum, in Batavorum potestatem concessit. Cum ipse sibi exemplum fuisset virtutis, exemplum tamen Petri Heinii supra omnem virtutem erat. Ipsius animum & vultum semper præ se ferebat, illum semper sibi ostentabat. Militiæ præerat Didericus Wardenburgius, qui ad omnia præclara magno cursu ac totis viribus tendebat. Cæterum dum summa omnium consternatione hostili tumultu in patria cuncta flagrarent; cæde, incendiis, cruore atque luctu, postremum vastitate atq; fuga Velaviam vicinaque loca late hostis impleret, inter ancipitia fluctuantis patriæ diutius retentus miles, quem per sedecim hebdomadas impatiens moræ Loncquius ad insulam S. Vincentii, ubi conventui locus destinatus erat, expectaverat. Antequam autem Promontorium viride tetigisset Imperator, inter magnam Canariam & Tenariffam insulam, Regiæ classi, quæ sub summo Imperio Frederici Toletani non tam navigiis quam castellis & propugnaculis maris constabat, occursans, periculo certo se subducere omni ope nitebatur. Quippe partitis navibus, octo tantum penes illum erant navigia, queîs belli aleam experiri non tantum temeri-

meritas, verum & dementia videbatur. Neque enim minus laudis eſt, ubi neceſſitas incumbit, prudenter ſe recipere, quam fortiter pugnare. Omni itaque ſtudio contendit ventum ſuperiorem captare, atque extrema Canariæ ſuperare, cæterum circa flexum inſulæ, ventis cum velo luctantibus, flectere naveis & in altum proficiſci cogebatur, atque ex parte mediis ſe immiſcere hoſtilibus navibus. Medio diei ſeptentrionem vorſus navigatum fuit, & quanquam hoſtis in idem incumberet, & perdendarum navium lubidine ſummopere agitaretur, turpi tamen metu perculſus ipſas aquas laxabat. Treis tantum naves captato ſuperiori vento, quibus non labos inſolitus, non armatus hoſtis formidoloſus erat, inter quas & Archithalaſſi, qui poſt Generalé prima autoritate pollebat, in quatuor noſtras hoſtilia cuncta moliebantur. Machinæ majores, fiſtulæque militares undique pilas ſuas ejaculabantur tanto horrore, uti furiis illis cœlum intonare videretur, incendioque veluti mare arderet, & denſiſſima fumi nubes aërem obduceret. Una navium ad proram implicare ſe prætoriæ noſtræ tentaverat, ſed cum in eo fruſtra fuiſſet, vorſus inferiora fluctuans, ita ex ſiniſtra parte exploſis omnibus machinis à Prætoria noſtra excepta fuit, ut clamor cum morte luctantium, vulneratorumque, late ſe diffunderet. Dum Noſtri ulterius verſus ſeptentrionem tendunt, ſummus claſſis Regiæ imperator admodum propinquabat, & quia inferius vias maris tentabat, obliquato curſu, rectà impetum in noſtros facere in animum induxerat ſuum, cæterum deceptus regione viarum prætergreſſus adoriri noſtra navigia, quæ ſe in unum coarctabant, nequibat. Poſtridie, ubi primum lumen

aurora

aurora ſpargeret, undecim tantum regiæ naves ſe oſtentabant, treis à latere ventum ſuperiorem nactæ, reliquæ ſeptem, inter quas & ipſa prætoria ſuprema Generalis locum tenebat, veſtigia noſtra inſectabatur. Cæterum cum hoſtis globum junctarum navium Noſtros pro munimento habere cerneret, ne diviſæ circumvenirentur, Imperatorem noſtrum magna prudentia cuncta ad pugnam compoſuiſſe, difficillimumque eſſe eos inſultare, qui vitæ prodigi labores omnes, pericula, dubias atque aſperas res, denique ipſam mortem facile toleraturi videbantur, adoriendi conſilium omiſit. Ita immenſa illa regia claſſis, horror Oceani, ſylvæ aquis innatantis ingens ſpectaculum, ludibrio Noſtris ſe expoſuit, & quæ invicta videbatur, ne quidem auſa victoriam periclitari. Porrò nunc cætera breviter expediam; quæ claſſis noſtra junctis navibus & militaribus copiis Wardenburgii patraverit, inprimis quia terreſtris hæc magis quam maritima fuit expeditio, etſi infracta robore ſociorum navalium pectora lacertos quoq; ſuos moverint, quos & horror efferati maris ad quoſcunque caſus aſperârat; ita ut neque terrâ neq; mari ſuperiorem admitterent. Regio, quam petebant, erat Braſilia, cujus Pernambucum nobilis eſt præfectura, commerciis ſacchari admodum opulenta, quæ ad ſexaginta miliaria extenditur, namque verſus auſtrum uſque ad flumen S. Franciſci excurrit, quo à præfectura Bahiæ ſeparatur, verſus ſeptentrionem Itamaracam Provinciam attingit. Vere perpetuo luxuriant agri, montes valleſque arundinibus ſacchariferis conſitæ, ſylvæ Braſiliano ligno horridæ. Quotannis nonaginta naves mercibus ſtipatas in Luſitaniam appuliſſe memoriæ traditum

 eſt.

est. Plures molas trusatiles, quas Ingenios appellant, mancipia, quæ ex Angola ingenti numero huc traducuntur, immodicis laboribus versant. Caput regionis Olinda civitas, quæ sparsim editis collibus sita in vicinum mare prospectat. Non procul Reciffa pagus flumine Biberibi & Oceano cingitur, vecturis navium destinatus locus. Ubi ad tertium Februarii diem anno sequenti Brasiliæ ora primum se aperuit, divisis copiis terra marique hostem invadere consilium fuit. Cæterum aquis non prospere cessit expeditio, namque ostia rupis, qua Brasilia obtenditur, mersis navibus præclusa introitum impediebant. Barletta, ubi mare quoque rupem interluit, extensis catenis obturata, omnem intrandi spem ademerat. Tormentorum quoque ictus, quod mare modò attolleret, modo deprimeret navigia, incerti & vagi in extrema munimenta mittebantur, contra ab hoste pilis grandioribus Nostri ita impetebantur, ut nonnihil retrocedendi incumberet necessitas. Cæterum quam victoriam mare invidit, terra suppeditavit. Namque Didericus Wardenburgius, militiæ Præfectus impiger & militiæ vetus, cum militem ad septentrionem Olindæ terræ exposuisset, latè omnia terrore implevit. Ipse primus, quò cæteros virtutis exemplo traheret, atque adeò quo adversum hosteis expeditior alacriorque esset, saltu vicinam tellurem pressit, simulque genium loci amplexus, aut hic, inquit, moriar, aut victor evadam. Vos autem, milites, me non tam Imperatore quam milite utimini. Spes jam magna dominationis in manibus nostris sita. Cæterum non opus est, ut animum vestrum accendam, qui jam generoso æstu flagratis. Ite alacres & spe pleni, dum hostium impetus cunctatione

tione

tione languescit, dum metus & fuga illos affligit. Neque vero Deus sinit, ut quod sponte nobis offert Fortuna, metu aut ignavia cujusquam elabatur. Tutissimus quisque est qui mortem contempsit, timidissimum quemque invadit. Olindam civitatem videtis? (distabat illa à litore ad duo circiter miliaria) hic hodie trophæa nostra figemus, aut honesta morte defungemur. Cæterum quid odiosum mortis nomen propono? Proh Deûm atque hominum fidem! victoria in proclivi est, audete modo vincere, cætera res ipsa expediet. Concitata hinc pubes militaris tripartitis copiis ad urbem tendit. Ubique fuga & solitudo hostis, nisi quod primum impetum ad modicum amnem, quem dulcem (Rio dulce) Lusitani appellant, aggesta ex cespite lorica, contra nostros effuderit. Octingenti milites munimentum illud trans amnem insederant, qui ibi Nostros machinarum ignibus sistere tentabant, cæterum avida spes victoriæ ibi conatus suos sisti indignabatur, & præcipitem animum ad extrema impulit. Neque igneis neque aquæ sistere audaciam quibant, cum enim machinæ campestres in hostem intonuissent, per amnem vadosum transcurrentes, tanto insultu in hostes irruperunt, ut sua deserentes vicinis se receperint nemoribus. Hinc Nostri campo victores tribus partibus animose admodum ipsam urbem invadunt. Et quanquam acriter resisterent hostes, sicuti fieri solet, quando pro aris & focis opibusque privatis, quæ prima mortales putant, pugnatur, postremum tamen vicit Batavorum virtus, contra illis, quod plerunque in atroci negotio solet, insolito metu omnia trepidabant, neq; consilii, neq; virium copia, cum illæ alterius ope destitutæ mole sua fatiscant.

Itaque passim festinare, consultando nihil definire, modò infra fortunam se deprimere, modo vano nisu iterum se erigere, ingenti metu sua pericula metiri, omnia pavere, denique sibi suisque diffidere, mulieres quoque afflictare se, atque ad Deum immortalem supplices manus tendere. Ita capta feliciter urbe cum vicinis munimentis, Reciffam vorsus expeditio se contulit. Matthias Albukerkius Olindæ gubernator natura ferox & vehemens, cum retinendæ Reciffæ diffideret, viginti naves igni subjecit, mercium horrea, quîs sacchari & ligni Brasiliani ingens vis stipata erat, flammarum quoque injuriis reliquit. Ad vicies centena millia ducatorum hoc damnum æstimatum fuit. Primo munimentum S. Georgii duce Steincalefeltio sub obscurum noctis milites sexcenti irruperant, verum irrito molimine. Quanquam autem omne discrimen spes uberioris gloriæ vinceret, cum tamen scalæ nimis humiles celsiori muro non responderent, nulla eo virtus potuit eniti, inprimis quia pars missilibus ex alto turbabantur, pars machinis majoribus impetebantur. Terrorem augebat nox obscura, tanto facinori destinata. Hinc novi animorum motus indignatione concitum militem agitabant. Post properatos evestigio accessus, ex suggestu tormentorum continuo globi majores munimentum ita presſêre, ut tandem jussa facere hostes cogerentur. Miles sine ullo vexillo, fistulis manuariis atque ellychniis, gladiis tantum à latere cinctus, egressus, sacramentoque adactus, ne intra sex menses apud hostem stipendia mereretur. Qua conditione etiam iis, qui munimentum aliud extrema rupe vorsus mare situm defensabant, etsi tridui primo moram stipulati essent, donec ab

Albu-

Albuquerquio certiores facti essent, tandem tamen, cum frustra obluctarentur, se arbitrio victoris dederunt. Insula Antonii Faazii milite vacua sponte cessit, neque impetum expectavit. Spei inopes extrema experiri, & Fortunam lacessere, lateque victori resistere, inconsultum videbatur. Ita ingens victoria, paucis nostrorum amissis, incredibili hostium damno procurata, nervos hostileis succidit. Hinc à parte hostium geminatus luctus & mæror, à nostrâ lætitia & gaudium varie agitabantur.

CAPUT LXII.

PRÆLIVM INTER TRES DVNKERKANOS, ET VNAM CELOCEM, CVI NAVARCHVS ET PRÆFECTVS ERAT IOANNES CORNELII LICHTHARTIVS, ANNO CIƆ IƆ C XXX, Mense Novembri.

INNOTUIT quoque incredibilis Lichthartii virtus, qui cum anno CIƆ IƆ C XXX ineunte Octobre Pernambuco celocem solvisset, sequentique Novembri secunda navigatione Fretum inter Britanniam Galliasque tetigisset, primo à Cantabricis quinque navibus, qui se Gallicas fingebant, frustra dolo impetitus, dein cum tribus Dunkerkanis, quîs sub specie amicitiæ Nostris imponere, & imprudentes superare in animo erat, pugnandi gravis incubuit necessitas. Præfectus ubi se dolis circumveniri videt, (namque hostes ita propinquo insultu nostræ navi imminebant,

nebant, ut anterioris veli antenna ſpeculo, ut vocant, ſe implicaret) convocata pube nautica, tormenta omnia eveſtigio & quicquid prælio uſui eſſe poterat, expediri juſſit, ſimul orare, hortari militem, ne nunc deficerent, ne numerum metuerent navium, virtutem omni numero potiorem, ſæpe exigua manu victores fuiſſe, vinci non poſſe ab hoſtibus, modo mortem non metuant, ſe certum eſſe, antequam ſe dedat, ignem navi injicere, atque ita poſt mortem hoſtes quoque vindicare. Pluribus opus non erat, facile enim juventus accenſa, quæ ferocia maris & frequentibus periculis indurata mortem contemnebat. Hinc apertis fraudibus hoſtis imperat, uti Præfectus pro Rege Hiſpaniarum vela dimitteret, reſponſum ſe nullum niſi Principem agnoſcere Auriacum. Dein undique tormenta hoſtium circumtonare, atque ita mediam navem quaſſare, Noſtri quoque expedite admodum non fruſtraneis ictibus hoſtiles naves fatigare: etſi impar omnino congreſſus eſſet, noſtra enim navis quanquam celeritate in omnem partem mobilis eſſet, magnitudine longe hoſtilibus inferior erat, cui cum tribus confligendum erat, quarum una triginta ſex ænea tormenta, altera viginti octo, tertia duodecim vectabat, queis lacerare & deprimere navem ingens hoſtem cupido agitabat. Lichthartio tamen animus belli ingens, periculorum victor, tantummodo gloriæ ſupra modum avidus erat. Neque inſultare in navem hoſti fiducia erat, metuebat enim ne Præfectus, vitæ prodigus, ſicut ante prædicaverat, ignem pyrium accenderet, atque ita ſeipſum cum hoſtibus certo devoveret exitio, igneisque ferales in peſtem ſuam converteret. Hoc prælium per octo horas tanto horrore agitatum

tatum

tatum fuit, ut noſtra navis undique hoſtibus cincta infra aquam ſeptendecim, ſuperius ad quadringentos ferme ictus exceperit, malus major in aquas diſſiluerit, minor non in totũ fractus titubans nutaret, vela omnia eſſent disjecta, divulſumque gubernaculum: ſpumante quoque impetu aperta navigii latera urgebat infenſum mare, foraminibus tamen obſtruendis ſumma adhibita fuit induſtria. Ita fluctuabat lacerum navigium vel potius truncus, & cum hoſte atque aquis colluctabatur. Laſſus tandem hoſtis neque indemnis, cum foros tranſilire non auderet, celocem dimiſit, ratus ita dedolatam, uti mari ſuas deberet inferias. Verum Præfectus ſentinam continuo movendo, inter Koxbrotium & Goudtſtartium periculoſo ſinui eam commiſit, atq; ſuccurrentibus Britannis ſummo periculo maris ſubduxit, Pleimuthæq; portui incolumem ſtitit. Ita Lichthartius refecta navi, ſummo cum hoſtium opprobrio, poſt tantas rerum aſperitates, (quippe non tantum hoſtilem terribilem impetum, verum etiam naturam elementi cæteris imperitantem induſtria vicerat) in patriam appulit, & ab undeviginti viris torq; aurea virtutis præmio donatus eſt.

CAPUT LXIII.

PRÆLIVM NAVALE INTER HOSTES ET FOEDERATOS AD SCALDIM FLVVIVM. ANNO CIↃ IↃ C XXXI.

MAGNO paratu expediverat hoſtis claſſem ex I. ingentibus cymbis veliferis, decem pontonibus, o-

ctodecim planis navigiis, pluresque alii lembi aderant, qui remigio agitabantur. Ne in hostico penuria annonæ premeret, cibaria ad quatuordecim dies sumpta, machinæ majores decem, ultra quadringentæ leviores, quatuor ignitorum missilium millia, undecim vasa argento, tria funibus stipata: præter nauticam juventutem, quæ ex omni Brabantia Flandriaque huc frequens confluxerat, quinque millia militum, septem Ceurlingorum, quos barbara crudelitas nobiles fecit, millia in universum lustrati fuêre. Joannes Nassovius, & Princeps Barbanconius summã præfecturam obtinebant. Ubi hæc classis ad octavum Septembris Antverpiâ, Archiduce Isabella, & Maria de Medicis præsentibus, se Scaldi commisit, tota civitas commota gaudio exultare, certam sibi victoriam polliceri, concursare plebes, lætis auguriis indulgere. Sacris initiati, postquã religiosa voce fausta omnia vovissent, etiam post mortem virtutis æterna & indubitata præmia largiri. Constat Legatum Pontificis in hæc verba erupisse: Ite sacrata cælo pubes, & execratos cædite usque ad internecionem. Quanquam autem inde tympanorũ ac tubarũ horror, hinc victoriæ concentus etiam ignavum quemq; accenderent, nunquã tamen efficacius quam adhortatione sacra mors suadetur, quæ etiã tyrones in arma, imo cum multis pereundi lubidinẽ rapit. Die jam ad vesperam inclinato primo ad Perlanum munimentũ devecti, atq; hinc Doulam ponè per Saftingense ostium, præter propugnaculum Hogewerfam & Bergam ad Zomam, Romerswaliam contenderunt. Pars navium vadis fixa crescentibus aquis iterum fluitans attollebatur. Naves nostræ, quæ excubias agebant ad Saftingense ostium, paulatim Bergam vorsus

vorſus ceſſere, ubi claſſis noſtra in procinctu, quæ præter ſolitam ſociorum navalium multitudinem mille admodum & quadringentis militibus aucta fuit. Auriacus, cui arcana hoſtilium conſiliorum patebant, ſumma celeritate ditionem Tolanam quatuor millibus militum inſederat, atque inter hanc & Gulielmopolin, omnes marinas ſpeculas, & dolia, quîs vadorum brevia & crebræ ſyrtes monſtrantur, tolli imperavit. Ita una aquæ ſpecies circumfuſa ubique obductis vadis, quæ indies mutantur, etiam peritis locorum facile imponit. Dum Marchio de Sanctacruce in ditionem, quæ à Principe nomen accepit, contendit, uti, ſi res proſpere ceſſiſſet, conſilio & ope ſuos juvaret: claſſis hoſtilis, quam Noſtri ſub imperio Hollardi, qui abſente Præfecto maris, vicaria in claſſe autoritate fungebatur, & tribuni militaris Maiſonneufii inſectabantur, iterum cæco arenarum hæſitans pugnandi initium dedit. Horridum hic & cruentum fuit Martis ſpectaculum, dum denſa nebula, qua tanquam nocte cœlum obducebatur, pavorem ſubitum & incompoſitum hoſti incuteret. Diſperſis quippe hoſtilibus navibus, ſors cuncta turbabat, hinc aquæ, illinc ignes fumi tenebris cincti, ſuorum atque hoſtium ignoratio, denique ſecuta quarundam deditio, vel fœda vorſus novam Voſſemariam fuga. Hinc clamor virûm, clangor tubarum, fragores & ſtrepitus tormentorum, Noſtris in audaciam, illis in formidinem opportuna erant. Fugientibus omnia advorſa, & quod extremum eſſe ſolet, confuſis ordinibus, nulla ſupererant calamitatis remedia. Pavidis omnia conſilia in incerto fluctuabant. Certis interea tormentorum ictibus naves lacerabantur, vel violentis ignibus conſumebantur:

 mali

mali & antennæ disjectæ profundo agitabantur: alii vadis insultabant, ut caperentur, alii ignes fugiendo, aquis peribant: mare fervebat incendiis, neque suis sed factitiis tempestatibus horrebat: tabulæ cum hominibus sparsæ vasto gurgite jactabantur, cuncta denique præsentem mortem viris intentabant. Diversa pereuntium facies, certa tamen plerisque mors imminebat, qui capti non fuere. Plures ruptis navibus in profundum transilientes enatare nitebantur, sed lassatis tandem brachiis aquis absorbebantur. Ita instructissima classis, brevi tempore fusa, mersa vel ignibus fœdata pessum ivit, an socordia & ignavo metu, an quod, ubi fata nutant, consilia cuncta turbantur, distrahunturque. Princeps Barbansonius, Comites, Joannes Nassovius, Bossuvius, Fresenus, Willervallius, & Meganus circa territorium, quod à Principe nomen accepit, cymbâ sibi salutem pepererunt. Captivorum quatuor millia, sexcenti, & sexaginta quatuor numerabantur, inter quos plurimi primæ autoritatis & dignationis. Decem tantum cymbæ tantæ calamitati fugâ se subduxerunt. Cæteri omnes (præter pubem nauticam decem millia militum classem impleverant) igne, mari, paludibus fœdâ admodum strage occubuerunt. Diu mare & Scaldis laceras tabulas, puppeis, arma, virosque volvebat, & in vicina litora vel vada tanquam purgamenta Oceani eructabat. Ita tumidi & præferoces hostium spiritus, qui ante prælium certam sibi spoponderant victoriam, subito collapsi ludibrio Fortunæ fuerunt, & quod proprium est arrogantiæ, ante pugnam victores, & supra modum gloriosi, victi infra omnem humilitatem abjecti. Inprimis hoc in Hispanica gente compertum. Victores immodici

modici fastu, hostium contemptores, imponere fœlicitati frenos nequeunt, humanæ denique sortis obliviscuntur, victi muliebrem animum induunt, servilem humilitatem non natura sed extrema necessitas extorquet: cum hoc demum sapientis sit, neque rebus secundis insolescere, neque adversis dejici, & tranquillo animo affectus freno rationis regere.

CAPUT LXIV.

PRÆLIUM NAVALE INTER ANTONIUM D'OQUENDO, CLASSIS REGIÆ SUMMUM PRÆFECTUM, ET ADRIANUM PATERUM, GENERALEM CLASSIS HOLLANDICÆ, ANNO CIↃ IↃ C XXXI.

MISSA erat in Brasiliam Regia classis navibus & milite valida, sub imperio Antonii D'Oquendo, quo crescenteis vires Batavorum contunderet, eòque magis properatum, quod Bahiam obsidione cinctam rumor in Hispania increbuerat. Noster Generalis obviam eundum hosti ratus, atque mari debellandum, antequam terra ditionem invaderet, Fortunis cervicibusque cunctorum immineret, assentiente senatu Indico Reciffa solvit, Bahiam vorsus expeditionem fecit, uti vel in ipso sinu, vel quocunque alio modo classi tantæ virtute resisteret. Undecimo Septembris die, cum sol jam præceps occidentem peteret, immensa classis in conspectum venit. In quam rem vexillo

Imperator signum dedit; tum celoce nunciavit, uti reliquæ naves in propinquo se sisterent, ineundo prælio cuncta instruerent. Post transactam noctem primo lumine quinquaginta & treis velivolæ naves mari se ostentarunt, tanquam si integrum nemus mari incumberet. Compertum postmodum duodecim Castiliæ, quinque Lusitaniæ galeones, duas Patachas, (ut vocant) cunctas simul quadringentis æreis tormentis onustas, ultra tria hominum millia habuisse, præter mercatorias vel actuarias naves milite stipatas, ita ut quinquaginta tria vela numerarentur. Nostra classis sedecim tantum naves, inter quas & celoces, præter juventutem nauticam, novem militum cohortes, queis imperabat Engelbertus Schuttus, summus vigilum Præfectus, numerabat. Ubi hostis in propinquo, Imperator militaris gloriæ appetens, generoso spiritu ardens, militari facundia omnes ad pugnandum hortari, monere ne Remp. ne pristinam virtutem desererent, se nunc decus, gloriam, Indicæ Societatis salutē in dextris suis portare, sin victores præmia certa, sin fortuna victoriam inviderit, ne se inulti paterentur trucidari, vel capti fœdam servitutem servirent, & morte graviorem vitam exigerent. Neque fugam decoram, contra hostem vinci solitum. Fugiendo pericula sæpissime incurri, audacissimum tutissimum esse. Simul imperat, ut binæ quæque naves galeones singulas adorirentur, quas octo tantum numero esse falso certior factus fuerat. De quinque Lusitanicis galeonibus, aliisque navigiis nihil constabat. Cuncti admodum promissis virtutē ostentabant, cæterum, ubi ad prælium ventum, plerisque fides, decus, honestas, postremo divina atque humana omnia contemptui fuere.

fuere. Nonnulli navarchi animum despondebant, ubi instructissimam classem tot majoribus tormentis horrendam oculis suis usurparent. Imperator tamen, etsi serò se imparem hostibus, periculoque ingenti exponi videret, fortunam tamen suam, quæ adversa nutabat, invicto animo tentavit. Circa horam decimam navi Prætoriæ Generalis Ocquendo se implicuit, quæ instar arcis maritimæ quadraginta octo ænea tormenta vectabat, cui & aliæ galeones suppetias ferebant. Horribile tum spectaculum in patenti æquore, tormentorum horrendus strepitus ad cælum ferri, ardentia utrinque tela, glandesque majores & minores instar densæ grandinis utrinque volare, adversis vulneribus acceptis contra mortem luctari, eniti atque iterum concidere, vindictam hostium avidius quam vitam suam æstimare. Animose Nauarchus Walachriæ navis Prætoriæ circumventæ succurrebat, & pugnare pares erant, & respondere parati, nisi adversâ fortunâ, quæ in præliis ut plurimum maritimis dominatur, Prætoria ignem in puppi concepisset, qui nulla cura extingui poterat. Intereà ardentibus tabulatis in prora adhuc pugnabant, frustra suppetias expectantes, donec colluctante cum ignibus navigio, ingens vorago faucibus vastis patuit, crepantibusque flammis late se expandit, donec laxata tota compages hisceret, atque seipsam præcipitaret. Pauci qui evasere ab ipsis Hispanis recepti sunt: plerique ex sociis aquis submersi, atque adeò ipse Imperator, perfide à suis desertus, diu fune apprehenso tandem lassitudine confectus animam Oceano dedit, fluctuansque elementum pro vasto sepulchro accepit. Præfectus, cui secunda post Generalem erat auctoritas, Martinus

tinus Thyſenius, juncta bellica navi, cui Ultrajectinæ Provinciæ nomen inditum fuerat, Proprætoriam Hiſpanicam eodem impetu adortus, adverſus omnia pericula ipſamque adeò mortem invictum animum gerebat: poſt dimidium horæ tormentorum valida procella Ultrajectinæ navis eminentem malum antennis gementibus fregit, eademq; poſt geminatam horam feralibus quoq; ignibus, qui extingui nequibant, exarſit, duplicesque fluctus hinc aquarum, illinc ignium attollebantur. Juventus ancipiti periculo commota, ne aquis periret, in vicariam hoſtilem navem ſe præcipitem dedit, ex deſperatione victoriam ſperans, verum ingenti impetu expulſa partim aquis, partim ardenti ſuæ navi ſe dedit, quæ tandem & ipſa tota concremavit. Cæterum plures quam ex Prætoria ab Hiſpanis recepti. Interea rebus ſuis non diffidebat Martinus Thyſenius, verum galeonem præcipuæ poſt Prætoriam dignitatis, cui præerat Franciſcus de Valleſilla Admirantis Hiſpanici titulo, ita perforavit, ut immenſo ſpecu, alveo navis hiſcente, mare admitteret. Ex duabus galeonibus altera quoque depreſſa, altera devicta fuit, cum ducentis quadraginta captivis, qui plerique erant Caſtiliani. Utrinque plures obtruncati vel advorſis excepti vulneribus, ita ut neq; hoſtes neq; Noſtri victores vel victi viderentur. Hiſpanica tamen claſſis victoriæ nomine tumida mare tenuit, noſtra, præter illos qui non pugnarant, admodum lacerata quam celerrime Reciffam Pernambuci contendit. In locum defuncti generalis ſuffectus eſt Martinus Thyſenius vir impiger, & vitæ pro patria & Societate contemptor.

CAP.

CAPUT LXV.

PRÆLIVM NAVALE INTER NAVEM PRÆFECTI CORNELII IOANNIS HANII, ET DVAS DVNKERKANORVM NAVES BELLICAS, ANNO CIƆ IƆ C XXXIII.

IMMENSAS opeis mare Batavis aperuerat, ita ut in puncto & ſpithama terræ, quæ quotidie furore aquarum exeditur, totius terrarum orbis commercia ſtringerentur. Altera manu Orientem, alterâ Occidentem navibus noſtris contigeramus, ubi rebus humanis terminum voluit eſſe natura, & quaſi unus non ſufficeret orbis, extra ſolis pene vias emenſi mari congelato non amplius cum hominibus, ſed belluis pugnaveramus: cæterum prope noſtra litora ab inſenſo hoſte opes mercatorum flagellabantur, Dunkerka modicum oppidum, & rapinis ſuis infame, mare noſtrum infeſtabat. Itaque à Directoribus opprimendæ piraticæ auctoritate publicâ novæ bellicæ naves conſtructæ: queis ſtrenuiſſimi quique & virtutis ſpectatæ præficiebantur. Præ cæteris conſpicua erat virtus imperterrita Cornelii Hanii, qui nihil inexpertum atq; inauſum contra hoſtem reliquerat, ſepties victor ſuperatis navibus ovans in portum revorſus fuerat. Totiens victorem fati neceſſitas vicit, quanquam & illam contemnendo de ipſa morte magno animo triumphavit, & ſanguine ſuo poſteritati æternum nomen reliquit. Quippe, cum forte duabus Dunkerkanis navibus

occurrisset, medium se tanto impetu ingessit, ut prompta ad omne discrimen audacia hosti terrorem incusserit. Illa enim demum inceptabat invictus ejus animus, quæ ardua factu magnitudinem ejus capiebant. Cito gloria obsolescit in iis patrandis, quę proclivia sunt, difficillima quæque virtus sectatur, quam decus, æternitas nominis comitantur. Post horrendum trium horarum prælium una hostilium navium ita crebris tormentorum ictibus perforata fuit, ut hausta aqua profundum peteret, classiarii fere omnes mergerentur. Altera tam fœdo spectaculo territa, expansis velis in fuga sibi præsidium quæsivit. Victoria incredibilis fortissimi herois morte tristitiam peperit, cujus virtuti publicum monumentum Amstelodami erectum intuentium oculos pascit, quo memoria tanti viri posteris consecratur.

CAPUT LXVI.

PRÆLIVM NAVALE INTER COMMENDATOREM JOANNEM EVERARDI, ET ARCHITHALASSVM HOSTILEM COLARDVM, ANNO CIↃ IↃ C XXXVI.

JOANNES Everardi Præfectus aliquot navium ducendis onerariis Galliam vorsus operam suam intendebat, cæterum nonnullæ tum Texelia, tum ex Mosæ alveo sine ullo præsidio mari se commiserant, inter quas duæ legatos Fœderatorum Procerum in Britanniam vectabant, aliæ equis onustæ Galliam petebant. Colardus quatuor regiis navibus, quæ ad omnem incursum validæ solidæque erant, for-

fortunam maris experiri juſſus fuit. Cæterum dum Dunkerka ſolvit, Prætoria vadis fixa hæſit, certo veluti calamitatis omine. Advorſa ſorte non fatigabatur ejus virtus, verum, uti in generoſis ſpiritibus ſolet, imperterrita, potiundæ alicujus inſignis victoriæ immenſo deſiderio flagrabat. Illuxerat decimus & octavus Februarii dies, cum quatuor vela Noſtrorum ſuum duobus inde milliaribus expanſum tumorem oſtentabant, alterum litoribus Galliæ circa Diepam vicinum, propius & opportunum injuriæ videbatur. Illuc itaque propere flectendum curſum ratus, unam bellicarum noſtrarum navium, cui præerat centurio Petrus Adriani, præternavigando crebris tormentorum ictibus verberabat, atque inſecutę duæ aliæ hoſtileis eadem ſorte glandium furioſam procellam ejaculabantur: neque infirmi animi noſter centurio, qui in hoc navium inſultu ſecurus, fortitudinis inexpugnabili munimento ſe circumdederat, etiam ſuis machinis hoſtem territabat. Sicut autem uno momento vagum & fluctuans mare vortitur, ita ſubita à prę-ſidiariis noſtris navibus coörta fuit tempeſtas. Audito enim tormentorum ſonitu, Ioannes Everardi, quatuor ſuis bellicis navibus propinquans acriter prætoriæ hoſtili inſultavit, ut ſpeculum, uti vocant, navis rumperetur, tota puppis fœde lacera ingenti ſe aperiret hiatu. Itaque dum metuit Imperator claſſis hoſtilis, ne unico impetu Noſtri illâc tranſilirent, jactis anchoris, lanceis gladiiſque defenſandi ſe neceſſitas incubuit. Figere contra anchoram Prȩfectus noſter tentabat, ſed caſu funibus ictu machinæ ruptis, vento impellente diſjectus divulſuſque fuit. Interea temporis maritimus Heros Juſtus Trappenus, qui & Bancerdus appellabatur, à prora

prætoriam hoſtilem ita dedolavit, ut profundum jam petere inciperet. Præfectus Colardus, qui maritimis præliis ſuetus, adverſa quoque juxta ſecunda ſæpies expertus, ſupra caſus ac viciſſitudinum incerta, imo ipſam mortem animum erectum geſtabat, infractâ voce iterum atque iterum clamabat, uti ignem nitrato pulveri injicerent, atque cælo potius viam affectarent, quam turpi deditione ignominiæ hoſtili ſe exponerent. Verum pulvis bellicus ad duos pedes aquis immaduerat, itaque fruſtrato extremo conſilio, cum neque navigio dehiſcenti ulla ope ſuccurri poſſet, quod pluribus locis laxari, & aquis cedere ceperat, ſimul omnes importuno gurgite mare hauſit, cujus tamen inclementiæ plures ſimul cum ipſo Archithalaſſo Noſtri eripuerunt. Præterea ex ſorte tam funeſta altera hoſtilis nata fuit calamitas. Binæ namque aliæ Hollandorum roſtratæ naveis, quîs ſuppetias ferebat Præfectus Petrus Adriani, ita ſuperſtites duas Dunkerkanas dedolarunt, ut una identidem aquis ſorberetur, altera omne in fuga præſidium poneret. Ita duas ingenteis regias naves cum ducentis hominibus Oceanus tot cadaverum inſolens volvit, & præter eos qui aqua vel ferro perierunt, centum & quinquaginta captivitati aſtricti, inter quos dignitate primus Colardus, cujus tamen animus in quacunque conditione ſupra fortunam aſſurgebat.

CAP.

CAP. LXVII.

PVGNA NAVALIS INTER CORNELIVM JOLVM HOVTEBENIVM, PRÆFECTVM CLASSIS BELGICÆ, ET ARGENTIFERAM CLASSEM HISPANORVM,

ANNO cIↄ Iↄ c XXXVIII.

SOCIETATIS Indiæ Occidentalis Proceres claſſem expediverant validam, quâ maria fatigare, atque ad Occidentem Regias opes ſuccidere, Heinianæque prædæ memores argentiferam claſſem pari audaciâ opprimere conſtituerant. Claſſi Præfectus Cornelius Iolus, qui à teneris mari innutritus, cum horrore Oceani animum quoque efferatum contra hoſtes induerat, laborum ſupra modum patiens, cui ſanguinolenta prælia ferales epulæ videbantur, neque unquam quietus, niſi impetu vehemens victoriam hoſti extorſiſſet. Egreſſus ille Teſſeliæ portu decima quarta Aprilis die, Anni M DC XXXVIII, & cum in Braſiliam appuliſſet, collatis cum Mauritio Naſſavio Braſiliæ Præfecto conſiliis, navibus, militumque ſexcentorum, qui promptiſſimæ ad omne facinus erant audaciæ, manu, & commeatu in ſeptem menſes auctus, fortunæ maris iterũ ſe commiſit. Quatuordecim inſtructæ naves vela intenderant, & quærendæ hoſtili claſſi mare iterabant. Divulgata fama Hiſpaniæ & Occidenti ingens metus & conſternatio incubuit, cum inconcuſſa & terribilis viri virtus omnia magna etiam ſupra ſortem humanam polliceri videretur. Neque mortis contemptori quicquam invictum futurum cenſebatur.

tur. Rex Hispaniarum nihil cunctandum ratus, quatuor liburnicas præmiserat, uti portuum omnium, arciumq; Præfectos præmonerent, hostilem classem adventare, omni ope suam, quę ex Terra Firma, tutarentur, neque eam quæ Novæ Hispaniæ est, incerto maris nisi insequente anno committerent. Cæterum classis Terræ Firmæ jam ante obfirmato animo se pelago dederat, atque ex speculatoriis suis, quæ ad Promontorium de Corrientes in extimis Cubæ oberrabant, intellecto visas duodecim Hollandorum naveis, cæterum modicas, à quibus certaminis advorsa metuenda non essent, Cubam vorsus & Havanam vela direxit. Iolus longis erroribus actus tandem cognovit, argentiferam classem circa Cubæ portum, juxta scopulos, qui Organes indigetantur, æquor navigare. Constabat illa galeonibus octo, aliisque minoribus navibus sex, quîs summo cum imperio præerat Carolus de Ibarra. Immensas illa opes stipabat, namque millionibus novem æstimatam captivi affirmabant, aliorum diaria viginti numerabant. Opeis præcipuas Prætoria Hispanica vectabat. In quam Iolus, cum antea nautica facundia suos accendisset, acerrimo insultu proram vortit, atque harpagonibus validissime se implicuit: quanquam prætoria hostilis ingenti mole castellum aliquod maris, nostra liburnicæ speciem præ se ferret. Secundæ & tertiæ dignitatis naves eodem impetu Proprætoriam & Noctilucam adortæ. Ternæ itaque cum ternis atrociter dimicabant, relliquis nostratibus contra sacramentum militare extra discrimen pugnam aspectantibus. Exiguis limitibus sanguinolenta belli area claudebatur: &, uti in extremis fieri solet, quando non tantum pro victoriâ verum

etiam

etiam pro salute dimicatur, hinc fori utrinque constrati cadaveribus, illinc Oceanus humanas inferias captabat. Hinc ignes, illinc aquæ ingenio loci exitium minabantur. Morientium vulneratorumque ingens clamor, horrida machinarum tempestas piceâ caligine aërem obducebat, favillæ fumo tetrico mixtæ, cineresque, undique volitabant. Neque tantum majores pilæ glandesque, verum & festucæ tabulatis excussæ dimicantes interimebant, aut vulnerabant. Et quanquam ad duas clepsydras varia & anceps prælii facies esset, Prætoriæ tamen nostræ miles, ingens virium atque animi, foros & Hispanicæ Prætoriæ tabulata, pulsis ad inferiora hostibus, victor obtinuit. Ex corbibus enim nostris, qui jaculatoribus referti erant, pilæ igneæ ad XXIV & XLVIII pondo certis ictibus in tabulata immissæ tantum terroris injecere, ut vacuam aream relinquerent, atque infra cancellos in interiorem navis alveum præcipites se darent. Ita suo carcere clausi jam victi erant, nisi Proprætoria & noctiluca Hispanica suppetias ferendo fortunam mutassent. Ferme ademptum à gregario milite, cui mille florenorum præmium promissum fuerat, aplustre, cum fulminanti procella hostium ingruente, eadem, qua per funes enixus fuerat, celeritate vix incolumis evasit audax ille funambulus. Interea reliquæ hostium naves plenis velis in Prætoriam nostram tendunt, queis junctis, metuens ne circumveniretur, resistere maritimus noster Hercules nequibat, quod cæteri centuriones ingenti perfidia prælium detrectarent. Hoc conflictu secundæ, tertiæque dignitatis præfecti, cum quinquaginta sociis navalibus, violento fato cessere, centum & quinquaginta vulnerati. Interea Iolus iracundiæ

cundiæ oëstro concitus, exæstuante ex imis præcordiis sanguine, flagrantibus & micantibus oculis, fortunam tot mensibus quæsitam, socordia & perfidia sibi eripi crebris & vehementius actis suspiriis indignabatur. Minax illi vultus, torva facies, color varius, inquieti pedes manusque, sermo præruptus, denique totius corporis fluctuatio. Convocatis Ducibus, qui fœdâ ignominia pugnam aversati fuerant, rupti sacramenti, militaris socordiæ ignaviæque acerbe, uti meruerant, expostulavit, unum ex centurionibus, qui superbe & indigne Imperanti responderat, baculo percussum exautoravit. Cæteros hortatus ne vincere assueti occasionem optimam corrumperent, ipsam fortunam decus, gloriam, divitias ultro polliceri, totiens hostium pernicie ac sanguine ostendisse, se invictos esse, modo vincere cupiant. Hos esse nervos regios, quibus bellum in Belgio alitur, quîs succisis domi impotentem inopiam esse. Neque navium mole terreantur, sæpe minores cum majoribus conflixisse, & victoriam reportasse. Illas immobiles mobilitate Nostrarum debellari posse. Pervenimus ad occiduum solem, non ut cadat nobis liquescatque virtus, sed ut excitetur. Ex ultimo terrarum fine victores reverti in patriam in manu vestra situm, nisi obstet ignavia. Meticulosos hostes suis incumbere thesauris, & cum argento suo expalluisse. Non tam ad pugnam quam ad prædam vos duco. Virtus ipsa vos vocat, monetque ne per inertiam tantam victoriam amittatis è manibus, dignos vos judicat, qui immensas opes in patriam referatis, si experiri cupitis. Per divina humanaque omnia vos oro quæsoque, ne Imperatorem vel potius commilitonem deseratis. Ipse primis periculis

periculis me offeram, vos modo ſequimini. Cæterum cum prælii iterum ſignum dediſſet, fruſtra omnis fuit adhortatio. Alios formido vel pervicacia, alios hoſtium potentia in tranſvorſum rapuerat. Poſtera die, tertium ſingulos duces & navarchos novo obſtrinxit juramento, qui ſyngraphi vitam ſe ante cum morte commutaturos eſſe, quam prælium desererent, polliciti fuerant. Verum experiri tunc virtutem vix licuit, cum mari & vento iniquo noſtra claſſis ad inferius latus fluitaret, ictibus hoſtilium tormentorum expoſita continuo quaſſaretur. Et ſuperare gradus, & præter claſſem hoſtium eniti iniqua tempeſtas non permittebat. Neque fecere officium, qui ſacramento ſe obſtrinxerant. Die decimo & ſeptimo Septembris certior factus Præfectus, juxta vada Cube, atque ſcopulos Organes, Hiſpanicam claſſem iter tenere, fortunam iterum tentare voluit. Veterum nautica pubes, quæ ſocordia & ignavia ducum in partes quoque diviſa erat, incuſando ſimul illos, nequicquam ad pugnam incitabatur. Tunc Iolus, quinque Ducibus abdicatis ſuffectiſque aliis, omnium animis accenſis, hoſtem jam animo & ſpe victor obtinebat, verum jam ante ex ſtatione ſua hoſtes elapſi in Novam Hiſpaniam abierant. Ita paucorum ſocordia & perfidia tam illuſtris evanuit occaſio, quæ lubrica, neque in vita tenetur. Hujus perfidiæ, præter plures alios ſequaces, duo fuere anteſignani, qui, cum Iolus illis ætate minor eſſet, obtemperare illi opprobrio ducebant. Simultatibus itaq; privatis colliſa Ducis autoritas, infamia & dedecus potiora fuere commodis patriæ. Adeo inſita mortalibus imperandi profunda cupido, ut difficulter iis, quos pares vel minores dignitate habuere, morem gerant.

CAP. LXVIII.

PRÆLIVM NAVALE INTER MARTINVM TROMPIVM ARCHITHALASSVM, ET MICHAELEM DORNIVM PRÆFECTVM CLASSIS HOSTILIS.

ANNO CIↃ IↃ CXXXIX.

DUODECIM navigiis fauces Dunkerkæ obſederat invictus Imperator Martinus Trompius. Inviſum hoc hoſti, quem maria deprædandi cupido ingens inceſſerat, tum etiam deſtinatus Hiſpaniæ miles arcebatur. Injunctum ab Hiſpanico concilio Præfecto claſſis hoſtilis Michaëli Dornio, Batavos portu ſuo & litoribus pelleret: non tolerandũ Regiam claſſem tam modicis viribus obſideri. Animata quoque pubes nautica à gubernatore urbis Fuenteſio, cui perſuaſum quinque tantum bellica noſtra navigia pugnæ idonea, reliqua numerum tantum implere, cæterum invalida, neque ullum inſultum ferre poſſe. Affirmabat ille, licet felicitas hoſti aſpirare videretur, temeritati tamen non ſemper fortunã indulgere. Audeant modo vincere, victoriam in promptu. Nunc maris cubili pulſandum hoſtem, quem valentiorem audacioremq; propria negligentia faceret. Ingenti animorum motu læta ſuis periculis juventus perſtrepebat, qualis ſolet eſſet multitudinis, maxime militaris, quando à primoribus incitata cæco ſtudio agitur. Decimo & octavo Februarii die prima luce appetente, commeatu, milite inſtructa claſſis, quæ viginti naves, quîs regiæ majores duodecim continebantur, numerabat, Dunkerka ſolvit. Marchio

chio Fuentesius Præfectus urbi in litore caruca vectabatur, qui jam successus magnitudinem animo metiebatur, fiduciaque victoriæ inflatus, tumida cervice, more gentis Hispanicæ, spectandæ cladi Batavorum, oculos in vicina maris circumjectabat. Inconsulta quoque civium multitudo ejusdem voti consors per universum litus diffundebatur, atque augurio læta utramque classem oculis usurpabat, promiscuo errore vulgi, ne quidem suos sine crimine vinci posse. Cum hostilis classis primo vela intenderet, centurio Hollardus, qui excubias agebat, exploso tormento signum hostilis adventus dedit. Quo audito Imperator noster expediri cuncta ad prælium jussit, ipse circumspectus, acer, indefessus, auctoritate, ubi necessitas indicit, astrictus, & simul, quod longe difficillimum, prolixæ & effusæ in socios navales humanitatis, qui illum identidem optimum parentem indigetabant, vitam mortemque simul cum periculorum socio (namque dignitate Imperator, etiam cum gregario milite eadem munia obibat) dividere parati. Velificari noverat ingeniis nostratium prudentissimus Imperator, quos si nimis dure & serviliter exceperis, irritantur, sin salva autoritate mitigentur imperia, plura præstant quam promittunt invicti robore & audacia. Tales viros, quibus decretum erat aut vincere aut mori, nulla virtus frangere poterat, cum ipsi virtutis modum omnem excederent. Rectâ itaque in hostem vela tendunt tanta alacritate, tanquam si ad epulas invitarentur. Primum initium hostilis calamitatis binæ regiæ naves dederunt, quæ interceptæ & à nostris cinctæ, laceratis malis, pluribus cæsis, facile captæ superatæque sunt. Interea Martinus noster, Martis illa vera

soboles, cum quinque Regiis navibus solus inaudito successu tam fortiter per treis horas dimicavit, ita armis & constantia prætoriam navem contra omnem hostilem impetũ tutatus est, ut summa infamia atque opprobrio hostes proram avorterent, & tam cruentæ prælii tempestati se subducerent. Pulcherrimum hoc virtutis spectaculum ingens ludibrium hosti debuit, qui ante victoriam victor, veluti certo successu exultaverat, qui nihil modicum locutus in nostri contemptum, ne quidem quinis navibus contra unam Nostratium se sustentabat. Neque hic substitit virtus Imperatoris nostri, verum Prætoriam hostilem adortus, per dimidiam horam acrem conflictum exercuit. Jamque illa propemodum victa, lanceisque duabus minoribus singulari audacia Hispano ereptis, cominus res agebatur, cum levi momento, uti in rebus maritimis solet, sors mutata extremum insultum inhibuit. Flectendo namque navim, quo acrius hostem premeret, tumidiore vento vela inflante, præterlapsa prætoria hostilis turpi fuga terga dedit. Imperatoris exemplo, ingenti undique trepidatione atque consternatione, cæteræ quoque fuga sibi consulere non erubuêre. Nunquam in solido stetit vana superbia, & ingentium conatuum fastigia, nisi virtute verâ nitantur, irrito molimine collabuntur. Præterquam quod mortaleis curas suis viribus trans fines præfixos expediri non permittit supremum numen. Neque fugiendo satis tutæ hostiles naves fuêre, nonnullæ enim tellurem vorsus flexo itinere, vadis hæsitantes auctis demum aquis Dunkerkam petiêre. Non eadem fuit vicariæ hostilis fœlicitas, quæ itidem, cum ostium urbis, quam Scheurtiam appellant, velis attingere non posset,

quia alte arenis ſederat, (dubium an rupta, an ita tormentis dedolata eſſet, ut ultro deprimeretur) fluctuare nequibat. Cui ſuperandæ cum duæ noſtrarum navium immitterentur, milite vicino litori expoſito proprio igne conflagravit. Magna hæc & inexpectata calamitas vires maritimas hoſtium plurimum turbavit, præcipue quia & difficile erat attritas opes ſubito recolligere, & ſpes fractas novare, vel tanto vulnere conſternatum cum ſocio navali militem in melioris eventus fiduciam erigere. Namque ad mille & ſexcentos, (alii adhuc centum addunt) vel cruento fato occubuiſſe, vel vulneratos, vel captivos fuiſſe ipſi hoſtes non diffitebantur. Subitò quoque permota civitas, atque immutata facies urbis erat, namque ex ſumma lætitia, quam fiducia victoriæ pepererat, repente incredibilis triſtitia invaſit, neque lachrymæ ſanguinem cæſorum extinguere quibant: inprimis mulieres, quarum pectora in dolorem facilius liqueſcunt, afflictare ſe, manus ſupplices ad cælum tendere, aliæ maritum, aliæ patrem vel propinquum ingenti ejulatu lugere, quædam miſertæ parvorum liberorum, fati iniquitatem accuſare, & prout cuique dolor verba dictabat, effundere. Archithalaſſus, cum ipſa clades crimini duceretur, in carcerem conjectus, ubi tempeſtas indignantis plebis deferbuerat, rationibus redditis iterum exemptus. Imperator noſter non immodicus lætitia, vel fortunæ ſuæ prædicator, vigeſimo & primo Februarii die Hellevoetam appulit, duabus laceris attractis Dunkerkanis navibus, quæ quingentis antea viris ſtipatæ, cæteris captivis, ducentos amiſerant. Eo quidem hæc victoria majori lætitia excepta, quod procella illa ingens, quam hoſtis noſtris

minabatur, tanquam nimbo undique effusa propere in eundem vorteretur, quod iterum infestum, hactenus mare commerciis laxaretur, quod destinatus Hispaniæ miles impediretur. Præmia quoque virtutis insignia Patriæ Patres Imperatori reliquisque Præfectis largiti sunt, prout cujusque merita & dignitas postulabant. Præter torquem auream, quâ Proceres illum ornarunt, Regis Galliæ & Cardinalis Richelivii effusa in illum fuit liberalitas, quæ alibi recitata, cum luctuosæ ejus morti verborum impari strepitu justa solveremus, nunc repetere visum non fuit.

CAPUT LXIX.

PRÆLIUM CELEBERRIMUM DUNENSE INTER POTENTISSIMAM HISPANICAM CLASSEM, ET FOEDERATOS, ANNO CIƆ IƆ C XXXIX.

INGENTIBUS impensis, regnis omnibus, quam late se diffundit Hispana potentia, nervos opum fabrilesque operas tribuentibus, vix annuo tempore expedita classis ineunte Septembri Corunna Gallicia oppido mare elegerat, cui tanquam alter Xerxes Hispaniæ Rex imperium minabatur. Sexaginta septem navigia, vel potius immensæ molis castella, tanquam insulæ natantes profundo incubabant, quibus virorum viginti quinque millia stipabantur. Inter quos prima Nobilitas sponte nomina dederat, tum ut fidem suam atque animum Regi probaret, tum ut gloriosæ victoriæ consortes forent, cujus certam conceperant fidu-

ſiduciam. Quamquam enim pleriſque & gloria, & opes atque alia optanda domi ſuperabant, tamen hanc militiam recuſare, etſi maris inſolitis, ingens probrum ducebatur. Supremum claſſis imperium obtinebat Antonius D'Oquendo, militiæ maritimæ vetus, probatæque jam ante in Braſilia virtutis. Cujus Prætoria navis, octingentarum vehium, ſexaginta & ſex majores machinas vectabat. Archithalaſſus Caſtiliæ erat Andreas de Caſtro, Regni Neapolitani Petrus Quaderonus, Galliciæ Franciſcus Feyus Sottomajor, Luſitaniæ Lopezius Docias, qui navigio omnium maximo præerat, quod tabulatis firmiſque compagibus impervium, mille ducentarum vehium, ſexaginta octo majoribus tormentis terribile erat. Dunkerkanis imperabat Michaël Dornius. Qui rationes accuratius exegerunt, mille ſeptingenta circiter tormenta majora fuiſſe referunt. Quibus integra regna & ditiones contra impetum hoſtium ſuſtentari poſſe videbantur. Principes terrarum Regeſque in ſuſpenſo hæſitare, quo tam immenſa claſſis ferretur, neque quiſquam tamen ſecretorum adyta penetravit. Hiſpani, quod laudandum, nihil minus quam arcanorum prodigi ſunt, & interius premunt omne ſecretum. Taciturnitas optimum rerum adminiſtrandarum vinculum, ſine quo nihil recte in Rep. ſuſtinetur. Conſilia ſæpe vulgata hoſtem inſtruunt, uti artem arte eludant. Plurium illa fuit ſententia, Amaſin vel Fretum Danicum turbandis Hollandorum commerciis peti. Alii alia, neque veriſimilia variis ſermonibus jactabant. Præſertim inconſulta plebes avida futuri in rimandis arcanis ingenioſa ſibi videbatur. Nobis certum arcana Principum difficulter penetrari, &

qui

qui maxime se nosse existimant, inprimis falli. Nam Principes ipsi alia sæpe promunt, aliud pectore clausum tenent. Cæterum longius abiit nostra dictio, nunc ad institutum revortimur. Præfectus classis Trompius circa Bevesiram duodecim navigiis mare tenebat, certior factus classem Hispanicam Corunnæ portu solvisse. Decimo quinto Septembris die ingentis hujus classis vela conspecta omnium oculos præstringebant. Non tam viribus atque apparatu quam virtute animi res militaris procedit, potentia fortitudine destituta, ubi primum impetum effudit, collabascit. Utplurimum modicis copiis victores fuimus, ubi viribus propriis nitebamur, magnos apparatus fortuna destituit. Neque tamen calamitatem provocare, ubi subsidia præsto sunt, boni Imperatoris est. Displosis itaque per intervalla tormentis accessum hostilis classis indicavit. Audito signo Propræfectus Witto Wittenius animi acer, qui spiritu excelso & erecto omneis motus fortunæ, omnia humana infra se despectabat, ex loco, quæ Cingula appellant, quam celerrime, cum omnis mora periculosa esset, quinis navibus se proripuit. Insequenti die, cum primum sol surgeret, utramque & hostilem & nostram classem oculis usurpans, diu cum advorso vento luctabatur, ad horam tandem undecimam ægre se Nostris junxit, cum per horæ spatium acres cum hoste incidissent velitationes. Ita septendecim navigiis decretoriis armis contra hostem itũ est. D'Oquendo, qui per contumeliam navigia nostra depressas gallinas indigetabat, & tam exiguis viribus fortunam Regis ludibrio exponi indignabatur, primum impetum in Prætoriam effudit tanta ferociâ, uti evestigio eam superare posse falsa opinio-

opinione sibi persuaderet. Uti non naturalis tumor noxam sæpe corpori intentat, ita hominis Hispani, etsi rerum maritimarum periti, ventosa arrogantia nihil nisi opprobrium sibi ingens peperit. Quippe periculo & negotiis compertum fuit, in suo maris elemento Batavos virtute neque velle, neque posse superiorem admittere. Acerrime quidem usque ad horam quartam utrinque pugnatum, donec Prætoria hostilis admodum fatigata, languente impetu, septentrionem versus ad angulum loci, quæ Cingula appellari diximus, se recepit. Sicut vastum animal ægre se movet, ita magnitudine sua torpida illa moles difficulter se pugnando flectere quibat; atque mobilitate nostræ navis, quæ huc atque illuc se vortens certis ictibus tormenta verberabat, admodum fessa, lassata, dedolataque fuit. Hoc tamen inter Hispanos & Batavos prælio, non virtute hostium, sed fati iniquitate dura Nobis sors obtigit. Proprio enim pulvere tormentario forte fortuna incenso una nostrarum navium horrendum spectaculum præbuit, cuncti præter unum in suprema aëris jactati miserabili morte perierunt, laceri artus, & trunca cadavera primò in sublime rapta, dein insolenti veluti nimbo in profundum maris volvebantur. Vespera appetente à Concilio militari constitutum, exiguis velis juxta classem Hispanicam morari, atque ita hostibus obviam ire. Postridie cælum densa nebula obducebatur, adeò ut prospectus impediretur, cæterum fulgore solis discussâ, versus occasum æstivum juxta castellum Ydam & Folkstonum ad oram magnæ Britanniæ classis se ostentabat, quò ingenti velocitate properatum. Verum sub meridiem silenti æquore propinquare

vetitum fuit. Cum dies cecidiſſet, militaribus ſuffragiis viſum poſt mediam noctem lucente luna hoſtem ex improviſo adoriri, qui relabente mari æſtum opperiens anchoras jecerat, uti opportune poſtmodum in ſtationem Dunenſem ſe reciperet. Etſi autem, an conſultum videretur nocte intempeſta per incerta maris, quo nihil æque fortuitorum capax eſt, hoſtem laceſſere, fluctuarent primo animi, tamen mari noſtro ſuetis minus periculum videbatur fortunam experiri: contra noctis horror, locorum imperitis infeſtum vadis mare, ſubitum prælium, magis iniqua hoſtibus videbantur. Quò autem naves dignoſci poſſent, neque amici in amicos incurrerent, tum geminatis in Prætoria, tum alibi ſingulis accenſis ignibus, aliisque indiciis ſignificatum fuit. Junctis quoque navibus preſſa navalis acies, ne multitudine hoſtium circumvenirentur. Ita, euronoto modice vela inflante, fiducia pleni præcipites Noſtri in hoſtem feruntur, ſicut in rebus aſperis fortiſſima conſilia tutiſſima ſunt. Quinet animo jam ſuperiores videntur, qui ipſi licet validioribus pericula inferunt, cunctatio deſes timori atque ignaviæ propior videtur. Hoſtilis claſſis, quæ Doveram petens vela quoque jam ventis dederat, ſecundâ poſt mediam noctem horâ tormentorum verberibus graviter impetita, ſimul cum noſtrâ vorſus promontoria fluctuabat. Poſtridie Bancardus Commendator duodecim navibus ſuppetias Imperatori ferens adventabat: hoſtis territus in ſtationem Dunenſem curſum flectebat. Hoc conflictu duæ primum hoſtileis naves ſuperatæ, quarum uni, quæ Galeo erat, dum prædandi avida nautica pubes incumbit, atque omiſſo hoſte pravum inter ipſos certamen gliſcit

ſpolia

ſpolia conſectandi, ab hoſtibus recuperata fuit. Cæterum plureis aliæ, dum cedendo ſalutem ſuam committunt fluctibus, ab inſectantibus certis & continuis machinarum ictibus, ſummopere quaſſatæ, ægre in ſtationem Dunenſem ſe receperunt. Tanta ardentis pulveris cum feralibus globis emiſſa fuit copia, non ſecus atque ſi fulminantis cæli trucem atque horrendam faciem quis aſpiceret. Deficiente pulvere & militaribus pilis, Caleto vicino Galliæ oppido quadraginta millia pondo nitrati pulveris, quatuor millia globorum, atque aliæ neceſſitates bellicæ confeſtim accerſitæ fuere. Revorſus Imperator ad auſtrum claſſis Hiſpanicæ anchoras jecit, ita ut hoſti gravis pugnandi neceſſitas incumberet, ſi mare eligere cuperet. Ita cincta modicis viribus immenſa claſſis, & quam ante vix laxitas Oceani capiebat, nunc arctata anguſtiis premebatur. Verum ſi ſtatim manus conſerendi fiducia hoſti adfuiſſet, dubia forſan fortuna pugnatum fuiſſet, cæterum moram nectendo, ſicut Hiſpanorum ut plurimum lenta ſolent eſſe conſilia, dubium an contemptu hoſtium, an metu, an quod ſub præſidio Regis Britanniæ latitaret, neque conflictum auſuros ſub litora Angliæ Batavos crederet, certe temporis diuturnitate copias noſtras validiſſimas effecit. Nobis ſedet ſententia, inviſam potentiam exiguis admodum momentis à ſupremo numine peſſum trahi, mortaleſque curas inter ſe fluctuantes tandem collidi, atque in arctum redigi, unde pedem referre nequeant. Interea Patres Patriæ, Princeps Auriacus, ſummo ſtudio naves bellicas expedire, agendo, vigilando, publicæ utilitati velox remedium adhibere, nauticam & militarem juventutem, cujus animoſa & ingens ſubito

confluxerat multitudo, ad ſacramentum cogere, omnia denique providere, ne quid detrimenti Reſp. caperet. Intra menſtruum ſpatium centum naveis majores in mare deductas attonitus hæſit orbis, vix poſteri credent. Et nos ipſi vix fidem adhiberemus, niſi factum conſtaret. Innatabat ſubitò pelago inſtructiſſima claſſis, qualem per annos aliquot vix expedire potentiſſimus Rex potuerat, qui ſolem Orientem cum Occidente junxerat, cujus veneratio & majeſtas per cunctas nationes latiſſime diffuſa fuerat. Jactent Carthaginienſes, Phœnices, Rhodii, & rerum domini Romani immenſam maris potentiam, in ſpithama terræ arctata tanta maritima potentia omnibus terrarum Principibus formidabilis viſa fuit. Nam quid ego hic primum commemorem, an celeritatem expeditæ claſſis, an multitudinem navium, an nauticæ juventutis ingentem turbam, quæ ferociam & robur ex mari contraxerat, atque hoſtis profligandi, patriæ armis tegendæ immenſa cupiditate flagrabat, quibus corpus agile & expeditum, vaſtus & immenſus animus, mortis hoſtiumque contemptor inerat? Neque verò in unum contracta erat maritima potentia, cum duplo major expediri neceſſitate urgente potuiſſet, cæterum ſufficere illæ copiæ profligando hoſti videbantur. Ita circumventa hoſtilis claſſis omni ope elabi, atque in libertatem ſe vindicare nitebatur. Tredecim Dunkerkanis navigiis res opportuna cecidit, ut ſub obſcurum noctis Goyingam vorſus, ubi nullæ poſitæ erant navales excubiæ, elaberentur. Neque vero hoc ſocordia & negligentia Imperatoris contigit, cæterum fides Anglorum, qui majora illic navigia fluctuare non poſſe aſſeruerant, heîc laborabat. Eorundem

ope

ope ſcaphis velivolis, quæ ſimul huc atque illuc remis torquebantur, tranſmiſſo in naves hoſtiles noctu Hiſpanico milite, & magno vulneratorum numero, omnis fere pedes, qui recens ex Hiſpania advenerat, incolumis Dunkerkam venit. Quo comperto, ad illud latus à Bancardo excubiæ actæ, ne plures clanculum in poſterum elaberentur. Interea Patres primo dubiis agitabantur conſiliis, an in ſtatione Britannica adoriri hoſtem conſultum foret. Neque tamen cunctationi locus erat: decretum itaq;, ſin hoſtis non prodiret, pulcherrimum patrare facinus, ut contra eundem junctis copiis fortunam maris experirentur. In ſex ordines diviſa navalis acies. Prima octo velis conſtabat ſub Præfectura Dionyſii centurionis, ſecunda octodecim, ductore Archithalaſſo, tertia viginti & novem, ſub imperio Propræfecti Wittonis Wittenii, cui illa cura incumbebat, ut ex advorſo Anglicæ claſſis conſiſtens proſpiceret, ne quid Britannus, qui Hiſpanis clanculum favebat, in prælio rerum novarum moliretur, quarta tredecim, ſub vicario imperio Ioannis Everardi, quinta decem navigiis movebatur, quîs imperabat Prætor, ut vocant, nocturnus Catſius, ſexta totidem, Commendatore Houtebenio. Quatuor naveis recipiendo militi, ſi fatalis aliqua neceſſitas ingrueret, treis annonæ vectandæ deſtinatæ erant. Conſtitutum, uti Trompius Prætoriam ſupremi Præfecti D'Oquendi, Ioannes Everardi Lopezii Dociæ Luſitani, Catſius Dunkerkani Præfecti Michaëlis Dornii, Dionyſius auſtralem, Houtebenius Septentrionalem partem Hiſpanicæ claſſis uno impetu adorirentur. Vigeſimus & primus Octobris illuxerat dies, cum horrenda prælii tempeſtas Oceano incubuit, tantaque calami-

tas visceribus adacta Hispaniæ, ut ægrum Reip. corpus extremum ferme spiritum traheret, neque ullis ferme fulciri iterum sustentaculis posset: non secus atque navi, quæ sentinam trahit, compagibusque solutis laxari pluribus locis cepit, nequicquam succurritur, ita ubi in totum collabi fortuna ceperit, frustra quis remediis obnititur. Antequam ad prælium ventum, Martinus Trompius ad Præfectum Anglicæ classis Penningtonum, qui iniquior Batavis videbatur, has literas conscripsit, quarum hæc fere summa erat: Certiorem se factum à Penningtono, illi se hostem fore, qui primus in statione Anglica hostilia intentasset, securitatem regiorum portuum primum violasse Hispanum. Quid contumeliosius viris ad arma natis, quam hostili se lubidini obnoxios, inferiores & pene victos victoribus insultare, celocem aliasque naves tormentorum ictibus verberari, etiam unum globo transfixum? omnia incitamenta victoriæ pro nobis sunt, neque Deus siverit, ut Batavorum gloria & virtus ludibrio exponatur. Rogamus te, ut juxta fidem datam suppetias nobis læsis feras, vel, si illud displiceat, neutiquam advorseris. Omnium jam æstuant præcordia pugnandi immenso desiderio. Iussu Procerum, quîs obsequi prima semper nobis cura fuit, manu nostra, si prodire nolit, ex suis latebris tanquam septo clausos hostes ejiciemus. Certam autem fiduciam habemus, Regem judicio & sapientia pollentem, qui etiam D'Oquendo indixerat, uti statione Dunensi discederet, approbaturum, vel saltem vitio hoc versurum non esse, quod cædendi hostis publica necessitas extorsit. Hæc vel similia cum rescripsisset Imperator, pubem nauticam jam sponte accensam hortari,

tari, ut venienti ſortunæ, quæ non ſimpliciter fortioribus jam indulſerat, occurrerent, hunc magnum diem victoribus decus atque immenſam gloriam polliceri, neque vanum hoſtium aſpectum receſſu ſuo metuendum, fugienteis in illum ſe recepiſſe ſinum, nunc cinctos undique obſideri, atque ſuo quoque metu in extremam perniciem agi. Infeſtum ſemper Hiſpanis mare fuiſſe, virtutem Batavorum maritimam, quaqua ſoli via eſſet, Orientem & Occidentem perrupiſſe, circa punctum hoc terræ mari dominationem Hiſpanicam primum retuſam, & vexilla libertati erecta. Multitudinem militarem hoſtium inertem, & juſſu Regio ex opificum tabernis, & agreſtibus caſis extractam armis imparem eſſe, illos vero in mari inter ſanguinem ac ſævas tempeſtates educatos, quicquid recte fieri vellent, propitio numine etiam prompta manu efficere poſſe. Ita inflammata juventus præceps in hoſtem ruit, & periculis admodum ſuis lætabatur. Hiſpanus ubi ſerio rem agi videt, & aquilonare claſſis latus peti, improviſo tumultu excitatus, anchoris ſectis dum pericula fugit, in multo gravius incidit. Nebulis enim cælum tegentibus, viginti duæ naves Hiſpanicæ vorſus litus vadis alliſæ hæſitarunt, quanquam jam ante monuiſſet Franciſcus Fejus, ne illac ulterius curſum flecterent. Ita dum probis conſiliis non obtemperant, cum importuno & vadoſo mari luctabantur. Neque evadendi ullum præſens remedium fuit: Luce enim nebularum caliginem perrumpente, preſſæ ſicco arenarum naveis eveſtigio invadebantur. Et tanto furore miſſilia mittebantur, uti fixis navibus nullus exitus daretur. Certis glandiũ ictibus, nullo refugio, tantùm mare hoſtibus patebat. Itaq; milites & ſocii navales peri-

periculi novitate exterriti, alii in cymbas, alii in profundum ſe præcipites dederunt, quorũ pleriq; miſere perierunt. Immiſſis dein incendiariis ignibus, hoſtiles naves flammis conſumptæ. Interea ne litori nimis Batavi propinquarent, ex caſtellis & munimentis Angliæ aliquotiens diſploſa tormenta. Reliqua Hiſpanica claſſis in divorſas acies partita, ad interiora maris ſe proripiebat, quem inſectabatur Trompius, ſucceſſui inſiſtendum ratus, cum ex primis eventibus ultima quæque ut plurimum cedant. Archithalaſſus Cantabriæ, quam nunc Biſcaiam vocant, implicitus galeonis alterius velis dum ipſe partem aquilonarem claſſis ſuæ turbat, ſe cæterasque ejus ordinis ingenti præcipitavit infortunio. Turbatis enim ſemel ordinibus, cuncta admodum nutabant conſilia, feſtinare, trepidare, ſuo quisque metu pericula æſtimare, modo obniti, modo iterum relictis armis fugæ ſe dedere, nihil denique conſulti aut penſi habere. Ita deſperatio ac terror, ad afflictos ulterius obſeſſosque opprimendos multum valuit. Interea Prætoria Luſitanica navis, cui Præerat Lopezius Docias, quæ mater Tereſa indigetabatur, Ioannis Everardi ſociorumque vehementiſſimum inſultum patiebatur, cæterum cum invictum illud maris caſtellum nullis perforari poſſet tormentorum verberibus, & denſato militum agmine, qui ad octingentos numerabantur, nullum acceſſum admitteret, atque adeò in Noſtros incredibili ferocia continuos ignes cum miſſilibus omnibus machinis vomeret, Trompio, Galioque adventantibus conſultum viſum, quòd immenſa illa moles nullo alio modo debellari poſſet, duas incendiarias immittere. Quæ cum prætervectæ fruſtra fuiſſent, treis aliæ denuo immiſſæ horrendum

rendum, atque adeò mirabile ignium ſpectaculum edidêre. Ubi enim incendio pulveris nitrati receptaculum diſſiliit, tanto fragore cælum intonuit, ut vicina litoris tanquam terræ motu trepidarent, atque denſa ignium fulmina veluti per attonitas nubes agitarentur, inprimis quia tenebris cadentibus eo magis flammarum violentia in oculos incurreret. Tum incendio navis, inprimis verò ubi diſcuſſo in aërem pulvere pyrio cuncta in aërem raptarentur, octingenti homines perierunt, inter quos Lopezius quoque Docias, cui ante brachium quoque machina ablatum fuerat, ingenti virtute fato functus eſt. Cæterum varia erat paſſim mortis ſpecies & imago, alii ferro trajecti, alii ignibus conſumpti vel ſemiuſtulati, alii profundo merſi, aliorum laceri artus ſimul cum pulvere in ſublime rapti huc atque illuc volvebantur. Navis ipſa in partes colliſa hac tempeſtate non amplius in mari, ſed in ipſo aëre varie jactabatur. Incredibile dictu unam ex majoribus machinis candefactam, tanto impulſu in ſublime jactatam fuiſſe, ut inſtar teli ipſis admodum ſe nubibus immiſcere videretur. Neque iniquitas ſortis uni Noſtrarum navium defuit, cui præerat centurio Muſchius, quæ antenna pergulæ hoſtili implicita, cum forte per errorem incendiaria, quæ vicinam hoſtilem petebat, in illam ferretur, ignibus quoque violentis conſumpta periit, cæterum juventus pleraque recepta navibus noſtris incolumis evaſit. Jam antea D'Oquendus, & Franciſcus Fejus Luſitanicæ navi periclitanti ſuppetias ferre omni ope annixi fuerant, cæterum tantæ tempeſtati ſe objicere inconſultum cenſuerunt. Fejus dum modicis velis opperitur, à Præfectò & vicario cinctus obſeſſusque, cum etiam

incendiarias in se ferri videret, periculi jam antea monitus arbitrio victoris se permisit. Eodem die quinque aliæ Hispanicæ naves superatæ. Neque Magnus Alexander invictus stetit, quem centurio Iaarsveldius in suam potestatem redegit. Plures alias non virtus, non arma, sed noctis simul atque nebularum densæ tenebræ texerunt, quîs cum accessisset violentior ventus, D'Oquendi & Michaëlis Dornii Prætoriæ naves cum nonnullis aliis necessitati se subduxerunt. Petrus Quaderonus Neapolitanæ classis princeps ad Goeingam fœdâ calamitate navem fregit, pleraque cum eo juventus aquis mersa morti cessit. Luctantium cum morte miserabile erat spectaculum, modo natando obniti, modo fessis manibus cedere calamitati, ad extremum, sicut morientium acerrimus esse impetus solet, validissimo robore emergere, & tandem præcipiti fato succumbere. Postridie Batavorum classis vehementi vento, & densis tenebris à se invicem divulsa, neque usquam Hispanica apparuit. Una hostilium navium ventis undisque jactata cum Prætoriæ nostræ occurreret, etsi centum armatis hominibus præter nauticam pubem insideretur, duodecim æreis totidemque ferreis stipata esset machinis, à novem sociis navalibus, qui jussu Imperatoris se cymbæ commiserant, superata fuit. Dubium, an magis incredibilis tam paucorum hominum virtus, an hostium ignavia & socordia fuerit. Secunda post prælium die juxta Cingula mari iterum Hispanicæ quædam naveis vela sua ostentabant, cæterum commoto mari nancisci illas Imperator nequibat. Itaque modicis velis Angliæ oram prætervectus, galeonem obviam, quæ metu territa, quod duæ bellicæ cum incendiaria immit-

immitterentur,& ultro ſe arbitrio victoris permiſerat,facile oppreſſit. Plureis aliæ circa promontoria & alibi interceptæ, vel ad Gallica litora juxta Caletum alliſæ. Ita victo profligatoque hoſte, qui tanquam alter Xerxes immenſa claſſe maria inſtraverat, qui ambitione & cupiditate diſtentus, quarum cauſa pleraque inter mortaleis agitari ſolent certamina, faucibus patriæ imminebat, vindex maritimæ libertatis, infractus fortitudinis ſcopulus Imperator noſter cum claſſe ſua in ſtatione Dunenſi anchoras jecit, honorique Pennigtoni Britannicæ claſſis ſupremi Præfecti, & circumjacentium munimentorum, machinas omnes feſtivo ſonitu circumſtrepere juſſit. Cæterum Britannus, cujus animus haud dubie jam ante ad Hiſpanum inclinaverat, ne quidem ullo ſigno exploſæ machinæ, ſicuti inter militareis gratulationes fieri conſuevit, reſpondere dignatus fuit. Ex viginti tribus Hiſpanicis navigiis, quæ primo inſultu litoribus Angliæ adacta fuerant, cum ſex iterum fluctibus attollerentur; ne in jus atque poteſtatem Fœderatorum cederent, quandoquidem neque fugæ neque præſidii ulla reliqua ſpes foret, Penningtonus Anglo milite inſideri juſſit. Quîs invadendis cum ſe eludi ſentiret, jam ante monitus Imperator noſter, ne quid hoſtile Britanno intentaret, Colſtero demandavit, uti viginti quatuor navibus duplices curſus iterando, mare luſtraret, ipſe Goeream, & confeſtim Hagam Comitis petiit. Quacunque iter faceret,vel incederet, plebs avida videndi glorioſiſſimi Imperatoris latera ejus premebat, ita ut immenſi concurſantium fluctus pone attraherentur. Nonnulli ex primoribus prehenſare dexteram, nullum officii genus intermittere. Ille ſingulari mo-

rum comitate omnium obsequi studiis,etiam pluribus ignotis eâdem affabilitate respondere, quippe ipse Batavus Batavorum ingenia noverat, quibus pressa pectore taciturnitas contemptus & superbia appellatur. Immenso gaudio cuncta perstrepebant, nonnulli publice acclamabant, hunc esse immotæ libertatis scopulum, Indiæ Hispaniæque procellam, pridie nihil mari recte gestum, illi Provinciam maritimam mandandam, qui inter tempestates atque sanguinem hostium educatus, totam ætatem in mari egerat. Alii, ut judicio suo nimis quam indulget inconsulta plebes, affirmabant, non tantum classem immensam domitam prostratamque, sed in una classe universam debellatam Hispaniam. Cæterum uti magnitudo victoriæ omnia præconia exuperat, ita ipse multo majora jam pridem gesserat. Ita nimirum cum populo comparatum est, ut ea quæ in oculos incurrunt, ac victoriæ præsenté magnitudinem tantum cogitent, cætera etiam pulcherrima facinora negligant. Interea Patres, excepto summo honore invictissimo nostro Imperatore, supplicationes publicas, uti Deo immortali auctori supremo & unico tanti triumphi debitas grates persolverent, & simul cum campanarum sonitu festivos igneis per totam suam ditionem decreverunt. Nunquam majori studio ad sacras preces concursum fuit, quîs peractis campanis continuo pulsantibus urbes pagique facibus picatisque doliis ardere videbantur. Plureisque accensæ in turribus laternæ stellarum subito fulgentium speciem jucundissimam referebant. Artificiosi ignes in altum jactati, nubibusque immixti, perpetuos cælesteis quoque ignes æmulabantur, quîs lapsantibus stellæ cadentes, uti vulgus loqui

con-

consuevit, ad inferiora volvi videbantur. Longe pulcherrimum Hagæ comitis in vivario Principis editum navale spectaculum, cum enim sexaginta tormenta ex vicino colle iterum atque iterum explosa forent, in aquis navicula ad exemplum Prætoriæ Lusitanicæ incendiariis immissis conflagravit, atque in sublime rapta imaginem horrendi atque funesti exitus dedit. Ita immenso gaudio omnium laxabantur pectora, neque tantum externi ignes, verum etiam interni in omnium oculis præcordiisque flagrabant. Et revera longe augustissima hæc fuit victoria, quæ totum terrarum orbem fama nominis implevit. Ultra enim quadraginta naveis depressæ, captæ, incensæ, vadis allisæ. Ferro, igne, aquis ad septem millia perierunt. Mille & ultra septingentos captivi carceribns stipabantur: vulneratorum numerus subduci nequibat. Plureis quoque tempestatum ac sentinæ insueti, salo nauseaque confecti, in graveis morbos inciderunt, cæteri ferme, inter quos plurimi inviti ad sacramentum militare coacti, militiæque insolentes, Regi inutiles fuere.

CAPUT LXXX.

PRÆLIVM NAVALE INTER REGIAM CLASSEM ET SOCIETATIS INDICÆ OCCIDENTALIS IN BRASILIA,

ANNO CIↃ IↃ C XL.

SICUTI regiæ classis in Freto Britannico miserabilis & fœda admodum fortuna fuit, ita circa Occidentem

 mari

mari quoque infesta fuit. Omnem simul Hispanus intenderat maritimam potentiam, qua superba cogitatione Belgium invadere, Occidentem recuperare, sine modo modestiaque invadere, polluere, vastare omnia, nihil denique pensi vel sancti habere, in animum induxerat suum, cæterum prævaluere fata consiliis, potentiaque humanâ ope nisa raro sempiterna semet ipsam precipitavit. Primo ipsum cælum turbatumque mare classi iniquum eandem violentâ tempestate circa Promontorium viride disjecit. Accessit & alia extrema calamitas, quod quando mare omne cum aëre in turbines cessisset, & simul variis undique procellis incerti fluctus agitarentur, miles ferme omnis maris bellique insolens (plerique enim ab aratro ad sacramentum militare adacti) tempestatibus fœdis agitatus, simul diutina navium conclusione tetro odore, pestilentique Africæ ora confectus, ærumnis & miseriis coöpertus extremum spiritum dedit. Volvebantur aquis cadavera, & vel immanium belluarum rictibus relinquebantur, vel respuente mari in vicina litora ejectabantur. Classis itaque militibus & classiariis defecta in sinum omnium Sanctorum se recepit: ubi per integrum annum firmandis copiis navibusque resarciendis subsedit. Interea Mauritius Nassovius Indiæ Occidentalis supremus Imperator certior factus classem ingentem expediri, omnem operam consiliis hostium turbandis intendere, vigilare, neque insomniis laboribusque fatigari, classem præparare, juventutem militarem & nauticam cogere, jubere, hortari, ut semper intenti paratique essent, virtute & diis volentibus omnia prona fore, hostem vinci assuetum, & militiæ insolentem, rusticam plebem non ita

sulcare

ſulcare maria atque agros, claſſem incredibilem in Freto Britannico deletam, jam ipſis vitalibus vulnus afflictum, illud reliquum eſſe, ut vaſtum illud animal nervis ſuccisis venisque conficiatur. Exarſit nautica pubes, quibus ætas, animusque ferox erat, & immenſa cupidine gloriæ æſtuabat. Noſtra claſſis rerum omnium ferme indiga ſub Præfectura Gulielmi Cornelii Lozii tredecim navigiis conſtabat, quîs commodum acceſſere è Belgio novendecim, animosque noſtratibus auxêre. Ea tum erat belli neceſſitas, ut nondum exoneratis navibus, fatigatus maritimo itinere miles fortunam maris experiri cogeretur. Adortus Imperator noſter ingenti ſpiritu duodecimo Ianuarii die intra Tamaricam & Guaianam hoſtilem claſſem, quæ ſexaginta ſex navigiis, (adeo enim numerus excreverat) quindecim millibus hominum conſtabat, cui ſummâ cũ maritimâ poteſtate præerat Fernandus Maſcarenga, Comes Torrenſis, ſupremus Braſiliæ Regius Imperator. Potior ille erat numero militum, cæterum paucitas noſtrorũ virtute & diſciplina prævalebat. Non idem vigor corporibus, ardor animis, impatientes illi maris, tempeſtatum, & ad ſuſtinendum laborem inhabiles, Noſtris ſalo innutritis omnis labos in naturam vorterat, neque unquam ab hoſte vel tempeſtate quies, &, ut paucis abſolvam, horror efferati maris, præliorum conſuetudo animos quoque ferocientes aſperaverat. Juxta Paamorellam hoſtis militem ſeptem millium terræ committêre conſtituerat, cæterum conſpectâ noſtra claſſe, quæ venti ſuperioris præſidio illum premebat, quantum poterat profundo ſe dedit. Inſectantibus Noſtris tribus circiter à litore milliaribus poſt medium diem uſque ad ſeram noctem

ctem acre prælium commiſſum eſt. Imperator Noſter, quod maritima prælia utplurimum impetu valida eſſe, atque inſultanti omnia prona, cedenti advorſa eſſe plerunque noverat, militarem hoſtilem aciem perrupit, cæterum Prætoriam invadendi ſupra modum cupidus, à quatuor galeonibus circumventus, per treis horas dimicando, invicta quidem virtute navem explicuit, verum ipſe glorioſæ mortis neceſſitati, verbis extremis igneam adhuc fortitudinem ſpirantibus, imperterritus ſuccubuit. Verum una ex Noſtris navibus adeo tormentorū ictibus quaſſata, ut aquam hauriens præſenti ſe ſubduceret periculo. Neque damni expers claſſis hoſtilis fluitabat. Nox ſuperveniens prælium non animos militantium fregit. Surgente iterum ſole, nova ſurrexit Noſtratium virtus, ſuffectoque in defuncti Præfecti locum Iacobo Hugenio, ingenti ardore nervos contra hoſtem intendit. Guaianam inter, & Promontorium Album tanto horrore pugnatum, uti confundi cuncta admodum elementa viderentur, ſulfurea & craſſa fumi nubes igneis intercurrentibus radiis cælum & mare obduceret. Tormenta undique & militares tubi intonabant. Volitabant majoribus machinarum ictibus rapta in ſublime corpora, laceri artus ſanguine tabulata fœdaverant, denſa hoſtium cadavera per tranſennas ſpargebantur. Æquior noſtris pugna, quod hoſtiles naves mole ſua immobiles flectere ſe nequirent, noſtræ celeres mobilesque modo puppeis, modo proras, modo concuſſis lateribus compages certis ictibus lacerarent. Neque enim innectere ſe hoſtilibus navibus Naſſovii conſilium fuerat, ne militum numero obruerentur, ſed crebris acceſſibus receſſibusque hoſtem fatigare. Uſque ad ſeram veſpe-

veſperam prælium hoc exarſit, pauci ex Noſtris pro pugnæ atrocitate cæſi vel vulnerati. Navium tamen noſtrarum una, cujus compages valido machinarum hoſtilium impetu pertuſa, quod irrumpentes aquæ ſiſti nequirent, cum Duce Mortamero & XLIV militibus, fluctibus urgentibus ceſſit, reliqui præter cæſos in ſcapham deſilientes neceſſitatem ultimam ſuperarunt. Sequenti die tertio ad Paraybam prælio uno à litore miliari uſq; ad fugientem ſolem atrociter dimicatum. Una noſtrarum navium, cui Oloris inſigne erat, cum rupto minori malo difficulter ſe expediret, ab duodecim hoſtilibus cincta jacta anchora extrema expectabat. Cæterum ab unâ Prætoriâ noſtra profligatæ ſex, reliquæ innectendo ſe omnem impetum effuderunt. Iamque trecenti circiter foros tranſiliverant, Noſtri imperterriti advorſis telis in confertiſſimos hoſtes incurrunt, pro ſe quiſque edit, ferro ferit, cominus acriter inſtat, utrinque imbuti ſanguine enſes, tandem fortuna noſtra vicit, pulcherrimoque facinore hoſtes ejecit, quorum plures, cum arma, quibus corpus tegitur, avertiſſent, atque in ſola fuga ſalutem ponerent, cæſi, alii, qui diſſectis anchorariis funibus ad ſuos revorti nequibant, itidem vel obtruncati, vel aquarum violentiâ perierunt. Ita victoriæ fiducia initium hoſtilis calamitatis fuit, Noſtris propemodum victis virtus laceſſita omnem modum exceſſit, fortunæ infeſtæ contumaciter reſtitit, donec illam expugnaret. Neque inſectari elapſam navem ſine periculo hoſtiles quatuor poterant, quod dedita opera vadis ſe præcipitem dediſſet. Cæterum alia hoſtilis, quæ ſuppetiarum inſularium Prætoria erat, ignara periculi, cujus Præfectus erat Ioannes Andrada de Cunha, fortunam cum

illâ experiri tentavit: verum cum jam lateri immineret, cæco arenarum hæsitans flecti nequibat, utrinque tormentorum fragores densatique ictus inevitabiles erant, itaque cum hostis extremam necessitatem effugere non posset, animum despondit, & vitæ incolumitatem pactus arbitrio victoris se permisit. Triginta antea, qui mari se præcipites dederant, ut à Nostris reciperentur, efferatis pugnandi ardore navalium animis, vel mare vel ferrum consumpsit. Accepta demum conditione milites ducenti triginta cymbis telluri expositi, Andrada in Belgium missus. Hæc duobus conflictibus decimo tertio ad Promontorium album, & sequenti Januarii die juxta Paraibam obtigêre. Interjectis duobus diebus, silenti æquore, cum appropinquare hosti tranquillitas vetaret, etiam prælia conticuerunt. Postridie vento se attollente multo acrior pugna recruduit. A nona matutina usque ad seram vesperam utrinque ferme pari nisu pugnatum. Tandem verò consummata hostis fuit infœlicitas, Prætoria enim ita dedolata, ut fessa & languida suppetias postularet, & fuga sibi consuleret. Treis caravellæ à celocibus nostris in littus actæ, ex quibus trecenti admodum Hispani, qui se telluri dederant, à centurione Tourlonio cæsi. Tota classis versus septentrionem vela tendens pone rupes, quas Baxos Rochi indigetant, se recepit. Locus ille victoriæ conficiundæ propter difficiles accessus importunus erat, eò quod majora navigia inde cursum repetere advorsi continui venti fluctusque impedirent. Interea quædam naves hostiles duo millia militum telluri exposuerunt, uti difficillimo per tesqua & sylvas itinere centum & quinquaginta miliarium Bahiam

con-

contenderent: aliæ in Lusitaniam, vel ad insulas, nonnullæ lineam æquinoctialem secantes itidem Bahiam profectæ. Ita irrito rursum molimine, disjecta, fusa, dissipata potentissima classis fuit, quæ Occidenti ingentem terrorem incusserat. Ita nobiles illæ maritimæ Hispanorum expeditiones potentiam, atque existimationem Regis multum detriverunt, exiguo Nostris detrimento, sibi ipsi summopere calamitosæ fuere. Calamitas calamitatem trudebat, vastumque illud imperii corpus lacerum undique discerpebatur: sicuti difficile est continere, quæ vix ullo limite stringuntur. Inprimis infestus Hispano Oceanus, & Nostris non simpliciter indulgebat. Et quidem deleta fuisset hæc tota classis, nisi quorundam nauarchorum ignavia vel perfidia pulcherrimam impedivisset victoriam. Quippe duodecim tantum vel ad summum quindecim naveis vires suas profligando hosti intenderant, cæteri sacramenti immemores fœdo flagitio optimam occasionem corrupêre. Quos, ubi Recifam ventum fuit, frequens senatus judicavit contra Rempublicam fecisse. De nonnullis more majorum extremum supplicium sumptum, quibusdam, prout divorsa meritorum ratio postulabat, mortis pœna remissa, & vibrato supra caput à carnifice gladio extrema imposita est infamia, cæteri exuti dignitatibus suis minore ignominia, vel etiam pecuniaria pœnâ multati. Quorum socordiâ & perfidiâ cæterorum virtus eo magis emicuit, qui seipsos non deseruerant, & experiendo exiguis admodum copiis classem, uti ipsi postmodum Hispani testati sunt, XCIII navium, inter quas viginti quatuor galeones, profligaverant, fuderantque, quibus & integer honos, illibatusque stetit.

CAP. LXXI.

EXPEDITIO NAVALIS SUB PRÆFECTO HOUTEBENIO VERSUS ANGOLAM, ATQUE INSULAM SANCTI THOMÆ, ANNO CIↃ IↃ CXLI.

PRAEFECTUS classis Houtebenius simul atque in Brasiliam venit, nobili alicui expeditioni ingenium intendit, neque obvia sed summa quæque affectabat. Generosi spiritus labore,& quæ cum sequitur gloriâ,nutriuntur. Non est quicquam tam arduum, quod virtute expugnari nequit. Neque ignorabat quanto major illi Provincia demandata, tanto majore cura administrari debere. Ipse mari innutritus omnes labores & pericula consueta habebat, adversa & secunda expertus,eòq; imperterritus nihil nisi turpem famam metuebat. Classis in procinctu erat viginti navium, militibus bis mille,classiariis nongentis,& ducentis Brasilianis cũ tribuno militari Hindersonio insidebatur. Trigesimo Maji die Reciffa mari se committens, vigesimo demum & quarto Augusti sitientem & nimium propinqui solis fervoribus adustam Africam oculis usurpavit. Prope mare Africum Angolæ regnum, & in eâ Loandæ civitas non ignobilis ab hostibus possidebatur. Incolæ asperi, incultique, vagi palantesque,soli servituti utiles,pecorum instar conficiundo saccharo in molis agitantur. Quorum ingens quoque numerus in Brasilia iisdem laboribus summa severitate destinatur. Sin mitigentur imperia, insolescunt, sin durius habean-

beantur, in officio retinentur. Ad horæ ſpatium ab urbe ſub ſtrenuiſſimo Præfecto Hinderſonio telluri expoſitus miles, qui ſupra ardorem regionis ſuo æſtu agitatus, impiger, avidus gloriæ, prædæ, quæ maxime militaria pectora accendit, cupidus, contra ipſa tormenta munimentorum, quæ litus circumjacent, magno animo inſultabat. Cæterum Noſtri ex navibus continuis machinarum ictibus ita præſidiarios fatigarunt, uti invadentibus vacua loca relinquerent. Hinderſonius opportunum ratus ulterius occaſionem prenſare, eâdem veſperâ magnis paſſibus ad urbem contendit. Contra tria Nigritarum millia, qui in armis ætatem egerant, primo acerrime dimicatum. Quorum virtus, etſi diu advorſo corpore pugnarent, tandem elanguit. Quippe corpora illorum primo impetu valida, ſi diutius urgendo preſſeris, fluxa tandem cum mollitie ſui cæli liqueſcunt. Cedentibus Nigritis, Luſitanus gubernator Petrus Cecerra Meneſius conſilii inops cum nongentis militibus indigeniſque, qui in ſubſidio erant, in fuga præſidium omne ſibi quæſivit, urbem vacuam victoris arbitrio reliquit. Inventa in urbe præter cibaria & annonam militarem, viginti novem ærea, ſexaginta novem ferrea tormenta, naves majores, minoreſque triginta. Urbs ipſa edito colle ſita nequaquam munita, portum ipſum, qua introitus ex mari, munimenta prætexebant. Hinderſonus urbem ipſam atque ædificium, cui nomen Bengo erat, flumini inhærens, quod ille locus aquationi opportunus eſſet, muniri juſſit. Luſitani validâ manu impedire nova opera tentabant, cæterum prælio aſpero repulſi centum ex ſuorum & Nigritarum numero fato occubuerunt. Proſpere hic ceſſerat Fortuna

belli, verum ne tempus huic occasioni se subduceret, insistere ulterius novis patrandis facinoribus Houtebenio consilium fuit. Insula S. Thomæ ejusdemque nominis oppidum sub nimium propinquo sole radiis verticalibus exusta proventu tamen sacchari fertilis est. Hanc petere, ipsumque veluti Phœbi cubile invadere Houtebenius constituerat. Victoria successit, (unâ tamen nostrarum navium incensa plerique perierunt) verum Nostris propter aëris intemperiem infausta. Debellato hoste nova victoribus morborum incubuit cohors, quîs plurimi aëris serventissimi insueti conficiebantur, atque ipse quoque Præfectus mortalitatis leges implevit. Regionem ipsam torridis vaporibus exitialem malignus admodum aër infestat, quique ibi habitant Lusitani vix quinquagesimum annum attingunt, indigenæ longævi sueti tam maligno aëri inde nullam noxam ferunt.

CAP. LXXII.

PRÆLIVM ACRE INTER CENTVRIONEM VELDMVSIVM, ET QVATVOR DVNKERKANOS, Anno CIƆ IƆ C XLIV.

CIRCA Flevolandiæ litora se diffuderant quatuor Dunkerkanorum naves, qui spe potiundæ prædæ mercatoriis inprimis navibus insidias tendebant. Occursantem centurionem Veldmusium, simul junctis viribus expugnare tentabant. Cæterum ille extremam necessitatem plus

plus quam virili audacia ſuperavit, cum nihil enim reliqui eſſet, quam imminentem hoſtium ferociam contundere, aut mori per virtutem, ſimul militari, & horridâ facundia ſuos affatus, ne Deus, inquit, ſiverit, uti prope litora noſtra hoſtium violentiæ pateamus, mori mihi ante quam fœda deditione me proſtituam, conſtitutum eſt, vos quoque qui virtute humanum faſtigium exceſſiſtis, oro quæſoque, ne me non tam præfectum, quam commilitonem veſtrum deſeratis. Cætera vobis totiens imperavi, nunc etiam rogo, etſi imperio uti poſſim. Neque multitudo vos moveat, plerunque parva manu victores fuimus. Ite alacres & ſpe pleni, me vel virtutis vel ignaviæ exemplum ſequimini. E continenti ſex & viginti ferreis machinis ita intonuit, uti Prætoria hoſtium navis viginti & octo tormentis gravis immenſo hiatu aquam hauriret, profundoque abſorberetur. Tres aliæ adeo laceræ, ut vix portum attingerent. Noſtra tamen navis etſi virtute ſuperior, ita undique quaſſata erat, ut intra aquam octodecim ictibus lacera rimiſque fatiſcens, ægre attracta, juxta locum, qui indigenis Robbegat appellatur, peſſum iverit. Cæterum Neptuni illos indigenas, ne quidem ipſum mare deſeruit. Omnes enim, uti meruerat illorum virtus letho erepti, perennem cum vitâ gloriam junxerunt. Neque ulla erit tam ſurda poſteritas, quæ tantos ſimileſque heroës non in cælum debitis laudibus ferret.

CAP.

CAPUT LXXIII.

LICHTHARTII ARCHITHALASSI CLASSIS INDIÆ OCCIDENTALIS VIRTUS EXPUGNATIS TREDECIM LUSITANORUM NAVIBUS. ANNO CIↃ IↃ CXLV.

LUSITANI, poſtquam Dux Bragancæ ejecto Caſtiliæ Rege regiam autoritatem arripuiſſet, Nobis fœdere nexi erant. Cæterum in Braſilia gens hominum mobilis & rerum novandarum avida, multa nefanda facinora per occaſionem agitabat. Et nova pacis neceſſitudo facile illorum ſcelerata conſilia tegebat. Magnitudo ſceleris, quã molitus fuit Antonius Cavalcantelca, Mauritiopolis ſenator, omnium ingenia exuperabat. Quippe feralibus filiæ nuptiis invitatos, Præfectos militareis atque urbanos confodere immane ejus erat conſilium. Aperto facinore ab uno ex conſortibus, quem conſcientia tanti criminis agitabat, Principes conjurationis fugientes manum militarem cogere, agros incendio fœdare, poſtremo crudeliſſimi mortales cruore atque luctu omnia complere. Multa alia aſpera & fœda evenerunt, quæ, quia extra inſtitutum noſtrum, dicere piget tædetque. Cæterum uti terra potiores, ita mari tamen vicit fortuna Reip. noſtræ. Strenuiſſimus Præfectus Lichthartius, cujus & alibi virtus memorata fuit, maria luſtrare, ſurgentem potentiam Luſitanicam collidere, omnia boni imperatoris munia exequi. Luſitanica claſſis fluxâ fide ad rivum formoſum centum & quingentos armatos homines

nes rebellibus junxerat, quibus Serinhaimum ad deditionem coëgerant. Tredecim ibi hostiles naveis octo suis magno impetu adortus Lichthartius, facile illas fudit, delevit, perfidiam virtute vindicavit. Neque verò levis illa belli tempestas fuit, ita tormentis horrendum in modum sævientibus, ut confundi elementa viderentur, perpetuusque ignium fulgur, mugitus continuus machinarum, pilarumque violenti turbines cuncta turbarent: denique omnia ad terrorem ultimæ calamitatis composita videbantur. Quatuor naves superatæ, cæteræ incensæ, vel in litus adactæ pulcherrimum Nostris spectaculum præbuere. Virtute & confidentia utplurimum victores fuimus, insidiis tantum & perfidia à Lusitanis circumventi. Nihil sanctius fide colunt Batavi, perfidia enim vincere magnum jure opprobrium est. Non quod eædem artes iisdem in promptu non sint, sed quod tale crimen candor Batavorum non admittat.

FINIS.

INDEX CAPITUM.

CAP. XIV.

FINIS.